

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Ερασμία Στράτη

**Η ρητορική των αιτήσεων προς τις Αρχές που σώζονται
σε παπύρους και όστρακα της ρωμαϊκής εποχής.**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΘΗΝΑ 2018

Ερασμία Στράτη

**Η ρητορική των αιτήσεων προς τις Αρχές που σώζονται
σε παπύρους και όστρακα της ρωμαϊκής εποχής.**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΟΠΤΗΣ: Α. Παπαθωμάς, Καθηγητής

**ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Ρ. Χατζηλάμπρου, Επίκουρος Καθηγητής
Δ. Καραδήμας, Αναπλ. Καθηγητής**

ΑΘΗΝΑ 2018

Copyright © , **Ερασμία Στράτη, 2018**

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Περίληψη.

Αντικείμενο μελέτης της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η ρητορική των αιτήσεων που αποστέλλουν ιδιώτες προς τους αξιωματούχους και σώζονται σε παπύρους και όστρακα της ρωμαϊκής περιόδου.

Στην εισαγωγή εξετάζονται οι αιτήσεις ειδολογικά, προσδιορίζεται η θεματική τους και αναφέρονται οι αξιωματούχοι που αποτελούν τους αποδέκτες των αιτημάτων, ενώ στα δύο κεφάλαια της εργασίας εξετάζεται η ρητορική των αιτήσεων.

Στο πρώτο κεφάλαιο, εξετάζεται αρχικά η ρητορική δομή (*προσφώνησις – προοίμιον – διήγησις – δέησις – επίλογος*). Αν και πάρα πολλές αιτήσεις της ρωμαϊκής περιόδου αρχίζουν *in medias res*, από το δεύτερο αιώνα, υπό την επίδραση της *Δεύτερης Σοφιστικής*, τα *προοίμια* είναι πιο συχνά. Στα δομικά μέρη χρησιμοποιούνται στερεότυπες φράσεις, στις οποίες οφείλεται κυρίως η πανομοιωτυπία των αιτήσεων. Στη συνέχεια μελετώνται διεξοδικά οι ρητορικές στρατηγικές πειθούς του αιτουμένου (*ἔντεχνοι πίστεις*). Εξετάζονται τα στοιχεία της *captatio benevolentiae*, οι στρατηγικές ευγένειας και οι τιμητικοί τίτλοι με τους οποίους εξυμνείται ο αξιωματούχος. Επίσης, εντοπίζονται οι ρητορικοί *τόποι* που επιστρατεύεται ο αιτούμενος, πολλοί από τους οποίους ανευρίσκονται και στην αττική δικανική ρητορεία, με παρόμοια λεκτική διατύπωση. Ακολουθεί η μελέτη των συλλογισμών του αιτουμένου, που συνίστανται πρωτίστως στην επισήμανση των οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων της αδικίας. Επιπλέον, ο αιτούμενος στη *διήγησιν* διαγράφει θετικά το ήθος του, παρουσιάζοντας τον εαυτό του ως *ἀπράγμονα*, και αρνητικά το ήθος του αντιπάλου, τονίζοντας την *ὑβριν* του και υπογραμμίζοντας τον αντικοινωνικό χαρακτήρα της συμπεριφοράς του (*ήθοποιία*). Ακόμη, τονίζει την αδυναμία του και παρουσιάζει τον εαυτό του ως θύμα επικαλούμενος το συναίσθημα του αξιωματούχου (*παθοποιία*). Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην άμεση και έμμεση επίδραση της γνωμολογικής παράδοσης στις αιτήσεις. Τέλος, ο αιτούμενος επιστρατεύεται νόμους και διατάγματα, προηγούμενες αποφάσεις, νομικά έγγραφα, μαρτυρίες και όρκους (*ἄτεχνοι πίστεις*). Στην τελευταία ενότητα του κεφαλαίου εξετάζεται το ύφος (*λέξις, ἑρμηνεία*) των αιτήσεων με έμφαση στα διάφορα μέσα υφολογικής εκλέπτυνσης και στην επίδραση του *Αττικισμού*.

Στο δεύτερο κεφάλαιο μελετώνται αιτήσεις που διαφοροποιούνται από το μέσο όρο ως προς το επίπεδο ρητορικής επεξεργασίας και χαρακτηρίζονται από υφολογική εκλέπτυνση και συχνά πομπώδες ύφος, υπό την επίδραση της ρητορικής της εποχής και του κινήματος της

Δεύτερης Σοφιστικής. Ο συντάκτης τους με την υιοθέτηση υψηλού ύφους, επιδιώκει να δώσει την εντύπωση ότι είναι ένα μορφωμένο άτομο που χρήζει ευνοϊκότερης μεταχείρισης.

Θεματική περιοχή: Παπυρολογία / Γλώσσα – Λογοτεχνία.

Λέξεις-κλειδιά: Αρχές, αξιωματούχοι, ρωμαϊκή περίοδος, παπυρικά δημόσια έγγραφα, αιτήσεις, ρητορική, επιχειρηματολογία, στρατηγικές πειθούς, στρατηγικές ευγένειας.

Summary.

The aim of the present Master thesis is to develop an understanding of the “rhetoric” of petitions, which the citizens of Roman Egypt addressed to the authorities, written on papyri and ostraca during the Roman Period (1st century B.C-3rd century A.D.).

In the introduction, the petitions are examined by type, their subject is determined and the categories of the recipient authorities are mentioned, while the two chapters of this work focus on the “rhetoric” of the petitions.

The first chapter begins by discussing the rhetoric structure (*προσφώνησις – προοίμιον – διήγησις – δέσις – επίλογος*). Although many petitions of the Roman era begin *in medias res*, the exordium is a practice that occurs more frequently from the second century A.D., under the influence of the Second Sophistic. As far as structure is concerned, one can observe recurring formulas, which are responsible for the uniformity of the petitions.

The chapter will then go on to unravel the artistic means of persuasion, (*technical proofs, ἔντεχνοι πίστεις*) used by the petitioner. The elements of *captatio benevolentiae*, the politeness strategies and honorific titles which are used to praise the officer are examined thoroughly. Furthermore, various topics (*τόποι*) which the petitioners summon are identified. Many of these are commonly found in the Attic Forensic Oratory, while their verbal formulation is similar. An analysis of the petitioner’s logical arguments is also systematically carried out. It is shown that the arguments revolve around economic and social consequences that stem from injustice. In addition, the petitioner in *διήγησιν* attempts to present his character as trustworthy and portrays himself positively by presenting himself as peaceable (*ἀπράγμονα*), while on the other hand he presents a negative image of the opponent, emphasising the opponent’s arrogance (*ὑβρίν*) and highlighting the opponent’s antisocial behaviour (*ἡθοποιία*). What is more, the petitioner underlines his weakness and presents himself as a victim in order to appeal to the emotion of the official (*παθοποιία*). Particular reference is made to the direct and indirect effect of *gnomes* (*γνῶμαι, sententiae*) in petitions. To make his case stronger, the petitioner cites laws and decrees, precedents, legislative documents, testimonies and vows (*ἄτεχνοι πίστεις, artless / “non artistic” proofs*). In the end of the first chapter, the style of the petitions, the various means of stylistic refinement and the effect of *Atticism* are considered.

The second chapter examines the rhetoric of selected petitions which differentiate from the average in terms of the level of rhetoric processing. The petitioner, by adopting an elevated

and pompous style, under the influence of the Second Sophistic, aims to give the impression that he/she is an educated person that deserves a favourable treatment.

Main subject category: Papyrology / Language – Literature

Key-words: Authorities, officials, Roman era, documentary papyri, petitions, rhetoric, argumentation, means of persuasion, politeness strategies.

Πρόλογος.

Η εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Α΄ Κύκλου Μεταπτυχιακών Σπουδών του τομέα Κλασικής Φιλολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών για ειδίκευση στα Αρχαία Ελληνικά.

Αντικείμενο μελέτης της εργασίας αποτελούν οι αιτήσεις που απευθύνονται στους αξιωματούχους και σώζονται σε παπύρους και όστρακα της ρωμαϊκής περιόδου. Σκοπός είναι η μελέτη της ρητορικής των αιτήσεων, δηλαδή μελετώνται η δομή, οι στρατηγικές και τα μέσα πειθούς, καθώς και η εκφραστική διατύπωση και το ύφος του αιτουμένου. Η δομή και οι λεκτικές φόρμουλες έχουν ήδη μελετηθεί διεξοδικά, ωστόσο στην παρούσα εργασία η εξέτασή τους δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά έχει ως στόχο να φωτίσει τη ρητορική στρατηγική του αιτουμένου και είναι άρρηκτα δεμένη με τα μέσα πειθούς και το ύφος που επιστρατεύεται ο αιτούμενος στα διάφορα τμήματα του κειμένου της αίτησης. Έτσι, φωτίζονται ορισμένες αποκλίσεις ή διαφοροποιήσεις που διαπιστώνονται σε κάποιες αιτήσεις ως συνειδητές επιλογές του αιτουμένου να διαφοροποιηθεί από το μέσο όρο. Τέλος, αναδεικνύει την επίδραση της αττικής δικανικής ρητορείας στις αιτήσεις της ρωμαϊκής περιόδου.

Η εύρεση των υπό εξέταση αιτήσεων επιτεύχθηκε μέσω της παπυρολογικής βάσης δεδομένων Heidelberg Gesamtverzeichnis der griechischen Papyrusurkunden Agyptens (ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://aquila.zaw.uni-heidelberg.de>). Η πρόσβαση στην προαναφερθείσα ιστοσελίδα είναι επίσης εφικτή μέσω του papyri.info (<http://papyri.info/search>). Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν οι συντομογραφίες των εκδόσεων των παπύρων όπως αυτές καταλογογραφούνται στην επικαιροποιημένη ηλεκτρονική μορφή της Checklist των παπύρων, οστράκων και ξύλινων επιγραφών (J.F. Oates et al., *Checklist of Editions of Greek, Latin, Demotic, and Coptic Papyri, Ostraca and Tablets*), στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://papyri.info/docs/checklist> και http://library.duke.edu/rubenstein/scriptorium/papyrus/texts/clist_papyri.html.

Θα ήθελα να εκφράσω τη βαθύτατη ευγνωμοσύνη μου στον κύριο Αμφιλόχιο Παπαθωμά, καταρχάς επειδή μου πρότεινε το συγκεκριμένο θέμα και κυρίως για την ευγενική καθοδήγηση, την ενθάρρυνση, την εμπιστοσύνη και τη συνεχή υποστήριξή του καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου και της εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Χάρη στην ευφυΐα, την υποδειγματική επιστημονική του κατάρτιση και τις παιδαγωγικές του αρετές μού μετέδωσε την αγάπη για την παπυρολογία.

Ευχαριστώ, επίσης, θερμά την κυρία Ροζαλία Χατζηλάμπρου και τον κύριο Δημήτρη Καραδήμα που με τίμησαν με τη συμμετοχή τους στην τριμελή επιτροπή αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας μου, καθώς και για την πολύτιμη βοήθειά τους, τις διορθώσεις, τις επισημάνσεις και τις συμβουλές τους.

Ακόμη, ευχαριστώ το Τμήμα Φιλολογίας που μου έδωσε τη δυνατότητα να παρακολουθήσω τον Α΄ Κύκλο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών για ειδίκευση στην Αρχαία Ελληνική Φιλολογία.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένειά μου για τη συμπαράστασή της καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας.

Ερασμία Στράτη

Αθήνα, Ιούνιος 2018.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Περίληψη	i
Πρόλογος	v
I. Εισαγωγή.	4
A. Η ειδολογική κατάταξη των αιτήσεων προς τις Αρχές.	4
B. Θεματικές κατηγορίες των αιτημάτων που διατυπώνονται στις αιτήσεις προς τις Αρχές.	5
Γ. Οι αξιωματούχοι παραλήπτες των αιτήσεων.	7
Δ. Η συμβολή των αιτήσεων προς τις Αρχές στην αρχαιογνωσία.	8
II. Η ρητορική κατασκευή των αιτήσεων.	10
A. Τα δομικά μέρη (<i>οίκονομία</i> ή <i>τάξις</i> , λατ. <i>dispositio</i>) και οι λεκτικές φόρμουλες των αιτήσεων προς τις Αρχές της ρωμαϊκής περιόδου.	12
1. Προσφώνησις (<i>inscriptio</i>).	13
2. Προοίμιον (<i>exordium</i>).	16
3. Διήγησις (<i>narratio</i>).	18
4. Δέησις (<i>preces</i>).	24
5. Επίλογος (<i>peroratio</i>).	33
B. Ρητορικές στρατηγικές πειθούς (<i>εὔρεσις</i> , λατ. <i>inventio</i>).	35
1. Στρατηγικές ευγένειας.	36
(i) Φιλοφρόνησις (<i>benevolentia</i>).	37
α. Τιμητικά ονόματα.	39
β. Τιμητικές φράσεις.	41
(ii) Έκφραση εμπιστοσύνης προς τις Αρχές.	42
(iii) Χαιρετισμός – ευχή για υγεία (<i>formula valetudinis</i>).	43
(iv) Μετριασμός της δεοντικής τροπικότητας.	43
(v) Απολογητικός τόνος.	45
(vi) Έκφραση ευγνωμοσύνης.	45
2. Έντεχνοι πίστεις.	45
(i) Λόγος.	45
(ii) ἦθος (<i>ήθοποιία</i>).	52
α. Επίκληση στο ήθος του αξιωματούχου.	52

β. Επίκληση στο ήθος του αιτουμένου.	53
γ. Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου.	58
(iii) <i>Πάθη (παθοποιία)</i> .	65
(iv) <i>Γνώμαι (sententiae)</i> .	71
3. <i>Άτεχνοι πίστεις</i> .	74
Γ. Το ύφος (λέξεις, λατ. <i>elocutio</i>) των αιτήσεων προς τις Αρχές της ρωμαϊκής περιόδου.	77
1. Η ρητορική θεωρία για το ύφος των επιστολών.	77
2. Το ύφος των αιτήσεων προς τις Αρχές της ρωμαϊκής περιόδου.	80
3. Μέσα υφολογικής εκλέπτυνσης στις αιτήσεις προς τις Αρχές της ρωμαϊκής περιόδου.	82
(i) Ρητορικά σχήματα (λέξεως και διανοίας) και ρητορικοί τρόποι.	82
(ii) Ρητορικά επεξεργασμένα προοίμια.	86
(iii) Επεξεργασμένες περίοδοι.	87
(iv) Αττικισμός.	87
(v) Στοιχεία ποιητικής γλώσσας και λέξεις χαρακτηριστικές του υψηλού πεζού λόγου.	90
(vi) Σπάνιες λέξεις.	91
III. Ρητορικά και λογοτεχνικά επεξεργασμένες αιτήσεις της ρωμαϊκής περιόδου προς τις Αρχές.	93
(i) Αίτηση της Αυρηλίας Διδύμης προς τον έπαρχο της Αιγύπτου Αρίστιο Οπτάτο (P.Oxy. XXXIV 2713).	93
(ii) Αίτηση του Αυρηλίου, πρώην εξηγητή της Ηρακλεόπολης, προς τον έπαρχο της Αιγύπτου (P.Vind.Tand. 2).	94
(iii) Αίτηση του Πτολεμαίου, γιου του Διοδώρου, προς τον έπαρχο Λούκιο Βαλέριο Πρόκουλο (P.Mich. III 174).	95
(iv) Αίτηση του Πτολεμαίου, γιου του Διοδώρου, προς τον έπαρχο Μάρκο Πετρώνιο Ονωράτο (P.Wisc. I 33).	96
(v) Αίτηση του Τοτοέως προς τον έπαρχο της Αιγύπτου Σουβατιανό Ακύλα (P.Oxy. XVII 2131).	96
(vi) Αίτηση του Γεμέλλου προς τον επιστράτηγο (P.Mich. VI 426).	97
(vii) Αίτηση της Αυρηλίας προς τον επιστράτηγο (P.Flor. I 58).	97

(viii) Αίτηση του Στοτοήτεως προς τον έπαρχο της Αιγύπτου (P.Berl. Frisk 3).	98
IV. Συμπεράσματα.	100
Βιβλιογραφία	106
Κατάλογος Παπύρων	113
Πίνακες	128

I. Εισαγωγή.

A. Η ειδολογική κατάταξη των αιτήσεων προς τις Αρχές.

Οι ήδη δημοσιευθέντες πάπυροι σώζουν χιλιάδες παραδείγματα δημόσιων εγγράφων, κειμένων δηλαδή που είτε προέρχονται από υπηρεσίες ή αξιωματούχους του κρατικού μηχανισμού είτε απευθύνονται σε δημόσιες Αρχές και κρατικούς λειτουργούς¹. Οι αιτήσεις προς τις Αρχές συνιστούν τον πιο συνηθισμένο τύπο αρχείου μαζί με τις φορολογικές αποδείξεις. Με αυτές το άτομο επιδίωκε αποζημίωση σε περίπτωση βίαιης μεταχείρισης και κακοποίησης ή βοήθεια σε περίπτωση κάποιας αδικίας εις βάρος του, τιμωρία του ενόχου. Συχνά προανήγγειλε αγωγή και δίκη².

Οι αιτήσεις ως επιστολές είναι κατά κανόνα σύντομες³. Η συντομία τους υπαγορευόταν τόσο από το φυσικό μέγεθος του παπύρου όσο και από το πλήθος των αιτήσεων που καθημερινά έφταναν στο γραφείο των αξιωματούχων⁴. Υπάρχουν όμως και αιτήσεις εκτενείς, ενώ κάποιες υπερβαίνουν πολύ το μέσο όρο⁵. Σε ορισμένες περιπτώσεις ο αποστολέας είναι ένα άτομο, υπάρχουν όμως και αιτήσεις που αποστέλλονται από επαγγελματικές ομάδες⁶.

Η εξέταση αυτών των αιτήσεων, οι οποίες αφορούσαν σε ποικίλα θέματα, αποτελούσε πρωταρχικό μέλημα του κρατικού μηχανισμού. Οι αξιωματούχοι

¹ Για τα είδη των δημόσιων εγγράφων που σώζονται σε παπύρους βλ. Παπαθωμάς 2014², 211-212. Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιούνται οι συντομογραφίες των εκδόσεων των παπύρων όπως αυτές καταλογογραφούνται στην επικαιροποιημένη ηλεκτρονική μορφή της Checklist των παπύρων, οστράκων και ξύλινων επιγραφών (J.F. Oates et al., *Checklist of Editions of Greek, Latin, Demotic, and Coptic Papyri, Ostraca and Tablets*), στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://papyri.info/docs/checklist> και http://library.duke.edu/rubenstein/scriptorium/papyrus/texts/clist_papyri.html. Το κείμενο των παπύρων είναι αυτό που δίνεται στην Duke Data Bank of Documentary Papyri (DDBDP), στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.papyri.info/search> και έγινε αντιπαραβολή με την έντυπη έκδοση του παπυρικού κειμένου και με τις διορθώσεις που έχουν προταθεί στην *Berichtungsliste der Griechischen Papyrusurkunden aus Ägypten (BL)*. Οι συντομογραφίες των συγγραφέων και των έργων τους είναι αυτές που δίνονται στο Liddell - Scott, 1901-1904 και στο συμπλήρωμά του Γεωργούλης – Γεωργούντζος, 1972.

² Palme 2009, 377· Palme 2014, 494.

³ Δημητρ. Φαλ. *Περὶ ἐρμ.* 228. Βλ. π.χ. SPP XXII 54· P.Oxy. XXXIV 2708· P.Oxy. XXXIII 2672. Από τις πιο σύντομες είναι οι BGU II 515, BGU I 180, BGU II 648, P.Ryl. II 116, P.Fay. 106. P.Ryl. II 134 και 143.

⁴ Haucken 1998, 284 και 286.

⁵ Βλ. π.χ. την αίτηση της Διονυσίας προς τον έπαρχο της Αιγύπτου (P.Oxy. II 237).

⁶ Αλιείς: P.Laur. I 1· χοιρέμποροι: P.Fay. 108· καμηλιέρηδες: P.Oxf. 2· μελισσοουργοί: P.Oxy. LXVII 4582, πβ. P.Dubl. 11, BGU XVI 2600· γεωργοί: BGU IV 1188, P.Gen. I2 16, P.Giss. 82, P. Lond. III 924, P.Oxy. XXIV 2410, SB I 4284, SB XIV 11478, Stud. Pal. XXII 49· ιερείς: BGU IV 1198, 1197, 1200, 1201, CPR XV 17, P.Bacch. 19, P.Bacch. 21, P.Bacch. 22, P.Lund. IV 1, P.Mich. V 226, P.Oxy. VIII 1117, P. Tebt. II 302, 303, SB X 10564, XVI 12685· αξιωματούχοι: P.Brem. 26, P. Graux II 9, P.Oxy. XXXVIII 2853, SB I 4416.

παραλήπτες των αιτήσεων των ιδιωτών όφειλαν, στο πλαίσιο των καθηκόντων τους, να επιληφθούν της εκάστοτε υπόθεσης και να συνδράμουν στην άμεση επίλυση των προβλημάτων που αναφύονταν. Οι Αρχές ενδιαφέρονταν για την ευνομία της επαρχίας, που τελούσε υπό την εξουσία τους, και οι πολίτες βάσιζαν το αίτημά τους για βοήθεια στο αίσθημα εμπιστοσύνης μεταξύ πολιτών και κυβερνώντων μέσα στα όρια της τοπικής κοινωνίας⁷.

Δεν γνωρίζουμε λεπτομέρειες για την ακριβή διαδικασία που ακολουθούνταν μετά την υποβολή της αίτησης ούτε σχετικά με το πώς διευθετούνταν και πώς έληγε τελικά μια αντιδικία⁸. Πάντως, όλες οι αποφάσεις ήταν προσβάσιμες στο κοινό, επειδή υπήρχε η απαίτηση να αποστέλλονται στην Αλεξάνδρεια και στη σχετική μητρόπολη, και ήταν δυνατό να αποκτήσει κάποιος αντίγραφο⁹.

Παρόλο που μόνο ένας μικρός αριθμός αιτήσεων είχε ως αποτέλεσμα αποφασιστική δράση, για τους αιτουμένους ήταν μια σοβαρή υπόθεση, κυρίως επειδή το δικαίωμα υποβολής αίτησης με την οποία εξέφραζαν μια διαμαρτυρία τούς έδινε συγχρόνως την εξουσία να αμφισβητήσουν την εγκυρότητα των τοπικών δομών που οδήγησαν στη βία εξ αρχής¹⁰. Επίσης, στις αιτήσεις επαναπροσδιορίζονται λεκτικά οι σχέσεις του αιτουμένου με τους άλλους, πράγμα ιδιαίτερα σημαντικό στη ρωμαϊκή περίοδο και μέχρι την κωδικοποίηση του δικαίου από τον Ιουστινιανό, μια εποχή κατά την οποία το προσωπικό κύρος δεν είναι εξασφαλισμένο, αλλά υπόκειται σε διαρκή αξιολόγηση¹¹.

B. Θεματικές κατηγορίες των αιτημάτων που διατυπώνονται στις αιτήσεις προς τις Αρχές¹².

Στους παπύρους επαναλαμβάνονται στερεοτυπικά αιτήματα, τα οποία παρουσιάζουν ορισμένα σταθερά χαρακτηριστικά ως προς το αντικείμενό τους, την ευρύτερη θεματική κατηγορία στην οποία υπάγονται, τα λεξικά και γραμματικά μέσα με τα οποία πραγματώνονται γλωσσικά και τη ρητορική κατασκευή.

Σε ορισμένες περιπτώσεις η φύση του θέματος είναι σύνθετη ή το κείμενο είναι αποσπασματικό, συνεπώς δεν είναι δυνατόν να σχηματίσουμε μια πλήρη εικόνα. Από

⁷ Τσιούσια 2012, 269.

⁸ Bryen 2013, 20.

⁹ Palme 2009, 378.

¹⁰ Bryen 2013, 164.

¹¹ Bryen 2015, 5 και 7.

¹² Για τα δημόσια κείμενα που σώζονται σε παπύρους και τις θεματικές κατηγορίες των αιτημάτων στις αιτήσεις προς τις Αρχές βλ. Παπαθωμάς 2008, Παπαθωμάς 2014² και Parathomas 2009, 493-494.

τις αιτήσεις στις οποίες το είδος του αιτήματος είναι σαφές, διαπιστώνουμε ότι ο αιτούμενος μπορεί ζητήσει την ικανοποίηση μιας χάρης ή τη χορήγηση κάποιου προνομίου, μια διοικητική πράξη, την προστασία του από τις Αρχές και την αποκατάσταση της θέσης του με συγκεκριμένες ενέργειες, αλλά και τη δικαστική δίωξη του αντιπάλου, εάν είναι το θύμα βίαιης επίθεσης¹³.

Η πλειοψηφία των αιτήσεων είναι διαμαρτυρίες και καταγγελίες για έκνομες δραστηριότητες και αδικίες οικονομικού χαρακτήρα¹⁴. Ο αιτούμενος καταγγέλλει φόνο ή/και κλοπή¹⁵, εγκατάλειψη συζύγου και κλοπή περιουσίας, κοινής ή του συζύγου¹⁶, εξύβριση και βία¹⁷, πώληση περιουσίας από σύζυγο¹⁸, καταστροφή περιουσίας¹⁹, οικονομική απάτη²⁰, άρνηση αποπληρωμής οφειλόμενου χρέους²¹.

Σε αυτές τις περιπτώσεις το αίτημα αφορά στην αποκατάσταση της δικαιοσύνης και της ηθικής τάξης, στην επιβολή κυρώσεων και γενικά στην υπεράσπιση του αιτουμένου που έχει υποστεί σωματική, οικονομική και ψυχική βλάβη και κινδυνεύει. Σε πολλές, εξάλλου, περιπτώσεις δηλώνεται ρητά πως η υποβολή της αίτησης σηματοδοτεί την έναρξη κάποιου δικαστικού αγώνα²².

Άλλη κατηγορία αιτήσεων αποτελούν οι αιτήσεις που αφορούν σε διοικητικές πράξεις, όπως αγοραπωλησίες ακίνητης περιουσίας²³, ενοικίαση ακίνητης περιουσίας, λύση διαθήκης²⁴, επίκριση εφήβου²⁵, δοκιμασία, χορήγηση άδειας εξόδου από την

¹³ White 1972, 41-42. Από κάποιες αιτήσεις που σώζονται σε όστρακα έχει σωθεί μόνο ένα τμήμα καταλόγου, βλ. O.Narm. I 70· O.Narm. I 77. Ασαφής είναι η φύση της υπόθεσης στην αίτηση O.Narm. I 110. Οικονομικής φύσης φαίνεται πως είναι το θέμα στην αίτηση O.Narm. I 90 .

¹⁴ Kelly 2011, 231.

¹⁵ Βλ. π.χ. P.Hamb. I 10· SB XX 14679.

¹⁶ Βλ. π.χ. P.Heid. III 237.

¹⁷ Βλ. π.χ. P. Amh. II 77· P.Bingen 58· P. Ryl. II 141.

¹⁸ Βλ. π.χ. SB XVI 12505.

¹⁹ Βλ. π.χ. SB XXII 15774.

²⁰ Βλ. π.χ. P.Oxy. VI 898.

²¹ Βλ. π.χ. SB XXIV 16297.

²² BGU I 321.22-23, Bryen 2013, 131· BGU I 45.15-17· BGU II 651.6-10· P.Gen. II 107.11-13· PSI III 249.18-21, Kelly 2011, 86. Βλ. και P.Oxy. XII 1556.6-9 ἔχειν δὲ τὰ βιβλῆδια ἐν|καταχωρισμῷ ἄχρι τῆς|παρὰ τῷ μείζονι ἐκδι|κίας· Chrest.Mitt. 113. 14-18 ὅθεν|κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἐπιδίδωμι αὐτὸ τοῦτο φα|νερόν πο[ι]οῦν εἰς τὸ ἐν καταχωρισμῷ γενέσθαι τόδε τὸ βιβλῆδιον πρὸς τὸ μένειν ἐμοὶ τὸν λόγον|πρὸς αὐτοὺς περ[ὶ] τούτου, Kelly 2011, 199 και σημ. 156. P.Ant. II 88. 11-12 ἀξιῶ αὐτὸ τοῦτο μαρτυρόμενος [καὶ ἐπι]|[διδ]οὺς τόδ[ε] τ[ὸ] βιβλῆδιον εἶναι α[ὐ]τὸ ἐν καταχωρισμῷ πρὸς μ[αρ]τύριον. P. Fam. Tebt. 38.15, P.Ryl. II 116.16-21 ὅθεν|ἐπιδίδωμι τόδε τὸ βιβλῆδιον ἀξιῶν εἶναι|ἐν καταχωρισμῷ πρὸς μαρτυρίαν ἄκρις|τῆς κατ' αὐτῶν προελεύσεως, λόγου μοι|φυλασσομένου περὶ ὧν ἔχω δικαιῶν πάντων, P.Fouad 29.12-15 Ὅθεν ἐπιδίδωμι τάδε τὰ βιβλῆδια καὶ ἀξιῶ|ἐν καταχωρισμῷ αὐτὰ γενέσθαι ἐν|μάρτυρα|εἰς τὸ μένειν μοι τὸν λόγον πρὸς τοὺς φανησομένους|αἰτίους, Kelly 2011, 253 και σημ. 28-32. Βλ. και Palme 2009, 377.

²³ Βλ. π.χ. P.Oxy. II 242· P.Oxy. LXII 4337· P.Oxy. LXX 4778.

²⁴ Βλ. π.χ. CPR XXIII 3, Παπαθωμάς 2008,101.

Αίγυπτο²⁶, ορισμό *κυρίου* ανήλικων τέκνων ή γυναίκας (*tutor minorum* ή *tutor mulieris*)²⁷ ή, αντίθετα, απαλλαγή από κηδεμονία²⁸, διόρθωση λανθασμένων καταχωρήσεων²⁹, απαλλαγή από την πατρική εξουσία (*patria potestas*)³⁰, απογραφή³¹.

Πολύ συχνά απαντά το αίτημα για απαλλαγή από την υποχρέωση ανάληψης λειτουργίας, ως άδικης και παράνομης³², ή για άλλου είδους φορολογική ελάφρυνση³³, ενώ αλλού ο αιτούμενος ζητά οικονομική βοήθεια³⁴. Ας προστεθούν, τέλος, οι αιτήσεις για την καταβολή υλικών για δημόσια έργα και λουτρά³⁵ και οι αιτήσεις αθλητών³⁶.

Γ. Οι αξιωματούχοι παραλήπτες των αιτήσεων.

Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο οι αιτήσεις απευθύνονται σε όλες τις βαθμίδες της επαρχιακής διοίκησης³⁷. Μεγάλο ποσοστό των αιτήσεων αυτής της περιόδου έχουν ως παραλήπτη τον *στρατηγό*. Ωστόσο, δεν είναι λίγες οι φορές που ο αποστολέας απηύθυνε τη διαμαρτυρία του και το αίτημά του απευθείας στον ανώτατο αξιωματούχο, τον *έπαρχο*. Αριθμητικά ακολουθούν οι αιτήσεις που έχουν ως παραλήπτη έναν *στρατιώτη*, ακολουθούν αυτές με παραλήπτη κάποιον *έπιστράτηγο*, και, τέλος, κάποιες απευθύνονται στον *έπιστάτη τῶν φυλακεϊτῶν*³⁸. Το αίτημα για απαλλαγή από

²⁵ Βλ. π.χ. P. Gen. I2 19.

²⁶ PSI X 1105, Παπαθωμάς 2008, 102.

²⁷ P. Oxy. XXXIV 2710, Arjava 2014, 185-186.

²⁸ P. Oxy. XII 1467, Arjava 2014, 186-187· SB V 7558.

²⁹ P. Oxy. III 488.

³⁰ SB XXVI 16717.

³¹ BGU XI 2019· BGU XI 2018· SB XXIV 16014.

³² P. Fay. 106· SB XVI 12500· SB XIV 11980· SB XX 14335· SB XVI 12994· SB XX 15170· SB XXVI 16526· P. Strasb. I 57 R, SB V 7528.

³³ SB IV 7468.

³⁴ BGU XI 2065.

³⁵ SPP V 82· SPP V 83 II.

³⁶ SPP V 72 I· SPP V 73 I.

³⁷ Palme 2009, 378. Οι αιτήσεις προς το *βασιλέα* ονομάζονταν *έντεύξεις* στην πτολεμαϊκή περίοδο, ενώ σε κατώτερους αξιωματούχους ονομάζονταν *ύπομνήματα*, White 1986, 197.

³⁸ Ο ανώτατος αξιωματούχος ήταν ο *έπαρχος*. Δεύτερος αξιωματούχος ήταν ο *ἀρχιδικαστής*, ο οποίος ήταν ο επικεφαλής των δικαστηρίων, του καταλογείου και των χρηματιστών, που δίκασαν κατά το αλεξανδρινό Αστικό Δίκαιο. Τρίτος αξιωματούχος της κεντρικής διοικήσεως ήταν ο *ἐπίτροπος τοῦ Ἰδίου Λόγου*, που υπήρχε ήδη από την πτολεμαϊκή εποχή. Είχε αρμοδιότητες του σύγχρονου υπουργού των Οικονομικών με ιδιαίτερη αρμοδιότητα για τα πάσης φύσεως έκτακτα εισοδήματα, τα *bona vacantia*, καθώς και για τα έσοδα των ναών. Τέταρτος ήταν ο *ἀρχιερέυς Ἀλεξανδρείας καὶ Αἰγύπτου πάσης*. Επρόκειτο για Ρωμαίο αξιωματούχο και όχι γηγενή Αιγύπτιο. Πέμπτος, τέλος, ήταν ο *διοικητής*, ο οποίος διαχειριζόταν τη βασιλική γη. Όσον αφορά στη ρωμαϊκή περίοδο απαντά από το 2ο αι. μ.Χ. και συνεργάζεται με τον *ἐπίτροπο τοῦ Ἰδίου Λόγου*. Η υπόλοιπη χώρα της Αιγύπτου, πλην της Αλεξανδρείας, διοικούνταν από τρεις *ἐπιστρατήγους*, που δεν είχαν πολιτική δικαιοδοσία, έναν για τη Θηβαίδα, έναν για την Επτανομία και έναν για το Δέλτα. Διοικητής κάθε νομού ήταν ο *στρατηγός* που παρά τον τίτλο του είχε πολιτικές αρμοδιότητες, ήταν *mutatis mutandis* ένας νομάρχης, και λογοδοτούσε στον *ἐπιστράτηγο* της περιοχής του. Άμεσος συνεργάτης του και αναπληρωτής του ήταν ο *βασιλικός γραμματεὺς* (βασιλικογραμματεὺς). Κάθε νομός διαιρούνταν σε τοπαρχίες και σε καθεμιά απ' αυτές υπεύθυνος ήταν

λειτουργία απευθυνόταν κανονικά στον *ἐπιστράτηγο*. Κάποιες φορές ο αιτούμενος απευθύνεται στον ίδιο τον *αὐτοκράτορα*, στο *νυκτοστράτηγο*, στον *ἀρχιδικαστή*, στον *χιλίαρχο*, στον *ἐκατόνταρχο*, στον *ἔκδικο* ή *σύνδικο*, στο *νομάρχη*, στο *φύλαρχο*, στο *βουλευτή ἀγορανόμο*, στο *βενεφικιάριο* ή σε κάποιον στρατιωτικό υπάλληλο³⁹. Περίπου τριάντα πάπυροι που χρονολογούνται από το τέλος του πρώτου έως τον τέταρτο αιώνα ασχολούνται με τον ιατρικό έλεγχο ασθενών και τραυματιών. Ο ενδιαφερόμενος έπρεπε να απευθυνθεί στον *στρατηγό* ή αργότερα στον *ἔκδικο* ή στον *νυκτοστράτηγο*⁴⁰.

Όσον αφορά στις αιτήσεις που απευθύνονταν στον *ἑπαρχο*, μπορούσαν οι ενδιαφερόμενοι που δεν βρίσκονταν στην Αλεξάνδρεια να τις προσκομίσουν οι ίδιοι σε εκείνον κατά τη διάρκεια της ετήσιας περιόδου του (*conventus*)⁴¹. Εξαιτίας, όμως, του πολύ μεγάλου αριθμού των αιτήσεων τελικά μόνο αυτές που κρίνονταν ως ιδιαίτερα σημαντικές εξετάζονταν από τον ίδιο, ενώ οι υπόλοιπες εξετάζονταν από κατώτερους διοικητικούς υπαλλήλους⁴².

Δ. Η συμβολή των αιτήσεων προς τις Αρχές στην αρχαιογνωσία.

Οι αιτήσεις προς τις Αρχές παρέχουν πληροφορίες για θέματα ιστορικά, κοινωνικά, προσωπογραφικά και θέματα δικαίου⁴³. Ειδικότερα, συμβάλλουν στην έρευνα που αναφέρεται στις σχέσεις ανάμεσα στο λαό και τους αξιωματούχους της κρατικής διοίκησης, μια σημαντική πτυχή της κοινωνικής και πολιτιστικής ιστορίας της ύστερης αρχαιότητας. Επίσης, παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για τις νόμιμες συναλλαγές και την πρόσληψη του νόμου, χάρη στις λεπτομερείς αφηγήσεις των διενέξεων και στα αιτήματα για συγκεκριμένα μέτρα ανακούφισης⁴⁴.

Ιδιαίτερη σημασία, όμως, έχει η φιλολογική και φιλοσοφική πλευρά του συγκεκριμένου είδους εγγράφου. Οι αιτήσεις αποτελούν κείμενα ελεύθερης διαμόρφωσης τα οποία, όμως, όφειλαν να πληρούν κάποιους ρητορικούς όρους, και όσες είναι επεξεργασμένες ρητορικά και λογοτεχνικά αποτελούν μαρτυρία για το βαθμό

ο *τοπογραμματεύς*. Μόνο ο Αρσινόιτης νομός, λόγω μεγέθους, χωριζόταν σε τρεις μερίδες (Ήρακλείδου, Θεμίστου και Πολέμωνος), οι οποίες στη συνέχεια υποδιαιρούνταν σε τοπαρχίας. Οι τοπαρχίες με τη σειρά τους υποδιαιρούνταν σε χωριά, που ονομάζονταν *κῶμαι*, που ήταν η μικρότερη διοικητική μονάδα, και καθένα είχε επικεφαλής τον *κωμογραμματέα*, που ήταν ντόπιος με ετήσια θητεία, βλ. Αναγνώστου 2012, 24-27. Για τον *στρατηγό* βλ. και Bryen 2013, 20.

³⁹ Τσιούσια 2012, 269.

⁴⁰ Π.χ. P.Oxy. LI 3620, Palme 2009, 378.

⁴¹ Palme 2009, 378.

⁴² Lewis 1983, 190.

⁴³ Paphthomas 2006, 244.

⁴⁴ Palme 2009, 378.

επιρροής των κλασικών και μετακλασικών έργων, λογοτεχνικών και ρητορικών, έξω από τα μεγάλα πολιτιστικά κέντρα του ελληνορωμαϊκού κόσμου και για το πώς αυτά χρησιμοποιούνταν για πρακτικούς σκοπούς. Η ανάλυση, λοιπόν, αυτών των αιτήσεων μας διαφωτίζει σχετικά με τον πνευματικό κόσμο και τις αισθητικές προτιμήσεις των αιτούντων και της εποχής τους, όπως και για τη διαδικασία μιας δυναμικής εξισορρόπησης ανάμεσα στην πρωτοτυπία και την παράδοση όσον αφορά στη ρητορική αυτών των κειμένων⁴⁵.

⁴⁵ Papathomas 2006, 244.

II. Η ρητορική κατασκευή των αιτήσεων.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι αιτήσεις ήταν κείμενα ελεύθερης διαμόρφωσης που ωστόσο όφειλαν να πληρούν κάποιους ρητορικούς όρους⁴⁶. Αυτό σήμαινε ότι δεν έπρεπε να υπακούουν σε αυστηρούς κανόνες, όπως για παράδειγμα τα νομικά έγγραφα, αλλά ότι υπήρχαν συγκεκριμένες συγγραφικές συμβάσεις που αφορούσαν στο είδος των πληροφοριών που έπρεπε να περιέχει μια αίτηση και στη σειρά με την οποία αυτές έπρεπε να αναφέρονται στο κείμενο, καθώς επίσης υπήρχε μια μακρά παράδοση που εφοδίαζε με στερεότυπες φράσεις και ρητορικούς *τόπους*⁴⁷. Αυτές οι συμβάσεις, οι στερεότυπες φράσεις και οι *τόποι* έχουν τις ρίζες τους στην Πτολεμαϊκή εποχή, και σε ορισμένες περιπτώσεις στη δικανική ρητορεία της κλασικής περιόδου⁴⁸.

Η ρητορική τυποποίηση προέκυψε από την ανάγκη ύπαρξης μιας εύχρηστης μορφής παρουσίασης διάφορων υποθέσεων στις αιτήσεις. Η μορφή αυτή συνίστατο σε έναν συνδυασμό δύο διαφορετικών κόσμων: της ρητορικής τέχνης και της δικαιοδοτικής και διοικητικής πρακτικής⁴⁹.

Οι ομοιότητες στη μορφή και στην έκφραση είναι αξιοσημείωτες, καθώς οι αιτήσεις προς τους αξιωματούχους συνηθέστερα γράφονταν από επαγγελματίες γραφείς. Πρέπει σε αυτό το σημείο να επισημανθεί ότι τις αιτήσεις τις συνέτασσαν επαγγελματίες γραφείς όχι μόνο όταν ο αιτούμενος ήταν άνθρωπος χαμηλού μορφωτικού επιπέδου ή αναλφάβητος, αλλά και πολλές φορές όταν ήταν άνθρωπος υψηλής κοινωνικής τάξης και υψηλού μορφωτικού επιπέδου⁵⁰. Αυτοί οι επαγγελματίες γραφείς γνώριζαν τις ρητορικές συμβάσεις και φαίνεται πως χρησιμοποιούσαν

⁴⁶ Kelly 2011, 46· Bryen 2015, 5.

⁴⁷ Kelly 2011, 38-39 και 46. Σε αντίθεση προς τη φρασεολογία, το λεξιλόγιο των αιτήσεων δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ιδιότυπο, καθώς δεν απαντά αποκλειστικά και μόνο σε παπύρους, Τσιούσια 2012, 280.

⁴⁸ Kelly 2011, 46. Για τη δομή και τις στερεότυπες φράσεις που απαντούν σε κάθε τμήμα των αιτήσεων βλ. διεξοδικά White 1972, Collomp 1926, Cavassini 1995 και Di Bitonto 1967 και 1968. Βλ. και Schubart 1937^a, 54-59. Για στερεότυπες φράσεις κοινές στις *έντεύξεις* της πτολεμαϊκής εποχής και στην αττική δικανική ρητορεία βλ. Collomp 1926, 125-131.

⁴⁹ Haucken 1998, 276.

⁵⁰ Bryen 2015, 5. Βλ. και Palme 2009, 379. Ίχνη αυτής της διαδικασίας πιθανόν σώζονται στις αιτήσεις BGU IV 1139 (BL VIII 42), όπου οι διορθώσεις αντανakλούν τόσο τον ασθμαίνοντα και συναισθηματικά φορτισμένο προφορικό λόγο των αιτουμένων όσο και την προσπάθεια του επαγγελματία συντάκτη να αποδώσει την υπόθεση με πιο συμβατική μορφή, βλ. Mondevicchi 1985, 239-240. Βλ. επίσης P. Cair. Isid. 71, P. Cair. Isid. 72 και P. Cair. Isid. 73 που αντιπροσωπεύουν τρία διαφορετικά στάδια σύνταξης της ίδιας αίτησης, καθένα στάδιο από διαφορετικό γραφέα, Kelly 2011, 44-45 και σημ. 30-32. Bryen 2015, 9. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αίτησης ανθρώπου χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, που δεν γνώριζε καλά να γράφει στην ελληνική γλώσσα αποτελεί η αίτηση P.Oxy. III 487 156 μ.Χ., βλ. White 1972, 162. Βλ. και τη φόρμουλα αγραμματοσύνης στο τέλος του κειμένου των αιτήσεων, Kraus 2000, ιδιαίτερα 325-326 και σημ. 11-13 για παραπομπές σε αιτήσεις και για πρόσθετη βιβλιογραφία.

παλαιότερες αιτήσεις ή κάποιο πρότυπο για τη συγγραφή των νέων αιτήσεων⁵¹. Ο προσεγμένος γραφικός χαρακτήρας των αιτήσεων αποτελεί μια ακόμη μαρτυρία συντάσσονταν από επαγγελματίες⁵².

Οπωσδήποτε, ο μελετητής θα πρέπει πάντα να θυμάται πως ό,τι γράφεται είναι επεξεργασμένο από εγγράμματους γραφείς που συνέτασσαν τα κείμενα για χάρη του αναλφάβητου πληθυσμού, ως επί το πλείστον όσων δεν γνώριζαν να γράφουν στην ελληνική γλώσσα, και επομένως είναι δύσκολο να προσδιοριστεί με βεβαιότητα αν όσα αναφέρονται αντανakλούν προσωπικές απόψεις του αιτουμένου ή οφείλονται σε ρητορικές συμβάσεις⁵³.

Η ομοιομορφία, όμως, των αιτήσεων ως δημόσιων εγγράφων δεν μπορεί να εξαφανίσει εντελώς τη γλωσσική ποικιλία⁵⁴. Πράγματι, η επίδραση της γλώσσας της γραφειοκρατίας είναι καθοριστική και το λεξιλόγιο είναι στερεοτυπικό, ωστόσο σε πολλές περιπτώσεις μπορεί ο αναγνώστης να διακρίνει το προσωπικό ύφος του γράφοντος⁵⁵. Σε αρκετές περιπτώσεις δεν πρόκειται για δουλική αναπαραγωγή στερεότυπων φράσεων, αλλά καταβάλλεται προσπάθεια να παρουσιαστούν πληροφορίες που αφορούν τη συγκεκριμένη υπόθεση, οπότε είναι πρόκληση για τον μελετητή να διακρίνει τα συμβατικά στοιχεία από τα πρωτότυπα⁵⁶.

Κάποιες αιτήσεις είναι έργα έμπειρων επαγγελματιών γραφέων που είχαν λάβει την εκπαίδευση της εποχής, όχι ωστόσο και ανώτερη ρητορική παιδεία, και επεδίωκαν να χρησιμοποιήσουν ρητορικά και λογοτεχνικά στοιχεία απαραίτητα για να σχεδιάσουν τις αιτήσεις πέρα από το συνηθισμένο μέτρο και για να τα ενσωματώσουν με επιτυχία στις επικοινωνιακές στρατηγικές τους⁵⁷. Ωστόσο, ακόμη και οι αιτήσεις που είναι κομψά και επεξεργασμένα φιλολογικά κείμενα, δεν απέχουν πολύ από το μέσο όρο των αιτήσεων της εποχής⁵⁸.

⁵¹ Kelly 2011, 45-46 και σημ. 34-37, 48. Για μια διαφορετική άποψη βλ. Bryen 2015, 48-57.

⁵² Palme 2009, 379.

⁵³ Kelly 2011, 39· Bryen 2015, 5.

⁵⁴ Κρίκη 2013, 17.

⁵⁵ Bryen 2013, 25.

⁵⁶ Kelly 2011, 45-46 και σημ. 34-37, 48. Βλ. και Arjava 1996, 24. Για μια διαφορετική άποψη βλ. Bryen 2015, 48-57.

⁵⁷ Papathomas 2006, 255.

⁵⁸ Papathomas 2006, 244.

A. Τα δομικά μέρη (οίκονομία ή τάξις, λατ. *dispositio*⁵⁹) και οι λεκτικές φόρμουλες των αιτήσεων προς τις Αρχές της ρωμαϊκής περιόδου.

Η ρητορική θεωρία για το επιστολικό είδος δεν αναφέρει με σαφήνεια τίποτα για την κατασκευή των επιστολών σύμφωνα με τη ρητορική *οίκονομίαν* ή *τάξιν*. Η αναλογία ανάμεσα στα βασικά μέρη μιας επιστολής και τα μέρη ενός ρητορικού λόγου αφορά κυρίως στη λειτουργία⁶⁰. Όσον αφορά στις αιτήσεις, παρόλο που δεν γίνεται ρητή αναφορά στη διαίρεση σε σαφώς διακριτά δομικά μέρη, ωστόσο η δομή φαίνεται καθαρά από ενδοκειμενικές αναφορές, συνδέσμους, επιρρήματα και λέξεις που δηλώνουν ή υποδηλώνουν τεχνική λειτουργία⁶¹. Αυτά τα λεκτικά στοιχεία μαρτυρούν τουλάχιστον την αναλογία ανάμεσα στη λειτουργία των δομικών μερών της αίτησης και των μερών μιας ρητορικής *dispositio*⁶².

Στην παρούσα εργασία αντί για την τριμερή δομή της επιστολής εισαγωγή – κύριο τμήμα – κλείσιμο προτείνεται η δομή *προσφώνησις* (*inscriptio*) – *προοίμιον* (*exordium*) – *διήγησις* (*narratio*) – *δέησις* (*preces*) – *ἐπίλογος* (*peroratio*)⁶³, η οποία βρίσκεται πολύ κοντά στη ρητορική *τάξιν*⁶⁴. Πρέπει, ωστόσο, να διευκρινιστεί ότι το *προοίμιον* και η *διήγησις* δεν είναι υποχρεωτικό να υπάρχουν, ενώ ως *ἐπίλογος* στην ουσία εννοείται το τελευταίο τμήμα του κειμένου της αίτησης, όπου συναντώνται οι φόρμουλες του χαιρετισμού, της ημερομηνίας, της αγραμματοσύνης, του όρκου και, σε κάποιες περιπτώσεις, η απάντηση που δόθηκε από τον αξιωματούχο⁶⁵.

⁵⁹ Kennedy 1963, 11· Pernot 2000, 283. Βλ. αναλυτικά Wuellner 1997, 51-83.

⁶⁰ Reed 1997, 180-182.

⁶¹ Hauken 2004, 13.

⁶² Πβ. Reed 1997, 182.

⁶³ Από την έρευνα έχουν προταθεί οι εξής τρόποι διαίρεσης του κειμένου των αιτήσεων σε δομικά μέρη: *προσφώνησις* – *αίτημα* – *ἐπίλογος*, Exler 1976· *ιστορικό* – *αίτημα* – *επιθυμητή δράση*, με δύο επανξήσεις μετά από το αιτητικό ρήμα, *προσφώνησις* και *φράση ευγένειας*, Mullins 1962, 46-54· *προοίμιον* – *ιστορικό* – *αίτημα* – *ἐπίλογος*, με πρόσθετα επιμέρους στοιχεία, White 1972, 9. Στο *προοίμιον* συμπεριλαμβάνεται και η *προσφώνησις*, White 1972, 21. Για τις αιτήσεις που απευθύνονται στον αυτοκράτορα και σώζονται σε επιγραφές έχει προταθεί η εξής ρητορική δομή: *inscriptio* (*προσφώνησις*) – *exordium* (*προοίμιον*) – *narratio* (*διήγησις*) – *preces* (*δέησις*) – *peroratio*, Hauken 1998, 261 και σημ. 9 και 262 σημ. 13. Όσον αφορά στις ιδιωτικές επιστολές που περιέχουν κάποιο αίτημα έχουν επισημανθεί οι εξής δομικές κατηγορίες: *προοίμιον* – *κύριο μέρος* – *φόρμουλα αποχαιρετισμού* – *ημερομηνία*, Κορολή 2016, 80-85. Οι ιδιωτικές επιστολές που περιέχουν κάποιο αίτημα συντίθενται με βάση το εξής γενικό ρητορικό σχήμα: *πρόβλημα* – *επίλυση*, Κορολή 2016, 185 και σημ. 201 όπου δίνεται σχετική βιβλιογραφία, που αναλύεται στην εξής ρητορική δομή, η οποία απαντά σε κείμενα που έχουν ως στόχο να πείσουν: *κατάσταση* – *πρόβλημα* – *επίλυση* – *αξιολόγηση της επίλυσης* (π.χ. ελπίδα για βοήθεια). Για την *τάξιν* στις επιστολές βλ. αναλυτικά Reed 1997, 179-182.

⁶⁴ Για τη δομή του ρητορικού λόγου βλ. Kennedy 1963, 11· Lanham 1991, 171-172· Pernot 2000, 287.

⁶⁵ White 1972, 38.

Το κείμενο αρχίζει με την παράθεση του ονόματος του παραλήπτη και ακολουθεί το όνομα του αποστολέα. Στη συνέχεια αναφέρεται ο τόπος διαμονής του αποστολέα⁶⁶. Κάποιες φορές αναφέρονται πρόσθετα στοιχεία για τον ίδιο. Ακολουθεί η *διήγησις*, συνήθως η έκθεση του προβλήματος ή της αδικίας, που ξεκινάει με τον χρονικό προσδιορισμό και ακολουθούν οι λεπτομέρειες του συμβάντος, που παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία και διαφοροποίηση από αίτηση σε αίτηση. Αυτές μπορεί για παράδειγμα να αναφέρονται στον τρόπο με τον οποίο διαπράχθηκε η αδικία, ενώ σε περίπτωση φθοράς ή κλοπής δίνεται περιγραφή του αντικειμένου και προσδιορίζεται η αξία του. Στη συνέχεια ακολουθεί η διατύπωση του αιτήματος, το οποίο μπορεί να είναι μια γενική έκκληση για βοήθεια ή μπορεί να προσδιορίζεται με ακρίβεια⁶⁷. Το κείμενο κλείνει με την υπογραφή του συντάκτη της αίτησης, συχνά με την αναφορά του ονόματος του αγράμματος αποστολέα, την ημερομηνία και ίσως τη στερεότυπη έκφραση χαιρετισμού⁶⁸.

1. Προσφώνησις (*inscriptio*)⁶⁹.

Η αίτηση αρχίζει με συμβατικό τρόπο, μέσω του οποίου δηλώνεται η ταυτότητα (το όνομα και το αξίωμα) του παραλήπτη (ή των παραληπτών) και το όνομα του αποστολέα (ή των αποστολέων) αντιστοίχως. Ένας από τους δύο τύπους της εισαγωγικής φράσης που συναντάται στην πτολεμαϊκή περίοδο και συνεχίστηκε και κατά τη ρωμαϊκή περίοδο είναι *τῷ δέινι παρὰ τοῦ δέινος*, δηλαδή η δοτική του ονόματος του παραλήπτη, ο εμπρόθετος της προέλευσης *παρὰ τοῦ* μαζί με τη γενική του ονόματος του αποστολέα⁷⁰.

⁶⁶ Εξαίρεση αποτελούν οι αιτήσεις P.Strass. II 118, P.Ryl.II 129, P.Ryl.II 130, P.Ryl. II 132, P.Ryl.II 135, P.Ryl. II 136, P.Ryl. II 138, P.Ryl. II 144, P.Ryl. II 145, P.Ryl. II 150, P.Ryl. II 152, όπου η πληροφορία δίνεται στη *διήγησιν*.

⁶⁷ Kelly 2011, 46-48.

⁶⁸ White 1972, 38. Βλ. για παράδειγμα O.Kellis 148. 2-8 Αὐρήλιος Φιλοσαράπιδ|ὁ προκείμε|νος ἐπιδέδωκα |ἐγράψα ὑπὲρ αὐ|τοῦ γράμματα|μὴ εἰδότης, και O.Kellis 148.9-12 Αὐρήλιος | Τίς Τινὸς | ἀπὸ τοπαρχί | ας Μεσοβή, που φαίνεται πως αποτελούσε άσκηση γραφέα που εκπαιδεύεται στη γραφή της στερεότυπης φράσης που γράφεται στο τέλος των δημόσιων εγγράφων, βλ. Worp 2004, 132-133.

⁷⁰ White 1972, 25· Στεφάνου 2009β, 275· Τσιούσια 2012, 270. Βλ. π.χ. SB XII 10797.1-2 Μηουίω Ὀνωρatianῶ ἐπάρχῳ Α[ιγύπτου] [παρὰ Αὐρ]ηλίου και P.Oxy. XLIII 3108.2-4 Λουκίῳ Λουκρητίῳ Ἀννιανῶ [ἐπάρχῳ Αἰγύπτου] παρὰ Αὐρηλίου Ἰσιδώρου. Για τις ιδιωτικές επιστολές βλ. Κορολή 2016, 38. Σε αίτηση αξιωματούχου το όνομα του αποστολέα τίθεται σε ονομαστική και έπεται σε δοτική το όνομα του παραλήπτη, P.Oxy. III 485.4-5 Ἀντωνίνος ὁ καὶ Πούδης ὁ ἱερεὺς| καὶ ἀρχιδ(ικαστῆς) Ὁξυρρυγχείτου στρ(ατηγῶ) χ(αίρειν). Παράδειγμα εκτενούς *προσφωνήσεως* αποτελεί η αίτηση P.Oxy. XVII 2131. 1-4 (Ἔτους) ιε Αὐτοκρατόρ[ων] Κα[ι]σάρων Λουκίου Σεπτιμίου Σεουήρου Εὐσεβοῦς| Περτίνακος Ἀραβικοῦ Ἀδιαβηνικοῦ Παρθικοῦ Μεγίστου καὶ Μάρ[κου]| Αὐρηλίου Ἀντωνείνου Εὐσεβοῦς Σεβαστῶν καὶ Πουπλίου Σεπτιμίου Γέτα| Καίσαρος Σεβαστοῦ, Φαμενῶθ κθ.

Η σειρά αναφοράς των ονομάτων αποστολέα – παραλήπτη στην *προσφώνησιν* στην αρχή της αίτησης αντανakλά την κατωτερότητα του αιτουμένου, προκειμένου να μην αναστατωθεί ο αξιωματούχος παραλήπτης ήδη στην αρχή του κειμένου, στο πλαίσιο της *captatio benevolentiae*⁷¹.

Μετά από το όνομα του αξιωματούχου δηλώνεται το αξίωμά του και του αποδίδονται τιμητικοί τίτλοι και τιμητικά ονόματα που επαναλαμβάνονται από αίτηση σε αίτηση στερεότυπα⁷². Τα τιμητικά επίθετα αντιστοιχούν προς τα αξιώματα και την κοινωνική θέση του παραλήπτη. Τα πιο συνηθισμένα είναι *λαμπρότατος*⁷³ ή *διασημότατος* για τον έπαρχο⁷⁴ και *κράτιστος* για τον επιστράτηγο⁷⁵. Τέτοιοι τιμητικοί τίτλοι και ονόματα αποσκοπούν στην εύνοια του παραλήπτη, στο πλαίσιο αξιοποίησης του ρητορικού *τόπου* της *captatio benevolentiae* ήδη από την *προσφώνησιν*⁷⁶.

Σε πολλές περιπτώσεις αναφέρεται το όνομα του πατέρα ή της μητέρας του αιτουμένου⁷⁷, το επάγγελμά του⁷⁸ ή κάποιο χαρακτηριστικό της εξωτερικής του εμφάνισης, που μπορεί να σχετίζεται με κάποιο πρόβλημα υγείας⁷⁹.

⁷¹ White 1986, 195.

⁷² P.Oxy. I 76.27-32 (έτους) ιθ Αὐτοκρατόρων Kaisάρων |Μάρκου Αὐρηλίου Ἀντωνίνου|και Λουκίου Αὐρηλίου Κομμόδου|Σεβαστῶν Ἀρμενιακῶν Μηδικῶν| Παρθικῶν Γερμανικῶν |Σαρματικῶν Μεγίστων και P.Oxy. IV 705.1-7 (προς αυτοκράτορες) [Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ |Λούκιος Σ|επτίμ[ι]ο[ς]] |Σεουήρος Εὐσεβῆς Περτίναξ Σ|εβαστὸς| [Αραβικὸς Ἀδιαβηνικὸς Πα]ρ[θικ]ὸς| [Μέγιστος καὶ Αὐτ]οκράτωρ Κ[αῖ]σαρ |[Μάρκος Αὐρήλιος Ἀν]τωνίνος Εὐ[σεβ]ῆς |[Σεβαστὸς. Για τους τίτλους που απονέμονται στους αυτοκράτορες βλ. Bureth 1964.

⁷³ Βλ. π.χ. P. Vind. Tand. 2 τῶι λ[αμ][πρ]οτάτ[ω]ι ἐπάρχωι Αἰγύπτου. Ο *λαμπρότατος ἀνὴρ* (*vir clarissimus*), αρχικά κληρονομικό επίθετο της ρωμαϊκής *ordo senatus*, κοινό για όλους τους συγκλητικούς συμπεριλαμβανομένων των μελών της οικογενείας τους, χαρακτηρίζει πλέον, από το 150 μ.Χ., τον έπαρχο της Αιγύπτου (*praefectus Aegypti*) προσδίδοντας αίγλη στο αξίωμά του, Τσιούσια 2012, 275 και 276 σημ. 25.

⁷⁴ Βλ. π.χ. P.Oxy. XXXIII 2674.3 τῷ διασημοτάτῳ ἐπ[ί]ρχῳ P.Oxy. XXXIV 2711.1 τῷ διασημοτάτῳ ἐπάρχῳ Αἰγύπτου. Από το 250 μ.Χ. και εἰς, δεν είναι λίγες οι φορές που το επίθετο *διασημότατος* (*vir spectabilis*) αντικαθιστά το επίθετο *λαμπρότατος* ως επίθετο αποδιδόμενο στον έπαρχο ή τον καθολικό, όπως παρατηρούμε για παράδειγμα στην αίτηση P.Oxy. XXXIV 2710.3 Λουκίῳ Μουσσίῳ Αἰμιλιανῷ τῷ διασημοτάτῳ ἐπάρχῳ Αἰγύπτου και στην αίτηση P.Oxy. IX 1204.8-9 πρὸς τὸν κύριόν μου τὸν| διασημοτάτον καθολικὸν Πομπώνιον Δόμον 7, βλ. Τσιούσια 2012, 276 και σημ. 26-27.

⁷⁵ P.Oxy. VII 1032.1 Οὐηδῖφ Φαύστῳ τῷ κρατίστῳ[ι] ἐπιστρατήγῳ.

⁷⁶ Parathomas 2009, 488 κ.εξ. Για περισσότερα παραδείγματα τέτοιων τιμητικών ονομάτων και τη λειτουργία τους στο πλαίσιο της ρητορικής στρατηγικής του αιτουμένου βλ. αναλυτικότερα το σχετικό ενότητα της παρούσας εργασίας. Επίσης, βλ. Τσιούσια 2012, 276 και σημ. 29-31. Ξεχωριστή περίπτωση αποτελεί η αίτηση P. Oxy. XLVII 3366, όπου ο τιμητικός τίτλος με τον οποίο προσφωνούνται οι αυτοκράτορες διακρίνεται για τη λογοτεχνική του επεξεργασία, P. Oxy. XLVII 3366.1-4 [τ]οῖς [γῆς κ]αὶ θαλάτ[τ]ης δε[σπό]ται[ς] αὐτ[οκ]ράτ[ορ]σι|[κ]αῖσαρ[σι] Πο]υπ[λί]ωι Λι]κιν[νί]ωι Οὐα[λε]ρια[ν]ῶι|[κ]αὶ Π[ο]υπ[λί]ωι Δ[ικιννί]ωι Οὐ[α]λεριανῶι Γα]λλη[ν]ῶι|εὐσε[β]έσι ε[ὑ]π[ε]ρχέ[σ]ι σεβ[αστοῖ]ς, Luiselli 1999, 141 και 165.

⁷⁷ SB III 7205.1-3 Τιτίῳ Ὀνωρά[τ]ωι τῷ διασημοτάτῳ ἡγεμόνι π[α]ρ[ὰ] Πετεχῶ[ν]τος Μέρσι[ο]ς, μη(τρός) Ταλαβῶνος, ἀπὸ κόμης Χώσιος τῆς| Ἰβ[ι]τῶν πόλεω[ς] τῆς| μεγάλη[ς] Ὀάσεως. Μπορεί επιπρόσθετα να υπάρχει και το ουσιαστικό *υἱός*, βλ. π.χ. P.Berl. Frisk 3.1-2 Α[ὑ]ρηλίῳ Βαβίῳ Ἰουγκεῖ[ν]φ ἐπάρχῳ Αἰγύπτου | παρὰ Στοτοήτεως υἱοῦ Σ[α]τύρου Στοτοήτ[ε]ως γεωργ[οῦ] τῆς Αρ[σιν]οειτῶν| π[ό]λ[ε]ως| P.Oxy. VII 1032.1-3 Οὐηδῖφ Φαύστῳ τῷ κρατίστῳ[ι] ἐπιστρατήγῳ |παρὰ

Ο τόπος διαμονής του αποστολέα προσδιορίζεται σε τρεις άξονες: πόλη, περιφέρεια, νομός⁸⁰. Σε κάποιες περιπτώσεις δηλώνεται ότι την αίτηση την υποβάλλει μια γυναίκα που ανήκει στην αστική τάξη⁸¹.

Στις αιτήσεις προς τις Αρχές σπάνια η προσφώνησης τελειώνει με χαιρετισμό ή ευχή για υγεία του παραλήπτη, που όχι μόνο εκφράζει ευγένεια, αλλά και προσδίδει έναν τόνο οικειότητας⁸². Σε αυτό το τμήμα συχνά δίνεται και η ημερομηνία υποβολής της αίτησης⁸³. Επίσης, αν και η αυτοπαρουσίαση του αιτουμένου στην αρχή του κειμένου είναι υποχρεωτική και υπαγορεύεται από πρακτικές ανάγκες, επιπρόσθετα

Αμμωνίου καὶ Μαρθεῖτος ἀμφ[οτέρ]ων Διογένο[υ]ς ἀπ' Ὁξυρύγχων πόλεως· O.Claud. IV 868.3-6 παρὰ [. . .] |ωνες τοῦ Πτολεμαίου|σκληρουργοῦ Ἀλεξανδρέος.

⁷⁸ Βλ. π.χ. P.Oxy. XXII 2342.1-3 Γαίωι Μινικίωι Ἰτάλωι τῶι [κ]υρίωι ἡγεμόνι |παρὰ Ἀπίωνος τοῦ Ἀπίωνος τῶν ἀπ' Ὁξυρύγχων| πόλεως οἰνεμπόρου· P.Fay. 106.6- 7 Γαίωι Ἀουιδίωι Ἡλιοδώρῳ ἐ|πάρχ(ω) Αἰγ(ύπτου)|παρὰ Μάρ<κου Οὐαλερ[ί]ου Γεμέλλου [ιατροῦ]· P.Berl. Frisk 3 Α[ὐ]ρηλίῳ Βαβίῳ Ἰουγκεῖ|νφ ἐπάρχῳ Αἰγύπτου παρὰ Στοτοήτεως υἱοῦ Σ[α]τύρου Στοτοήτ[ε]ως γεωρ(γοῦ) τῆς Ἀρ[σιν(οειτῶν)] π[όλ(εως)]. Ἄν εἶναι ἀθλητής, αὐτό μπορεῖ νὰ δηλώνεται σὲ ονομαστική, βλ. π.χ. SPP V 79.4-8 [Π]ουπ[λί]ου Λικιννίου Γαλλινοῦ||Γ[ερ]μανικοῦ|ῦ Μ[ε]γίστου Περσικοῦ Μ[ε]γίστου||Εὐσεβοῦς| Εὐτυχοῦς Σεβαστοῦ -ca.?-]|Μάρ(κος) Αὐρ(ήλιος) Ἀπο[-ca.?- παγκρατι]|αστῆς ἱερονίκ[ης]. Βλ. καὶ Parathomas 2007a, 499 ὅπου ἀναφέρεται ὅτι μετὰ ἀπὸ τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ τὸ ὄνομα τοῦ ἀποστολέα μπορεῖ νὰ συνοδεύεται ἀπὸ κάποιο ἐπίθετο ποὺ ἐκφράζει τὴν χριστιανικὴ ἀρετὴ τῆς ταπεινοφροσύνης, π.χ. ἐλάχιστος.

⁷⁹ Βλ. π.χ. P.Mich. VI 426.1-4 Ἀρρίῳ Οὐί[ο]κτορι τῷ κρα(τίστῳ) ἐπιστρατήγῳ| παρὰ Γεμέλλου τοῦ καὶ Ὀρίωνος Γαίου Ἀπολί|ναρίου Νίγερος ἀσθενοῦς τὴν ὄψιν γεου|χοῦντος ἐν κόμῃ Καρανίδι τῆς Ἡρακλείδου μερίδος). Βλ. καὶ SPP V 71.1-7 τῇ|ν ἀξίαν ἐπιδ(οῦναι)| [τῇ] κρ[ατ]ίσ[τη] βουλῇ Ἑρμοπολέως τῆς μεγάλης ἀρχαίας||σεμνο|τάτης καὶ λαμπροτάτης [διὰ Μάρκου Αὐρηλίου Κορελ]λίου Ἀλεξανδρου ἱππικοῦ ἀπ[ὸ] στρατιῶν καὶ ὡς χρη(ματίζει)| |ἐνάρχου πρυτάνεως τῆς αὐ[τῆς] πόλεως -ca.?-]| παρὰ Αὐρηλίου Ἑρμαίου Ἑρμ[-ca.?- Ἑρμ]ο|πολίτου ἀ[να]γρ[αφο]μένου ἐπ' [ἀμφοδου -ca.?-]|οὐλῇ τραχήλῳ [ἐκ δε]ξιῶν [χαίρειν.

⁸⁰ Βλ. π.χ. BGU XI 2061.1-2 [Σουβατιανῷ Ἀκύλῳ ἐπάρχῳ Αἰγύπτου παρὰ Τεμάτος Φατρήτος ἀπὸ κόμης] |Τεινεμοῦνεως τῆς Ἡρακλείδου μερίδος τοῦ Ἀρσινοί[του]||νομοῦ· P.Mich. IX 529. 1-3 Μηουίῳ Ὀνορατιανῷ ἐπάρχῳ Αἰγύπτου] ||παρὰ Αὐρηλίῳ . . . Χαιρήμωνος ἀπὸ κόμης [Καρανίδος]||τῆς Ἡρακλ[είδου] μερίδος τοῦ Ἀρσινοεῖτου νομοῦ· PSI XIII 1323.1-3 [Μάρκῳ Πετρωνίῳ Ὀνωράτῳ ἐπάρχῳ Αἰγύπτου |παρ[ὰ] Πτολεμαίου Διοδώρου τοῦ καὶ Διοσκόρου τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἀρ[σιν]ο[ε]ίτου· P.Oxy. XVII 2133.1-3 τῷ διασημοτάτῳ ἐπάρχῳ Αἰγύπτου] |παρὰ Αὐρηλίας Ἡούτος Ἡρακλείδου μητρὸς [ἀπὸ κόμης] |το<ῦ> Ὁξυρυγίτου νομοῦ· P. Cair. Isid. 66 Αἰλείῳ Πουβλίῳ|ι τῶι διασημο[τάτῳ] ἐπάρχῳ Αἰγύπτου παρὰ Α[ὐ]ρηλίῳ Εἰσιδώ[ρ]ου] [Πτολεμαίου] ἀπὸ κόμης Καρανίδος τοῦ Ἀρσινοῖτου νομοῦ· P. Sakaon 36.1-3 [Ἀδριανίῳ Σαλ]λου[στ]ίῳ τῷ διασημοτάτῳ ἡγεμόνι ||παρὰ Αὐρηλίας] Ἀρτέμιτος Παισίου ἀπὸ κόμης Θρασῷ ||τοῦ Ἀρσινοῖτου] νομοῦ· SB XIV 11980.14-15 Σουβατιανῷ Ἀκύλῳ ἐπάρχῳ Αἰγύπτου]||παρὰ Κοπρῇ Ἰσίωνος ἀπὸ μητροπόλεως τοῦ Ἀρσινοεῖτου.

⁸¹ P.Ross.Georg. II 20.1 ἀστῆς, 30 ἀστῆ· P. Flor. I 58.2 [παρὰ Αὐρηλίας] Ἀρητοῦτ[ο]ς τ[ῆς] καὶ Ἡρωνοῦτος Ἡρώνος ἀστῆς. Βλ. παρακάτω στὸ κεφάλαιο γιὰ τὶς στρατηγικὲς πειθούς στὶς αιτήσεις.

⁸² Exler 1976 69, 71· Reed 1997, 180. O White 1985, 195 υποστήριξε ὅτι κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν περίοδο παραλείπεται ὁ χαιρετισμὸς *χαίρειν*. Βλ. ὡστόσο BGU XVI 2600.1-5 Λαδάμας καὶ οἱ λοιποὶ μελισσοῦργοι | Χοινώ[θ]μεως τῶι [σ]εμνοτάτῳ | θεῶι καὶ κυρίῳ ἀντιλήμφορι| πλείστα χαίρειν καὶ διὰ παντὸς |ὑγιαίνειν καθάπερ εὐχόμεθα· P.Oxy. XLVII 3364.23 ἐρῶσθα|ι ὑμᾶς βούλομαι. Βλ. καὶ τὴν μεταγενέστερη αἴτηση SPP V 71.4 [χαίρειν. Ο χαιρετισμὸς συνηθίζεται σὲ ἐπιστολὰς αξιωματούχων, βλ. π.χ. SB. XVI 12994 ἐρῶσθα ὑμᾶς εὐχο(μαι), φίλ(τατοι)· P.Mich. XI 614.6 χαίρειν, 7 ἐρῶσο· SB XXIV 16251.7 χαίρειν, 13 ἐρῶσο· P.Oxy. IV 705.7 [Αὐρηλίῳ] Ὀρείῳ|νι χαίρειν, 20 [Ἀλεξανδρέων] χαίρειν.

⁸³ Βλ. π.χ. P.Oxy. XVII 2131.1-4 (Ἔτους) ιε Αὐτοκρατόρ[ων] Κα[ι]σάρων Λουκίου Σεπτιμίου Σεουήρου Εὐσεβοῦς |Περτινακὸς Ἀραβικοῦ Ἀδιαβηνικοῦ Παρθικοῦ Μ[ε]γίστου καὶ Μάρ[κου] Αὐρηλίου Ἀντωνεῖνου Εὐσεβοῦς Σεβαστῶν καὶ Πουπλίου Σεπτιμίου Γέτα |Καίσαρος Σεβαστοῦ, Φαμενώθ κθ.

επιτελεί και σημαντική λειτουργία στο πλαίσιο της ρητορικής στρατηγικής του αποστολέα, καθώς με την εμφατική παρουσίαση της ταπεινής κοινωνικής θέσης του αιτουμένου επιχειρείται η εξύψωση του παραλήπτη και αντιθετικά η αυτοϋποτίμηση του αιτουμένου, που εξασφαλίζει την εύνοια⁸⁴.

2. Προοίμιον (*exordium*)⁸⁵.

Πάρα πολλές αιτήσεις της ρωμαϊκής περιόδου δεν έχουν *προοίμιον* αλλά η αίτηση αρχίζει *in medias res*. Σύμφωνα με μια άποψη, η απουσία του οφείλεται είτε στο ότι ο αιτούμενος δεν προσέλαβε, για οικονομικούς λόγους, επαγγελματία για να συντάξει την αίτηση είτε σε συνειδητή υφολογική επιλογή του αιτουμένου. Κάποιες φορές η ανυπομονησία να εκθέσει κανείς το αίτημά του οδηγούσε απευθείας στο κυρίως θέμα⁸⁶.

Από το δεύτερο αιώνα και υπό την επίδραση της *Δεύτερης Σοφιστικής* τα *προοίμια* αυξάνονται και συχνά είναι εκτενή, προαναγγέλλοντας τα εκτενή *προοίμια* της βυζαντινής περιόδου. Το *προοίμιον* αντανάκλα την ολοένα και μεγαλύτερη επίδραση της ρητορικής στις αιτήσεις. Εισάγοντας μια καθολική ιδέα με τη μορφή γνωμικού, καθίσταται το τμήμα της αίτησης όπου κατεξοχήν ανευρίσκονται ρητορικοί *τόποι*. Αυτοί οι ρητορικοί *τόποι* κυρίως συνδέονται με τη δύναμη και την ισχύ των νόμων και με το είδος του *ἐγκωμίου*, προαναγγέλλοντας τα εγκωμιαστικά *προοίμια* της βυζαντινής περιόδου⁸⁷.

Η μετάβαση από ένα *προοίμιον* που συνίστατο στην παράθεση ενός γνωμικού στη *διήγησιν* ήταν ομαλή, γεγονός που καταδεικνύει την πρόθεση το *προοίμιον* να ενοποιηθεί με το κύριο τμήμα της αίτησης, που δεν έπρεπε να απομονώνεται⁸⁸.

⁸⁴ Η *προσφώνησις* στις αιτήσεις προς τους αυτοκράτορες που σώζονται σε επιγραφές θεωρείται στερεότυπο τμήμα χωρίς ρητορική επεξεργασία, Hauken 2004, 13.

⁸⁵ Βλ. Pernot 2000, 287.

⁸⁶ Βλ. π.χ. P.Amh. II 78.1-5 recto Αὐρ[η]λίῳ Ἀντωνείῳ (ἐκατοντάρχῳ)παρὰ Στοτοήτιος Α[γ]χώφεως[ἀπὸ κώμης Σοκνοπαίου Νήσου.βίαν πάσχων ἐκάστοτε ὑπὸ|Ἐκύσεως ἐπικαλουμένου| Εὐπορά τινος ἀπὸ τῆς αὐτῆς, Τσιούσια 2012, 271. Παραδείγματα αιτήσεων χωρίς *προοίμιον* είναι οι P.Oxy. XLIX 3468· P.Oxy. XXXIII 2672· SB VI 9421· P.Oxy. VI 898· P.Oxy. III 486· P.Oxy. III 484· P. Amh. 77· P.Fay. 106· P.Fay. 108· BGU II 515· BGU II 648· P.Ryl.116· P.Oxy. III 487· P.Mich. V 230· P. Oxy. XXXIV 2711·P.Oxy. IX 1202· P.Oxy. 1204·P.Oxy. II 283·P.Oxy. III 485·P.Oxy. XXVII 2473·P.Oxy. XLVI 3286·P.Oxy. XVII 2131.

⁸⁷ Fourmet 2004, 62. Βλ. π.χ. P.Wisc. I 33.10-13 Πάν|των αἰσχιστόν ἐστιν τῶν ἐν τῷ βίῳ ἀδικημάτων τὸ ἐλευθέρους ἀνθρώπους ὕβρεως [τ]υγχάνειν, καὶ διὰ τούτο προσφεύγω σοι, τῷ κυρίῳ, δῖφξον [τὸν] [τῆς ὕβρεως τρόπον, Parathomas 2006, 249-254 και διεξοδικά για τα γνωμικά στις αιτήσεις Parathomas 2007b.

⁸⁸ Hauken 1998, 268.

Ακολουθώντας τους κανόνες της ρητορικής θεωρίας, σύμφωνα με την οποία ένας από τους στόχους του *προοίμιου* είναι η *εὐνοία*⁸⁹, οι αιτούμενοι στο *προοίμιον* της αίτησης και πριν προχωρήσουν στην παρουσίαση του κυρίως αιτήματός τους, χρησιμοποιούσαν συχνά στοιχεία κολακείας, εκφράζοντας την εμπιστοσύνη και το θαυμασμό τους προς τον αποδέκτη της αίτησής τους, προκειμένου να κερδίσουν την εὐνοιά του⁹⁰. Πρόκειται για το ρητορικό *τόπο* της *captatio benevolentiae*, στοιχεία της οποίας ανευρίσκονται σε όλα τα δομικά μέρη της αίτησης, ήδη από την *προσφώνησιν*, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Όσον αφορά στο *προοίμιον*, η *captatio benevolentiae* περιλαμβάνει στοιχεία κολακείας, από απλές προσφωνήσεις, όπως *ἡγεμῶν δέσποτα* ή *ἡγεμῶν μέγιστε*⁹¹, μέχρι πιο εκτενείς τιμητικές φράσεις και περίπλοκες συνθέσεις, με τις οποίες ο αιτούμενος τονίζει ότι χρειάζεται τη βοήθεια του αξιωματούχου παραλήπτη, προκειμένου να αποκαταστήσει την αδικία που έχει υποστεί⁹².

Στο *προοίμιον* ο αιτούμενος, αξιοποιώντας τον ρητορικό *τόπο* της *captatio benevolentiae*, δηλώνει με ποικίλους εκφραστικούς τρόπους ότι είναι θύμα βίας ή ότι έχει υποστεί κάποια αδικία, συνήθως με τη μετοχή των ρημάτων *πάσχω*, *βιάζομαι* ή *ἀδικοῦμαι*⁹³. Κάποιες φορές ακολουθεί η στερεότυπη φράση με την οποία δηλώνει ότι προσφεύγει στον παραλήπτη αξιωματούχο (*καταφεύγω ἐπὶ σε, τὴν προσέλευσιν ποιοῦμαι*

⁸⁹ Σύμφωνα με τη ρητορική θεωρία το *προοίμιον* έχει ως στόχο την *πρόσδεξιν*, την *εὐνοίαν* και την *εὐμάθειαν*, Pernot 2000, 288. Πβ. Lausberg 1990, 150-163. Ο αποδέκτης πρέπει να καταστεί *benevolus*, *docilis* και *attentus*, Lausberg 1990, 151-152, § 267· Hauken 1998, 266.

⁹⁰ Τσιούσια 2012, 270.

⁹¹ Πρβλ. SB III 7205.3-4 δέσποτα |ἡγ[ε]μῶν και P.Oxy. XLVII 3364.25 ἡγεμῶν μέγιστε. Για τα τιμητικά επίθετα βλ. αναλυτικά παρακάτω.

⁹² Parathomas 2009. Βλ. και Τσιούσια 2012, 270 και σημ. 4. Παραδείγματα εκτενούς *προοιμίου* βρίσκουμε στις αιτήσεις P.Cair.Isid. 67.4-5 ἡγεμῶν κύριε, παρατίθημι τῇ σῇ ἀρετῇ εὐε[λ]πιδων βοηθείας (l. βοηθείας) τῆς ἀπὸ σοῦ τυχεῖν, Τσιούσια 2012, 270 και σημ. 4· PSI XIII 1323.3-4 τῆς σῆς ἐπάρ[χου(?) δ]ικαίου μισοπονηρίας δεόμενος |κατέφυγον ἐπὶ σε τὸν πάν[των] εὐεργέτην· P.Oxy. XVII 2133.3-7 δέησιν δικαιοτάτη|ν τῇ 18 γράμματα|σου ἐπεικία, δέσποτα ἡγεμῶν, προσφέρου|σα . . . |. [.] δέομαι |τῆς ἀπὸ τοῦ σ[ο]ῦ μεγαλείου ε[ὐε]ργεσίας καὶ α . . . |. |χ [.] ἀδικου|μένη ὑπὸ τοῦ οὐκ ἂν εἴποι[μ]ι θείου πρὸς πατρός [.]. θεμ. |παρατιθεμένη, εἰς τὸ τῶν δι[κ]αίων τυχεῖν ὑπὸ τῆς σῆς κα[λοκα]γαθείας· P. Cair. Isid. 66 τ[ᾶ] παράνομα τῶ[ν πραγμάτων], ἡγεμῶ[ν] δέσποτα, ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου ἀνακόπ[τ]εται εἰ μὴ ὑ[πὸ] τῆς σῆς ἀνδ[ρ]εῖ[ας]· SB III 7205.3-5 Τῇ σῇ δικαιοκρίσει, δέσποτα |ἡγ[ε]μῶν, |θαρρῶ[ν] / ταύτ[η]ν τὴν δέη[σιν] πρὸς <σ>έ, τὸν πάντων σωτήρα, ποιῶμαι |τῶ[ν] νόμων ἡρτημένην· BGU XI 2061.21-22 Θαρ<ρ>ῶν, κύριε, τῇ σῇ ἐπαφροδείτῳ ἡγεμονία τὴν ἐπὶ σέ καταφυγὴν ποιῶμαι ἐξηγ[ο]ύμενος τὴν γεινομένην μοι βίαν ὑπὸ τινῶ[ν]· SB XIV 11980.15-17 (BL VIII, σ. 377· XI, σ. 215) [πολλῶν] |ἀνθρ[ώ]πων εὐεργετημένων ὑπὸ σου, ἡγεμῶν κύριε, κατα[φυγὴν ἐπὶ σε] |ποιῶμαι δεόμενος τῆς ἀπὸ σου εὐμενίας τυχεῖν. Βλ. και P.Oxy. XII 1468.7-10· P. Sakaon. 36.3-7· P.Berl. Frisk 3.2-6.

⁹³ Βλ. π.χ. SB XIV 12087.9-10 πάσης βίας ἐκκοπίσης ἐπὶ τῆς τοῦ λαμπροτάτου ἡγεμόνος ἐπαρχείας και τῆς σῆς [δικ]αιοδοσίας τος ἐντυγχάνω ἀδικούμενος και βιαζόμενος· SB VI 9458.4-5 ὕβριν οὐ τὴν τύχουσαν παθὼν ἀπὸ Κρονίου τινὸς ἀνθρώπου τολμηροῦ.

σοι) και αξιώνει (ἀξιῶν / ἀξιοῦσα) ή ικετεύει (δέομαι) να δικαιωθεί ή να λάβει εκδίκηση ή βοήθεια (ἐκδικίας τυχεῖν, τῶν ἀπὸ σοῦ δικαίων τυχεῖν, τῆς ἀπὸ σοῦ βοηθείας τυχεῖν, ἵνα ὦ εὐεργ[ετημένος]⁹⁴. Μπορεί ακόμη να ικετεύει τον παραλήπτη να δείξει έλεος⁹⁵.

Πρέπει, επίσης, να επισημανθεί ότι η εξύμνηση του παραλήπτη γίνεται αντιθετικά προς την αυτοὑποτίμηση του αιτουμένου, ο οποίος παρουσιάζει τη δική του δύσκολη θέση και ανάγκη για βοήθεια υπερβολικά δραματική, με στόχο την εύνοια του αξιωματούχου⁹⁶.

Ας σημειωθεί, τέλος, ότι κάποιες φορές το *προοίμιον* προλογίζει απλώς το αντίγραφο μιας δεύτερης αίτησης που ακολουθεί και επισυνάπτεται στην προκείμενη⁹⁷.

3. Διήγησις (narratio).

Ύστερα από το *προοίμιον* ή, αν αυτό δεν υπάρχει, αμέσως μετά την *προσφώνησιν*, ο αιτούμενος εξιστορεί το ιστορικό της υπόθεσης. Πρόκειται για την έκθεση μιας προβληματικής κατάστασης με αρνητικά συμφραζόμενα⁹⁸. Ο στόχος της *διηγέσεως* είναι η πληροφόρηση και αρετές της θεωρούνται, σύμφωνα με τη ρητορική θεωρία, η *συντομία*, η *σαφήνεια* και η *πιθανότητα*⁹⁹.

⁹⁴ PSI X 1103.3-4 μηκέτι ἄλλο π[ρ]ᾶγμα δέετε|τῆς σῆς τοῦ κυρίου μισοπονηρίας <ῆ> καὶ τὸ ἡμέτερον· BGU XI 2061.21-22 Θαρ<ρ>ῶν, κύριε, τῇ σῇ ἐπαφροδείτῳ ἡγε|μονίᾳ τὴν ἐπὶ σὲ καταφυγὴν ποιοῦμαι ἐξ|ηγούμενος τὴν γεινομένην μοι βίαν ὑπὸ τινῶν· P.Mich. VI 426.5-7 τῆς εἰς πάντας ἀνθρώπους φθανούσης δικαιοκρί|σίας, ἐπιτρόπων μέγιστε, καὶ αὐτὸς βίαν πάσων|δέομαι τῶν ἀπὸ σοῦ δικαίων τυχεῖν· P.Oxy. XVII 2131. 7-8 τῆς ἐμφύτου σου, ἡγεμὼν δέσποτα, δικαιοδοσίας διηκούσης εἰς πάντας ἀνθρώπους καὶ αὐτὸς ἀδικηθεῖς ἐπὶ σὲ καταφεύ|γ[ω] ἀξίων ἐκδικίας τυχεῖν· P. Sakaon 36.3-6 τὸ μετριοφιλές σου αἰσθημένην,|δύσποτά μου ἡ|γεμὼν, καὶ περὶ πάντας κηδεμονίαν,|[μάλιστα περὶ γυ]ναῖκας καὶ χήρας, τὴν προσέλευσιν ποι|[οῦμαι σοι ἀξιο]ῦσα τῆς ἀπὸ σοῦ βοηθείας τυχεῖν· BGU III 970.7-9 Τῆς εἰς ἅπαντας |εὐεργεσίας, ἡγεμὼν μέγιστε, καὶ αὐτὴ γυνὴ ἀβοήθητος καὶ μηδεμίαν βοή|θει|α|ν |ἐχούσα εἰ μὴ ὑπὸ σοῦ τοῦ κυρίου τὴν ἐπὶ σὲ καταφυγὴν ἐποίησάμην· SB XIV 11980.15-17 [πολλῶν]|[ἀνθρ]ῶπων εὐεργετημένων ὑπὸ σου, ἡγεμὼν κύριε, κατα|φυγὴν ἐπὶ σε| |[ποιοῦμαι] δεόμενος τῆς ἀπὸ σου εὐμενίας τυχεῖν. Πβ. SB XXIV 16252.3-8 ἀνθρῶπ[ος κα]λῶς στρατεύαμενος, κύριε, καὶ ἀπρά|[γμων] τυγχάνων προ|[ήχθη]ν εἰς ταῦτα ἃ δέεται τῆς ἀπὸ σοῦ |ἐκδικίας. ὕ|[βριν] πέπονθα ὑπὸ ἀνθρώπου| Αἰγυπτίου [Ἰσιδῶρου Ἀ]χ[ι]λλᾶ γραμματέ[ως ἐπι]τηρητῶν γεννηματογραφουμένων| [κώ]μης Καρανίδος τῆς Ἡ[ρακλ.]εἰδου μερίδος τοῦ Ἀρσινόεϊτου νομοῦ |συν[ε]ργούντος αὐτῷ εἰς τρῦτο Διδύμου ὑπηρετοῦ οὐ τὴν τυχοῦσαν. Βλ. καὶ SB III 7205.3-5 Τῇ σῇ δικαιοκρίσει, δέσποτα |ῆγ[ε]μὼν, ἡθαρρῶ|ν, / ταύτ[η]ν τὴν δέη[σιν] πρὸς <σ>έ, τὸν πάντων σωτήρα, ποιοῦμαι |τῷ|ν νόμων ἡρτημένην· P.Fouad I 26.32-35 καὶ αὐτὸς|πολλωταπῶς βιαζόμενος καὶ ἀδικούμενος, ἐ[σ]πευσα ἐπὶ σὲ καταφυ|γῶν τῶν δικαίων τυχεῖν· P.Warr. I.13-14 ἵνα τὸ πρᾶγμα πέρας ἦ|δη| λαβεῖν δυνηθῇ καὶ ὦ εὐεργ[ετημένος]. Πβ. White 1972. P.Wisc. I 33.23 ἵνα τῆς ἐπ' ἄκρον ἐγδικίας τύχω, βλ. καὶ Sijpesteijn 1967 σχόλιο του εκδότη στην έκδοση.

⁹⁵ Βλ. π.χ. SB XXII 15776.3-4 πάντων| τῶν κατα. . . γηθέ|ν|των βοηθείας καὶ εὐ[εργεσίας] |[δεομένων καὶ ἐγὼ αὐτὸς δέομαι τοῦ] ἀπὸ σοῦ ἐλαίου τυχεῖν.

⁹⁶ Κορολή 2016, 65.

⁹⁷ Βλ. π.χ. P.Oxy. VII 1032.3-5, οὗ ἐπέδομεν Οὐόλουσι[φ Μ]αικιανῷ τῷ | ἡγεμονεύσαντι βιβλειδίου καὶ ἧς ἐτύχομε|ν| ὑπογραφῆς | ἐστὶν ἀντίγραφον, Τσιούσια 2012, 271. P.Oxy. III 485.3-4 οὗ ἐπόρισα ἐκ τοῦ καταλ[ογίου] χρημ[ατισμοῦ] ἐστὶν ἀντίγρ[αφον].

⁹⁸ Κορολή 2016, 185.

⁹⁹ *Rhetor. Ad Her.* 1.9.14, Haucken 1998, 269· Pernot 2000, 288, όπου παρατίθενται παραπομπές στα ρητορικά εγχειρίδια της αρχαιότητας. Βλ. καὶ Kennedy 1963, 121.

Αρχικά, η εξιστόρηση της υπόθεσης στη *διήγησιν* γινόταν με στερεότυπο, γενικό και σύντομο τρόπο, ενώ από το 2^ο αι. μ.Χ. οι αιτήσεις έχουν εκτενείς διηγήσεις, όπου οι αιτούμενοι επιχειρούν με διεξοδικό τρόπο να παρουσιάσουν ολόπλευρα τις σχέσεις τους με τους αντιπάλους τους, και η αφήγηση μπορεί να περιέχει πολλές λεπτομέρειες: τα κίνητρα του δράστη, τα ονόματα των δραστών, τα ονόματα μαρτύρων, την περιγραφή βίαιων πράξεων¹⁰⁰, δίνοντας απάντηση στα ερωτήματα *ποιος, τι, γιατί, πού, πότε, πώς*, υπακούοντας στα ρητορικά κελεύσματα¹⁰¹. Η πειστικότητα της αφήγησης ενισχύεται από την *ένάργειαν*, η οποία επιτυγχάνεται, όταν η λεπτομερής έκθεση της κατάστασης γίνεται με παραστατικό τρόπο, ώστε ο παραλήπτης να μπορεί να αναπαραστήσει στο μυαλό του τα γεγονότα¹⁰².

Πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί ότι πολλές φορές στη *διήγησιν* ο αιτούμενος πιο πολύ κατασκευάζει τα γεγονότα παρά τα περιγράφει με απόλυτα αντικειμενικό και σφαιρικό τρόπο. Στόχος του είναι η αφήγηση όχι μιας αληθοφανούς και εύλογης ιστορίας αλλά μιας ιστορίας που δεν μπορεί να αμφισβητηθεί, όπως συμβαίνει και στην αττική δικανική ρητορεία¹⁰³. Για το λόγο αυτό μπορεί να προβάλλει ως πραγματικά αίτια αυτά που τον εξυπηρετούν¹⁰⁴ ή να χαρακτηρίζει αναίτιες και αδικαιολόγητες τις πράξεις του αντιπάλου¹⁰⁵. Στη *διήγησιν* ο αιτούμενος καταφεύγει στην υπερβολή ή ακόμη και στο ψεύδος, προκειμένου να ενδυναμώσει τη ρητορική στρατηγική του. Η συντομία της *διηγήσεως* επέτρεπε την επιλεκτική παρουσίαση πληροφοριών¹⁰⁶. Σε περιπτώσεις, εξάλλου, που ο αιτούμενος είναι ιδιαίτερα αγανακτισμένος λόγω του συμβάντος το κείμενο χαρακτηρίζεται από έλλειψη σαφήνειας¹⁰⁷.

¹⁰⁰ Bryen 2013, 101 και 103. Για το γενικό χαρακτήρα και τη στερεότυπη μορφή των *διηγήσεων* στις αιτήσεις προς τους αυτοκράτορες που σώζονται σε επιγραφές βλ. Hauken 2004, 14.

¹⁰¹ Η *διήγησις* απαντά στα ερωτήματα *quis, quid, cur, ubi, quando, quemadmodum, quibus adminiculis*, βλ. Lausberg 1990, 183, § 328· Haucken 1998, 269.

¹⁰² Anderson 2000, 43-44. Παράδειγμα εκτενούς αφήγησης σε αίτηση που σώζεται σε όστρακο είναι η SB XVIII 13733.

¹⁰³ Βλ. Hatzilambrou 2010, 21.

¹⁰⁴ Πβ. P.Paris 36=UPZ I 7 (=BL II 2 σ. 171· BL V σ. 149), όπου ο αιτούμενος συνδέει την επίθεση που δέχτηκε με το ότι είναι Έλληνας, βλ. Στεφάνου 2009α, 272-274.

¹⁰⁵ Bryen 2013, 92 και 94. P.Col. VIII 209.24-26 ἀπλῶς μηδὲν μου ὀφείλον|τος· BGU I 22.9-10 ἀπλῶς μηδὲν ἔχουσα |πρᾶγμα πρὸς ἐμὲ. Βλ. και Usher 1999, 44 για τη χρήση του *τόπου* της απρόσμενης εχθρικότητας από τον Ανδοκίδη.

¹⁰⁶ Kelly 2011, 74.

¹⁰⁷ Βλ. π.χ. P.Oxy. L 3555, Rowlandson 1998, 98.

Στις αιτήσεις χωρίς *προοίμιον*, όπως είναι εύλογο, δεν υπάρχει κάποια μεταβατική φράση¹⁰⁸. Από τις αιτήσεις που έχουν *προοίμιον*, η μετάβαση από αυτό στη *διήγησιν* σε άλλες πραγματοποιείται με μια σύντομη μεταβατική φράση και σε άλλες χωρίς τέτοια φράση. Η μεταβατική αυτή φράση καθιστά το *προοίμιον* ως ένα απόλυτα διακριτό τμήμα του κειμένου απομονώνοντάς το από το κύριο τμήμα της αίτησης¹⁰⁹.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στις αιτήσεις που έχουν *προοίμιον*, όταν σε αυτό αναφέρεται κάποιο γνωμικό, δεν υπάρχει κάποια μεταβατική φράση¹¹⁰. Στην περίπτωση αυτή η ομαλή μετάβαση από το *προοίμιον* στη *διήγησιν* εξασφαλίζεται με άλλα λεκτικά μέσα, συνδέσμους και διαρθρωτικές λέξεις. Επίσης, υπάρχει νοηματική αλληλουχία, αφού η *διήγησις* λειτουργεί ως απόδειξη της γενικής αλήθειας που διατυπώθηκε στο *προοίμιον*¹¹¹.

Όταν στο *προοίμιον* δεν αναφέρεται κάποιο γνωμικό, μετά από τη δήλωση του αιτουμένου ότι είναι θύμα βίας ή ότι έχει υποστεί κάποια αδικία και ότι προσφεύγει στον παραλήπτη, προκειμένου να βρει δικαιοσύνη και βοήθεια, τίθεται μια μεταβατική φράση, όπως *ἔχει δὲ οὕτως*¹¹². Σε άλλες αιτήσεις συναντώνται οι πανομοιότυπες φράσεις *τὸ δὲ πρᾶγμα τοιοῦτον*¹¹³, *τὸ δὲ πρᾶγμα ἔχει οὕτως*¹¹⁴, *τὸ δὲ πρᾶγμα οὕτως ἔχει*¹¹⁵, *τὸ δὲ πρᾶγμα τίθημι*¹¹⁶ και *πρᾶγμα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον*¹¹⁷. Ενδιαφέρονσα

¹⁰⁸ P.Oxy. XXXIII 2672· SB VI 9421· P.Oxy. IV 718· P.Oxy. XLIX 3468· P.Oxy. VI 898· P.Oxy. III 486· P.Oxy. III 484· P. Amh. II 77· P.Fay. 106· P.Fay. 108· BGU II 515·BGU II 648· P.Ryl. II 116· P.Oxy. III 487· P.Mich. V 230· P.Amh. II 78.

¹⁰⁹ Haucken 1998, 268.

¹¹⁰ Πβ. Haucken 1998, 268 όπου αναφέρεται ότι αυτό παρατηρείται στις αιτήσεις από το 250 μ.Χ. και μετά.

¹¹¹ Βλ. π.χ. P.Wisc. I 33.10-13 Πάν[των] αἰσχιστόν ἐστιν τῶν ἐν τῷ βίῳ ἀδικημάτων τὸ ἐλευθέρους ἀνθρώπους ὕβρεως [τ]υγχάνειν, καὶ διὰ τοῦτο προσφεύγω σοι, τῷ κυρίῳ, δίωξον [τὸν] [τῆς] ὕβρεως τρόπον. Σαραπάμων γάρ τις· P.Cair. Isid. 66.3-9 τ[ὸ] παράνομα τῶ[ν] πραγμάτων, ἡγεμῶ[ν] δέσποτα, ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου | ἀνακόπ[τ]εται εἰ μὴ ὑπὸ τῆς σῆς ἀνδ[ρ]εῖας. ἀλ[ωνίας] μοι τοῖνον ἐπικιμένης| ἀπὸ συνκομιδῆς ἄρου[ρῶν] ἑνδεκ[α] περὶ π[εδίο]ν τῆς αὐτῆς κόμης, |καὶ γενομένου μου ἐπ[ὶ] τὴν αὐτ[ο]ψίαν π[ρὸς] τὸ τὴν γεωργικῶν| ἔργων ἀπαλλαγῆναι π[οιή]σασθα|ι κατὰ τὴν [ἐβδό]μην καὶ εἰκάδα τοῦ Μεσορή |μηνὸς τοῦ διεληλυθό[τος] ἔτους], εὔρον τα[ύτη]ν ὑπὸ κακούργων ἐμπρησ[θ]ίσαν· SB XX 14401.3-6 Πάντων αἰσχιστον τῶν ἐν βίῳ ἀτοπημάτων ἐστὶν τὸ τοὺς ἐλευθέρους τύ[π]τ[ε]σθαι καὶ ὑβρίζεσθαι καὶ μ[άλ]ιστα ὑπὸ δούλων εὐάνων ἢ καὶ ὑπὸ ὀψωνια[ζο]μένων. Τοῦτο δὲ χειρόν ἐστιν ὕβρεως ἀνηκέστου. Πολλάκις οὖν, κύριε, βουβλόμενοι ἐγκρίκας τυχεῖν, ἀποροῦμεν διὰ τὸ μακρὰν εἶναι τοῦ ἐνθάδε δικαίου. Ὡν |ἐστιν Πτολεμαῖος υἱὸς Πάπρ[ο]υ| τινὸς γεγυμνασιαρχικότος ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἀρσινο[ύ]του, ἀνθάδης τῷ τρόπῳ κ[αὶ] βί[ο]υ. Βλ. και P.Oxy. VIII 1119· P.Mich. III 174· SB XVI 12678.

¹¹² Πβ. White 1972, 34. Βλ. π.χ. P.Oxy. XVII 2131.7-8 τῆς ἐμφύτου σου, ἡγεμῶν δέσποτα, δικαιοδοσίας δικούσης εἰς πάντας ἀνθρώπους καὶ αὐτὸς ἀδικηθεὶς ἐπὶ σὲ καταφεύγ[ω] ἀξιῶν ἐκδικίας τυχεῖν. ἔχει δὲ οὕτω[ς]. Βλ. ἐπίσης BGU XI 2061.3· SB VI 9458.6 · P.Mich. VI 426.7· PSI X 1103.4-5.

¹¹³ SB XIV 12087.11.

¹¹⁴ BGU III 970.9-10.

¹¹⁵ P. Sakaon 36.6-7· SB XIV 11980.17.

¹¹⁶ SB XXIV 16252.9.

παραλλαγή αποτελεί η χρήση της συναισθηματικά φορτισμένης λέξης *δέησις* αντί του ουσιαστικού *πράγμα*, προκειμένου η μεταβατική φράση να εναρμονιστεί με τον έντονα ικετευτικό τόνο του προοιμίου¹¹⁸.

Ως μεταβατική φράση μπορεί, τέλος, να τίθεται μια ολόκληρη περίοδος, όπου ο αιτούμενος βεβαιώνει ότι θα διηγηθεί με συντομία τα γεγονότα, δήλωση που αποτελεί ρητορικό *τόπο* με στόχο την εύνοια του παραλήπτη που συναντάται και στην αττική δικανική ρητορεία¹¹⁹.

Όλες αυτές οι πληροφορίες εκφράζονται συνήθως με φράσεις στερεότυπες για το είδος, που ευθύνονται για το μονότονο και άχρωμο χαρακτήρα των αιτήσεων και μαρτυρούν τη σύνταξη του κειμένου από επαγγελματίες γραφείς¹²⁰.

Αν και από τη μια μεριά υπάρχουν στοιχεία που οπωσδήποτε πρέπει να αναφέρονται σε μια αίτηση και συχνά αυτά εκφράζονται με ίδιο ή παρόμοιο τρόπο, ώστε να μιλάμε για φόρμουλες, και παρόλο που πολλές αιτήσεις επιδεικνύουν αξιοσημείωτη ομοιομορφία σε επίπεδο σύνταξης και δομής στο τμήμα της *διηγέσεως*, ωστόσο από όλα τα δομικά μέρη της αίτησης το τμήμα της *διηγέσεως* είναι αυτό που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη διαφοροποίηση από αίτηση σε αίτηση¹²¹. Παρά το γεγονός ότι στοιχεία προσωπικού ύφους μπορεί να υπάρχουν και στο *προοίμιον*, η πρωτοτυπία χαρακτηρίζει κυρίως τη *διήγησιν*¹²².

Σε αιτήσεις που αφορούν κάποια αδικία σε βάρος του αιτουμένου, ο ακριβής χρονικός προσδιορισμός των γεγονότων ήδη στην αρχή της *διηγέσεως* προσδίδει αξιοπιστία¹²³. Μετά την ημερομηνία, ή στην αρχή της *διηγέσεως*, αν δεν υπάρχει χρονικός προσδιορισμός σε αυτό το σημείο, ο συντάκτης με μια στερεοτυπική φράση

¹¹⁷ P.Cair.Isid. 74.3. Για την ελάχιστη διαφοροποιημένη εκφραστική διατύπωση *ἔχει τὸν τρόπον τοῦτον*, βλ. White 1972, 34. Βλ. και P. Oxy. XII 1468.10-11 τὰ δὲ τοῦ πράγματος|τοιαύτην ἔχει τὴν διήγησιν.

¹¹⁸ SB XXII 15776.3-4 πάντων] τῶν κατα. . . νηθέ[ν]των βοηθείας καὶ εὐ[εργεσίας -ca.?-]|[δεομένων καὶ ἐγὼ αὐτὸς δέομαι τοῦ] ἀπὸ σοῦ ἔλαιου τυχεῖν. τὰ δὲ τῆς δεήσεώς μου [οὕτως ἔχει.

¹¹⁹ Βλ. π.χ. P.Flor. I 58.3 ἡ ἀξίω[σὶς μου, δέσ]ποτα τῆς ἀπὸ σου ἐπεξελεύσεως δεο[μ]ένῃ συντομ[ο]ν ἔχει π[ῆ]ν [ἐξ]ήγησιν· SB III 7205.5-6 τὰδε κατ' ἐμοῦ διὰ βραχέων σοι παραθήσο[μ]αι· P.Lips. II 145.7-8 ἵνα δὲ [[μὴ π]ολ[λὰ πε]ρὶ τῶν αὐτῶν λέγω. Πβ. Λυσ. *Υπὲρ τοῦ ἀδυνάτου* 4 ὥς ἂν διὰ βραχυτάτων ἐρῶ.

¹²⁰ Το ίδιο ισχύει για τις αιτήσεις προς αυτοκράτορες σε επιγραφές, βλ. Hauken 2004, 14.

¹²¹ Βλ. σχετικά White 1972, 23. White 1972, 28-29· Bryen 2015, 5.

¹²² Βλ. και τους λόγους του Λυσία, Usher 1999, 58.

¹²³ White 1972, 32-33. βλ. π.χ. P.Hamb. I 10.4-7 [νυκτὶ τῇ φερού]σῃ εἰς τὴν κῆ τοῦ ὄντος μηνὸς |Ἀθὺρ ἐπέβη μου ταῖς οἰκίαις οὖσαι| ἐν κώμῃ Θεαδελφείᾳ |τῆς Θεμίστο(υ) μερίδ(ος) Ἀρ(σινοῖτου)/ ληστήριον. Βλ. επίσης P. Ryl. II 141.8-10 τῇ β τοῦ ἐν|εστώτος μηνὸς Παχῶν |τοῦ α (ἔτους) Γαίου Καίσαρος| Αὐτοκράτορος · SB XX 14679.6-7 Νυκτὶ τῇ φερούσῃ εἰς τὴν ς| τοῦ ὄντος μηνὸς Μεχρεῖ· SB VI 9421.6 Ἑσπέρας τῇ διελθούσῃ ἡμέρᾳ· P.Ryl. II 136.2-3 τῷ Παχῶν|μηνὶ τ[ο]ῦ κ (ἔτους) [Τι]βερίου Καίσαρος Σεβαστοῦ· P.Ryl. II 144.4-7 τῇ|Σεβαστῇ β τοῦ ἐνεστώ(ς)|μηνὸς Παῦνι τοῦ β (ἔτους) Γαίου|Καίσαρος Σεβαστοῦ Γερμανι[κ]ο(ῦ).

δηλώνει ότι έχει αδικηθεί από κάποιον (π.χ. *ἀδικοῦμαι ... γὰρ*) και ακολουθεί μια μετοχή συχνά σε γενική (γενική απόλυτη) με υποκείμενο την προσωπική αντωνυμία του πρώτου προσώπου η οποία παρουσιάζει τις συνθήκες που στάθηκαν η αιτία για τη σύνταξη της αίτησης¹²⁴.

Άλλες φορές, μετά την ημερομηνία τίθεται αμέσως η γενική απόλυτη μετοχή και στη συνέχεια με ρηματικούς τύπους δίνονται με παραστατικό και συχνά γλαφυρό τρόπο οι άδικες και βίαιες ενέργειες του αντιπάλου¹²⁵. Σε πολλές περιπτώσεις, με τη γενική απόλυτη μετοχή δηλώνεται ότι ο αιτούμενος είχε κάποια συζήτηση με τον αντίπαλο, το όνομα του οποίου δίνεται με τον εμπρόθετο *πρός* με αιτιατική ή, σπανιότερα, με δοτική. Το αντικείμενο της συζήτησης ή της λεκτικής διαμάχης δίνεται με εμπρόθετο προσδιορισμό της αναφοράς. Έπειτα, δίνεται με ρήματα ή ρηματικούς τύπους η επίθεση του αντιπάλου. Τέλος μπορεί να δίνεται μια αιτιολόγηση της επίθεσης με μετοχή και απαρέμφατο¹²⁶.

¹²⁴ White 1972, 28-29. Βλ. π.χ. BGU XI 2061.3-4 γεωργός τ|υγχάνων και χρήσιμος τῷ ἱερωτάτῳ ταμειῷ ἀδικοῦμα[ι]||[ὑπὸ Ὅρσενούφω].

¹²⁵ Βλ. π.χ. P.Fay.108.7-17 ἐχθὲς ἦτις ἦν ιθ τοῦ [δ]ντος μηνὸς Θῶθ ἀνερχομένων ἡμῶν ἀπὸ|κώμης Θεαδελφείας Θεμίστου| μερίδος ὑπὸ τὸν ὀρθρον ἐπῆλθαν ἡ|μεῖν κακοῦργοί τινες ἀνὰ [μ]έσον Πολυ|δευκίας καὶ τῆς Θεαδελφείας καὶ ἔδησαν|ἡμᾶς σὺν καὶ τῷ μαγδωλοφύλακι καὶ πλη|γαῖς ἡμᾶς πλίσταις ἦκισαν κ[αί] τραυ|ματιαῖον ἐποίησαν τὸν [Πασίω]να καὶ|εἰσάνηρα[ν ἡμ]ῶν χοιρίδι[ον] α καὶ ἐβάσι|ταξαν τὸν τοῦ Πασίων|ος κιτῶνα· BGU II 648.4-11 τ[οῦ] πα[τρ]ός[μου], κ[ύρ]ιε,|τελευτήσαντος καὶ κατ[α]λιπόντ[ος] μοι τὸ|ἐπιβάλλον αὐτῷ μέρ[ος] οἰκοπέδων καὶ|φοινικῶνος ἐν Σκίθι πατρικῶν αὐτοῦ|όντων, ὁ τοῦτου ἀδελφὸς Πανετβῆς καὶ|Θαῆσις Πατερμούθεως ἀνεψιὰ μου βι|αίως ἀντι[λ]αμβάνονται τ[ο]ῦ πατρικοῦ|μου μέρους.

¹²⁶ Βλ. π.χ. P. RyI. II 141.8-20 τῇ β τοῦ ἐν ἐστώτος μηνὸς Παχῶν |τοῦ α (ἔτους) Γαίου Καίσαρος |Αὐτοκράτορος λογοποιοῦμένου πρὸς Παπον|τῶν Ὅρσενούφιος καὶ Ἀπί|ωνα λεγόμενον Καπαρεῖν |ποιμένας ὑπὲρ ὧν ὀφείλουσί μου βλάβους κατα|νεμήσεως διὰ τῶν ἐατῶν|προβάτων ἔδοκάν μοι|πληγὰς πλείους ἀναιδεῦ|όμενοι μὴ ἀποδῶναι· P. RyI. II 136.2-6 τῷ Παχῶν|μηνὶ τ[ο]ῦ κ (ἔτους) [Τι]βερίου Καίσαρος Σεβαστοῦ|λογοποιουμένου μου πρὸς Ἀγχερίμ|φ[ι]ν κα[ί] τὴν τοῦτου γυναῖκα Θεναπύχ|ιν· P. RyI. II 144.4-13 τῇ | Σεβαστῇ β τοῦ ἐνεστώτος (ς) | μηνὸς Παῦνι τοῦ β (ἔτους) Γαίου | Καίσαρος Σεβαστοῦ Γερμανι|κ[ο] (ῶ) | παραγενομένου μου εἰς Εὐη|μέρειαν τῆς Θεμίστου μερίδ(ος)|περὶ μετεώρων ἐλ[ογ]οποίησαμην πρὸς Ὀνῶφριν | Σίλβωνος τῶν ἀπὸ τῆς|κώμης ὑπὲρ οὗ ἔχω πρὸς|αὐτὸν ἐνεχύρου· P. RyI. II 116.5-22 (χωρὶς δήλωση ημερομηνίας) κοινολογουμένου μου|τῇ μητρὶ Εὐδαμονίδι Εὐδαίμονος πρεσβυτέρου Σωτᾶ περὶ τῶν καταλειφθέντων μοι ὑπὸ τοῦ πατρός μου Σαραπίωνος ἀκολουθῶς|ἦ ἔθετο διαθήκη, καὶ θλειβομένη τῇ συνει|δήσει περὶ ὧν ἐνοσφίσατο ἐν τε ἐνδομε|νεῖα καὶ ἀποθέτοις (hand 2) καὶ ἄλλοις πλείστοις οὐκ ὀλίγοις οὓσι ἐπῆλθέ μοι μετὰ Σερήνου τοῦ καὶ|Τιβερίνου γυμνασιαρχήσαντος ἀνδρὸς|τῆς ἀδελφῆς, καὶ οὐ μόνον ἐξῦβρισαν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐσθῆτά μου περιέσχισαν βου|λόμενοι ἀποστερέσαι τῶν ἐμῶν· P. Oxy. XXXIII 2672.5-18 τῇ ἐνεστώσῃ ἡμέρᾳ|μαθὼν Ἀχιλλέα πλακουν|τᾶν ἐπελθόντα Σαραπιά|δι δούλη τοῦ ἀφήλικός μου | υἱοῦ καὶ τετραυματικέναι|αὐτὴν κατὰ τοῦ χεῖλους|ἐξαντῆς γενομένη μοι|πρὸς αὐτὸν καὶ λογοποιο[υ]μένῳ περὶ τῆς τοσαύτης|αὐτοῦ αὐθαδίας ἐπῆλθεν|κἀμ[οι]||κ[αί] [ἐ]ξῦβρισεν καὶ διε|λοιδορήσατό μοι οὐ μόνον|ἀλλὰ καὶ λίθῳ με ἐνετίναξεν|κατὰ τῆς κεφαλῆς· SB XX 14679.4-15 νυκτὶ τῇ φερούσῃ εἰς τὴν ζ|τοῦ ὄντος μηνὸς Μεχρίρ ἐπελ|θόντες τινὲς ληστρικῶ|τρόπῳ ἐξ ὑπερβατῶν διὰ|τῆς αὐλῆς, εἰς ἣν οἰκῶ|οἰκίαν ἐν τῇ προκειμένη|κώμῃ, καὶ ὑπωρῶξαντες |τὴν οἰκίαν ἐβάστασαν|πάντα τὰ ἐν αὐτῇ ἀποκείμε|να· P. Mich. V 230.6-23 ἐπιβάλλον(τός) τινος ληστρικῶ τρόποις ἦν ἔχο ἐν προγεγραμμένη κώμῃ Ταλί οἰκίαν καὶ ἡρωσάν μου|δοκοὺς δέκα καὶ ὄλμον, καὶ ἐμοῦ τὴν ἀναζήτησιν πυσυμέ|νου σὺν τῷ τῆς κώμης Ταλεῖ ἐ|πιστάτῃ εὖρον ἀπ' αὐτοφώρῳ|ἐν τῇ Πατυνίωνος τοῦ Ἡρακλήου|οἰκίαν ἀπὸ μέρους τῶν ἡμέ|νων δοκῶν δοκοὺς πέντε, καὶ ἐμοῦ

Όπως καταδεικνύεται στο κεφάλαιο όπου αναλύονται οι ρητορικές στρατηγικές, στη *διήγησιν* διακρίνεται η προσπάθεια του αιτουμένου να θεμελιώσει τη στρατηγική του σε διάφορες πτυχές της ανθρώπινης συμπεριφοράς και δραστηριότητας, όπως είναι ο νόμος, το συναίσθημα, οι κοινωνικές συμβάσεις και το κέρδος. Επίσης, ο αιτούμενος, επιστρατεύοντας κάθε ρητορικό σχήμα, επιχειρεί με έμφαση τη θετική σκιαγράφηση του εαυτού του και, αντιθετικά, την αρνητική σκιαγράφηση του αντιπάλου του, με στόχο τη διέγερση αρνητικών συναισθημάτων του αξιωματούχου προς τον αντίπαλο και θετικών για τον ίδιο (*ήθοποιία* και *παθοποιία*). Ιδιαίτερα αρνητικοί χαρακτηρισμοί για τον αντίπαλο, εννοιολογικά φορτισμένες λέξεις και φράσεις που καταδεικνύουν την αναίσχυντη, βίαιη και παράνομη συμπεριφορά του αντιπάλου στο τέλος της *διηγέσεως* και ακριβώς πριν από την ανάγνωση του αιτήματος μένουν ζωντανά στη μνήμη του παραλήπτη τη στιγμή που διαβάζει την αξίωση του αιτουμένου. Πρόκειται για στρατηγική γνωστή από την αττική ρητορεία¹²⁷. Και στις *διηγήσεις* των δικανικών λόγων της αττικής ρητορείας διάφορα ρητορικά μέσα προσδίδουν ζωντάνια στα γεγονότα, προκειμένου να εμπλακεί συναισθηματικά ο παραλήπτης (*ένάργεια*)¹²⁸.

Καθίσταται, επομένως, φανερό ότι η *διήγησις* των αιτήσεων δεν έχει ως μοναδική λειτουργία την εξιστόρηση των γεγονότων, αλλά και την κατασκευή ενός συγκεκριμένου ήθους του αιτουμένου και του αντιπάλου. Γι' αυτό περιέχει και προσωπικές κρίσεις, προκειμένου ο αιτούμενος να αποσπάσει συμπάθεια για τον ίδιο και να δημιουργήσει προκατάληψη εναντίον του αντιπάλου, και συνδυάζει, επίσης, πειστική επιχειρηματολογία και υπαινιγμούς πολιτικού χαρακτήρα¹²⁹. Ενώ στους δικανικούς λόγους αποτελούσε τη βάση για την *argumentatio*, στις αιτήσεις αποτελεί τη βάση για τη *δέησιν*, αφού παρέχει με το περιεχόμενό της το έρεισμα και τη δικαιολόγηση του αιτήματος που διατυπώνεται στη *δέησιν*. Και στην αττική δικανική ρητορεία η *διήγησις* μπορεί να είναι ο πυρήνας του στρατηγικού σχεδίου του ρήτορα¹³⁰.

Η μελέτη της *λέξεως* στη *διήγησιν* των αιτήσεων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι κυριαρχεί η «γλώσσα της βίας», δηλαδή λέξεις και φράσεις που αποδίδουν τη λεκτική

λογοπυούμενου πρὸς αὐτὸν περὶ τούτων ὕββριν μοι ἐπετέλεσον οὐ τὴν τοιχοῦσαν|καὶ ἐν τῇ συμπλοκῇ ἐξέπε|σον παρ' ἐμοῦ εἰς τὸ ἔδαφος|ὃ εἶχον ἐπὶ τῷ ὤμῳ μου|παιδίον ὥσται ἐκ τοῦ τοιοῦτο(υ)|κινδυνεύειν τοῦ ζῆν· Εὐὐ βλ. P.Hamb. I 10.4-7 [νυκτὶ τῇ φεροῦ|ση εἰς τὴν κη τοῦ ὄντος μηνὸς |Αθὺρ ἐπέβη μου ταῖς οἰκίας οὔσαις |ἐν κόμῃ Θεαδελφείᾳ |τῆς Θεμίστο(υ) μερίδ(ος) Ἀρ(σινόϊτου)/ ληστήριον.

¹²⁷ Hatzilambrou 2010, 25.

¹²⁸ Usher 1999, 45.

¹²⁹ Πβ. τις *διηγήσεις* του Λυσία, Usher 1999, 60.

¹³⁰ Βλ. Hatzilambrou 2010, 21.

και σωματική βία, και η «γλώσσα της οργής», δηλαδή φράσεις και συντακτικές δομές που εκφράζουν με έμφαση την αγανάκτηση του αιτουμένου και συνάμα προσδίδουν προφορικό τόνο. Η βία, λεκτική και σωματική, μετασχηματίζεται με τη νομική γλώσσα σε νομικό παράπονο¹³¹.

Κατά το δεύτερο αιώνα εμφανίζονται δύο τυποποιημένες φράσεις, οι οποίες συνήθως συνυπάρχουν στη *διήγησιν*. Η πρώτη είναι ένας επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου που αποτελείται από ένα αριθμητικό επίθετο σε δοτική πτώση το οποίο συνοδεύεται από το επίρρημα *ἤδη* και τη δοτική του ουσιαστικού *χρόνος* και χρησιμοποιείται για να τονιστεί ότι η αδικία διαρκεί πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα. Η δεύτερη είναι ο εμπρόθετος της εναντίωσης *παρὰ τὰ ἀπειρημένα*, που τονίζει την έλλειψη νομιμοφροσύνης εκ μέρους του αντιπάλου και θέτει το νομικό έρεισμα της αίτησης¹³².

Ας προστεθεί, επίσης, ότι σε περίπτωση που ο αποστολέας είχε υποβάλει και άλλη αίτηση για το ίδιο θέμα πριν από την προκειμένη, το αναφέρει σε αυτό το τμήμα του κειμένου¹³³. Τέλος, η *διήγησις* μπορεί να λείπει, όπως για παράδειγμα σε αιτήσεις αθλητών.

4. *Δέησις (preces)*.

Η *διήγησις* λειτουργεί ως εισαγωγή στο κύριο τμήμα της αίτησης, το ίδιο το αίτημα, καθώς εξηγεί τις συνθήκες που γέννησαν την ανάγκη της υποβολής της αίτησης. Μέχρι εδώ οι αιτήσεις ακολουθούν το ρητορικό σχήμα των δικανικών λόγων. Ωστόσο, στη θέση της *πίστεως* (λατ. *argumentatio*) στις αιτήσεις τίθεται η *δέησις*, η οποία εν μέρει μόνο πληροί τους στόχους της *πίστεως*¹³⁴.

Ενώ τα ρητορικά εγχειρίδια συνιστούσαν η μετάβαση από το *προοίμιον* στη *διήγησιν* να γίνεται με διακριτό τρόπο, για το τέλος της *διηγέσεως* συμβούλευαν αυτό να οδηγεί ομαλά στο τμήμα όπου διατυπώνεται το αίτημα και σχεδόν λειτουργούσε ως ένα νέο *προοίμιον*¹³⁵.

Το επιτελεστικό ρήμα με το οποίο υποβάλλεται το αίτημα τοποθετείται αμέσως μετά από την εξιστόρηση των γεγονότων που συνιστούν το ιστορικό της υπόθεσης

¹³¹ Bryen 2015,5.

¹³² White 1972, 34. Βλ. π.χ. P.Amh. II 77.7-8 τετραετῇ ἤδη χρόνῳ παρὰ τὰ ἀπειρημένα · P.Fay.106.9 παρὰ τὰ ἀπηγορευμένα, 12-13 μερίδος τοῦ Ἀρσινόιτου τ[ετραε]τῇ ἤδη χρόνῳ.

¹³³ π.χ. βλ. P.Oxy. XXXI 2563.8-15 ἐνέτυχόν| σοι, κύριε, διὰ βιβλιδίου |ἐξιοῦντός σου καὶ ὑπέ|σχου ὥστε ἀνάπεμψαι |τὰ βιβλίδια καὶ μέχρι τούτου οὐκ ἀνεδόθη μοι |περὶ τε ὕβρεως ἢ ἐμῷ ἐγένετο.

¹³⁴ Hauken 1998, 271-272. Βλ. και Hauken 2004, 14.

¹³⁵ Hauken 2004, 14.

(διήγησις) και δεν προκαλεί, καθώς η απαίτηση εμφανίζεται ως άμεσο, φυσικό και λογικό επακόλουθο των γεγονότων. Ο αιτούμενος, στο πλαίσιο της στρατηγικής του να πείσει, δημιουργεί σχέση αιτίου – αιτιατού ανάμεσα στα γεγονότα και στην υποβολή αιτήματος με τη χρήση μιας διαρθρωτικής λέξης ή φράσης με μεταβατική λειτουργία αμέσως μετά τη διήγησιν και πριν από το επιτελεστικό ρήμα. Αυτή η λέξη είναι συνηθέστερα το διὸ, το οποίο στις πιο αυστηρά διατυπωμένες αιτήσεις τοποθετείται μετά το ρήμα, ενώ στις λιγότερο αυστηρά διατυπωμένες στην πρώτη θέση, ενώ από το 2^ο και 3^ο αιώνα συναντάται πολλές φορές το ὅθεν¹³⁶. Σε κάποιες περιπτώσεις βρίσκουμε το συμπερασματικό σύνδεσμο οὖν¹³⁷.

Αξιοσημείωτες διαφοροποιήσεις που μπορεί να συνιστούν υφολογικές επιλογές του αιτουμένου είναι η χρήση του οὕτως¹³⁸ και του εμπρόθετου προσδιορισμού ὧν χάριν¹³⁹. Σπάνια το ρόλο αυτό αναλαμβάνει μια αιτιολογική πρόταση με την οποία ο αιτούμενος υποδεικνύει ως αιτία της προσφυγής του στις Αρχές όσα εξιστορούνται στη διήγησιν¹⁴⁰.

Οι λεκτικές επιλογές του αιτουμένου καταδεικνύουν ότι η διήγησις και η δέησις συμβάλλουν στα τελικά κεφάλαια, δηλαδή το νόμιμον, το συμφέρον, το δίκαιον και το ἀναγκαῖον¹⁴¹.

Η δέησις είναι το τμήμα της αίτησης το οποίο διακρίνεται για την ιδιαίτερα επιμελημένη σύνταξη και περιλαμβάνει πολλά επιμέρους δομικά στοιχεία. Αρχικά ο αιτούμενος δηλώνει ρητά την πρόθεσή του να υποβάλει κάποιο αίτημα, στη συνέχεια ακολουθεί το ίδιο το αίτημα και, τέλος, δηλώνεται το προσδοκώμενο αποτέλεσμα που

¹³⁶ White 1986, 204. διὸ: BGU XVI 2599.18-19 διὸ προήγμεθα [[τὴν ἐπὶ σ]ε προήσασθαι καταφυγὴν. Βλ. επίσης P.Oxy. VIII 1117.19· BGU I 22.35· P. Sakaon 36.20· P.Ryl. II 144.23· P.Oxy. XLIX 3468.26· BGU II 515.21 (=chr.wilck. 268). ὅθεν: P.Mich. III 174.15-16 ὅθεν ἐπὶ| σὲ τὸν πάντων ἀντιλήμφορα κατέφυγον καὶ ἀξιώ. Βλ. και P.Brem. 38.23· SB III 7205.19· P.Fouad I 26.50· SB VI 9458.24· P.Amh. II 77.28· P.Oxy. XXIV 2410.22· P.Mich. XI 617.9· P.Oxy. XVII 2131.13· P.Oxy. XVII 2133.24· SB XIV 12087.14.

¹³⁷ P.Oxy. VIII 1117. 8-9 ἡμεῖς οὖν], κύριε, αὐτοὶ μέτριοι ὄντες ἀξιούμεν· SB VI 9421.26· SB XX 14401.20· BGU II 648.16· P.Cair. Isid. 66.19· P.Oxy. III 488.20· BGU XV 2460.2.

¹³⁸ P.Wisc. I 33.21.

¹³⁹ P.Oxy. XXII 2342.36-37 [ὧν χάριν] ἀδικούμενος ἐπὶ σε τὸν πάντων[ἀνθρώπων] εὐεργέτην κα[τ]αφεύγω καὶ ἀξιώ· P.Oxy. VI 898.35-37 ὧν πάντων χάριν ἀναγκαιῶς ἐπιδίδους τὸ ἀναφόριον.

¹⁴⁰ P.Louvre I 3.21-25 ἄλλ' ἐπεὶ τῇ μὲν ὑποσχέσει |συνεθετο, τῇ δὲ ἀποδόσει μέχρι ν[ῦ]ν |οὐχ ὑπῆντησαν, ἀναγκαιῶς τὴν ἐπὶ |σὲ καταφυγὴν ποιοῦμαι καὶ ἀξί[ω] ἀχθῆ|ναι.

¹⁴¹ Ἑρμογ. Στάσ. 53.20 – 53.1 R· πβ. Ἑρμογ. Προγυμν. 14.6 – 14.12 και 25.22 – 26.6 R. Βλ. Anderson 2000, 68 στο λήμμα. Πβ. Pernot 2000, 292. Βλ. π.χ. P.Oxy. VI 898.35-37 ὧν πάντων χάριν ἀναγκαιῶς ἐπιδίδους τὸ ἀναφόριον· BGU I 180.16-17 διόπερ προσφεύγειν σοι ἡναγκήσ|θην δικαίαν δέ[ησ]ιν ποιοῦμενος.

θα προκύψει από την ικανοποίηση του αιτήματος¹⁴². Τα πολλά και διαφορετικά δομικά στοιχεία υπαγορεύονται από τους ρητορικούς στόχους του αποστολέα της αίτησης, δηλαδή συντελούν στην εύνοια του παραλήπτη και στην πειθώ.

Όσον αφορά στο τμήμα όπου δηλώνεται η πρόθεση του αιτουμένου να υποβάλει αίτηση, στην πληρέστερη μορφή του περιλαμβάνει τα εξής: συνήθως μετά τη μεταβατική λέξη ή φράση που εισάγει τη *δέησιν*, ο αιτούμενος δηλώνει με μετοχή ότι έχει υποστεί κάποια αδικία (π.χ. *ἀδικούμενος, πεπονθώς*). Πολύ συχνά ακολουθεί η δήλωση προσφυγής του αιτουμένου στον αξιωματούχο (π.χ. *ἐπὶ σὲ τὴν καταφυγὴν ποιοῦμαι, ἐπὶ σὲ καταφεύγω / κατέφυγον, προσφεύγω*). Κάποιες φορές ακολουθεί μια τελική πρόταση που εκφράζει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, συνήθως ότι θα ευεργετηθεί ή ότι θα παραμείνει στον τόπο όπου διαμένει, με τη συνυποδήλωση του οικονομικού όφελους για το κράτος λόγω της απρόσκοπτης είσπραξης των φόρων. Στη συνέχεια, ο συντάκτης της επιστολής εκφράζει την αξίωση ή την έκκλησή του προς τον αποδέκτη με το ρήμα *ἄξιῶ, παρακαλῶ, δέομαι* ή *ἵκετεύω* ή τη μετοχή *ἄξιῶν* ή *δεόμενος* ή και τα δύο¹⁴³. Από το δεύτερο και τρίτο αιώνα μ.Χ. τίθεται συχνά ως αντικείμενο του αιτητικού ρήματος η προσωπική αντωνυμία του β' προσώπου, που συνιστά αναβίωση παλαιότερου τύπου αίτησης¹⁴⁴. Συχνά ανευρίσκεται μια τιμητική φράση ή κλητική προσφώνηση μετά τη δήλωση προσφυγής, μπορεί, όμως, να τίθεται μετά τον εμπρόθετο και πριν από το ρήμα της περιφρασης ή μετά το ρήμα ή τη μετοχή με την οποία αιτείται. Επίσης, μετά από το αιτητικό ρήμα ή το ρηματικό τύπο μπορεί να υπάρχει μια υποθετική πρόταση, *ἐάν σοι δόξῃ / ἐάν σοι δοκεῖ / ἐάν φαίνεται*, χάριν ευγενείας και μετριασμού της δεοντικής τοπικότητας.

Μετά το αιτητικό ρήμα ή τη ρηματική φράση ακολουθεί το αίτημα του αποστολέα, το οποίο δηλώνεται με απαρέμφατα ή τελική πρόταση¹⁴⁵. Η αποφυγή της

¹⁴² White 1972, 41.

¹⁴³ Σχεδόν πάντα το 2^ο και τον 1ο αι. π.Χ. το ρήμα που χρησιμοποιείται είναι το *ἄξιῶ*, βλ. White 1972, 23. Αξιοπρόσεκτη παραλλαγή αποτελεί η απρόσωπη έκφραση *δίκαιον ἐστί* μαζί με απαρέμφατο που διαβάζουμε στην αίτηση Ρ.Οxy. VIII 1117.19-20 διὸ δ[ίκαιόν ἐστιν ἄλλας] |προθεσμίας ἡμεῖν εἰς τὴν ἀπόδοσιν δοῦναι· SB XVIII 13731.1.

¹⁴⁴ White 1972, 59.

¹⁴⁵ Για τις δομικές ενότητες αυτού του τμήματος βλ. White 1972, 46. Το αιτητικό ρήμα μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να παραλείπεται, βλ. πχ. SB XX 14401.21-24 ἐπὶ σὲ τὴν καταφυγὴν \ἐ/ποιησάμην τὸν πάντων εὐεργέτην ὅπως ἐ[ν] τοῖς εὐμενεστάτοις τοῦ κυρίου\ἡμῶν Ἀντωνίνου [κ]αί τοις <δυνατῶν> ἐν τῇ ἰδίᾳ συνμένειν <καὶ> κελεύσεις γραφῆναι |τῷ τῆς Ἡρακλείδου στρ[α]τηγῷ. Για το απαρέμφατο ως γραμματικοποιημένο μέσο δήλωσης της δεοντικής τροπικότητας στις ιδιωτικές επιστολές που εμπεριέχουν αίτημα βλ. Κορολή 2016, 102. Για αυτή τη χρήση του απαρεμφάτου στους μη λογοτεχνικούς παπύρους πβ. Mandilaras 1973, 316-319.

προστακτικής μαρτυρεί την πρόθεση του αποστολέα να φανεί ευγενικός¹⁴⁶. Ωστόσο, η τοποθέτηση της φράσης που δηλώνει την ανάγκη του αιτουμένου αμέσως πριν από το αιτητικό ρήμα κατά το 2ο και 3ο αι. μ.Χ. τονίζει περισσότερο την ανάγκη του αιτουμένου από την τοποθέτησή της μετά το ρήμα και μετά την υποθετική πρόταση που εκφράζει ευγένεια¹⁴⁷.

Ο αποστολέας ζητά από τον αξιωματούχο να γράψει και να στείλει επιστολή σε κάποιον κατώτερό του σχετικά με την υπόθεση, ή να δώσει εντολή να το κάνει κάποιος άλλος, προκειμένου να επιληφθεί της υπόθεσης και να προβεί στις απαιτούμενες ενέργειες. Το αίτημα αυτό δηλώνεται με τα απαρέμφατα *κελεύσαι γραφήναι* / *γράψαι* / *συντάξαι* ή την τελική πρόταση *ὅπως κελεύσης γραφήναι* και τη δοτική του ονόματος του αξιωματούχου, μετά το αιτητικό ρήμα¹⁴⁸. Η διατύπωση *γράψαι* με το ρήμα το αιτητικό και τη δοτική προσώπου εμφανίζει αξιοσημείωτη σταθερότητα στο χρόνο¹⁴⁹.

Το αίτημα μπορεί να αποτελείται από πολλά σκέλη, άμεση δράση ή κλήτευση των εμπλεκόμενων προσώπων¹⁵⁰. Το 2ο και 3ο αι. μ.Χ. παρατηρείται αναβίωση της μορφής της αίτησης με συντακτική πληρότητα¹⁵¹, γεγονός που πιθανόν οφείλεται στην επίδραση της ρητορικής της εποχής. Ο αιτούμενος προσδιορίζει ο ίδιος την αποζημίωση που θεωρεί ικανοποιητική και δίκαιη για τον ίδιο¹⁵².

Ο αιτούμενος δηλώνει ότι προσφεύγει στις Αρχές για προστασία και για αποκατάσταση της θέσης του με νομικές ενέργειες, προκειμένου να μπορέσει να είναι

¹⁴⁶ Κορολή 2016, 235.

¹⁴⁷ White 1972, 61 σημ. 68 και 39-40.

¹⁴⁸ SB XX 14401.23-24 *κελεύσης γραφήναι* | τῷ τῆς Ἡρακλείδου στρ[α]τηγῷ· BGU II 648.17 *κελεύσαι γραφήναι*· P.Mich.III 174.17 *κελεύσαι γραφήναι*· P.Warr. 1.33 *κελεύσαι γρ[α]φήναι*· P.Ryl. II 144.23 *γράψαι*· P.Oxy. XXII 2342.45 *γράψαι* τῷ τοῦ νομ[οῦ] στρατηγῷ· P.Oxy. XLIX 3468.27 *γράψα[ι]* τῷ τοῦ νομοῦ στρατηγῷ· SB XIV 12087.15-16 *κελεύσαι γραφήν[αι]* τῷ τῆς μερί[δ]ος στρ[α]τηγῷ) Ἀρποκρατίωνι[μ]ε· P.Oslo III 123.27-32 *γραφῆναι* | τῷ τῆς Φιλαδελφ[είας] ἐπιστάτῃ· P.Mich. V 230.24 *γράψε*· P.Oxy. XLIX 3468.27 *γράψα[ι]*· P.Ryl. II 136.13-14 *γραφῆναι* | τῷ τῆς κόμης | ἄρχεφῶδ(ω)· PSI VIII 883.15-17 *συντάξ[αι]* | τῷ τῆς κόμης Θεαδελφείας | ἄρχεφῶδ(ω)· P.Wisc. I 33.22 [*κελ*]εῦ[σαι] *γρᾶψαι* τῷ τῆς Ἡρακλείδου μερίδος στρ[α]τηγῷ· P.Lond. II 354.23 *γράψαι* τῷ τοῦ νομοῦ στρ[α]τηγῷ· O.Claud. IV 868.6-9 *ἄξιῶ* *σαι*, *κύριε*, *λαβόν* | τα *διὰ* Πλωτίνου (ἐκατοντάρχου) *τὸν* | λίβελλον μου *ἵνα* δῶ[ν]αι τῷ κ[υρίῳ] μου ἡγεμόνι· O.Narm. I 70. 4-10 *ὡς* *ἂν* | *ᾧ* *θεν* τὴν ἐξέτασιν γενέσθαι | ὀφίλων {τὴν ἐξέτασιν γενέσθαι} *καὶ* *γεγραφέναι* *ἀφάτο* | *ς* *ἐπιστολὴν* *ὡς* *ἄσαφῶς* *πεποιη* <κ> *έναι* τὴν ἐξέ[τασιν] *οὗ* *έστι* | *ν* *ἀντί* | *γραφον*.

¹⁴⁹ White 1972, 23. Σε αιτήσεις που αφορούν στην καταβολή χρηματικού ποσού ή υλικών το αίτημα διατυπώνεται με τη στερεότυπη φράση *αἰτοῦμαι ἐπισταλῆναι ἐκ τοῦ πολιτικοῦ λόγου*, βλ. π.χ. SPP V 73 I.6-8 *αἰτ[οῦμαι ἐπισταλῆναι]* | ἐκ τοῦ πολιτ[ικοῦ] λόγου ὅ | *πὲρ* ὄψων[ίων] μου ὧν ἐνίκη]σα καὶ ἐσεφαν[ώθη]ν ἐρ]ῶν εἰσελ[αστικῶν] ἀγώνων τῶν· SPP V 72 I.4-7· SPP V 82.8-10· SPP V 83 II· SPP V 83.

¹⁵⁰ Exler 1976, 123.

¹⁵¹ White 1972, 59.

¹⁵² Bryen 2013, 132.

ελεύθερος και να μη γίνεται θύμα υβριστικών και βίαιων επιθέσεων¹⁵³. Αλλού ζητά ευθέως να διεξαχθεί έρευνα, να γίνουν ακροάσεις και να εκδικαστεί η υπόθεση, προκειμένου να αποδειχθεί η ενοχή του κατηγορουμένου και να τιμωρηθεί¹⁵⁴.

Σε υποθέσεις βίαιης επίθεσης, αν ο αιτούμενος δεν γνωρίζει το δράστη ή τους δράστες, ζητά πρώτα να διεξαχθεί έρευνα και να αποδοθούν κατηγορίες σε συγκεκριμένα πρόσωπα, προκειμένου να τιμωρηθούν οι ένοχοι¹⁵⁵.

Το αίτημα αυτό εκφράζεται με το απαρέμφοτο *ἀχθῆναι* ή *καταστήσαι* ή *(ἐκ)πέμψαι*, τον εμπρόθετο *ἐπὶ* σε που δηλώνει το ενώπιον και μια αιτιατική της αντωνυμίας *αὐτός* ή του ονόματος που φέρει ο ένοχος¹⁵⁶. Αμέσως μετά ο αποστολέας

¹⁵³ Bryen 2013, 130. Βλ. και White 1972, 41-42. P.Louvre I 3.23-24 ἀναγκαίως τὴν ἐπὶ| σὲ καταφυγὴν ποιῶμαι καὶ ἀξί[ω]. SB III 7205.19-21 ὅθεν| πρὸς αὐτὸν τὰς συνεχεῖς αὐτῶν βίας[17 B]ας κατ' ἐμοῦ| ποιῶσι τὴν ἐπὶ τοὺς πόδας σου καταφυ[γὴν] ποιῶμαι, ἡγεμών,| ἀξίω καὶ δ[ε]δο[μέν]ος τὴν μὲν βίαν αὐτῶν εἰρᾶσθαι. SB XIV 12087.14-17 ὅθεν ἐπὶ|σὲ κατέφυγον ὅπως [τ]ύχῳ τῶν δικαί[ω]ν κἂν σου τῇ τύχῃ δόξῃ κελεύσαι| γραφῆν[αι] τῷ τῆς μερί[δ]ος στρ[α]τηγῷ Ἀποκρατίωνι|[με ἀ]παρενόχλητον φυλάξαι[ι]. SB XX 14401.23-25 κελεύσῃς| γραφῆναι τῷ τῆς Ἡρακλείδου στρ[α]τηγῷ ὅπως ἀνεπηρέαστος καὶ ἀνύβριστος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου| φυλαχθῶ. PSI VII 807.22-26 ἀξίω|ἔχειν τὸ σῶμα ἐλεύθειρον καὶ ἀνύβριστον καὶ μὴ|κατέχεσθαι ὑπὲρ ἄλλα κατὰ τὰ διηγορευμένα. PSI IV 292.18-19 ἀναγκαίως παρὰ τὰ σὰ ἔχην καταφεύγω ἐξίστάμενος αὐτοῖς [-ca.?-]|ἔχειν με τὸ σῶμα ἀνεπηρέαστον καὶ ἀνύβριστον. Πβ. P.Ryl. II 117.24-26 ἀξίω| ἐπισ[τε]ῖλαι [σε] ὑπέρητι τοῦτων τὸ ἴσον αὐτῷ μεταδοῦναι ἴν' εἰδῇ πρὸς τὸ|ἔχειν με τ[ᾶ] ἐμὰ ἐλεύθερον καὶ ἀνύβριστον καὶ ἀπαρενόχλητον.

¹⁵⁴ βλ. P.Mich.III 174.10 καθ' ὃ καὶ ἀποδείξω ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ, 17-19 κελεύσαι γραφῆναι τῷ τῆς Θεμίστου καὶ | Πολέμωνος στρατηγῷ διακοῦσαί μου πρὸς αὐτ[ὸν] διὰ τὸ τὰς ἀποδείξεις δύνασθαι με ἐπὶ τῶν τόπων παραστήσαι ὑπὲρ τοῦ ὑβρίσθαι καὶ διασεσεῖσθαι. P.Lips.146.14-17 ἀξίω, ἐάν σου τῇ τύχῃ δόξ[ῃ],|ἀκοῦσαί μου π[ρ]ὸς αὐτὸν πρὸς τὸ τυχεῖν μετ[ῆς] ἀπὸ σοῦ [μ]ισοπονήρου ἐγδ[ι]κίας, ἴν' ὃ ὑπὸ [σ]οῦ|κατὰ πάντα βεβοηθ(ημένος). P.Flor. I 58.15-17 δέομαι κεινηθέντα σε [ἐ]πεξελ[θ]εῖν [κ]αὶ ἀκ[ο]ῦσαί μου πρὸς τοὺς δι' [ἐ]ναντίας, κελεύσαι δὲ τῷ στρατηγῷ [ἀ]νακαλέσασθ[?]αι αὐτ[ο]ν[?] ἐπὶ τὸ σὸν δικαστήριον λόγον δώσοντας τ[ὸν] ἐγκλημ[α]τίσθ[η]σαν ἵνα δυνηθῶ διὰ τῆς σῆς ἐπεξελεύσεως[- --]. ἐκδικίας τυχεῖν. SB XVI 12678.29-33 ἀξίω κελεύσαι | γρ[α]φῆναι τῷ τῶν Ἐπτὰ Νομῶν ἐπὶ|στρ[α]τηγῷ [ἀ]κ[ο]ῦσαί μου πρὸς αὐτὸν ὅπως μηδὲν [β]ί[αι]όν μοι ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείδου γείνηται | καὶ [ὡ] εὐεργετημένη. P.Fouad I 26.52 διακοῦσαί μου πρὸς αὐτὸν. P.Ryl. II 113.34-37 ἀξίω σε τὸν κύριον|καὶ δικαί[ο]κρίτην|ἀκοῦσαί μου πρὸς|αὐτοῦς. P.Oxy. XVII 2131.16-17 ἀξίω, ἐάν σο[ῦ] τῇ εὐμ[εν]εστάτῃ τύχῃ δόξῃ, διακοῦσαί μου πρὸς αὐτόν, τῆς γ[ὰ]ρ|σῆς[ς] μεγαλειότητος ἐστὶν ἐπεξελεῖν τοῖς [ἀδίκ]ως καὶ ἀνόμω[ς] τετολ[μη]μένοις. P.Oxy. XXXI 2563.45-48 ἐπὶ σὲ |κατέφυγον τὸν πάντων |σωτήρα καὶ εὐεργέτην |ἀκοῦσαί μου πρὸς αὐτόν. P.Mich. IX 529.13-19 κατέφυγον ἐπὶ τοὺς πόδας σου δεό[μενός] σου|| τύχης τῆς λα[?]μ[η]ροτάτης, ἐάν δόξ[ῃ], ἀκοῦσαί μου πρὸς [αὐτοῦς]. Βλ. και P.Brem. 38.23-25. Βλ. Bryen 2013, 130. Βλ. και White 1972, 41-42.

¹⁵⁵ White 1972, 41-42. Kelly 2011, 86. Βλ. π.χ. PSI VIII 883.17-21 ποιήσασθαι τὴν | καθήκουσαν ἀναζήτησιν | κ(αὶ) τοὺς φανέντας αἰτίους ἔχῃ | ἐν ἀσφαλείᾳ πρὸς τὴν | δέουσιν ἐπέξοδον. BGU III 769.5-7 διὸ ἀξίω [τὴν]|ἀναζήτησιν τούτων [. . .]|γενέσθαι παρ' ὧν δέον ἐ[στίν.], P.Athen. 38.7-9 ὅθεν| ἐπιδίδ[ωμι]|τὸ ὑπόμνημα καὶ ἐρωτῶ [γενέσθαι] τὴν τούτων ἀναζήτησιν.

¹⁵⁶ White 1972, 56. Βλ. Kelly 2011, 190 και σημ. 123 και 125. Bryen 2013, 132. Πβ. Exler 1976, 123. (ἀπὸ το 2^ο- 1^ο αἰώνα: *καταστήσαι αὐτὸν ἐπὶ σὲ*, White 1972, 53). SB IV 7464.17 ἀχθῆναι αὐτόν. P.Oxy. XXXIII 2672.20-21 κελεύσαι ἀχθῆναι αὐτόν|ἐπ[ὶ] σ[ε]. BGU II 515.24-26 αὐ[τ]οῦς ἀχθῆναι ἐπὶ σε, ὅπως τῶν ἀπὸ| [σ]οῦ δικαίων τύχῳ. BGU I 22.36-38 ἀχθῆναι τοὺς ἐγκαλούμενους ἐπὶ σε. P.Ryl. II 144.23-24 γράψαι ἀκθῆναι αὐτόν ἐπὶ σὲ. SB VI 9421.29-30 κελεύσαι ἀχθῆ[ναι αὐτὴν ἐπὶ]|σέ. Chrest.Mitt. 125.14-16 ἀξίω ἀχθῆ[ναι αὐτοῦς ἐπὶ σὲ. P.Ryl. II 126.23-25 ἀχθῆναι τὸν| ἐγκαλούμεν[ο(ν)] ἐπὶ σὲ. P.Mich. V 230.25-28 ἐκπέμψ[ε] τὸν ἐγκαλούμενο(ν) Παυ[ν]ίωνα ἐπὶ σαι. P.Oxy. XLIX 3468.28-30 ἐκπέμψ[α]ι ἐπὶ σὲ τὸν τε Θέωνα|καὶ τὸν Ἀ[ρ]σι[η]σιν καὶ τὴν κομισα[μ]ήν[η]ν| τοῦς τόκους Τετ[ε]ῦριν. P.Amh. II 77.29-30 [πέ]μψαι [πρὸς σ]ε καὶ|τὸν Πολυδεύκη καὶ τὸν Ἀρπα[γ]άθην. P.Ryl. II 136.14 καταστήσαι ἐπὶ σὲ. P.Oslo III 123.29-30 κατ[α]στήσαι|τοὺς ἐγκαλούμενους|ἐπὶ σε. BGU II 515.24-25 αὐ[τ]οῦς ἀχθῆναι ἐπὶ σε.

εκφράζει ρητά την επιθυμία του να τιμωρηθεί ο αντίπαλος με τον εμπρόθετο του σκοπού *πρὸς τὴν ἐπέξοδον*, όπου η λέξη *ἐπέξοδος* σημαίνει «τιμωρία», ενώ χαρακτηρίζεται *δέουσα* ή *έσομένη*, δηλαδή ή αναγκαία ή επικείμενη¹⁵⁷. Αντί γι' αυτόν τον εμπρόθετο μπορεί να υπάρχει μια δευτερεύουσα τελική πρόταση με την οποία δηλώνεται το αίτημα για τιμωρία και εκδίκηση¹⁵⁸.

Σε παρόμοια συμφοραζόμενα –δηλαδή μετά το αίτημα να οδηγηθεί ο ένοχος ενώπιον του αξιωματούχου παραλήπτη– ή σε διαφορετικά, ο αιτούμενος, για να διατυπώσει το αίτημά του για τιμωρία του ενόχου και εκδίκηση, χρησιμοποιεί άλλες λέξεις που σημαίνουν «τιμωρία» αντί της λέξης *ἐπέξοδος*. Μία από αυτές είναι το ουσιαστικό *ἐπεξέλευσις*, ενώ συναντάται και το ρήμα *ἐπεξέρχομαι*¹⁵⁹. Κάποιες φορές συναντάται η λέξη *ἐκδικία* ή ο εμπρόθετος *πρὸς τὸ ἐκδικίας τυχεῖν*. Η λέξη μπορεί να τίθεται μόνη της ή σε συνδυασμό με το ουσιαστικό *ἐπεξέλευσις* ή κάποιον τύπο του ρήματος *ἐπεξέρχομαι*, ή το ρήμα *ἐκδικέω*. Το ουσιαστικό *ἐκδικία* καλύπτει ένα ευρύτερο πεδίο σημασιών από ό,τι το ουσιαστικό *ἐπέξοδος*. Μπορεί να σημαίνει «τιμωρία, εκδίκηση» αλλά και απλώς «ένδικο μέσα, δικαστική απόφαση», ενώ το ρήμα *ἐκδικέω* αντίστοιχα μπορεί να σημαίνει «τιμωρώ, εκδικούμαι» αλλά και «εκδικάζω μια υπόθεση, αποφασίζω για μια υπόθεση»¹⁶⁰. Τέλος, μπορεί να χρησιμοποιείται το

Πβ. P.Oxy. XLIII 3140.9-10 ἀξιῶ μετακληθῆναι τοῦτον· P.Louvre I 3.24-25 ἀχθῆναι τοὺς ἐγκαλουμένους Πανοῦφιν Στο|τοήτεως καὶ Πακῶσιν Κάννειτος.

¹⁵⁷ White 1972, 56. Βλ. Kelly 2011, 190 και σημ. 123 και 125. Bryen 2013, 132. Πβ. Exler 1976, 123. Βλ. *LSJ*⁹ στο λήμμα: *πρὸς τὴν δέουσαν ἐπέξοδον*: βλ. PSI VIII 883.20-21· P.Ryl. II 144.23-24· Chrest.Mitt. 125.15-16· P.Oslo III 123.31-32· *πρὸς δέουσαν ἐπέξοδον*: BGU I 22.36-38· *πρὸς τὴν έσομένην ἐπέξοδον*: P.Mich. V 230.24-28· P.Ryl. II 126.24-25· P.Ryl. II 136.15. Πβ. P.Oxy. XLIII 3140.9-11 ἀξιῶ μετακληθῆναι τοῦτον καὶ τὴν δέουσαν ἐπεξέλευσιν γενέσθαι· P.Oxy. XXXIII 2672.19-25 ἀξιῶ|κελεῦσαι ἀχθῆναι αὐτὸν | ἐπ[ι σ]ὲ καὶ ἐπεξελθεῖν τοῖς | ὑπ' αὐτοῦ τετολμημένοις | πρὸς τὸ δύνασθαι ἐκδικίας|καὶ θαραπείας τὴν παῖδα|τυχεῖν· SB VI 9458.25-26 ἐπεξελθεῖν σε τοῖς ὑπ' αὐ|τοῦ αὐθάδως διαπεπραγμένοις

¹⁵⁸ Βλ. π.χ. P.Amh. II 77.31-33 ἵνα|δυνηθῶ τὴν ἀποδιξιν ἐπ' αὐτοὺς π[ο]ιησ[ά]μενο(ς)|τυχεῖν καὶ τῆς ἀπο σοῦ εὐεργεσίας· SB VI 9421.29-30 ἵνα τῆς πρὸ[ς] ἅπαντάς σου||[εὐε]ρ[γε]σί[ας] τύχ[ω]· BGU II 515.25-26 ὅπως τῶν ἀπὸ| [σ]οῦ δικαίων τύχω· P.Oxy. XLIX 3468.31-32 ὅπως τύχω τῶν ἀπὸ σοῦ|δικαίων (ακολουθεῖ το προσδωκόμενο αποτέλεσμα: ἵν' ὃ εὐεργετημένος).

¹⁵⁹ Βλ. π.χ. P.Oxy. XLIII 3140.9-11 ἀξιῶ μετακληθῆναι τοῦτον καὶ τὴν δέουσαν ἐπεξέλευσιν γενέσθαι· P.Flor. I 58. 16-17 ἵνα δυγ[ηθ]ῶ διὰ τῆς σῆς ἐπεξελεύσεως| [-ca.?-]. . . .ς ἐκδικίας τυχεῖν. Πβ. P.Oxy. XXXIII 2672.19-25 ἀξιῶ|κελεῦσαι ἀχθῆναι αὐτὸν|ἐπ[ι σ]ὲ καὶ ἐπεξελθεῖν τοῖς|ὑπ' αὐτοῦ τετολμημένοις|πρὸς τὸ δύνασθαι ἐκδικίας|καὶ θαραπείας τὴν παῖδα|τυχεῖν. Πβ. PSI IV 313.13-14. Βλ. και το προοίμιο της αίτησης P.Flor. I 58.2-3 ἡ ἀξιῶ|[σίς μου, δέσ]ποτα τῆς ἀπό σου ἐπεξελεύσεως δεο[μ]ένη σύντομ[ο]ν ἔχει τ[ῆ]ν [ἐξ(?)]ήγησιν(?). Βλ. Kelly 2011, 191 και σημ. 126.

¹⁶⁰ Kelly 2011, 191-193. Bryen 2013, 132. Βλ. π.χ. SB IV 7464.17-19 ἀξιῶ ἀχθῆναι αὐτὸν πρὸς τὸ τὰ τολμηθέντα ἐκδικίας τυχεῖν· P.Oxy. XXXIII 2672.19-25 ἀξιῶ | κελεῦσαι ἀχθῆναι αὐτὸν | ἐπ[ι σ]ὲ καὶ ἐπεξελθεῖν τοῖς | ὑπ' αὐτοῦ τετολμημένοις | πρὸς τὸ δύνασθαι ἐκδικίας | καὶ θαραπείας τὴν παῖδα | τυχεῖν· P.Wisc. I 33.23 ἵνα τῆς ἐπ' ἄκρον ἐγδικίας τύχω· P.Flor. I 58.16-17 ἵνα δυγ[ηθ]ῶ διὰ τῆς σῆς ἐπεξελεύσεως | [-ca.?-]. . . .ς ἐκδικίας τυχεῖν· P.Lond. III 1270 R τοῦ νόμου ἐκδικίας τυχεῖν· P.Lips. II

ουσιαστικό *τιμωρία* ή *κόλασις*¹⁶¹.

Η χρήση λέξεων για τις αποφάσεις των αξιωματούχων που έχουν συνυποδηλώσεις τιμωρίας και εκδίκησης είναι ενδεικτική μιας ρητορικής που βλέπει το δικαστή ως εκδικητή και τιμωρό στην υπηρεσία του αιτουμένου¹⁶². Σχετικές είναι οι αναφορές στην οργή του δικαστή για το κακό (*μισοπονηρία*, *μισοπόννηρον*) στη *δέησιν*¹⁶³. Εκτός από τη δικαστική δίωξη του κατηγορουμένου, σε περιπτώσεις που έχει υποστεί υλική ζημία ζητά και αποζημίωση, ώστε να του αποδοθεί το δίκιο του. Συνήθως το αίτημα για τιμωρία αντιδιαστέλλεται σαφώς από το αίτημα για αποζημίωση με τον αντιθετικό σύνδεσμο *δὲ*¹⁶⁴.

Επίσης, το κείμενο της αίτησης μπορεί να περιέχει ρητή προειδοποίηση του αντιπάλου για την επικείμενη τιμωρία, όπως στην αίτηση P.Mich. XI 617, όπου ο αιτούμενος ζητά να λάβει ο αντίπαλος αντίγραφο της αίτησης και να ενημερωθεί ότι, αν δεν αποκαταστήσει την αδικία, θα λογοδοτήσει στον αξιωματούχο¹⁶⁵. Τέτοιες δηλώσεις συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι η υποβολή της αίτησης είχε ως στόχο την άσκηση πίεσης στον αντίπαλο, προκειμένου ίσως να επιτευχθεί κάποιου είδους επίλυση της

146.14-17 ἀξιῶ, ἐάν σου τῇ τύχῃ δόξ[η] ἀκούσαι μου π[ρ]ὸς αὐτὸν πρὸς τὸ τυχεῖν με | τῆς ἀπὸ σοῦ [μ]ισοπονήρου ἐγδ[ι]κίας. Για παραδείγματα χρήσης της λέξης σε άλλο σημείο της αίτησης βλ. SB XX 14401 στ. 6 και 16: ἐγδικίας· SB XVI 12678.20 ἐκδικίας· BGU XI 2061.12 τῶν τοιούτων δεομένων τῆς σῆς ἐκδικίας· SB XX 14335.4 τῆς ἀπὸ σοῦ ἐκδικ[ί]ας τυχεῖν ἔτι ἄνωθε[ν]· SB XVI 12678.19-20 Προσφέρ[ω] σοι ἡγεμῶν[ι] κύριε πρᾶγμα τῆς σῆς ἐκδικίας δεόμενον· P.Oxy. XVII 2131.8 ἐκδικίας· P.Flor. I 59.14 ἐκδικηθῆναι· P.Oxy. XXXVI 2758.16-17 ἀξιῶ ἐκδ[ι]κῆθῆναι.

¹⁶¹ Βλ. π.χ. P.Mich. V 231.30-31 πρὸς τὸ ἐκ τῆς ἐκείνου δικαιο[σ]δοσίας τυχεῖν αὐτὸν τῆς ἀρμοζούσης τιμωρίας· P.Lond. II 354.27 τῇ κατὰ το[ῦς νόμου]ς κολάσει, Kelly 2011, 191 και σημ. 126.

¹⁶² Kelly 2011, 193.

¹⁶³ Kelly 2011, 193-194 και σημ. 133-136. Για αναφορές στη *μισοπονηρία* του αξιωματούχου στη *δέησιν* βλ. π.χ. *μισοπονήρως*: BGU IV 1105.49· SB I 5232.39-40· *μισοπονηρίας*: P.Ryl. II 113.33· SB X 10564.24 (σε δοτική). P.Lips. II 146.16 *μισοπονήρου ἐγδ[ι]κίας*· SB I 5232.36 *μισοπονηρότερον*· BGU XI 2061.9 *μισοπόννηρον*. Για αναφορές στη *μισοπονηρία* του αξιωματούχου σε άλλα δομικά μέρη της αίτησης βλ. π.χ. PSI X 1103.4 (*προοίμιον*). Για τη *μισοπονηρία* στα κείμενα της πτολεμαϊκής περιόδου βλ. Schubart 1937a, 7-8.

¹⁶⁴ White 1972, 41-42· Bryen 2013, 132. Βλ. π.χ. P.Col. VIII 209.38-44 ἀξιῶ συντάξαι καταστήσαι|τὸν Σωτήριχον ἐπὶ σέ, ὅπως δ<ι>αστολὰς λάβῃ ἀπέχεσθαί|μου, ἐπαναγκασθῇ δὲ | ἀποδοῦναί μοι ἃ ἔχῃ μου, | ἵνα μὴ δὲν τῶν δημοσίων δ<ι>απέστη· P.Flor. I 58. 16-18 ἵνα δυν[η]θῶ διὰ τῆς σῆς ἐπεξελεύσεως [- ca.-]. . . .ς ἐκδικίας τυχεῖν τοὺς δὲ ὀφ[ε]λῶ. . . . [. . .]. . . .ς φόρους τῶν [ἐ]δάφων καὶ τὸ ὄργανον μετὰ καὶ τῶν[---] . . . ἀπολαβεῖν, ἐξ ὧν καὶ τὰ ὀφειλόμενα [τ]ῷ ἱερωτάτῳ τα[μ]ε[ί]ω καθήκοντα π[ε]ρισωθήσεται· P.Lond. III 1270 R στ. 6-7 τοῦ νόμου ἐκδικίας τυχεῖν καὶ τὰ ὀφ[ε]ιλόμενά μοι σὺν τοῖς|τόκοις ἀπολαβεῖν.

¹⁶⁵ P.Mich. XI 617.10-13 ἀξιῶ τούτου τοῦ διαστολικοῦ τὸ ἴσον μεταδοθῆναι τῷ τε αἰγματοφύλα|κι καὶ {καὶ} τ[ῷ] τῶν τρόπων κατασπορεῖ Τυράννῳ διὰ τινος τῶν \περὶ σέ/ ὑπηρετῶν πρὸς τὸ πλησθῆναι τὸν |προκείμεν[ο]ν <δρυμὸν> ἢ εἰδέναι αὐτοὺς, ἐάν ἄρα τι ἐκ τούτου βλάβος ἐπακολουθήσῃ λόγον ὑφ<ἐ>ξοντας| ἐπὶ τοῦ λαμ[π]ροτάτου ἡγεμόνος κ[αὶ] τοῦ κρατίστου ἐπιτρόπου.

διαφοράς σε ιδιωτικό επίπεδο, υπό την απειλή του νόμου¹⁶⁶. Σε αυτή την περίπτωση η προσφυγή στις Αρχές δεν πρέπει να θεωρείται πράξη απόγνωσης αλλά στρατηγική¹⁶⁷.

Το αίτημα να παραμείνει η υπόθεση ανοιχτή και η αίτηση να καταχωρισθεί στο αρχείο του αξιωματούχου, μέχρι να διερευνηθεί η υπόθεση ή να συλλέξει αποδεικτικά στοιχεία ο ίδιος ο αιτούμενος, διατυπώνεται επίσης στερεότυπα: *ὅθεν ἐπιδίδωμι καὶ ἀξιῶ ἐν καταχωρισμῷ γενέσθαι πρὸς τὸ μένειν μοι τὸν λόγον πρὸς* + αιτιατική που δηλώνει τον ένοχο (π.χ. *αὐτούς / πρὸς τοὺς φανησομένους αἰτίους*)¹⁶⁸.

Σε περιπτώσεις στις οποίες ο αιτούμενος φέρει σωματικές βλάβες λόγω της βίαιης επίθεσης του αντιπάλου, αιτείται να σταλεί γιατρός να τον εξετάσει. Το αίτημα διατυπώνεται στερεότυπα με το απαρέμφατο *ἀποτάζει*, έναν τύπο του ρήματος *ἐφορῶ* ή *ἐπιθεωρῶ*, τελικό απαρέμφατο του ρήματος *προσφωνῶ* ή τελική πρόταση με το ρήμα *προσφωνῶ* και ως αντικείμενο τη φράση *τὴν περὶ ἐμὲ διάθεσιν*, ενώ αναφέρεται και το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, συχνά με τον εμπρόθετο *πρὸς τὸ τυχεῖν*¹⁶⁹. Το κείμενο της έκθεσης ή αναφοράς του γιατρού που βασιζόταν στην εξέταση των τραυμάτων ατόμων που είχαν υποστεί τραύματα λόγω ατυχήματος ή βίαιης επίθεσης δηλώνεται με τον τεχνικό όρο *προσφώνησις* και μπορούσε να παρουσιαστεί ως απόδειξη στο δικαστήριο¹⁷⁰.

Συνήθως η *δέησις* ολοκληρώνεται με στερεότυπες τελικές προτάσεις που εκφράζουν το προσδοκώμενο αποτέλεσμα που θα προκύψει από την ικανοποίηση του αιτήματος, δηλαδή τις συνέπειες που θα έχει για τον ίδιο τον αιτούμενο αλλά και για το κράτος η απόδοση δικαιοσύνης με την αποκατάσταση της αδικίας ή / και την τιμωρία του αντιπάλου. Οι τελικές προτάσεις μπορεί να εκφέρονται με ρήμα ή ρηματική περίφραση. Τέτοιες είναι οι εξής: *ἵνα / ὅπως τύχω / τύχωμεν τῶν δικαίων, ἢ ὦ / ὥμεθα*

¹⁶⁶ Kelly 2011, 259 κ.εξ.

¹⁶⁷ Kelly 2011, 36.

¹⁶⁸ BGU I 321.22-23, Bryen 2013, 131· BGU I 45.15-17· BGU II 651.6-10· P.Gen. II 107.11-13· PSI III 249.18-21, Kelly 2011, 86. Βλ. και P.Oxy. XII 1556.6-9 ἔχειν δὲ τὰ βιβλίδια ἐν|καταχωρισμῷ ἄχρι τῆς|παρὰ τῷ μείζονι ἐκδικίας. Βλ. και Chr.Mitt. 113. 16.

¹⁶⁹ P.Flor. I 59.8-15 ἀποτάζει ἕνα]|τ[ῶν] περὶ σὲ ὑπηρετῶν ἅμα [δημοσίῳ ἱατρῷ ὅπως (?) ἐπιθεωρή(?)·]|[σαντες(?) τ]ὴν(?) περὶ ἐμὲ διάθεσιν κο[ινῶς προσφωνήσωσι]|[πρὸς] τὸ δύνασθαι με τῆς προ[σφωνήσεως -ca.-?]]|[. . .]|ειν ἀσφαλιζόμενον απε[--]|[. . . .] ἵνα μὴ ἀμάρτυρον ἦ, ἀλλ[ᾶ -ca.-?]]|[. . .]|μεγον ἐκδικηθῆναι μ[-ca.-?]]|[. . .]|εχω πρὸς αὐτόν· P.Oxy. XII 1556.1-9 [. . .] ἐνὶ τῶν περὶ σὲ ὑπ[η]ρ[ετ]ῶν ἐφιδεῖν με ἅμα δημοσίῳ ἱατρῷ {ἐφιδεῖν|με} καὶ προσφωνῆσαι σοι|τὴν περὶ ἐμὲ διάθεσιν,| ἔχειν δὲ τὰ βιβλίδια ἐν|καταχωρισμῷ ἄχρι τῆς|παρὰ τῷ μείζονι ἐκδικίας· P.Oxy. LVIII 3926.15-22 ἀγνοηθέντων οὖν|μοι τῶν κακούργων ἐπιδίδωμι τάδε τὰ βιβλίδια ἀξιούσα| ἀποτάζει σε ὑπ[η]ρέτην τὸν ἐπο|ψόμενον τὴν περὶ αὐτούς| διάθεσιν πρὸς τὸ δύνασθαι αὐ|τούς τῆς δεούσης θεραπείας|τυχεῖν. Πβ. Kelly 2011, 86. Παράξενο το αίτημά της, βλ. Rea 1991, 31 σχόλιο εκδότη.

¹⁷⁰ Βλ. π.χ. P. Oxy. XII 1502, Keenan 2014, 505.

εὐεργετημένος / εὐεργετημένοι, ἵνα ὧ ἀντειλημμένος, ἵν' ὧ βεβοηθημένος, ἵν' ὧμεν τετευχότες τῆς σῆς ἀντιλήμψεως, ἵνα δυνηθῶ τυχεῖν τῆς ἀπὸ σοῦ εὐεργεσίας. Κάποιες φορές τίθενται μαζί δύο τελικές προτάσεις, η δεύτερη με περιφραστική διατύπωση¹⁷¹. Πιο σπάνια, ἀντὶ δευτερεύουσας τελικής πρότασης, συναντάται υποθετική μετοχή¹⁷².

Ορισμένες φορές στο τέλος τίθεται μια τελική πρόταση η οποία δηλώνει ὅτι σκοπὸς τῆς ικανοποίησης τοῦ αιτήματος εἶναι ἡ παραμονὴ τοῦ αιτουμένου στον τόπο διαμονῆς τοῦ¹⁷³ ἢ ἡ διασφάλιση τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αξιοπρέπειάς τοῦ¹⁷⁴ ἢ καὶ τα δύο¹⁷⁵.

Επομένως, καθίσταται φανερό ὅτι, στο πλαίσιο τῆς ρητορικής στρατηγικής τοῦ αιτουμένου που αποσκοπεῖ στην εὐνοία καὶ στο αἶσθημα δικαιοσύνης τοῦ αξιωματούχου, ἡ αἴτηση κλείνει με τὴν δήλωση ὅτι ἡ ικανοποίηση τοῦ αιτήματος θα ἔχει ὡς συνέπεια τὴν εὐεργεσία τοῦ ἰδίου τοῦ συντάκτη ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπόδοση δικαιοσύνης. Ωστόσο, ἐξαιτίας τῆς κατώτερης κοινωνικῆς θέσης τοῦ συντάκτη δὲν μπορεῖ στο τέλος νὰ υποσχεθεῖ καὶ ἀνταπόδοση τῆς εὐεργεσίας. Ὅπως ἤδη ἔχει ἀναφερθεῖ, στις αἰτήσεις ὁ συντάκτης γράφει ἀπὸ θέση κατώτερη σε ἀντίθεση με τις ἰδιωτικές ἐπιστολές που

¹⁷¹ BGU II 515.25-26 ὅπως τῶν ἀπὸ ||σ|οῦ δικαίων τύχω· SB VI 9421.30-31 ἵνα τῆς πρὸς ἅπαντάς σου||[εὐε]ρ[γε]σί[ας] τύχ[ω]· P.Fam.Tebt. 37.22 ἵν' ὧμεθα εὐεργετημένοι· P.Fam.Tebt. 43.50 ἵν' ὧ εὐεργετη(μένος)· P.Oxy. III 487.19 εἴ[τ]ιν' ὧ εὐεργετημένος· BGU II 648.22 ἵν' ὧ εὐεργετη(μένη)· BGU XVI 2599.22-23 ἵν' ὧμεν τετευχότες τῆς σῆς ἀντιλήμψεως· P.Lips. II 146.16-17 ἵν' ὧ ὑπὸ |σ|οῦ|κατὰ πάντα βεβοηθ(ημένος)· SB XX 14401.31-32 ἵν' ὧ ὑπὸ σοῦ| βεβοηθημένος· P.Oxy. XVII 2131.17-18 ὅπως τυχὼν τῶν δικαίων δυνηθῶ εἰς|ῥ|στερ[ο]ν τῷ ἐπιβάλλοντι ἔτει ἀντιλαβέ[σ]θαι τῆς ἐνχειρῆσις ὥς |πρόκειται, ἵν' ὧ εὐεργετημέν[ο]ς· P.Oxy. XLIX 3468.31-32 ὅπως τυχὼ τῶν ἀπὸ σοῦ|δικαίων· ἵν' ὧ εὐεργετημένος. Πβ. P.Oxy. III 487.15-19· P.Amh. II 77.31-33 ἵνα|δυνηθῶ τὴν ἀπόδιδιν ἐπ' αὐτοὺς π[ο]ιησ[ά]μενο(ς)|τυχεῖν καὶ τῆς ἀπὸ σοῦ εὐεργεσίας· P.Fouad I 26.52-56 ὅπως|ἄ κομισατε παρ' ἐμοῦ συνλογήσατε|καὶ ἐὰν φανῇ ἐκ τοῦ λόγου συνάρσεως|δικαίως ὀφιλόμενα αὐτῷ ἀπολαβῇ|ἵν δυνηθῶ διὰ τῆς σῆς εὐεργεσίας τυχεῖν. Για τις εναλλακτικές διατυπώσεις πβ. White 1972, 54, 57-58 καὶ σὺμ. 63.

¹⁷² Βλ. π.χ. BGU XVI 2600. 15-17 (με BL XI 35, για στ. 17) τοῦτου|δὲ γεν[ο]μένου ἐσόμεθα ἀντειλημμένοι|ὑπὸ σοῦ. Βλ. καὶ White 1972, 54. Ἀντίθετα ὁ Exler 1976, 123 υποστήριξε ὅτι ἡ διατύπωση με υποθετικὴ μετοχὴ *τούτου γενομένου τεύξομαι* δὲν ἀπαντᾷ στη ρωμαϊκὴ περίοδο. Πβ. P.Cair. Isid. 66.24 καὶ τοῦτ[ου] τυχόντα.

¹⁷³ P.Oxy. III 487.18-19 μὴ μεταναστῆς με τῶν ἰδίων τῆς ἰδ[ί]ας {γε|νομε}· PSI IV 292.19-20 ἵνα διὰ τ[ὴν] σὴν φιλάνθρω||πίαν ἀόχλητος ἐν τῇ πατρίδι συνεστάναι δυνηθῶ. P.Oxy. XXIV 2410.23-25 βοηθη|ῆναι ἵν' ἰσχύσωμεν ἐν τῇ ἰδίᾳ|σ|υμ[μέν]ειν· P.Sakaon 36.29-32 ὅπως τὰ ἴδια ἐκ τῆς σῆς,|[τοῦ κυρίου καὶ] πάντων εὐεργέτου, φιλάνθρωπου ὑπογραφῆς|[ἀπολάβω καὶ δυνηθῶ μετὰ νηπίων τέκνων ἐν τῇ ἰδίᾳ συν|μενεῖν· P.Oxy. VIII 1117.22 καὶ οὕτως καὶ ἡμῖς δυνηθῶμε[ν] ἐν τῇ ἰδίᾳ παρ[α]μένειν. P.Oxy. VI 899.14 οὗ δὲ χάριν ὑπὲρ τοῦ μὴ μετα[ν]άστ[η]ν [με γενέσθαι].

¹⁷⁴ P.Ryl. II 117.24-26 ἀξιῶ | ἐπισ[τε]ῖλαι [σε] ὑπὲρ τούτων τὸ ἴσον αὐτῷ μεταδοῦναι ἵν' εἰδῇ πρὸς τὸ|ἔχειν με τ[ᾶ] ἐμὰ ἐλεύθερον καὶ ἀνύβριστον καὶ ἀπαρενόχλητον· SB XX 14401.24-25 ὅπως ἀνεπηρέαστος καὶ ἀνύβριστος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου |φυλαχθῶ. Πβ. SB XVI 12678.32-33 ὅπως μηδὲν | βί[αι]όν μοι ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείδου γείνηται.

¹⁷⁵ P.Mich. III 174.19-22 ἵνα |δυνηθῶ ἐν τοῖς εὐτυχισταῖς τοῦ μεγίστου Αὐτοκράτορος καιροῖς καὶ ἐν τῇ |ἐπαφρο[δ]εῖτ[ω] σου ἡγεμονίᾳ ἀνεπηρέαστως ἐν τῇ ἰδίᾳ διαζῇ καὶ |ὧ βεβο[η]θημένος.

εμπεριέχουν κάποιο αίτημα το οποίο απευθύνει στον παραλήπτη ως ίσος προς ίσο¹⁷⁶. Για το λόγο αυτό, ο αιτούμενος αρκείται στη δήλωση ότι θα οφείλει αιώνια ευγνωμοσύνη στον αξιωματούχο¹⁷⁷.

Η δήλωση, ωστόσο, ότι η ικανοποίηση του αιτήματός του θα έχει ως αποτέλεσμα την παραμονή του στον τόπο όπου κατοικεί ή ότι η αποζημίωσή του θα έχει ως αποτέλεσμα την απρόσκοπτη καταβολή των φόρων εκ μέρους του ή η υπόσχεση ότι θα αναλάβει μελλοντικά την υποχρέωση κάποιας λειτουργίας, συνιστά εκ μέρους του έμμεση υπόσχεση οικονομικής βοήθειας προς το κράτος, που αποτελεί ένα είδος ανταπόδοσης της ευεργεσίας και επιβεβαίωσης του είδους της σχέσης που υπήρχε ανάμεσα στη ρωμαϊκή διοίκηση και στους κατοίκους¹⁷⁸.

5. Επίλογος (*peroratio*).

Το κύριο τμήμα του κειμένου της αίτησης ουσιαστικά τελειώνει με τη *δέησιν*, δεν υπάρχει δηλαδή *επίλογος* που επιτελεί ανακεφαλαιωτική λειτουργία, αλλά ως επίλογος των αιτήσεων εννοείται η αποφώνηση και διάφορες πληροφορίες σχετικά με την ταυτότητα του αιτουμένου, το χρόνο σύνταξης της αίτησης, έτσι ώστε η αίτηση τελειώνει έτσι όπως άρχισε, αλλά και σε πολλές περιπτώσεις την εξέλιξη ή έκβαση της υπόθεσης¹⁷⁹.

Οι στερεοτυπικές φράσεις που εμπεριέχονται στον επίλογο των αιτήσεων ή στις ιδιωτικές επιστολές που εμπεριέχουν κάποιο αίτημα παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη σταθερότητα. Ειδικότερα, η φόρμουλα του αποχαιρετισμού και η φόρμουλα

¹⁷⁶ White 1986, 195.

¹⁷⁷ Βλ. π.χ. P.Fam. Tebt. 43.49-50 και διὰ παντὸς εὐχαριστῶν σου τῇ τύχῃ· P.Sakaon 36.32 και ἀεὶ τῇ τύχῃ σου χάριτας ὁμολογῶν δυνηθῶ· P.Mich. IX 529.18-19 [εἰς ἀεὶ(?)] [τῇ τύχῃ σου εὐχαριστεῖν. Βλ. και P.Cair. Isid. 66.24 δι' ἅ παντὸς [σ]οι [χάριτας ὁμολο]γῶν.

¹⁷⁸ Kelly 2011, 204-208· Βλ. π.χ. P.Oxy. XVII 2131.17-18 ὅπως τυχὼν τῶν δικαίων δυνηθῶ εἰς ὅστε[ρο]ν τῷ ἐπιβάλλοντι ἔτει ἀντιλαβέ[σ]θαι τῆς ἐνχειρισθησομένης ὡς | πρόκειται, ἵν' ὃ εὐεργετημέν[ο]ς· P.Col. VIII 209.39-44 ὅπως δαστολὰς λάβῃ ἀπέχεσθαι μου, ἐπαναγκασθῇ δὲ ἀποδοῦναι μοι ἃ ἔχῃ μου, ἵνα μηδὲν τῶν δημοσίων δαπέσῃ. Βλ. Kelly 2011, 205. P.Oxy. III 487.10-19 (BL I 323) ἐμοῦ τε καταβαρη|θῆ[ν]τος ἐν ταῖς λειτουργίαις καὶ χραιώστου γενομένου δέομε, κύριαι, ἐὰν σοῦ τῇ τύχῃ δώξῃ κελεῦσαι | τῷ στρατηγῷ αἰπαναγκάσε τὸν γραμματι τῆς πόλε[ω]ς ἄ[λ]λων ἀν[τ'] ἐμοῦ κατασταθῆναι τῇ τῶν ἀφελίκων ἐπιτροπῇ ὅπως δυνηθῶ τῇ γεγοργίᾳ μου προσευκερῖν πρὸς [τὸ] δύνασθῃ με καὶ τὰ ἐκ τῆς χρίας ἐν ἐμῷ ὀφλήματα ἀποδοῦναι | καὶ μὴ μετανάστης (lies: -στην) με «τῶν ἰδίων» τῆς ἰδ[ι]ίας (εἰς γενέσθαι) εἴ[ν] ' ὃ εὐεργετημένος· P.Mich. IX 529.16-19 (BL VI 83) [ὅπως ἀπὸ τῆς] παρανόμου ταύτης ἀναδόσεως οὕτω[ς] ἀφειθείς(?) [δυνηθῶ ἀμέμ]πτως ἀποπληρῶσαι τὸ τῆς προενηρι[ισθείσης] [μοι λειτουρ]χίας βάρος καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ συμμένων [εἰς ἀεὶ(?)] [τῇ τύχῃ σου εὐ]χαριστεῖν.

¹⁷⁹

ημερομηνίας αποτελούν σταθερά στοιχεία που λεκτικά δεν διαφοροποιήθηκαν σχεδόν καθόλου μετά την επικράτηση του χριστιανισμού¹⁸⁰.

Ο αιτούμενος κλείνει το κείμενό του με την ευχή προς τον αξιωματούχο *διευτύχει*¹⁸¹ ή *εὐτύχει*¹⁸². Αξιοσημείωτη παραλλαγή αποτελεί η αίτηση SB XXII 15498.20 όπου ο αποστολέας εύχεται στον αξιωματούχο μακροζωΐα προσθέτοντας εμφαιτικά τον επιρρηματικό προσδιορισμό του χρόνου *πολλὰ ἔτη*¹⁸³. Η φύση της σχέσης αποστολέα και παραλήπτη, δηλαδή ενός κατώτερου που γράφει προς έναν ανώτερο, για να εκφράσει κάποιο παράπονο και δυσαρέσκεια και για να ζητήσει αποζημίωση, δεν επέτρεπε εκφράσεις οικειότητας. Για το λόγο αυτό τόσο στο *προοίμιον* όσο και στον *ἐπίλογον* δεν συνηθίζονται ευχές για καλή υγεία ή άλλες εκφράσεις οικειότητας, όπως στις ιδιωτικές επιστολές¹⁸⁴, με αξιοσημείωτες εξαιρέσεις¹⁸⁵.

Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο η φράση με την οποία δηλώνεται η ημερομηνία συχνά είναι εκτενής¹⁸⁶. Ο αιτούμενος μπορεί μετά το όνομά του να αναφέρει κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα της εξωτερικής του εμφάνισης¹⁸⁷. Με τη δήλωση του ονόματος του συντάκτη σε ονομαστική και το ρήμα *ἐπιδέδωκα* ή κάποια έκφραση με ομόρριζο ουσιαστικό το κείμενο της αίτησης υπογράφεται¹⁸⁸. Στο τέλος της αίτησης με τη στερεότυπη φράση *ἔγραψα ὑπὲρ αὐτοῦ / αὐτῆς / αὐτῶν μὴ εἰδότης / εἰδυείης /*

¹⁸⁰ White 1972, 203-208.

¹⁸¹ P.Oxy. IV 718.31· SB XXIV 16251.23· P.Oxy. III 486.36. P.Amh. II 77.33· BGU II 648.22· P.Oxy. III 487.19-20.

¹⁸² P.Ryl. II 136.16· P.Ryl. II 144.26· P.Oslo III 123.36· P.Oxy. I 38.19· P.Oxy. XLIV 3164.12· SB XX 14975.27. Βλ. Τσιούσια 2012, 272 σημ. 11.

¹⁸³ SB XXII 15498.20 *διευτύχει, κύριε, πολλά ἔτη*.

¹⁸⁴ White 1986, 195.

¹⁸⁵ BGU XVI 2600.17-19 [*παρὰ*] πάντα δὲ *χαριῇ σεαυτοῦ*] *ἐπιμε[λούμ(ενος) ἵν' ὑ]γιαίνης, ὃ ἐστὶν ἡμεῖν|εὐκτότ[ατον·] ἔρρωσο*.

¹⁸⁶ White 1972, 37-38. P.Oxy. XII 1556.9-13 (ἔτους) δ *Αὐτοκρατόρω[ν | Καيسάρων Μάρκων | Τουλίων Φιλίππων | Εὐσεβῶν Εὐτυχῶν | [Σεβασ]τῶν Τῦβι η· P.Fam. Tebt. 43.54-56 (ἔτους) κβ Αὐτοκράτορος Καίσαρος Μάρκου Αὐρηλίου Κομμόδου | Ἀντωνίνου Σεβαστοῦ Ἀρμενιακοῦ Μηδικοῦ Παρθικοῦ | Σαρματικοῦ Γερμανικοῦ Μεγίστου, Ἐπειφ κγ· BGU XVI 2600.19 (ἔτους) ιζ Καίσαρος Μεσορῆ ια· SPP XXII 54.23-25 (ἔτους) ιθ Λουκίου Σεπτιμίου Σεήρου Περτίνακος καὶ [Μάρκου Α[ὐρ]ηλ[ί]ου Ἀντῶ|νί|νου καὶ Πουβλίου Σεπτιμίου Γέτα [Βρε[τ]ανν[ικῶν] μεγ[ίσ]των Εὐσ[ε]βῶν Σεβαστῶν Φαῶφι ιγ· P.Oxy. III 487.19-21 ἔτους|εἰκοστοῦ Αὐτοκράτορος Καίσαρος Τίτου Αἰλίου Ἀδριανοῦ Ἀντῶ(νίνου) | Σεβαστοῦ Εὐ[σ]εβοῦς μηνὸς Ἀδριανοῦ ιη. Ἀλλοῦ ωστόσο η ημερομηνία δίνεται με σύντομο τρόπο, βλ. π.χ. P.Mich. V 230.30 η (ἔτους) Κλαυδίου, *Μεχίρ ι· SB XVIII 13732.20 Φαρμούθι*. Βλ. και PSI III 249.23.*

¹⁸⁷ Βλ. π.χ. SPP XXII 54.21-22 Πόσεις ὥ[ς] (ἑτῶν) ξ [οὐλ(ῆ) γ(όνατι) [ἀ]ριστ(ερῶ)].

¹⁸⁸ P.Oxy. XXXIV 2713.27 *Αὐρηλία Διδύμη διεπεμνῆμην πρὸς ἐπίδοσ[ι]ν·* P.Oxy. III 487.21-22 *Νικίας|[Ἀρ]π[ά]λου ἐπι[δ]έδω[κ]α·* Βλ. και PSI.Congr. XX 13.28. Πβ. P.Erl. 32. 8-9. Βλ. White 1972, 37-38.

εἰδότην γράμματα¹⁸⁹ ἢ ἔγραψα ὑπὲρ αὐτοῦ φαμένου (ἢ φάσκοντος) μὴ εἰδέναι γράμματα¹⁹⁰ ἢ ἔγραψα ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγραμμάτου¹⁹¹ δηλώνεται ὅτι το κείμενο της αἰτήσης δεν συντάχθηκε ἀπὸ τον ἴδιο τον αἰτούμενο, καθὼς αὐτός ἦταν ἀγράμματος, ἀλλὰ ἀπὸ κάποιον επαγγελματία γραφέα¹⁹².

Τέλος, μπορεῖ το κείμενο της αἰτήσης νὰ τελειώνει με τον ὄρκο του αἰτουμένου ὅτι λέει ἀλήθεια, στο ὄνομα του αυτοκράτορα ἢ στη δική του τύχη, ἰδιαίτερα σε αἰτήσεις ἀπογραφῆς¹⁹³.

B. Ρητορικές στρατηγικές πειθούς (εὑρεσις, λατ. *inventio*¹⁹⁴).

Ὅπως κατέστη φανερό στο προηγούμενο κεφάλαιο, οἱ γλωσσικὲς ἐπιλογές του αἰτουμένου στα διάφορα δομικά μέρη, ἰδιαίτερα στο *προοίμιον* καὶ στη *δέησιν*, παραπέμπουν εὐθέως στην πρόθεσή του νὰ ζητήσει κάτι. Ἦδη ἀπὸ την *προσφώνησιν* που ἐπιγράφεται στην ἀρχὴ του κειμένου καθίσταται φανερός ὁ στόχος του αἰτουμένου, ὁ ὁποῖος δεν εἶναι ἄλλος παρὰ ἡ πειθώ, δηλαδή ἡ ικανοποίηση του αἰτήματος¹⁹⁵.

Ὁ αἰτούμενος ἔχει στη διάθεσή του διάφορα ρητορικά μέσα, προκειμένου νὰ γίνῃ πειστικός καὶ ἀποτελεσματικός¹⁹⁶. Ἡ εὐδῶση ἢ ὄχι της προσφυγῆς του στις Ἀρχές ἐξαρτᾶται ἀπὸ την εὕρεση των κατάλληλων *τόπων* (εὑρεσις, *inventio*)¹⁹⁷. Τόσο τα λογικά ἐπιχειρήματα ὅσο καὶ οἱ ἐπικλήσεις στο συναίσθημα βασίζονταν στην ἀξιοποίηση *κοινῶν τόπων* (*loci communes*)¹⁹⁸.

Ἡ καλὴ γνώση καὶ ἀξιοποίηση της νομοθεσίας σε συνδυασμὸ με την ἐκμετάλλευση των κοινωνικῶν κανόνων, των κοινωνικῶν συμβάσεων καὶ της

¹⁸⁹ Βλ. π.χ. P.Oxy. I 69.21-23 Διογένης Ἀπολλωνίου ἔγραψα ὑπὲρ αὐτοῦ μὴ εἰδότης γράμματα· P.Oxy. LXI 4120.41-42· P. Mich. VI 425.26· P.Oxy. III 485. 47-48· P.Oxy. XLIX 3467.23-25· P.Oxy. LVIII 3926.31-33· P.Ryl. II 117.32-34· PSI VII 807.34-35· PSI XIV 1421.12-13· SB X 10244.10-12· PSI.Congr. XX 13.8· P.Oxy. III 485.48· P.Oxy. XLIII 3114.30-33· P. Oxy. XXXIV 2713.28· P.Erl. 32.9. Βλ. καὶ P. Mich. VI 422.40. Βλ. Exler 1976, 136-137· Kraus 2000, ἰδιαίτερα 325-326 καὶ γιὰ παραπομπές σε αἰτήσεις ἀλλὰ καὶ γιὰ πρόσθετη σχετικὴ βιβλιογραφία βλ. 326 σὴμ. 11-13.

¹⁹⁰ Βλ. π.χ. P.Lond. III 1164.

¹⁹¹ Βλ. π.χ. P.Sakaon I.19.

¹⁹² White 1972, 37-38· Exler 1976, 136-137· Kelly 2011, 42 καὶ σὴμ. 15· Τσιούσια 2012, 281 σὴμ. 50. Γιὰ μιὰ διεξοδική μελέτη του θέματος της ἐγγραματοσύνης καὶ ἀγραμματοσύνης στη ρωμαϊκὴ Αἴγυπτο βλ. Kraus 2000, ἰδιαίτερα βλ. 325-326 καὶ γιὰ παραπομπές σε αἰτήσεις ἀλλὰ καὶ γιὰ πρόσθετη σχετικὴ βιβλιογραφία βλ. 326 σὴμ. 11-13.

¹⁹³ White 1972, 37-38. Chrest. Wilck. 217.21-24 καὶ ὁμ(ύω)| τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν Αὐρηλ(ίου) | Ἀντωνίνου Καίσαρος τύχην |[μὴ ἐ]ψ[ε]ῦσθ(αι)· BGU XI 2019.26-29· P.Oxy. LXI 4120.39· P.Erl. 32.10-11· P.Oxy. XLIII 3114.20-22 ὁμνύω τὸν ἔθιμον| Ῥωμαίοις ὄρκον μὴ ἐ|ψεῦσθαι.

¹⁹⁴ Kennedy 1963, 10· Lanham 1991, 166· Pernot 2000, 283. Βλ. ἐπίσης Heath 1997, 89-117.

¹⁹⁵ Πβ. Κορολή 2016, 91.

¹⁹⁶ Κορολή 2016, 91.

¹⁹⁷ Οἱ *τόποι* σχεδὸν ἀπουσιάζουν ἀπὸ τις αἰτήσεις που σώζονται σε ἐπιγραφές καὶ ἀπευθύνονται σε αυτοκράτορες, Hauken 1998, 277.

¹⁹⁸ Kennedy 1963, 10.

κοινωνικής ιεραρχίας, συνέβαλαν στην επιτυχή έκβαση της υπόθεσης που τον απασχολούσε. Εξάλλου, μελέτη των αιτήσεων έχει οδηγήσει στην παρατήρηση ότι ο αιτούμενος εφαρμόζει διαφορετική στρατηγική ανάλογα με το αξίωμα του παραλήπτη: όταν απευθύνεται στον έπαρχο, εστιάζει κυρίως στα δικαιώματα που πηγάζουν από το νόμο και χρησιμοποιεί νομική ορολογία κυρίως, ενώ, όταν απευθύνεται σε κατώτερο τοπικό αξιωματούχο, παραθέτει αναλυτικό ιστορικό, όπου εστιάζει στο πλήγμα που υπέστη η δημόσια εικόνα του λόγω της αδικίας εις βάρος του¹⁹⁹.

Σε κάθε περίπτωση πάντως η επιτυχία προϋποθέτει την εύνοια του ανώτερου κοινωνικά παραλήπτη (*captatio benevolentiae*)²⁰⁰ και η ρητορική της εποχής παρείχε ποικίλες επικοινωνιακές στρατηγικές με τις οποίες ο αιτούμενος μπορούσε να την κερδίσει, ώστε να πετύχει μια θετική απάντηση στο αίτημά του²⁰¹. Ας σημειωθεί ότι ο *τόπος* της *captatio benevolentiae* αξιοποιείται πιο συχνά στο *προοίμιον* και στη *δέησιν*, ωστόσο, όταν απευθύνεται σε υψηλόβαθμο αξιωματούχο, χρησιμοποιείται και στη *διήγησιν*²⁰².

1. Στρατηγικές ευγένειας.

Οι αιτήσεις προς τις Αρχές της ρωμαϊκής περιόδου προϋποθέτουν μεγάλες δόσεις ευγένειας, που πρέπει να θεωρούνται ως εκδήλωση σεβασμού και όχι δουλοπρέπειας²⁰³. Ο αιτούμενος επιστρατεύεται διάφορους τρόπους ευγενικής και ήπιας διατύπωσης του αιτήματός του, οι οποίοι μειώνουν το βαθμό δεοντικότητας, προκειμένου να μην ασκήσει υπέρμετρη πίεση στον αξιωματούχο παραλήπτη, αλλά να υποβάλει την ικανοποίηση του αιτήματος ως αποτέλεσμα συναίσθησης της ηθικής υποχρέωσης και της ελεύθερης επιλογής του αξιωματούχου²⁰⁴.

Ο αποστολέας εκφράζει τα θετικά του αισθήματα προς τον παραλήπτη σε επιστολές που σώζονται σε παπύρους ήδη από την κλασική αρχαιότητα²⁰⁵, ενώ στο

¹⁹⁹ Bryen 2013, 155 κ.εξ.

²⁰⁰ Για παραδείγματα *captatio benevolentiae* στις αιτήσεις σε αξιωματούχους που ανευρίσκονται στους παπύρους βλ. Papathomas 2009.

²⁰¹ White 1986, 204.

²⁰² Papathomas 2009, 494.

²⁰³ Για την έλλειψη δουλικότητας στις αιτήσεις της ύστερης αρχαιότητας βλ. Papathomas 2007_a, 497-498.

²⁰⁴ Κορολή 2016, 106.

²⁰⁵ Επομένως, η υπερβολική σε ορισμένες περιπτώσεις ευγένεια που συναντάται σε επιστολές κατά την ύστερη αρχαιότητα δεν αποτελεί νεωτερισμό της επιστολογραφίας αυτής της εποχής, βλ. Papathomas 2007a, 499.

πολιτισμικό περιβάλλον της *Δεύτερης Σοφιστικής* διαμορφώνονται ορισμένα στοιχεία ευγένειας που συναντώνται στις επιστολές της ρωμαϊκής εποχής²⁰⁶.

Ας σημειωθεί ότι η διαμόρφωση της ευγένειας κατά την ύστερη αρχαιότητα βασίστηκε στην επικράτηση της αρετής της ταπεινοφροσύνης, ως απότοκο της επικράτησης της χριστιανικής κοσμοθεωρίας, αλλά και σε αντίστοιχες προγενέστερες παραδόσεις της ρωμαϊκής περιόδου²⁰⁷.

Ο αιτούμενος μπορεί να εκφράσει τα θετικά του συναισθήματα προς τον παραλήπτη με διάφορους τρόπους, ορισμένοι από τους οποίους είναι έμμεσοι και διατυπώνονται με λεπτότητα²⁰⁸.

(i) Φιλοφρόνησις (*benevolentia*)²⁰⁹.

Η *φιλοφρόνησις* ανήκει στα χαρακτηριστικά της επιστολής ήδη από την κλασική περίοδο²¹⁰. Σύμφωνα με τη ρητορική θεωρία η *φιλοφρόνησις* προσδίδει ζωντάνια στο ύφος της επιστολής²¹¹.

Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο ο αποστολέας απευθύνεται στον αξιωματούχο σε β' ενικό πρόσωπο²¹² και δεν διστάζει να τον εξυψώσει με τιμητικά ονόματα, ουσιαστικά και επίθετα, τιμητικούς τίτλους και αφηρημένα ουσιαστικά, ως προσφωνήσεις μέσω των οποίων εκφράζει τον σεβασμό προς τον αποδέκτη της επιστολής²¹³.

Αυτά τα στοιχεία είναι πολύ γνωστά στους παπυρολόγους και ανευρίσκονται συχνά στα μη λογοτεχνικά κείμενα των παπύρων της ελληνορωμαϊκής και βυζαντινής Αιγύπτου, αλλά και στα λογοτεχνικά κείμενα της ύστερης αρχαιότητας και των βυζαντινών χρόνων. Η υπερβολή που χαρακτηρίζει αυτά τα στοιχεία και η συχνότητα με την οποία χρησιμοποιούνται στις προσφωνήσεις των επιστολών δεν ακυρώνουν τη νοηματική τους αξία²¹⁴.

Αυτά τα στοιχεία, που συναντώνται σε όλα τα δομικά μέρη της αίτησης, είναι άμεσα συνυφασμένα με το ρητορικό τόπο της *captatio benevolentiae*²¹⁵. Ήδη από την αρχή της αίτησης, η *προσφώνησις* του παραλήπτη, με το όνομά του να προηγείται του

²⁰⁶ Papathomas 2014, 512.

²⁰⁷ Papathomas 2007a, 508-510· Κορολή 2016, 76-77. Το κολακευτικό ύφος που επικράτησε κατά τη βυζαντινή εποχή λανθασμένα έχει χαρακτηριστεί ως δουλοπρεπές, βλ. Papathomas 2007a.

²⁰⁸ Papathomas 2007a, 499.

²⁰⁹ Lanham 1991, 115.

²¹⁰ Papathomas, 512.

²¹¹ Δημητρ. Φαλ. *Περ. έρμ.* 232. Βλ. Malherbe 1988, 13.

²¹² Papathomas 2014, 512.

²¹³ Papathomas 2007a, 499· Papathomas - Koroli 2014, 393-394· Κορολή 2016, 29 και 64.

²¹⁴ Papathomas - Koroli 2014, 393-394.

²¹⁵ Κορολή 2016, 74.

ονόματος του αποστολέα και να συνοδεύεται από τιμητικούς τίτλους, επιβεβαιώνει την κατώτερη θέση του αιτουμένου, πριν από τη *δέησιν*, ώστε να μην αναστατωθεί ο αξιωματούχος παραλήπτης²¹⁶. Το ίδιο το κειμενικό είδος, η υποβολή αιτήματος ενός ιδιώτη προς έναν ανώτερο αξιωματούχο, υπαγορεύει το άφθονο *χρῶμα* που υπάρχει στις αιτήσεις.

Ο αιτούμενος δεν αρκείται μόνο στην εξύμνηση του παραλήπτη, αλλά αντιθετικά καταρρακώνει τον εαυτό του, παρουσιάζοντας τη δική του δύσκολη θέση και ανάγκη για βοήθεια υπερβολικά δραματική, με στόχο την εύνοια του αξιωματούχου²¹⁷.

Επομένως, στο πλαίσιο της ευγένειας και της *captatio benevolentiae*, η εξύμνηση του παραλήπτη συνδυάζεται με τον ευρύτατα διαδεδομένο *τόπο* της αυτουποτίμησης του αιτουμένου, που συνίσταται στην προβολή της χαμηλής κοινωνικής θέσης και των απλοϊκών συνθηκών διαβίωσής του και της παρουσίας του ως *μετρίου*, δηλαδή ως ανθρώπου που δεν είναι πλούσιος, αλλά μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του²¹⁸.

Η συχνότητα, η επανάληψη και η στερεότυπη μορφή με την οποία εμφανίζονται οι παραπάνω τιμητικές λέξεις και φράσεις στις αιτήσεις αποδεικνύει την ύπαρξη ορισμένων *τόπων* όσον αφορά στην παρουσίαση και στις σχέσεις αιτουμένων και παραληπτών: ο αξιωματούχος παρουσιάζεται ως *σωτήρας και εύεργέτης*, ενώ οι αιτούμενοι ως αδύναμοι άνθρωποι που εξαρτώνται από τη φιλόανθρωπη προστασία τους²¹⁹. Επομένως, κατά τη ρωμαϊκή περίοδο συνεχίζεται το μοτίβο που εμφανίστηκε στην πτολεμαϊκή περίοδο²²⁰.

Επιπρόσθετα, η κολακεία του αξιωματούχου παραλήπτη επιτυγχάνεται και μέσω της εξύμνησης της ειρήνης (*felicitas temporum*), της δικαιοσύνης και της

²¹⁶ White 1986, 195.

²¹⁷ Κορολή 2016, 65.

²¹⁸ Βλ. π.χ. PSI XIV 1422.8-10 ὑμῶν| τῶν κυρ[ί]ων τῆς ὅλης οἰκουμένης, σωτή|ρων δὲ ἐμοῦ ἀνδρὸς μετρίου· BGU XI 2061.8 καταφεύγω πρὸς σε οὐ δυνάμενος. Βλ. Parathomas 2009, 494 και Parathomas 2007^a, 499, όπου επίσης αναφέρεται ότι σε επιστολές είναι πιθανόν το όνομα του αποστολέα να συνοδεύεται και από κάποιο επίθετο που εκφράζει τη χριστιανική αρετή της ταπεινοφροσύνης, π.χ. *ἐλάχιστος*.

²¹⁹ Πβ. Parathomas 2009, 487.

²²⁰ Parathomas 2009, 495. Τα επίθετα *σωτήρ* και *εύεργέτης* μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο για ανθρώπους όσο και για θεούς και εκφράζουν υπέρτατο σεβασμό, βλ. για σχετική συζήτηση Kelly 2011, 203-204. Kelly 2011, 202 και σημ. 162-164. Lenger 1952, 484. Ανάλογα παρουσιάζονταν οι εύποροι αριστοκράτες που ευεργετούσαν την πόλη-κράτος στην κλασική εποχή, βλ. Schubart 1937^b, 60-67, Kelly 2011, 201-204. Βλ. και το τέλος των αιτήσεων, π.χ. P.Brem. 38.23-25, Kelly 2011, 201. Ας σημειωθεί ότι στην αίτηση BGU IV 1197.1 ο ιερέας παραλήπτης αποκαλείται θεός, Kelly 2011, 202-203.

ασφάλειας που επικρατούν στην αυτοκρατορία κατά τη δική του διακυβέρνηση. Ο έπαινος των συνθηκών του παρόντος αποτελεί τόπο του επιδεικτικού είδους²²¹. Τέτοιες δηλώσεις εκ μέρους του αιτουμένου υπονοούν την υιοθέτηση της ιδεολογίας του Καίσαρα (*pax romana*) και γενικά της εξουσίας και πρέπει να εκληφθούν ως εκφράσεις της *captatio benevolentiae*²²².

α. Τιμητικά ονόματα.

Τα πιο συνηθισμένα τιμητικά ονόματα είναι τα *δεσπότης* και *κύριος*²²³. Πρόκειται για δύο παραδοσιακούς και ιδεολογικά φορτισμένους όρους. Περιλαμβάνονταν στον αυτοκρατορικό τίτλο και στον τίτλο υψηλών αξιωματούχων, όπως του επάρχου και του *procurator*, ενώ κατά τους χριστιανικούς χρόνους αναφέρεται σε αγίους και στον ίδιο το Θεό²²⁴. Τα συναντάμε μόνα τους²²⁵ ή μαζί με το *ήγεμών*, συνήθως σε κλητική προσφώνηση, *ήγεμών δέσποτα*²²⁶ και *ήγεμών κύριε*²²⁷. Ο παραλήπτης επίσης αποκαλείται *εὐεργέτης*²²⁸, *σωτήρ*²²⁹, *ἀντιλήμπτωρ*²³⁰ και *μισοπόνηρος*²³¹.

²²¹ Haucken 1998, 266-267 και σημ. 26 και 29· Kelly 2011, 75 και σημ. 1. Βλ. π.χ. P.Mich. III 174.19-22 ἵνα| δυνηθῶ ἐν τοῖς εὐτυχεστάτοις τοῦ μεγίστου Αὐτοκράτορος καιροῖς καὶ ἐν τῇ |ἐπαφροδ|εῖτῳ σου ἡγεμονία ἀνεπηρέαστως ἐν τῇ ἰδίᾳ διαζῆν καὶ| ὧ βεβο[η]θημένος· SB XXIV 15915.2-5 παρακαλοῦ|μεν εἰρήν[η]ς. οὔσης βαθυτάτης καὶ π[ά]ντω|ν ἀνθρώπων| εὐσεβῶς διακόγων ἐν τοῖς εὐτυχεστάτο[ι]ς τῶν κυρίων |ἡμῶν Αὐτοκρατόρων καιροῖς, βλ. Parathomas 1997, 772-773· P.Oxy. XXXI 2563.49-52 οὐδεμία βία γέινεται| ἐν τοῖς εὐτυχεστάτοις | τοῦ κυρίου ἡμῶν Αὐρηλίου| Ἀ[ντωνεῖνο]ν καίσαρος. SB XIV 12087.9-10 πάσης βίας ἐκκοπέσης ἐπὶ τῆς τοῦ λαμπροτάτου ἡγεμόνος ἐπαρ|χείας καὶ τῆς σῆς [δικ]αιοδοσίας.

²²² Βλ. και Parathomas 2009, 490 και 495-496.

²²³ Ἐχει υποστηριχθεῖ ὅτι ἀποτελεῖ μετάφραση τῆς ρωμαϊκῆς προσφώνησης *domine*, βλ. Dickey 2001, 1. Ὅπως τὸ λατινικὸ *domine* ἔτσι καὶ τὸ *κύριε* ἀποτελεῖ ἐκφραση εὐγένειας πρὸς ὁποιοδήποτε ο ὁμιλητῆς ἠθέλε νὰ εἶναι εὐγενικός (ἀκόμη καὶ σε φίλους καὶ συγγενεῖς) χωρὶς χροιά δουλοπρέπειας, βλ. Dickey 2001, 10. Βλ. διεξοδικά Parathomas 2007^a.

²²⁴ Parathomas 2007, 504.

²²⁵ P.Oxy. XLVII 3366.1 δε[σπό]ται[ς] αὐτ[οκ]ράτ[ορ]σι· P. Vind. Tand. 2.6 κυρίου ἡμῶν· SB XX 14401.13 κύριε· P.Oxy. LXV 4481.8 κύριε· P.Leit. 5.39 κύριε, 43 ἐπὶ σὲ τὸν κύριον· P.Ross. Georg. II 20.23 κύριος· P. Brem. 38.23 τὸν κύριον, BGU III 970.9 ὑπὸ σοῦ τοῦ κυρίου, 10 Πάντων τῶν κυρίων ἡμῶν αὐτοκρατόρων, βλ. Parathomas 2009, 495· P.Mich. IX 529.15 τοῦ κυρίου μου· SB XVI 12994.25 τῷ κυρί(ῳ) ἡμῶν· P.Vind.Tand. 4 ὑπὸ τοῦ κυρίου μου τοῦ δια[σημοτάτου] καθολικοῦ Σεπτιμίου Βάσσου· PSI XIV 1422.8-9 ὑμῶν| τῶν κυρ[ί]ων τῆς ὅλης οἰκουμένης· P.Oxy. III 488.23 τῷ κυρίῳ· P.Oxy. XVII 2131.13 κύριε.

²²⁶ Βλ. π.χ. P.Oxy. XXXIV 2713.8· P.Oxy.XVII 2131.7, βλ. Parathomas 2009, 495· P.Leit. 7.14. Πβ. δέσποτα ἡγεμῶν P.Oxy. XVII 2133.4· SB III 7205.3-4.

²²⁷ SB XVI 12678.19-20 ἡγεμῶν κύριε· P.Oxy. VIII 1117. 2 ἡγεμῶν κύριε, 9 κύριε, 17 ὑπὸ σοῦ τοῦ κυρίου· P.Mich. III 174.3 ἡγεμῶν κύριε· P.Oxy. XXII 2342.1 κ]υρίῳ ἡγεμόνι· P.Oxy. LXV 4481.8 ἡγεμῶν κύριε. ΓΙΑ ΤΗ ΣΕΙΡΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ βλ. Luiselli 2010, 78-80.

²²⁸ P.Oxy. XXII 2342.36-37 ἐπὶ σε τὸν πάντων |[ἀνθρώπ]ων εὐεργέτην· P.Oxy. I 38.13-14 ὑπὸ σοῦ τοῦ εὐερ|γέτου, Parathomas 2009, 495· P.Oxy.VII 1032.37 κατεφύγομεν ἐπὶ σε τὸν πάντων σωτήρα καὶ εὐεργέτην, Τσιούσια 2012, σημ.31· SB XVI 12713.13-14 τὸν π[ά]ντων εὐ|[ερ]γέ[τ]ην, Kelly 2011, 201 και σημ. 160· P.Brem 38.23-24 τὸν κύριον κ[α]ὶ εὐεργέτην, Parathomas 2009, 495.

Συχνά επίσης χρησιμοποιούνται επίθετα υπερθετικού βαθμού, όπως *λαμπρότατος*²³², *διασημότατος*²³³, *κράτιστος*²³⁴, *μέγιστος*²³⁵, *ἄριστος*²³⁶, εκ των οποίων κάποια, όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα βρίσκουμε στον τιμητικό τίτλο του αξιωματούχου παραλήπτη στην αρχική *προσφώνησιν*²³⁷. Πολύ συχνά συνδυάζονται δύο ή περισσότερα επίθετα από τα παραπάνω²³⁸.

²²⁹ SB XVI 12678.29 ἐπὶ σὲ τὸν σωτήρα κατέφυγον· P.Fouad I 26.24-25 δέομαι, |κύ[ρι]ε τὸν σω[τ]ήρα τῆς Αἰγύπτου, 49-50 ἐπὶ σὲ τὸν πάντων σωτήρα καταφυγών· SB III 7205.4 ταύτ[η]ν τὴν δέη[σι]ν πρὸς <σ>έ, τὸν πάντων σωτήρα, ποιοῦμαι.

²³⁰ BGU XVI 2600.2-3 τῶι [σ]εμνοτάτῳ|θεῶι καὶ κυρίῳ ἀντιλήμπτῳ, 15-17 τοῦτον | δὲ γεν[ο]μένου ἐσόμεθα ἀντιλημμένοι | ὑπὸ σου, 20 (ν) τῶι θεῶι καὶ κυρίῳ ἀντιλήμπτ(ο)ρι· P.Mich. III 174.15-16 ὅθεν ἐπὶ σὲ τὸν πάντων ἀντιλήμπτῳ κατέφυγον· P.Oslo III 127.10 παρακαλῶ σε, τὸν [πάντων σωτήρα -ca.?-] [-ca.?- καὶ ἀντι]λήμπτῳ· BGU IV 1139.17 τὸν πάντων σωτήρα καὶ ἀντιλήμπτῳ, βλ. Kelly 2011, 201 σημ. 161· CPR VII 1.19 διὸ ἄξιο|ῦμεν σε τὸν [πάντων σωτήρα καὶ ἀντι]λήμπτῳ.

²³¹ P.Lugd. Bat. XXV 34.16 τ]ῆν σὴν τοῦ μεισοπονήρου.

²³² P.Oxy. XXXIV 2711.4 λαμπρότατε ἡγεμόν· P.Oxy. XLIII 3110.3 λαμπρότατε ἡγεμόν[ν]· P.Oxy. II 237 στήλη 5, στ. 18 τῷ λαμπροτάτῳ· P.Oxy. LXV 4481.1-2 τῷ λαμπροτάτῳ· SB XVI 12994.14 τῷ λαμπροτάτῳ· P.Oxy. XVII 2131.4 καὶ SB XXIV 16251.17 τῷ λαμπροτάτῳ ἡγεμόν· SB XXII 15498.7 τῷ λαμπροτάτῳ ἡμῶν ὑπατικῷ· P. Vind. Tand. 2.1 [-ca.?- τῶι λ]αμ[π]ρ[ο]τάτ[ω]ι ἐπάρχῳ Αἰγύπτου ... λαμπρότατε ἡγ[ε]μόν· SB XXII 15498.7 τῷ λαμπροτάτῳ ἡμῶν ὑπατικῷ· P.Oxy. LXV 4481.1 Τίτῳ Πακτουμηίῳ Μάγνῳ τῷ λαμπροτάτῳ· P.Mich. IX 526.17 τοῦ λαμπροτάτου ἡγεμόνος· P.Mich. XI 617.13 ἐπὶ τοῦ λαμ[π]ρ[ο]τάτου ἡγεμόνος κ[αὶ] τοῦ κρατίστου ἐπιτρόπου· P.Mich. IX 529.6 λαμπρότ[α]τε ἡγεμόν, στ. 14 [τύχης τῆς λα(?)]μ[π]ροτάτης, Parathomas - Koroli 2014, 393-394: λαμπρότατος. Πβ. P.Oxy. IX 1201.13-14 Μουσσίου Αἰμιλιανῷ τῷ λαμπροτάτῳ| διέποντι τὴν ἡγεμονίαν παρὰ Αὐρηλίου Εὐδαίμονος, ὅπου ο Μούσιος Αἰμιλιανός ἀσκέι τα καθήκοντα του ἐπάρχου, χωρίς ὥστόσο νὰ ἔχει τὸ ἀξίωμα, Τσιούσια 2012, 276 σημ. 25.

²³³ P.Oxy. XXXIII 2674.3 τῷ διασημοτάτῳ ἐπ[α]ρχῳ, 4 ὁ κύριός μου διασημότατος· P.Oxy. XXXIV 2711.1 τῷ διασημοτάτῳ ἐπάρχῳ Αἰγύπτου· P.Vind.Tand. 4.4 ὑπὸ τοῦ κυρίου μου τοῦ διω[σημοτάτου] καθολικοῦ Σεπτιμίου Βάσσου· PSI X 1102. 1-5 Ἀμμωνῷ τ[ῷ] δ[ια]σημο[τάτῳ] [- - ἐ]πάρχῳ Αἰγύπτου| π[α]ρὰ Αὐρηλίου Ἀμμωνος Φράσωνος τοῦ Χάρητος|Α[.]. [. .]χ[. .]. τοῦ καὶ Ἀλθαιέως καὶ τῆς τοῦτον ὁμογενείας|ἀδελφῆς Αὐρηλίας Σ|αλουταρίου ἀστῆς.· P.Oxy. XII 1468.1 τῷ διασημοτάτῳ· P.Oxy. XII 1469.1 τῷ διασημοτάτῳ· P.Oxy. XXXIV 2710.3 τῷ διασημοτάτῳ ἐπάρχῳ Αἰγύπτου, P.Oxy. XXXIV 2711.1 τῷ διασημοτάτῳ ἐπάρχῳ Αἰγύπτου, P.Oxy. IX 1204.7 τοῦ διασημοτάτου ἐπάρχῳ Αἰγύπτου, P.Oxy. XXXIV 2713.1 τῷ διασημοτάτῳ ἐπ[α]ρχῳ τῆς Αἰγύπτου, P.Oxy. XII 1467.1-2 δ[ια]σημ[ο]τάτε ἡγεμόν. Βλ. Τσιούσια 2012, σημ. 26.

²³⁴ P.Oxy. III 486.18 [Τ]ίτῳ Φλαουίῳ Τιτ[ι]ανῷ τ[ῷ] κρατίστῳ ἡγεμόν· P.Oxy. VII 1032.1 τῶι κρατίστῳ| ἐπιστρατήγῳ, 45 τῷ κρατίστῳ διοικητῇ, 48-49 ὁ κράτιστος διοι[κ]ητής· P.Oxy. XLVI 3286.1 τῇ κρατίστῃ βουλῇ, βλ. καὶ στ. 8· P.Ryl. II 119.3-4 ὑπὸ τοῦ κρατίστου ἡγεμόνος· P.Oxy. LXV 4481.8-9 τῷ κρατίστῳ| ἐπιστρατήγῳ· P.Oxy. III 484.21 κράτιστος ἡγεμόν, P.Oxy. IX 1204.13-14 ὁ κράτιστος τῶν πολιτικῶν (l. πολιτικῶν) λειτουργῶν. P.Oxy. III 486.9 τὸν κράτιστον [ἡγ]εμόνα, 11, 17 καὶ 18 τῷ κρατίστῳ ἡγεμόνι Τσιούσια 2012, σημ. 28. SB XVI 12678.2 τῶι [κρατίστῳ] ἐπιστρατήγῳ· Βλ. ἐπίσης P.Leit. 5.1 τῷ κρατίστῳ ἐπιστρατήγῳ· P.Lips. II 146.1 τῷ κρατίστῳ ἐπιστρατήγῳ.

²³⁵ P. Lips. II 146.4-5 ἐπι|τρόπων [μέγιστ]ε· P.Oxy. XLVII 3364.25 ἡγεμόν μέγιστε.

²³⁶ P.Cair. Isid. 64.4 ἄριστε τῶν στρατηγῶν.

²³⁷ Σε αυτοκράτορες ἀποδίδεται ὁ υπερθετικός *ἐπιφανέστατος*, βλ. P.Oxy. VIII 1121.29 τῷ[ν] κυρίῳ|ν ἡμῶν Κωνσταντίου καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν ἐπιφανεστάτων| Καί[σαρ]ων καὶ P.Oxy.Hels.26.2 Σεβαστοῦ τὸς καὶ Κωσταντίου ἐπιφανεστάτου Καί[σαρ]ος τὸ β., 19-21 [(ἐτους)] ιβ καὶ (ἐτους) ια τῶν κυρίων ἡμῶν Αὐτοκρατόρων Διοκλητιαν[οῦ]|καὶ Μ[α]ξιμιαν[οῦ]/ Σεβαστῶν καὶ δ (ἐτους) Κωσταντίου καὶ Μαξιμιαν[οῦ]/ [τῶν] ἐπιφανεστάτων Καί[σαρ]ων Παῦλι ιθ, βλ. Τσιούσια 2012, σημ. 29. Καὶ ὁ υπερθετικός *φιλανθρωπότατος* ἀποδίδεται σε αυτοκράτορες, βλ. P.Oxy. IV 705.21 ὁ φιλανθρωπ[ο]τάτοι Αὐτοκράτορες, Τσιούσια 2012, σημ. 30.

²³⁸ Βλ. π.χ. P. Brem. 38. 23-24 τὸν κύριον κ[αὶ] εὐεργέτην, P.Oxy. XXXI 2563.45-47 ἐπὶ σὲ | κατέφυγον τὸν πάντων | σωτήρα καὶ εὐεργέτην, BGU IV 1139.17 τὸν πάντων σωτήρα καὶ ἀντιλήμπτῳ. Πβ. CPR VII 1.19 καὶ P.Oslo III 127.10.

Οι κτητικές αντωνυμίες πρώτου προσώπου τονίζουν τη συναίσθηση υποταγής προς τους ανωτέρους²³⁹. Σε πολλά παπυρικά αποσπάσματα συναντούμε τη φράση *ή λαμπρά και λαμπροτάτη Όξυρυγχιτών πόλις*, η οποία, αν και αποτελεί τυπικό στοιχείο χαρακτηρισμού της πόλης της Οξυρύγχου, ενισχύει, ωστόσο, ταυτόχρονα και την προσπάθεια του αιτούντος να αποσπάσει την εύνοια του παραλήπτη²⁴⁰.

β. Τιμητικές φράσεις²⁴¹.

Στις αιτήσεις της ρωμαϊκής περιόδου είναι συχνές οι φράσεις που περιέχουν αφηρημένα ουσιαστικά που δηλώνουν αρετές του παραλήπτη. Μέσω της εξύμνησης αρετών του παραλήπτη ο αιτούμενος εκφράζει τη θετική αξιολογική κρίση του για την προσωπικότητά του.

Οι αρετές για τις οποίες επαινούνται οι αξιωματούχοι παραλήπτες είναι η *ἀγχίνοια*²⁴², η *ἀνδρεία*²⁴³, η *μεγαλειότης*²⁴⁴, η *φιλανθρωπία*²⁴⁵, η *μισοπονηρία*²⁴⁶, η *δικαιοδοσία*²⁴⁷, η *κηδεμονία*²⁴⁸, η *καλοκαγαθία*²⁴⁹, η *εὐμένεια*²⁵⁰, η *δικαιοκρισία*²⁵¹, η

²³⁹ Βλ. π.χ. SB XXII 15498.7 τῷ λαμπροτάτῳ ἡμῶν ὑπατικῷ, Τσιούσια 277-278 και σημ. 38.

²⁴⁰ Βλ. π.χ. P.Oxy. VI 888.10-11(BL VII 131) τ[ῆς λαμπ(ρᾶς) και λαμπ(ροτάτης)] [Όξυρυγγ(ειτῶν) πόλ(εως)] , P.Fouad I 52.5 λαμπρ]ᾶς και λαμπροτάτης Όξυρύγγ(ων) π[όλεως, 7 λαμπρᾶς και λαμπροτάτης Όξυρυγγειτῶν π[όλεως· P.Oxy. XXXIV 2713.2-3 ἀπὸ τ[ῆς λαμπ(ρᾶς) και λαμπ(ροτάτης)] Όξυρυγγειτῶν πόλεως και P.Oxy.Hels. 26.4 τῆς λαμπρᾶς ζ' και λαμπ(ροτάτης) Όξυρυγγιτῶν π[όλ(εως), Τσιούσια 2012, 277-278 και σημ. 38.

²⁴¹ Για μια διεξοδική ανάλυση και παραδείγματα βλ. Parathomas 2009, 495.

²⁴² P.Vind.Tand. 2. 4-5 \Πεποιθώς/ ταύτην μου τὴν ἱκετηρίαν, λαμπρότατε ἡγ[ε]μῶν, διὰ τῆς ἡγεμονικ[ῆς] ὑπηρεσίας φθάσ'εν πρὸς τὴν σὴν ἀγχίνοιαν.

²⁴³ P.Cair. Isid. 66. 3-4 τ[ᾶ] παράνομα τῶν π[ραγμάτων], ἡγεμῶν[ν] δέσποτα, ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου ἀνακόπ[ε]ται εἰ μὴ ὑπὸ τῆς σῆς ἀνδρ[ε]ίας.

²⁴⁴ P.Oxy. XVII 2131.16-17 τῆς γ[ὰρ] σῆς μεγαλειότητός ἐστιν ἐπεξελεῖν τοῖς [ἀδίκ]ως και ἀνόμ[ω]ς τετολμημένοις.

²⁴⁵ Cair. Isid. 64.15-16 [δ]εόμεθα και παρακαλοῦμεν τὴν σὴν φιλανθρωπίαν P.Oxy.XLVII 3366.46 τ[ῆ]ν αὐτῆς φιλανθρωπίαν ἐκτεῖνασα ἐπὶ πᾶσαν ὑμῶν τ[ὴν] οἰκ[ου]μενὴν και ἐφ' ἅπαντα τ[ό]που ἐκπέμψασα· SB XXII 15498.10-11 δέομέ σ[ο]υ τῆς φιλανθρωπίας. Βλ. και P.Sakaon 36.29-30 ὅπως τὰ ἴδια ἐκ τῆς σῆς, [τοῦ κυρίου και] πάντων εὐεργέτου, φιλανθρώπου ὑπογραφῆς, [ἀπολάβω, Kelly 2011, 202 και σημ. 163.

²⁴⁶ PSI X 1103.4 τῆς σῆς τοῦ κυρίου μισοπονηρίας· SB XX 14335.10 μ[ι]σοπονηρία. Βλ. και P.Ryl. II 113.33, SB X 10564.24, P.Lips. II 146.16 [μ]ισοπονήρου ἐγδ[ι]κίας. Parathomas 2009, 489 και 495· Kelly 2011, 193-194 και σημ. 133-136. Πβ. BGU IV 1105.49 μισοπονήρως· BGU XI 2061.9 τὸ μισοπονηρόν σου προκαλέσσωμαι εἰς ὀργήν. SB I 5232.36. Πβ. P.Vindob. Tandem 2 ὅπως μισοπονηρησα[ς] ἐκδικήσης, βλ. Parathomas 2009, 495. SB I 5232.39-40· Για τὴ μισοπονηρία στα κείμενα τῆς πτολεμαϊκῆς περιόδου βλ. Schubart 1937a, 7-8· Kelly 2011, 193-194 και σημ. 133-136.

²⁴⁷ P.Oxy. XVII 2131.7 τῆς ἐμφύτου σου, ἡγεμῶν δέσποτα, δικαιοδοσίας δικηκούσης εἰς πάντας ἀνθρώπους Βλ. Parathomas 2009, 495.

²⁴⁸ P. Sakaon 36.3-6 τὸ μετριοφιλές σου αἰσθομένη, [δέσποτά μου ἡ]γεμῶν, και περὶ πάντας κηδεμονίαν, [μάλιστα περὶ γυναικας και χήρας, τὴν προσέλευσιν ποι[οῦ]μαί σοι ἀξιο[ῶ]σα τῆς ἀπὸ σοῦ βοηθείας τυχεῖν· P.Cair. Isid. 74.2-3 πᾶσι με[ν] βοηθ]εῖν εἴωθεν ἡ σὴ περὶ πάντα κηδεμονία, ἡγεμῶν [[δέσποτα, ἐξαρέτως δὲ ἡμῖν τοῖς μετρίοις καὶ] καλῶ[ς] εὖ βιοῦντες.

²⁴⁹ P.Oxy. XVII 2133.4-7 δέομαι[ι]τῆς ἀπὸ τοῦ σ[ο]ῦ μεγάλειου ε[ὐ]ερ[ε]γείας και α. . . . [χ]- ca.10 - ἀδικου[μ]ένη ὑπὸ τοῦ οὐκ ἂν εἴποι[μ]ι θεῖου πρὸς πατρός [- 10-]. θεμ[ι] παρατιθεμένη, εἰς τὸ τῶν δικ[α]ίων τυχεῖν ὑπὸ τῆς σῆς κα[λο]καγαθείας.

εὐεργεσία²⁵² και η μεγαλοφροσύνη²⁵³. Αυτά τα αφηρημένα ουσιαστικά συνοδεύονται από την κτητική αντωνυμία β' προσώπου ἡ σὴ ή τη γενική ενικού του β' προσώπου σου ως γενική κτητική.

Σε ρητορικά επεξεργασμένες αιτήσεις ο παραλήπτης δεν επαινείται μόνο με τιμητικά επίθετα αλλά και μέσω της εξύμνησης των αρετών του²⁵⁴. Επίσης, κάποιες φορές ο αιτούμενος εκφράζει το σεβασμό του με τιμητικές φράσεις που περιέχουν το επίθετο *ιέρως*, όπως *ιέρα ὑπογραφή*²⁵⁵.

(ii) Έκφραση εμπιστοσύνης προς τις Αρχές.

Η δήλωση του θάρρους και της βεβαιότητας του αιτουμένου ότι ο αξιωματούχος θα σταθεί στο πλευρό του και, επομένως, η έκφραση της εμπιστοσύνης του στη σωστή λειτουργία του διοικητικού συστήματος αποτελεί μέσο άσκησης ψυχολογικής πίεσης και ηθικής δέσμευσης, μέσω της κολακείας. Κατά συνέπεια, επομένως, συνιστά έναν τρόπο ευγενικής διατύπωσης της απαίτησής του να λάβει κρατική βοήθεια²⁵⁶.

²⁵⁰ SB XIV 11980.15-17 πολλῶν] [[άνθρ]ώπων εὐεργετημένων ὑπό σου, ἡγεμῶν κύριε, κατα[φυγὴν ἐπὶ σε]] [ποιούμ]αι δεόμενος τῆς ἀπὸ σου εὐμενίας τυχεῖν.

²⁵¹ SB III 7205.3-5 Τῇ σὴ δικαιοκρισίῃ, δέσποτα| ἡ[ε]μῶν, \θαρρῶ[v],/ ταύτ[η]ν τὴν δέη[σι]ν πρὸς <σ>έ, τὸν πάντων σωτήρα, ποιούμαι |τῶ[v] νόμων ἡρτημένην· P.Mich. VI 426.5-7 τῆς εἰς πάντας ἀνθρώπους φθανούσης δικαιοκρισίας, ἐπιτρόπων μέγιστε, καὶ αὐτὸς βίαν πάσχων| δέομαι τῶν ἀπὸ σοῦ δικαίων τυχεῖν.

²⁵² P.Mich. III 174.3 τῆς ἐμφύτου σ[ο]υ, ἡγεμῶν κύριε, εὐεργεσίας εἰς πάντας φθανούσης καὶ τὸς τυχεῖν δέομαι P.Oxy. VI 899.19 διὰ τὴν ἐμφυτόν σου εὐεργεσίαν· P.Fouad I 26.31-33 τῆς ἐν[φ]ύτου σου εὐε[ρ]γείας, ἡγεμῶν κύριε,| εἰς πάντα ἐφθακύνῃς PSI XIV 1422.19 {της} ἀφ' ὧν \τῶν κυρίων/ εὐεργεσίας, 32 [ἀ]πὸ τῆς \θεοφιλεστάτης/ ὧν εὐεργεσίας, Papathomas 2009, 495. Βλ. και P.Oxy. XXII 2342.33, Kelly 2011, 201 και σημ. 160.

²⁵³ P.Oxy. XLVII 3366.6-7 ἡ [ο]υράνιος ὧν μεγαλοφροσύνη \ἡ/ ἐπιλάμψασα τῇ ὕμε|τέραι οἰκουμένῃ.

²⁵⁴ Βλ. π.χ. P.Lips. II 146.1 Οὐβίφ Αλεξά[v]δρω τῷ κρατίστῳ ἐπιστρατήγῳ, 4-5 ἐπιτρόπων [μέγιστ]ε, 15-16 πρὸς τὸ τυχεῖν με τῆς ἀπὸ σοῦ [μ]ισοπνείας ἐγδ[ι]κίας· P.Mich. III 174.3 ἡγεμῶν κύριε, 15-16 ὅθεν ἐπὶ σὲ τὸν πάντων ἀντιλήμτορα κατέφυγον, 19-22 ἵνα δυνηθῶ ἐν τοῖς εὐτυχεστάτοις τοῦ μεγίστου Αὐτοκράτορος καιροῖς καὶ ἐν τῇ ἐπαφρο[δ]εῖτῳ σου ἡγεμονία ἀνεπηρεάστως ἐν τῇ ἰδίᾳ διαζῆν καὶ ὃ βεβο[η]θημένος· P.Sakaon 36.3 τὸ μετριοφιλές σου αἰσθομένη, |[δέσποτά μου ἡ]γεμῶν, καὶ περὶ πάντας κηδεμονίαν, 29-31 ὅπως τὰ ἴδια ἐκ τῆς σῆς, |[τοῦ κυρίου καὶ] πάντων εὐεργέτου, φιλανθρώπου ὑπογραφεῖς| [ἀπολάβω· P.Oxy. XVII 2131.4-8 τῷ λαμπρο(τάτῳ) ἡγεμόνι, 7 τῆς ἐμφύτου σου, ἡγεμῶν δέσποτα, δικαιοδοσίας, 13 κύριε, 15 τοῦ κρα(τίστου) ἐπιστρα(τήγου), 16-17 τῆς γ[ἀ]ρ |σῆ[ς] μεγαλειότητός ἐστιν ἐπεξελεῖν τοῖς [ἀδίκ]ως καὶ ἀνόμω[ς] τετολημμένοις.

²⁵⁵ Βλ. επίσης τις τιμητικές φράσεις *ιέρα ὑπογραφή*: P.Mich. VI 423.6, SB XIV11707.9, SB XVIII 14007.4, SB XIV 12087.4, όπου το επίθετο που προσδιορίζει την υπογραφή του επάρχου και του επιστρατήγου σημαίνει αυτοκρατορική, *LSJ^p*. Βλ. και *ιέραν ἐπιστολήν*: P.Mich.VI 426.23-24· SB XVI 12678.7. Πβ. Kelly 2011, 202 και σημ. 166. Βλ. επίσης *ιερῶτατον σου διαλογισμόν*, *ιερῶτατον βῆμα*: P.Wisc. I 33.4-5· PSI VII 806.14-15· SB I 4416.26-27, SB V 7870.17. Το επίθετο *ιέρως* σημαίνει αυτοκρατορικός και στη φράση *ιέρα γράμματα*, εκφράζοντας σεβασμό στον αντιπρόσωπο του αυτοκράτορα στις αυτοκρατορικές επαρχίες, Hatzilambrou 2001, 214-215.

²⁵⁶ Βλ. π.χ. P.Vind.Tand. 2. 4-5 \Πειοθῶς/ ταύτην μου τὴν ἱκετηρίαν, λαμπρότατε ἡ[ε]μῶν, διὰ τῆς ἡγεμονικ[ῆς] | ὑπηρεσίας φθάσε/ιν πρὸς τὴν σὴν ἀγχίνοιαν· BGU XI 2061.2 Θαρρῶν, κύριε, τῇ σὴ ἐπαφροδεῖτῳ ἡγεμονία τὴν ἐπὶ σὲ καταφυγὴν ποι[ο]ῦμαι· P.Oxy. XII 1468.8-10 ἐπὶ τὴν σὴν ἀνδρείαν καταφεύγω θαρρῶν τεύξεσθαι τῶν προσ|όντων μοι δικαίων.

(iii) Χαιρετισμός – Ευχή για υγεία (*formula valetudinis*).

Η τυποποιημένη διατύπωση του χαιρετισμού με το απαρέμφατο *χαίρειν*²⁵⁷ και με τις προστακτικές *εὐτύχει*²⁵⁸ και *διευτύχει*²⁵⁹ συνιστά εκδήλωση των θετικών αισθημάτων του αιτουμένου προς τον παραλήπτη. Την ίδια λειτουργία, και ίσως πιο emphaticά, επιτελεί η ευχή για υγεία του παραλήπτη, που, ωστόσο, απαντά σπάνια στις αιτήσεις ιδιωτών προς αξιωματούχους κατά τη ρωμαϊκή περίοδο²⁶⁰.

(iv) Μετριασμός της δεοντικής τροπικότητας²⁶¹.

Ο αιτούμενος επιστρατεύεται διάφορους τρόπους ευγενικής και ήπιας διατύπωσης του αιτήματός του, οι οποίοι μειώνουν το βαθμό δεοντικότητας, προκειμένου να μην ασκήσει υπέρμετρη πίεση στον αποδέκτη του ή για να του υποβάλει την ηθική υποχρέωση να ανταποκριθεί θετικά στην αξίωσή του²⁶².

Ο πιο συνηθισμένος τρόπος να ζητήσει κάτι ο αιτούμενος είναι αντί προστακτικής να καταφύγει σε μια μορφή ευγενικής, κατά τις συμβάσεις, διατύπωσης, όπως είναι το ουδέτερο *ἄξιῶ* με απαρέμφατο ή να χρησιμοποιήσει το συναισθηματικά φορτισμένο *παρακαλῶ* με απαρέμφατο ή τελική πρόταση ή το ρήμα *δέομαι*, που δηλώνει πιο έντονα το σεβασμό ή σύμφωνα με μια ερμηνεία και την υποταγή του αιτουμένου, με τελική πρόταση (*ὅπως* + υποτακτική *κελεύσης*)²⁶³.

²⁵⁷ P.Mich. XI 614.17 *χαίρειν*· SPP V 71.4 [*χαίρειν*].

²⁵⁸ Βλ. π.χ. P.Ryl. II 136.16· P.Ryl. II 144.26· P.Oslo III 123.36· SB XX 14975.27.

²⁵⁹ P.Oxy. LXV 4481.11· P.Oxy. XXXVIII 2853 recto,13· P.Oxy. IV 718.31 180-192 μ.Χ.· SB XXIV 16251.23· P.Oxy. III 486.36. Πβ. SB XXII 15498.20 *Διευτύχει*, κύριε, πολλά ἔτη.

²⁶⁰ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αίτηση BGU XVI 2600.1-5 Λαδάμας καὶ οἱ λοιποὶ μελισσοουργοὶ | Χοινώ[θ]μεως τῶι [σ]εμνοτάτῳ| θεῶι καὶ κυρίῳ ἀντιλήμτορι|πλεῖστα χαίρειν καὶ διὰ παντός|ὕγιαίνειν καθάπερ εὐχόμεθα·|, [παρὰ] πάντα δὲ χαριῇ σεαυτοῦ| ἐπιμε[λ]οῦμ(ενος) ἵν' ὕ|γιαίνης, ὃ ἐστὶν ἡμῖν|εὐκτότ[ατον·] ἔρρωσο, ὅπου εντοπίζεται και στην αρχή του κειμένου και στο τέλος της προσφώνησης αλλά και στον επίλογο. Πβ. P.Oxy. XLVII 3364.23 ἔρρωσθα|ι ὕ|μῶς βοῦλομαι· SB XVI 12994.8 ἔρρωσθα ὕμῶς εὐχο(μαι), φίλ(τατοι), που όμως είναι επιστολή αξιωματούχου. Για την ευχή για υγεία ως τόπο του επιστολικού είδους βλ. Reed 1997, 178.

²⁶¹ Η δεοντική τροπικότητα είναι άμεσα συνυφασμένη με τη γλωσσική πράξη του αιτήματος. Υπάρχουν δείκτες δεοντικής τροπικότητας που δηλώνουν αυτό που ο πομπός του γλωσσικού μηνύματος θεωρεί αναγκαίο, υποχρεωτικό ή επιθυμητό και που δεν αποτελεί ακόμα μια πραγματικότητα αλλά μια επιθυμία ή απαίτηση η οποία δεν έχει ακόμη ικανοποιηθεί, Κορολή 2016, 100-101. Βασικότερα μέσα πραγμάτωσης της δεοντικότητας στην ελληνική γλώσσα είναι γραμματικά μέσα όπως οι εγκλίσεις της υποτακτικής και της προστακτικής, ρήματα όπως *ὁράω*, *χρήζω*, τροπικά ρήματα *δεῖ*, *χρῆ*, απρόσωπες εκφράσεις όπως *χρεία ἐστί*, *ἀνάγκη ἐστί*, *δέον ἐστί* και λεξικά μέσα όπως επιρρήματα και επιρρηματικοί προσδιορισμοί, π.χ. *ἀναγκαίως*, *πάντως*, *εὐθέως*, *πάραυτα*, *συνεχῶς*, *συντόμως*, και επιρρηματικές φράσεις, π.χ. *ἐκ παντός τρόπου* και *πάσιν τρόποις*, ενώ επιδέχεται διαβαθμίσεις ανάλογα με τη στρατηγική πειθούς που εφαρμόζεται κάθε φορά, Κορολή 2016, 106-107.

²⁶² Κορολή 2016, 106.

²⁶³ βλ. π.χ. P.Oxy. III 486.15 *ἄξιῶ ἐὰν δόξη σοι ἐπιτρέναι μοι ἀναπλεῦσαι*, 33-34 *παρακαλῶ σε, ἡγεμὼν κύριε, [τ]οῦ|ἀντιδίκου|ν οὐδὲ νῦν παρό|ντος, ἐπιτρέναι μοι ἀναπλεῦσαι*· P.Sakaon 36.20-21 διὸ παρακαλῶ | [σε, δέσποτα, πέμ]ψαι· SB XXII 15498.10-11 *Ἀξιῶ καὶ δέομέ σ[ο]ν τῆς| φιλανθρωπία[ς]*, 13 *ἐξετασθῆνε ἀναπέμψαι αὐτοῦς*· P.Cair. Isid. 64.16 *[δ]εόμεθα καὶ παρακαλοῦμεν τὴν σὴν φιλαν|θρωπίαν ὅπως*

Σε ορισμένες από τις περιπτώσεις που αντί του ρήματος χρησιμοποιείται μετοχή προστίθεται και η έντονα περιγραφική φράση *ποιοῦμαι καταφυγὴν / καταφεύγω / κατέφυγον + ἐπὶ σε / πρὸς τοὺς πόδας*, με την οποία ο αποστολέας δηλώνει emphaticά ότι εναποθέτει τις ελπίδες του στον παραλήπτη για δικαίωση²⁶⁴. Το ρήμα *καταφεύγω*, που χρησιμοποιείται για να δηλώσει την προσφυγή του ικέτη στο βωμό κάποιου θεού για βοήθεια, συναντάται συχνά και στους δικανικούς λόγους και η χρήση του στις αιτήσεις πιθανότατα αντανakλά την επίδραση της αττικής ρητορείας²⁶⁵. Επίσης, λειτουργεί αντιθετικά προς τη δήλωση του κινδύνου εγκατάλειψης της πατρίδας από τον αιτούμενο, που αναφέρεται συχνά στο τέλος του κειμένου²⁶⁶.

Ένα άλλο μέσο μετριασμού της δεοντικής τροπικότητας είναι η χρήση της υποτακτικής και του υποθετικού λόγου, προκειμένου η πραγματοποίηση όσων αιτείται ο αποστολέας να παρουσιαστούν ως προϊόν ελεύθερης επιλογής του αξιωματούχου. Με τη χρήση, εξάλλου, παρελθοντικού χρόνου αντί ενεστώτα μετριάζεται η βεβαιότητα του γράφοντος, ώστε να μη φανεί προσβλητικός²⁶⁷.

Επίσης, ο αιτούμενος, προκειμένου να μετριάσει τον επιτακτικό τόνο της αίτησης, που θα εξόργιζε τον παραλήπτη και θα οδηγούσε σε αρνητικό αποτέλεσμα, σπεύδει να εκφράσει την αποδοχή της κατωτερότητάς του, παρουσιάζοντας την ανταπόκριση του αξιωματούχου ως *εὐεργεσία* ή *βοήθεια* με τις στερεότυπες ρηματικές περιφράσεις *ἴν' ᾧ εὐεργετημένος*²⁶⁸ ή *ἴν' ᾧ βεβοηθημένος*²⁶⁹. Με τον τρόπο αυτό δείχνει ότι εκτιμά και αναγνωρίζει τη θετική στάση του αξιωματούχου.

κελεύσης· P.Cair. Isid. 73.16 δεόμενοι καὶ παρακαλοῦντες ὅπως κελεύσης. White 1986, 204, Κορολή 2016, 65 και 75-77. Για την επισημότητα και το κύρος που προσδίδει η χρήση του ρήματος *δέομαι* στις αιτήσεις βλ. Mullins 1962, 48. Στις ιδιωτικές επιστολές χρησιμοποιείται επίσης και το ρήμα *καταξιώ* αλλά και μια πληθώρα άλλων λεξικών στοιχείων με τα οποία ο γράφων επιδεικνύει εμμέσως το σεβασμό του προς τον παραλήπτη μέσω της αυτουποτίμησής του, επιδεικνύοντας τη χριστιανική αρετή της ταπεινοφροσύνης, βλ. Parathomas 2007a, 500· Κορολή 2016, 65 και 75-77. Parathomas 2007a, 500.

²⁶⁴ P.Cair. Isid. 74.16-17 ἡπειχθὴν οὖν τὴν καταφυγὴν ποιήσασθαι πρὸς τοὺς σοὺς τοῦ ἐμοῦ κυρίου πόδας δεόμενος καὶ παρακαλῶν, ἄνθρωπος μέτριος | [κατὰ τὸ παντελὲς σχεδὸν τροφῶν . . . ἰων ἀναγκαί]ων ἐπενδεόμενος, ὅπως κελεύσης δι' εὐεργετικωτάτης σου ὑπογραφῆς ἐπαναγκασθῆναι· PSI XIII 1323.3-4 τῆς σῆς ἐπάρ[χου(?)] δ[ι]καίου μισοπονηρίας δεόμενος | κατέφυγον ἐπὶ σε τὸν πάν[των] εὐεργέτην. Πβ. P.Oxy. XVII 2133. Πβ. P.Oxy. XVII 2133.25-26 καταλαμβάνω τοὺς σοὺς τοῦ ἐμοῦ κυρίου πόδας διὰ ταύτης μου τῆς ἀξιώσεως καὶ δεομένην κελεύσέ σαι· SB XIV 11980.16-17 κατα[φυγὴν ἐπὶ σε][ποιοῦμαι] δεόμενος τῆς ἀπὸ σου εὐμενίας τυχεῖν· P.Mich. IX 529.14 κατέφυγον ἐπὶ τοὺς πόδας σου δεό[μενός σου][τύχης τῆς λα(?)]μπροτάτης.

²⁶⁵ P.Mich. VI 422.31-2, P.Gen. I2 4.13, 6.13-14, P.Heid. IV 287.32, P.Oxy. XVII 2131.7-8· P.Mich. IX 529, recto 13, Kelly 2011 και σημ. 28-32. Ἀνδοκ. *Περὶ μυστηρίων* 149 εἰς ὑμᾶς καταφεύγω, Δημ. *Κατὰ Αφόβου* 28.20.8 εἰς ὑμᾶς καταπεφεύγαμεν, Kelly 2011, 204. Για τις λεκτικές ομοιότητες ανάμεσα στις ἐντεῦξεις και στους αττικούς ρητορικούς λόγους βλ. Collomp 1926, 125-131.

²⁶⁶ Haucken 1998, 267.

²⁶⁷ Κορολή 2016, 106. Βλ. π.χ. P.Wisc. I 33.5-6 Ἐάν σου|τῇ εὐμενεστάτῃ|τύχῃ δόξῃ.

²⁶⁸ P.Brem. 38· P.Oxy. XLIX 3468· SB. XVI 12994.

Ας σημειωθεί, τέλος, ότι, ιδίως από τον τρίτο αιώνα και εξής, συγκεκριμένες λεξιλογικές επιλογές στις οποίες προβαίνει ο αιτούμενος για το χαρακτηρισμό της αίτησής του, όπως *δέησις*²⁷⁰ ή *ικετηρία*²⁷¹, μειώνουν ακόμη περισσότερο το βαθμό δεοντικότητας και προσδίδουν έντονα ικετευτικό τόνο στην αίτηση²⁷².

(v) Απολογητικός τόνος.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο αιτούμενος στη *διήγησιν* απολογείται για την υποβολή της αίτησής του δηλώνοντας ότι το μέγεθος της αδικίας που υπέστη τον αναγκάζει να προσφύγει στις Αρχές, είτε με το επίρρημα *ἀναγκαίως*²⁷³, το οποίο αυξάνει τη δεοντικότητα²⁷⁴, είτε με πιο περίτεχνες εκφραστικές διατυπώσεις²⁷⁵.

(vi) Έκφραση ευγνωμοσύνης.

Ο αιτούμενος, προς μετριασμό του επιτακτικού τόνου και για να παρουσιάσει την ικανοποίηση του αιτήματός του ως δείγμα καλής θέλησης του ανώτερου αξιωματούχου, στο τέλος της *δεήσεως* διαβεβαιώνει ότι θα χρωστά αιώνια ευγνωμοσύνη στον παραλήπτη σε περίπτωση ικανοποίηση του αιτήματός του²⁷⁶.

β) Έντεχνοι πίστεις²⁷⁷.

(i) Λόγος²⁷⁸.

Για την κατασκευή της λογικής επιχειρηματολογίας ο αιτούμενος καταφεύγει σε μια σειρά από *τόπους* με τη μορφή επιχειρημάτων ή *ένθυμημάτων*. Ωστόσο, σε αντίθεση

²⁶⁹ P.Oxy. XXII 2342.32 ἴν' ὃ βεβοηθημένος. Πβ. SB XX 14401 ἴν' ὃ ὑπὸ σοῦ βεβοηθημένος· SB VI 9458.26 ὃ βεβοηθημένος.

²⁷⁰ PSI XIV 1422.22· SB III 7205.4. Βλ. και P.Oxy. XVII 2133.3.

²⁷¹ Βλ. π.χ. P.Vind.Tand.2, PSI XIII 1337.18.

²⁷² Papathomas 2009, 495.

²⁷³ White 1972, 36. Βλ. π.χ. P.Louvre I 3.21-24 ἀλλ' ἐπεὶ τῇ μὲν ὑποσχέσει | συνεθετο, τῇ δὲ ἀποδόσει | μέχρι ν[ῦν] οὐχ ὑπῆντησαν, ἀναγκαίως τὴν ἐπὶ | σὲ καταφυγὴν ποιοῦμαι· P.Oxy. VI 898.35-37 ὧν πάντων | χάριν ἀναγκαίως ἐπιδιδούς τὸ | ἀναφόριον.

²⁷⁴ Κορολή 2016, 106-107.

²⁷⁵ Βλ. π.χ. P.Lips. II 145.21-27 ἐπόμενμαί σου τὴν | [-8-10-] κύριε, ὡς [ᾗ]κων καὶ παρὰ π[ρ]οαίρε[σ]ιν | [τ]ὴν ἐμαυτοῦ | [-8-10-] ὥρμησα τ[ῇ]ν ἐντυχείαν, διὰ δὲ πολλὰ ἃ πέπονθα ὑπὸ | [Ωρίωνος] | κωμωγραμμ[ατ]έως κώμης Φιλαδελφε[ί]ας τῆς Ἡρακλείδου | [μερίδος τοῦ] Ἀρσινόει[τ]ου νομοῦ δι' ἐργολαβείας ἧς ἔπαθον πρὸς καὶ | [-8-10-] γεινομεν[] εἰς τοῦτο ἐλήλ[υ]θα ἀμυνόμε[εν]ος τὰ πραχθέντα | [ὑπ' αὐτοῦ κατ'] ἐμοῦ· P.Lips. II 146.4-7 [οὐκ ἄν] ἰς τοῦτο προήχθ[η]ν, ἐπιτρόπων [μέγιστ]ε, μέ[τριος] καὶ ἀπράγμων | ὧν ἄνθρωπος, εἰ μὴ [ὑβρι]ν τὴν μ[εγ]ίστην | ἐπεπόνθ[ειν] ὑπὸ | Ωρίωνος | κ[ωμ]ογρα[μ]ματέως· SB XXIV 16252.3-5 ἄνθρωπ[ος] καλῶς στρατευόμενος, κύριε, καὶ ἀπρά | [γμων] | τυγχάνων προ[ήχθ]ην εἰς ταῦτα ἃ δέεται τῆς ἀπὸ σοῦ | ἐκδικίας.

²⁷⁶ Βλ. π.χ. P.Fam. Tebt. 43.49-50 καὶ διὰ παντός εὐχαρισ[τεῖν] σου τῇ τύχῃ· P.Oxy. XVII 2133.28 εἰς αἰεῖ σοι διὰ παντός χάριτας ὁμολογεῖν· P.Cair. Isid. 66.23-24 καὶ τοῦτ[ου] τυχόντα δι[ὰ] παντός [σ]οι [χάριτας ὁμολογ]ῶ· P. Sakaon 36.32 αἰεῖ | τῇ τύχῃ σου χάριτας ὁμολογεῖν δυνηθῶ· P. Cair. Isid. 74.19 καὶ τούτου τυχὼν εἰς αἰεῖ σου τῇ τύχῃ χάριτας τὰς μεγίστας ὁμολογήσω.

²⁷⁷ Kennedy 1963, 10, και αναλυτικά για τις *πίστεις* βλ. 87-103· Lanham 1991, 166. Kennedy 1997, 20-21. Η διάκριση των *πίστεων* σε *έντεχνες* και *ἄτεχνες* βλ. Ἀριστ. *Πητ.* A.1-2, 1355b – 1356a.

²⁷⁸ Kennedy 1963, 95-101.

με τη δικανική ρητορεία, στις αιτήσεις, πιθανότατα λόγω της σχετικά μικρής έκτασής τους, τα *ένθυμματα* δεν χρησιμοποιούνται συχνά²⁷⁹. Πάντως, τα γνωμικά που υπάρχουν στο *προοίμιον* των ρητορικά επεξεργασμένων αιτήσεων αξιοποιούν τους *τόπους* και θεωρούνται *ένθυμματα*²⁸⁰.

Πολλοί από αυτούς τους *τόπους* και η λεκτική τους διατύπωση συναντώνται και στη δικανική αττική ρητορεία της κλασικής εποχής, όπως η λειτουργία του κειμένου της αίτησης ως μαρτυρίας, η αναφορά στην ηλικία, στο γυναικείο φύλο, στη σωματική αδυναμία, στην ασθένεια και στη μετριοπάθεια του θύματος ως αιτία της επίθεσης ή της αδικίας, η δήλωση ότι οι αδικίες διαπράχθησαν παράνομα, η ομολογία του αιτουμένου ότι καταφεύγει στον αξιωματούχο και η διαγραφή του τελευταίου ως προστάτη της ειρήνης και της τάξης²⁸¹.

Στην πλειονότητα των περιπτώσεων ο αιτούμενος συνδυάζει στη ρητορική στρατηγική του επικλήσεις σε νόμους, διατάγματα και αποφάσεις με την αναφορά σε κοινωνικά στερεότυπα και προκαταλήψεις, προσδίδοντας ηθικό χαρακτήρα αλλά και κοινωνική και πολιτική διάσταση στο αίτημά του²⁸².

Σε όλη τη ρωμαϊκή περίοδο η κατασκευή των αιτήσεων βασίζεται εν πολλοίς στη ρητορική της «αρχής του νόμου» και οι αιτούμενοι επιδεικνύουν ισχυρή εμπιστοσύνη στη δυνατότητα να διατηρήσουν τα δικαιώματά τους μέσω του νομικού συστήματος. Η στρατηγική της επίκλησης συγκεκριμένων έννομων δικαιωμάτων σταδιακά γίνεται πιο συχνή τον 3^ο αιώνα μ.Χ.²⁸³. Οι νόμοι σχεδόν προσωποποιούνται και αποκτούν αυθύπαρκτη υπόσταση, ρητορική στρατηγική που έχει τις ρίζες της στην ελληνική ρητορική και φιλοσοφία²⁸⁴. Είναι αξιοσημείωτο ότι στη ρητορική των αιτήσεων τα δικαιώματα έχουν αυθύπαρκτη υπόσταση ανεξάρτητα από τη δράση ενός δικαστή ή την προσπάθεια ενός ατόμου να τα καταργήσει και οι κρατικοί αξιωματούχοι θεωρούνται ως οι προστάτες της δικαιοσύνης και της έννομης τάξης. Η ιδέα ότι ο βασιλιάς οφείλει να προστατεύει και να θεμελιώσει τους νόμους στην άσκηση της

²⁷⁹ Σχεδόν απουσιάζουν εντελώς από τις αιτήσεις που απευθύνονται σε αυτοκράτορες και σώζονται σε επιγραφές, βλ. Hauken 1998, 277.

²⁸⁰ Βλ. παρακάτω το αντίστοιχο κεφάλαιο.

²⁸¹ Kelly 2011 και σημ. 28-32. Στο κεφάλαιο όπου εξετάζεται η *ήθοποιία* παρατίθενται πολυάριθμα παραδείγματα για αυτούς τους *τόπους* από αιτήσεις που σώζονται σε παπύρους της ρωμαϊκής εποχής.

²⁸² P.Oxy. I 38.15-17 του δὲ Σύρου| μὴ βουλομένου ἐνμείναι τοῖς κεκριμένοις |ἀλλὰ καὶ καταργοῦντός με χειρότεχρον ὄντα. Συγκεκριμένα ο Σύρος ήταν υφαντουργός, βλ. Grenfell –Hunt 1898, 82 σχόλιο εκδότη.

²⁸³ Kelly 2011, 196-197. Βλ. π.χ. P.Oxy. XII 1468.8-10 ἐπὶ τὴν σὴν ἀνδρείαν καταφεύγω θαρρῶν τεύξεσθαι τῶν προσ|όντων μοι δικαίων.

²⁸⁴ Schubart 1937b, 54-59.

δικαστικής εξουσίας έχει τις ρίζες της στην πολεμαϊκή περίοδο²⁸⁵. Αυτή η ελληνιστική ιδέα συμφωνούσε και με τη ρωμαϊκή ιδεολογία μιας διοίκησης στηριγμένης σε αυστηρά καθορισμένες αρχές δικαιοσύνης και στους νόμους²⁸⁶. Εξάλλου, η παρουσίαση του αξιωματούχου ως προστάτη της ειρήνης και της τάξης αποτελεί *τόπο* που εμφανίζεται τόσο στις αιτήσεις όσο και στους δικανικούς λόγους²⁸⁷.

Οι επικλήσεις σε αμιγώς νομικά ζητήματα και στις αφηρημένες έννοιες του δικαίου, καθώς και πιο συγκεκριμένες αναφορές σε νόμους και διατάγματα προσδίδουν στα επιχειρήματα του αιτουμένου κύρος και νομική ισχύ και του παρέχουν νομικό έρεισμα για το αίτημά του²⁸⁸, όπως και η χρήση νομικής ορολογίας²⁸⁹. Η απαίτηση για εφαρμογή του νόμου στην περίπτωση του συνιστά επιχείρημα ηθικής φύσεως²⁹⁰.

Ο συλλογισμός που διατυπώνει ο αιτούμενος πως δεν μπορεί να προσφύγει στη δικαιοσύνη λόγω της επιρροής του αντιπάλου υποδηλώνει ότι διακυβεύεται το δικαίωμά του να ζητήσει νομική στήριξη. Κάτι τέτοιο υποδήλωνε την αποτυχία της τοπικής διοίκησης και κατά συνέπεια μπορούσε να οδηγήσει σε αμφισβήτηση της νομιμότητας των διοικητών²⁹¹ και στη βάση αυτού του κινδύνου στηρίζει τη θετική ανταπόκριση του αξιωματούχου. Πρόκειται για χαρακτηριστικό παράδειγμα *έσχηματισμένου λόγου* και συγκεκριμένα του *πλαγίως*²⁹².

Ο αιτούμενος σπεύδει να δηλώσει από την αρχή ότι η αίτησή του είναι σύμφωνη προς την ισχύουσα νομοθεσία²⁹³ και επικαλείται τα νομικά του δικαιώματα²⁹⁴. Επίσης, στις αιτήσεις βρίσκουμε *τόπους* και στερεότυπες εκφράσεις που χρησιμοποιούνται και στους δικανικούς λόγους, όπως οι συχνές φράσεις *παρά τους νόμους* και *παρά τὰ*

²⁸⁵ Schubart 1937a, 6-7· Kelly 2011, 195.

²⁸⁶ Kelly 2011, 195.

²⁸⁷ Kelly 2011, 174 και σημ. 28-32.

²⁸⁸ Βλ. π.χ. P.Oxy. IX 1204.24 ἵνα δὲ ἐννομώτερον ἀκουσθεῖη. Βλ. Τσιούσια 2012, 274 σημ. 23.

²⁸⁹ Bryen 2013, Bryen 2015, 5 Βλ. Kelly 2011 και σημ. 28-32. PSI VII 807.16 οἱ δὲ νόμοι κελεύουσιν, 24-26 μὴ|κατέχεσθαι ὑπὲρ ἄλλα κα|τὰ τὰ διηγορευμένα.

²⁹⁰ Usher 1999, 92.

²⁹¹ P.Fouad I 26.13-16 αὐθαδία καὶ βία πολὺ δυναμενος ἐπὶ |τῶν τόπων, καὶ οὐ δυνήσομαι πρὸς| αὐτ[ὸν] ἐπὶ τοιούτοις/ δικαστα<τ>ς, ἐπὶ πολὺ |δυνάστης ἐστίν. Βλ. Bryen 2013, 96-97.

²⁹² Στο *Περὶ Ρητορικῆς* εγχειρίδιο που σώζεται με το όνομα του Διονύσιου Αλικαρνασσεά, ο συγγραφέας αφιερώνει το όγδοο και ένατο βιβλίο στον *έσχηματισμένο λόγο*. Επίσης Ο Δημήτριος Φαληρεὺς αφιερώνει στο θέμα τα κεφάλαια 5.287-298. Βλ. και Κοϊντ. *Inst.* 9.2.67-98· Έρμoy. *Εύρ.* 204.16-210.8, Pernot 2000, 286. Βλ. Heath 1997, 104 και σημ. 35 όπου παρατίθεται βιβλιογραφία.

²⁹³ P.Flor. III 382.34-35 ἀξίωσίν σοι προσφέρω θείων|διατάξεων ἡρτημ[έ]νω[v]. P.Oxy. XLVII 3366.10-11 ἀξίωσιν ἀνεγ[ε]λ[κ]εῖν|ὑμῖν δικαίαν τε καὶ νόμιμον, 48-49 ἀξίωσιν ἀνενεγκεῖν |τῇ|/ θείαι ὑμῶν |τ]ύχηι, ἐχομένην καὶ λόγ[o]ν καὶ νόμου.

²⁹⁴ Βλ. π.χ. BGU XV 2472.8 ἀκο[λ]ούθως οἷς ἔ[χ]ω δ[ι]κα[ί]οις. Αντίθετα, σε άλλες περιπτώσεις η λέξη «δικαία» σημαίνει απλώς «αυτά που είναι δίκαια», βλ. π.χ. BGU I 157.13 τ[υχ]εῖν τ[ῶ]ν ἀπὸ σοῦ δικαίων, βλ. Kelly 2011, 198-199 και σημ. 154-155.

διατεταγμένα, με τις οποίες εμφατικά ο αιτούμενος ισχυρίζεται ότι οι αδικίες διαπράχθησαν παράνομα²⁹⁵.

Επιπρόσθετα, παρόλο που στις αιτήσεις προς τις Αρχές, σε αντίθεση με τις ιδιωτικές επιστολές όπου διατυπώνεται κάποιο αίτημα, απουσιάζουν γενικά οι δείκτες αύξησης της δεοντικής τροπικότητας, καθώς ελλοχεύει πάντα ο κίνδυνος να οργιστεί ο αξιωματούχος, αν αισθανθεί ότι προσπαθούν να του επιβάλουν έναν τρόπο δράσης, η τιμωρία που απαιτεί ο αποστολέας αποκαλείται *δέουσα* ή *έσομένη*, δηλαδή ως αναγκαία ή αυτονόητη και επικείμενη, ακριβώς επειδή θεωρεί το αίτημά του απόλυτα νόμιμο και καθήκον της διοίκησης²⁹⁶. Σε πολλές περιπτώσεις προχωρά στην αναδιατύπωση του περιεχομένου ενός διατάγματος το οποίο στηρίζει την υπόθεσή του και νομιμοποιεί το αίτημά του²⁹⁷. Σε αιτήσεις απαλλαγής από κάποια *λειτουργία* μπορεί επίσης να αναφέρει ότι μέχρι τώρα έχει εφαρμοστεί η διάταξη που τον απαλλάσσει και, επομένως, ότι η παρούσα ανάθεση *λειτουργίας* είναι παράνομη²⁹⁸.

Επιπρόσθετα, ο αιτούμενος επισημαίνει τις λογικές συνέπειες που θα έχει είτε η απόρριψη είτε η ικανοποίηση του αιτήματός του. Καταρχάς, αναφέρει τις θετικές συνέπειες μιας ενδεχόμενης ικανοποίησης του αιτήματος. Σε ρητορικό επίπεδο το νομικό σύστημα της ρωμαϊκής Αιγύπτου στοχεύει στην άσκηση κοινωνικού ελέγχου μέσω της αποτρεπτικής δύναμης που μπορεί να έχει η τιμωρία όσων διαπράτουν αδικίες και εγκλήματα. Ο αιτούμενος σπεύδει να δηλώσει ότι η εφαρμογή του νόμου και η αποκατάσταση της αδικίας θα λειτουργήσει αποτρεπτικά για μελλοντικές αδικίες και παραβιάσεις του νόμου. Επομένως, ενδεχόμενη θετική ανταπόκριση στο αίτημα θα

²⁹⁵ Βλ. π.χ. P.Mich. IX 529· P.Oxy. IX 1204.3-4· P.Amh. II 80.3· P.Flor. III 382.33· SB XIV 11980.22. BGU IV 1022.17 και BGU III 970.11 *παρά τὰ διατεταγμένα*· BGU I 180.5-6 Παρά δὴ ταύτην τὴν [δι]άτ[α]ξιν, 11-12 Τοῦ τοιούτου πάν[τι] ἀπηγορευ|μένου. Βλ. Kelly 2011 και σημ. 28-32. Πβ. BGU I 340.21-25 κατα|φρονοῦν[τ]ες τῆς [π]ερὶ ἐμὲ ἀπρα|γμοσύνη[ς] καὶ τῶν περὶ τῶν τοιούτων ὑπὸ πάντων ἡγεμόνων/προστεταγμένων. Πβ. PSI VII 807.7-8 οὐ κα|τὰ τοὺς νόμους.

²⁹⁶ Στρατηγικές αύξησης της δεοντικής τροπικότητας θεωρούνται διάφορα γραμματικά μέσα, όπως η έγκλιση της προστακτικής, η χρήση απαρεμφάτου αντί προστακτικής, η οριστική μέλλοντα ως μέσο δήλωσης σε επιτακτικό τόνο της ενέργειας στην οποία ο αποδέκτης του αιτήματος καλείται να προβεί, τα ρήματα *οφείλω*, *οράω*, *χρήζω*, τα τροπικά ρήματα *δεῖ* και *χρή*, οι απρόσωπες εκφράσεις *χρεία ἐστί*, *ἀνάγκη ἐστί*, *δέον ἐστί*, η επανάληψη και διάφορα λεκτικά μέσα όπως τα επιρρήματα *ἀναγκαίως*, *πάντως*, *εὐθέως*, *πάραιτα*, *συνεχῶς*, *συντόμως* και οι επιρρηματικές φράσεις *ἐκ παντός τρόπου* και *πάσιν τρόποις*, βλ. Κορολή 2016, 102 και 106-107.

²⁹⁷ Βλ. π.χ. PSI IV 292.3-4· P.Oxy. XLVII 3364· P.Wisc. II 86.23-25· SB I 4284· SB X 10537· SB XIV 11707.12-14, Kelly 2011, 197 και σημ. 147. Βλ. και P.Leit. 7.1-3.

²⁹⁸ P.Oxy. VIII 1119.15-16 θεὸς Ἀδριανὸς| ἀπόκισε|ν εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ πόλεων |ἐνομοθέτησεν σαφῶς παρὰ νόμοις μὲν ἡμεῖν ἄρχειν καὶ λει|τουργεῖν, πασῶν δὲ ἀπ|ηλλάχθη τῶν παρ' ἄλλοις ἄρχων τε |καὶ λειτουργῶν, Kelly 2011, 197 και σημ. 147.

συμβάλλει στην άσκηση κοινωνικού ελέγχου εκ μέρους της διοίκησης²⁹⁹. Η αποτρεπτική δύναμη της τιμωρίας και της τήρησης των νόμων αποτελεί *τόπο* που συναντάται και στους αττικούς ρήτορες³⁰⁰.

Επίσης, στο τέλος της *δεήσεως* συμπληρώνει ότι, εάν εισακουστεί το αίτημά του, όχι μόνο θα έχει αποδοθεί δικαιοσύνη, αλλά και ο ίδιος ως ευεργετημένος θα οφείλει στον αξιωματούχο αιώνια ευγνωμοσύνη³⁰¹.

Σε πολλές αιτήσεις ο αιτούμενος ευφυέστατα ανάγει την προσωπική του υπόθεση σε υπόθεση κρατική, επισημαίνοντας ότι η αποκατάσταση της θέσης του εξασφαλίζει και τα κρατικά συμφέροντα. Ειδικότερα, ο παραλήπτης αξιωματούχος καλείται να προστατεύσει τα κρατικά έσοδα από μια υποτιθέμενη απειλή και έναν κίνδυνο που προβάλλει ο αντίπαλος. Τέτοια περίπτωση αποτελούν οι αιτήσεις γεωργών που καλλιεργούν κρατική γη, οι οποίοι ισχυρίζονται ότι η αδικία που υφίστανται αίρει την ικανότητά τους να πληρώνουν το ενοίκιο και τους φόρους στο ταμείο του κράτους. Για παράδειγμα ο συντάκτης της αίτησης P.Col. VIII 209 υποστηρίζει ότι κάποιες από τις πράξεις του αντιπάλου εναντίον του αιτουμένου πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της σποράς και ζητά δικαίωση, προκειμένου να μη ζημιωθεί το κρατικό ταμείο. Η στερεότυπη διατύπωση του αιτήματος τελειώνει με μια τελική πρόταση *ἵνα μηδὲν τῶν δημοσίων δαπέσῃ*³⁰².

²⁹⁹ SB XIV 12087 A.9-10, SB I 4284.6-8, BL VII 183. SB IV 7464.10-11, Kelly 2011, 75 και σημ. 1-3. P.Berl. Frisk 3.7-10 και γὰρ οἱ πᾶν οἱ πεπονθότες ὑπὸ βίας τινῶν τοῖς ἐνπροθεσ χρόνοις καὶ \οί/ ἀπὸ τοῦ [...] τῆς ἀπλάτου νομοθεσεῖας ἀγαθῆς ταύτης μετεπιληφόρες οὔτε β[ι]ασθῆσ[ονται] ὑπὸ τῶν νῦν ἀρχόντων, οὔτε ἐκείνοις ἔσται ἡ γνώμη θρασυτέρα μὴ ἐπειμην[- ca.22 -]. βί<<ι>>>αν παθῶν οὐ τὴν τυχούσαν.

³⁰⁰ Βλ. π.χ. Δημ. *Κατὰ Μειδίου* 76 ἐγὼ μὲν οἶμαι παρ' ὑμῶν καὶ τῶν νόμων, καὶ παράδειγμά γε πᾶσι γενέσθαι τοῖς ἄλλοις, ὅτι τοὺς ὑβρίζοντας ἅπαντας καὶ τοὺς ἀσελγεῖς οὐκ αὐτὸν ἀμύνεσθαι μετὰ τῆς ὀργῆς, ἀλλ' ἐφ' ὑμᾶς ἄγειν δεῖ, ὥς βεβαιούντων ὑμῶν καὶ φυλαττόντων τὰς ἐν τοῖς νόμοις τοῖς παθοῦσι βοηθείας.

³⁰¹ White 1986, 205. Βλ. π.χ. P.Fam. Tebt. 43.49-50 καὶ διὰ παντὸς εὐχαριστεῖν σου τῇ τύχῃ· SB XXII 15498.17-18 εἰς αἰεί σου τῇ τύχῃ εὐχαριστήσω.

³⁰² P.Col. VIII 209.43-4, βλ. και σχόλιο εκδότη στην έκδοση. Για την ίδια ακριβώς στερεοτυπική πρόταση βλ. P. Wash. Univ. II 77.36-37 και P.Ryl. II 141.24-25. Πβ. P.Athen. 38.11-13 ἵνα δυνηθῶ τὰ ὀφειλόμενα εἰς τὸ δημόσιον ἐκφόρια ἀποδοῦναι, P.Mich.VI 423 και 424.26 καὶ τῶν ὑπὲρ τῶν ἐδαφῶν δημοσίων ἐκφορίων τῷ κυριακῷ λόγῳ διὰ τὸ αὐτοὺς οὐ δεόντως συνκεκομμέναι, SB XIV 11478.17-20 τῆς γῆς κινδυνεύουσας διὰ τοῦτο ἀβροχῆσαι καὶ τὸ ἱερώτατον ταμίον βλάψαι τὰ ὑπὲρ τούτων μετρούμενα δημόσια οὐκ ἐνὸλίγαις μυριάσι/ ὄντα, 23-26 <ῶστε> καὶ δυνηθῆναι ἡμᾶς τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς ἐσομένην κατασπορὰν ἀμέμπτως ἐπὶ τὸ πλεῖον αὐξῆσαι καὶ τῷ ἱερωτάτῳ ταμίῳ μηδὲν παραπολέσθαι, πβ. P.Louvre I 1.19-22 καὶ βλάβος μοι[οὐκ ὀλ]ίγον παρέσχετο[ἀδική]σας με καὶ ἐν οἷς[γεωργῶ] δημοσίοις, Kelly 2011, 205 και σημ. 180-181· P.Flor. I 58. 17-18 τοὺς δὲ ὀφ[ε]ύ[ο] . . . [. . .] . . . ς φόρους τῶν [ἐ]δάφων καὶ τὸ ὄργανον μετὰ καὶ τῶν[- ca.?-]. . . ἀπολαβεῖν, ἐξ ὧν καὶ τὰ ὀφειλόμενα [τ]ῷ ἱερωτάτῳ τα[μ]εῖ[ω] καθήκοντα περὶ τῶν ἐ[δαφῶν] [γε]ω[ρ]γ[ί]αν μηδὲν τοῖς δημοσίοις ἔλαττον ἐπακολουθήσῃ· P.Mich. X 582.20-22 πρὸς τὸ μηδὲν ἔλατ<τ>ον τοῖς δημοσίοις ἐπακολουθήσῃ· P.Mich. XI 617.13-16 ἀποξηρανθέντος γὰρ τοῦ προκιμένου δρυμοῦ ἐπ'

Η ίδια στρατηγική ακολουθείται και από τους γεωργούς που καλλιεργούν ιδιωτική γη³⁰³. Πρέπει, επίσης, να προστεθεί και η περίπτωση του φοροεισπράκτορα που αναφέρει ότι κατά τη διάρκεια της επίθεσης που δέχτηκε χάθηκαν φόροι που είχε εισπράξει³⁰⁴.

Άλλες φορές ο κίνδυνος και η απειλή που ελλοχεύει υπονοείται με πολύ πιο λεπτό τρόπο, *πлагίως*: ο αιτούμενος απλώς αναφέρει ότι κατά το παρελθόν πλήρωνα κανονικά τους φόρους του, συνυποδηλώνοντας όχι μόνο ότι ως πιστός φορολογούμενος δικαιούται ικανοποίηση, αλλά και ότι ενδεχόμενη απόρριψη του αιτήματός του και συνέχιση της αδικίας που υφίσταται θα επιφέρει αδυναμία εκ μέρους του καταβολής των φόρων στο εξής. Ο υπαινιγμός είναι σαφέστερος ιδιαίτερα στις περιπτώσεις στις οποίες μια τέτοια δήλωση δεν συνδέεται άμεσα με την υπόθεση³⁰⁵.

Από το δεύτερο αιώνα κυρίως, το μοτίβο εμφανίζεται κάπως διαφοροποιημένο³⁰⁶. Ο αιτούμενος δηλώνει με στερεότυπο τρόπο είτε ότι λόγω της αδικίας που υφίσταται ή υπέστη κινδυνεύει να εγκαταλείψει τον τόπο όπου ζει³⁰⁷ ή, με διαφορετική διατύπωση, να μεταναστεύσει³⁰⁸ ή ακόμη και ότι ήδη έχει αναγκαστεί να

ἔδαφος καὶ τοῦ γόνου καὶ τῶν μητρῶν μωθέντων, οὐ μόνου τοῦ ἐφετείου |φόρου βλάβος ἐπακολουθεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐφεξῆς ἔτη τρία ἄχρι ἂν γόνον καὶ μήτρας εἰς αὖξιν |σχῇ ὁ δρυμὸς βλάβος ἐπακολουθεῖ.

³⁰³ Βλ. π.χ. P.Oxy. XLVI 3288.9-11 ὅπως δυνῆ|θῶ τὰ ὑπὲρ τούτων δημόσια|εἰσενεγκεῖν τῷ ἱερωτάτῳ ταμείῳ. Βλ. καὶ P. Ryl. II 122.10-12 ἀποκαταστήσαί μοι τὰ ὀφει|λόμ[ε]να πάντα εἰς τὸ κάμῃ δύνασθαι ἀπο|κριθῆναι τῷ δημοσίῳ, ὅπου το εἶδος των εσόδων δεν είναι σαφές, Kelly 2011, 205 καὶ σημ.181.

³⁰⁴ P.Strasb. V 401.8-12 ὥστε|καὶ ἅ εἶχο[ν] ἐν μαρσίππῳ|ἀπὸ τῆς πράξεως τῶν|[δη]μοσί[ω]ν ἀργύριον σκορ|πισθῆναι, Kelly 2011, 206 καὶ σημ. 182.

³⁰⁵ BGU XIII 2243.8-10 ὦν τὰ κα|τ' ἔτος δημόσια διορθοῦμαι|ἐκ τοῦ ἰδίου, BGU XVI 2599.7-9 ὑπὲρ ὧν τελοῦμεν|τὰ καθήκοντα δημόσια καὶ τὰ συντελέ|σματα πάντα ἀνεγκλήτως P.Sakaon 36.23-25 οὐ γάρ|[ἐν περιγραφ]αῖς κατελήμφθη ὁ προκείμενός μου ἀνὴρ ὑπὲρ|[τῶν διαφορόντων] τῷ ταμείῳ. Πβ. CPR XV 15.4-7· BGU XI 2061.3. Πβ. Kelly 2011, 206 καὶ σημ. 183.

³⁰⁶ Πρώτη μαρτυρία πιθανόν αποτελεί το έγγραφο SB I 5238.22-3 ἀδικίας κινδ[υ]νεύ[ων τὴν ἐμὴν] [οἰκί]αν προλιπεῖν. Βλ. Kelly 2011, 206 σημ. 184.

³⁰⁷ P.Oxy. III 488.21-22 κινδυνεύουσα ἐγκαταλείπει τῇ[ν .].iv· P.Sakaon 37.15-16 ὡς κινδυνεύ[ειν] με μετὰ τῶν τέκνων τὴν ἰδίαν ἐν|[καταλιπεῖν· P.Tebt. II 327.26-28 κινδυνεύουσα|διὰ τοῦτ[ο κατ]αλείπει τὴν|[ί]διαν, βλ. Kelly 2011, 206 καὶ σημ. 185· SB XXIV 15915.2-3 κ[ι]νδυνεύοντες δι' αὐτὸν ἐγκαταλιπεῖν | τὴν οἰκίαν χρειώδεις ὄντες τῷ ταμ[ε]ίῳ, Parathomas 1997, 771-772 καὶ 771 σημ. 23. Πβ. P.Heid. IV 297.33-35 ἡ μελλήσων εἰμ[ι]ἐξίστασθαι καὶ τοῦ ἰδίου|μέρους, ὅπου εἶναι αξιοπρόσεκτη ἡ λογιότερη διατύπωση.

³⁰⁸ P. Tebt. II 439. 2 [ἵνα μὴ] μετανάστης γέν[ωμαι ἐκ τῆς] ιδίας· P.Oxy. III 487.18-19 (BL I 323) καὶ μὴ μετανάστης (lies:-στην) με τῶν «ιδίων» τῆς ἰ[δ]ίας (erg. γενέσθαι)· BGU XV 2460.9-10 καὶ μὴ μετα|[ν]άστ]ας ἐκ τῆς ιδίας γένεσθα[ν· Chrest. Wilck. 361.13-14 ὑπὲρ τοῦ μὴ μετα|[ν]άστ]ην |[με γενέσθαι, Kelly 2011, 206 καὶ σημ. 185. Βλ. καὶ P.Fouad I 26.48 οὗ χάριν κινδυνεύω καταλείπων μεταναστήσεσθαι· P.Oxy. VI 899.14 οὗ δὴ χάριν ὑπὲρ τοῦ μὴ μετα|[ν]άστ]ην [με γενέσθαι.

φύγει³⁰⁹ είτε ότι μόνο αν λάβει ικανοποίηση θα είναι σε θέση να παραμείνει στην πατρίδα του³¹⁰.

Σε αυτά τα παραδείγματα ο αιτούμενος συνδέει την ικανοποίηση του αιτήματός του άμεσα με την παραμονή του στον τόπο όπου κατοικεί και δηλώνει ότι ενδεχόμενη απόρριψή του θα έχει ως αποτέλεσμα να εγκαταλείψει την πατρίδα του. Λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική σημασία της παραμονής του στον τόπο όπου κατοικεί ως φορολογούμενος πολίτης, η δήλωση συνιστά έμμεσα διατυπωμένη απειλή και ισχυρό επιχείρημα στη ρητορική στρατηγική του: απόρριψη του αιτήματός του σημαίνει απώλεια εσόδων για το κράτος³¹¹. Το επιχείρημα των αρνητικών συνεπειών εδώ έχει τη μορφή βραχυλογικού συλλογισμού, ενός *ένθυμματος*: ο συντάκτης της αίτησης παραλείπει το ευκόλως εννοούμενο ότι χωρίς φορολογούμενους πολίτες δεν θα υπάρχουν φόροι³¹².

Το φαινόμενο που προβάλλεται ως κίνδυνος και απειλή σε όλες αυτές τις περιπτώσεις είναι η *ἀναχώρησις*, δηλαδή η φυγή κάποιου από τον τόπο καταγωγής του λόγω απροθυμίας ή αδυναμίας εκπλήρωσης των οικονομικών του υποχρεώσεων³¹³.

Ότι έτσι πρέπει να ερμηνευτεί αυτή η δήλωση υπαγορεύεται και από το γεγονός ότι σε ορισμένες αιτήσεις διατυπώνεται ξεκάθαρα³¹⁴. Επίσης, σημαντική μαρτυρία ότι η αναφορά στην παραμονή του αιτουμένου στον τόπο διαμονής του εκλαμβάνόταν και από τον παραλήπτη ως έμμεση δήλωση της συνέχισης εκ μέρους του αιτουμένου της

³⁰⁹ P.Leit. 5.7-8 ἡνηγκάσθην [διὰ τῆς] παντελοῦς μου|ἀπορίας ἐγκαταλείπειν τῇ[ν] ἰδίαν· SB I 4284.10 ἵν' [ἐκ το]ύ[το]υ κατὰ τὸ πρότερον εἰς τ[ὴν] ἄλλο[δ]απὴν φύγωμεν.

³¹⁰ P.Oxy. XXIV 2410. 24-25 ἵν' ἰσχύσωμεν ἐν τῇ ἰδίᾳ[σ]υμ[μέν]ειν· P.Sakaon 36.31-32 ἐν τῇ ἰδίᾳ συν[μεν]ειν· P.Leit. 5. 44-45 ὅπως δυνηθῶ συνμέ[ν]ειν· P.Gen. I 2.16.17-18 ἀλλὰ ὑπὲρ τοῦ πάντας | δ[υ]νηθῆναι ἔ[ν] τῇ ἰδίᾳ συμμέν<ε>ιν· SB I 4284.16 ἵν' ὦμεν ἐν τῇ ἰδίᾳ συμμένοντες, Kelly 2011, 206 και σημ. 185. Βλ. και P.Mich. III 174.19-20 ἵνα|δυνηθῶ) ἀνεπηρέαστως ἐν τῇ ἰδίᾳ διαζῆν· P.Oxy. VIII 1117.22 καὶ οὕτως καὶ ἡμῖς δυνηθῶμε[ν] ἐν τῇ ἰδίᾳ παρ[α]μένειν· PSI IV 292.19-20 ἵνα διὰ τ[ὴν] σὴν φιλανθρω[ω]πίαν ἀόχλητος ἐν τῇ πατρίδι συνεστάναι δυνηθῶ· SB XX 14401.23 (22 ὅπως) <δυνηθῶ> ἐν τῇ ἰδίᾳ συνμένειν· P.Mich IX 529.17-18 (16 ὅπως) [δυνηθῶ ἀμέμ]πτως ἀποπληρῶσαι τὸ τῆς προεχειρ[ισθείσης]||μοι λειτουρ[γ]ίας βάρος καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ συμμένων.

³¹¹ Papathomas 2009, 494. Kelly 2011 204-208. Για τις αιτήσεις που σώζονται σε επιγραφές βλ. Hauken 1998, I.2, 1, 9-14 και ιδιαίτερα I.1, 5, 59-63, 73-77, 91-99.

³¹² Hauken 1998, 274.

³¹³ Βλ. και Papathomas 1997, 770-771. Για το φαινόμενο αυτό βλ. Lewis 1937· Henne 1956· Link 1993. Το φαινόμενο μαρτυρείται και σε επιγραφές, βλ. Hauken 1998, 1.5 91-94=IGR I 674=Syll³. II 888=FIRA I 106=An. Ἐρ. (1994), 1552. Πβ. Hauken 2004, 17.

³¹⁴ Βλ. π.χ. SB XIV 11980.26-29 κατὰ πάντα κινδυνεύω[ν] χρεώ[σ]της γενέσθαι καὶ καταλείψαι τὴν δημοσίαν γῆν, ὅπου ο αιτούμενος διαμαρτύρεται ἐναντίον της παράνομης ἀνάθεσης στο πρόσωπό του πολλῶν λειτουργίων και ζητάει βοήθεια, διότι κινδυνεύει να γίνει οφειλέτης στο κρατικό ταμείο και να εγκαταλείψει τον τόπο διαμονής του, Kelly 2011, 207 και σημ. 190. SB XXIV 15915.2-3 κ[τ]λ|κινδυνεύοντες δι' αὐτὸν ἐγκαταλιπεῖν | τὴν οἰκίαν χρειώδεις ὄντες τῷ ταμ[ε]ίῳ, Papathomas 1997, 771-772 και 771 σημ. 23.

καταβολής φόρων σε περίπτωση ικανοποίησής του και της διακοπής καταβολής των φόρων σε αντίθετη περίπτωση αποτελεί η σημείωση από δεύτερο χέρι στο τέλος μιας αίτησης η οποία περιέχει στο τέλος της *δεήσεως* αυτή τη δήλωση ότι ο επιστράτηγος θα τακτοποιήσει το αίτημα για χάρη της απρόσκοπτης είσπραξης των φόρων³¹⁵.

Αυτές οι έμμεσα διατυπωμένες απειλές, αποτελούν τρόπον τινά ένα είδος *έσχηματισμένου λόγου (πλαγίως)*, που συνιστά τον ενδεδειγμένο τρόπο να απευθύνεται κάποιος σε ηγεμόνες, όταν θέλει να πει κάτι δυσάρεστο³¹⁶. Οι αιτούμενοι που προβάλλουν την *ἀναχώρησιν* προσπαθούν να ασκήσουν πίεση στον παραλήπτη αξιωματούχο βασιζόμενοι στην παραδοχή ότι ο διοικητικός μηχανισμός υπάρχει κυρίως για οικονομικούς λόγους και συγκεκριμένα για την είσπραξη φόρων. Έχει υποστηριχτεί η άποψη ότι μια τέτοια ρητορική ότι στηρίζεται στην υπονόμηση του κοινωνικού ελέγχου³¹⁷.

(ii) *ἦθος (ήθοποιία)*³¹⁸.

Ο αιτούμενος στο πλαίσιο της ρητορικής του στρατηγικής διαγράφει θετικά το ήθος του παραλήπτη και το δικό του, ενώ επιτίθεται στο ήθος του αντιπάλου, το οποίο διαγράφει αντιθετικά με τα πιο μελανά χρώματα.

α. Επίκληση στο ήθος του αξιωματούχου.

Μια στρατηγική του αιτουμένου να πείσει τον αξιωματούχο είναι η επίκληση στο ήθος του. Όπως καταδεικνύουν τα τιμητικά ονόματα που του αποδίδει και οι τιμητικές φράσεις που χρησιμοποιεί για να εξυμνήσει τις αρετές του, στις αιτήσεις το ήθος του παραλήπτη διαγράφεται με τον πιο θετικό τρόπο.

Συγκεκριμένα, ο παραλήπτης συχνά παρουσιάζεται ως προστάτης της ειρήνης και της τάξης³¹⁹, ενώ πάντα σκιαγραφείται ως προστάτης του νόμου και υπέρμαχος της

³¹⁵ P. Sakaon 36 *δυνηθῶ μετὰ νηπίων τέκνων ἐν τῇ ἰδίᾳ συν[μενεῖν]*, 34-36 *πρὸς τὸ τοῖς φόροις χρήσιμον* [...] *κατὰ τὸ δικαίωτον δοκιμάσει ὁ κράτιστος* [ἐπιστράτηγος].

³¹⁶ Δημητρ. Φαλ. *Περ. ἐρμ.* 5.289 *Πολλάκις δὲ ἢ πρὸς τύραννον ἢ ἄλλως βίαιόν τινα διαλεγόμενοι καὶ ὀνειδίσαι ὀρμῶντες χρήζομεν ἐξ ἀνάγκης σχήματος λόγου*. Βλ. Ahl 1984, 186.

³¹⁷ Kelly 2011, 207-209.

³¹⁸ Kennedy 1963, 91-93 και 93 σημ. 89, όπου παρατίθεται σχετική βιβλιογραφία. Βλ. Lanham 1991, 166. Anderson 2000, 61. Ο Διονύσιος Αλικαρνασσεύς χρησιμοποιεί τον όρο *ήθοποιία* για την ευνοϊκή διαγραφή του χαρακτήρα του ρήτορα καθ' όλη τη διάρκεια του λόγου, βλ. Anderson 2000, 61.

³¹⁹ Kelly 2011, 75 και σημ. 1. Kelly 2011 και σημ. 28-32. P.Mich. III 174.19-22 *ἵνα* *δυνηθῶ ἐν τοῖς εὐτυχεστάτοις τοῦ μεγίστου Αὐτοκράτορος καιροῖς καὶ ἐν τῇ* *ἐπαφρο[δ]εῖτῳ σου ἡγεμονίᾳ ἀνεπηρεάστως ἐν τῇ ἰδίᾳ διαζῇν καὶ ὧ βεβο[η]θημένους* SB XXIV 15915.2-5 *παρακαλοῦμεν εἰρήν[η]ς. οὐσῆς βαθυτάτης καὶ πᾶ[ν]τῶν ἀνθρώπων εὐσεβῶς διακόντων ἐν τοῖς εὐτυχεστάτο[ι]ς τῶν κυρίων ἡμῶν Αὐτοκρατόρων καιροῖς* P.Oxy. XXXI 2563.49-52 *οὐδεμία βία γέινεται* *ἐν τοῖς εὐτυχεστάτοις* | *τοῦ κυρίου ἡμῶν Αὐρηλίου Ἀ[ν]τωνεῖνου* *καίσαρος* SB XIV 12087.9-10 *πάσης βίας ἐκκοπεῖσθαι ἐπὶ τῆς τοῦ λαμπροτάτου ἡγεμόνος ἐπαρχείας καὶ τῆς σῆς* [δικαιοδοσίας].

δικαιοσύνης. Η εικόνα του δικαστή-εκδικητή συνιστά ρητορικό μέσο που παγιώθηκε στο οπλοστάσιο των επαγγελματιών γραφέων³²⁰, όπως καταδεικνύουν οι συχνές αναφορές στην *ἐγδικία* / *ἐκδικία* του³²¹ και στη *μισοπονηρία* του, μια τυπική ιδιότητα των παραληπτών τη ρωμαϊκή εποχή³²². Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η παρουσίασή του ως προστάτη των αδυνάτων, όπως είναι οι γυναίκες, κατά των κοινωνικών αδικιών³²³. Άλλοτε μάλιστα δηλώνει ότι η ευμένεια του αξιωματούχου είναι αυτή που ενθαρρύνει όσους έχουν αδικηθεί να προσφύγουν σε αυτόν³²⁴.

Στο πλαίσιο της στρατηγικής του αιτουμένου, η κολακεία αποσκοπεί στην άσκηση ήπιας ψυχολογικής πίεσης στον παραλήπτη. Με το να του αποδίδει εκ των προτέρων αρετές όπως δικαιοσύνη και να τον εξυμνεί γι' αυτές, τον δεσμεύει ηθικά και διεγείρει τη φιλοτιμία του³²⁵. Ο έπαινος και η εξύμνηση αποτελούν έναν έμμεσο και ευγενικό τρόπο υπόδειξης της ενδεδειγμένης και σωστής συμπεριφοράς που πρέπει να επιδείξει ένας αξιωματούχος. Θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι η κολακεία με την οποία περιβάλλει την αξίωση που προβάλλει ο αιτούμενος στον ανώτερο αξιωματούχο λειτουργεί σχεδόν όπως το δεύτερο είδος *έσχηματισμένου λόγου*, το *χρῶμα*³²⁶.

β. Επίκληση στο ήθος του αιτουμένου.

Σύμφωνα με το Δημήτριο το *ἥθος* είναι πολύ σημαντικό στις επιστολές, καθώς η επιστολή είναι μια εικόνα της ψυχής του συντάκτη του³²⁷. Ο Κικέρωνας υποστηρίζει ότι η πειθώ μέσω της διαγραφής του χαρακτήρα του αποστολέα συνίσταται στη διέγερση ήπιων συναισθημάτων που προκαλούν την εύνοια (*benevolentia*)³²⁸.

Πρέπει να επισημανθεί ότι η θετική σκιαγράφηση του ήθους του αιτουμένου σχετίζεται και με τις στρατηγικές ευγένειας. Πιο συγκεκριμένα, γλωσσικές συνήθειες

³²⁰ Μπορεί να διαμορφώθηκε από κάποια βίαιη συμπεριφορά σε κάποια δίκη ή από απειλές για τιμωρία σε αποφάσεις, Kelly 2011, 194.

³²¹ BGU XI 2061.12 τῶν τοιούτων δεομένων τῆς σῆς ἐκδικίας· SB XX 14335.4 τῆς ἀπὸ σοῦ ἐκδικ[ίας] τυχεῖν ἔτι ἄνωθε[ν] · SB XVI 12678.19-20 προσφέρ[ω] σοι ἡγεμῶν || κύριε πρᾶγμα τῆς] σῆς ἐκδικίας δεόμενον. SB XXIV 16252.5.

³²² PSI X 1103.4, βλ. Papathomas 2009, 295, 489. Kelly 2011, 193-194 και σημ. 133-136, SB XX 14335.10, P.Ryl. II 113.33, SB X 10564.24. P.Lips. II 146.14-16 πρὸς τὸ τυχεῖν με [τῆς ἀπὸ σοῦ] [μ]ισοπονήρου ἐγδ[ι]κίας, πβ. P.Vindob. Tandem 2, βλ. Papath. 2009, 495. BGU IV 1105.49, BGU XI 2061.9, P.Lugd. Bat. XXV 34.16.

³²³ P.Oxy. XVII 2131.16-17 τῆς γ[ὰρ] σῆ[ς] μεγαλειότητός ἐστιν ἐπεξελεθεῖν τοῖς [ἀδίκ]ως καὶ ἀνόμω[ς] τετολμημένοις· P. Sakaon 36.3-5 τὸ μετριοφιλές σου αἰσθομένη, || [δέσποτά μου ἢ] γεμῶν, καὶ περὶ πάντας κηδεμονίαν, || [μάλιστα περὶ γυν]αῖκας καὶ χήρας.

³²⁴ P.Berl. Frisk 3.6-7 ἡ σὴ εὐμένεια προτρέπεται τοὺς ἀδικηθέντας ἀφόβως σοι π[ρ]οσεῖναι.

³²⁵ Πβ. Papathomas - Koroli 2014, 396 και Κορολή 2016, 72 και 177. Βλ. και White 1986, 205-206.

³²⁶ Διον. Ἀλ. *Πητ.* 8. 3.1-9. Βλ. Pernot 2000, 286.

³²⁷ Δημητρ. Φαλ. *Περ. ἐρμ.* 226, Anderson 2000, 63.

³²⁸ Κικ. *De Or.* 2. 178-216, 310-312, βλ. Anderson 2000, 63.

συνυφασμένες με τις στρατηγικές ευγένειας συμβάλλουν στην αυτοπαρουσίαση του γράφοντος ως ευπρεπούς κατά τα μέτρα της εποχής ανθρώπου, ο οποίος είναι άξιος της συμπάθειας, της εύνοιας και κατ' επέκταση της βοήθειας του παραλήπτη. Ο αποστολέας ήδη από το *προοίμιον* παρουσιάζει τον εαυτό του ως ταπεινό και μετριοπαθή άνθρωπο³²⁹.

Ο ευρύτατα διαδεδομένος *τόπος* της αυτουποτίμησης συνίσταται στην προβολή της χαμηλής κοινωνικής θέσης και των απλοϊκών συνθηκών διαβίωσης των αιτουμένων, της παρουσίας τους ως *μετρίων*, που σημαίνει άνθρωποι που δεν είναι πλούσιοι, αλλά μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες τους³³⁰. Η προβολή της *μετριότητος* του αιτουμένου στο πλαίσιο της *ήθοποιίας* ως μέσου πειθούς καταδεικνύεται ιδιαίτερα στην περίπτωση του αιτουμένου που εμφατικά δηλώνει ότι, αν και *μέτριος*, δεν παραμέλησε την ανατροφή των πέντε τέκνων του, αδράττοντας την ευκαιρία να κερδίσει τη συμπάθεια παρουσιάζοντας τον εαυτό του ως πρότυπο πατέρα, σε μια υπόθεση απαλλαγής από *λειτουργία*, όπου θα ήταν αρκετή για την επιτυχία του η επίκληση του νόμου που απάλλασσε τον πατέρα πέντε παιδιών από την υποχρέωση ανάληψης *λειτουργίας*³³¹.

Κατά την ύστερη αρχαιότητα ο αιτούμενος παρουσιάζεται επίσης ως φορέας της χριστιανικής κοσμοθεωρίας. Η προβολή του ως ευσεβούς χριστιανού συνάδει με τη διάθεση αυτουποτίμησης³³².

Συναφής με την αρετή της *μετριότητος* είναι μια άλλη αρετή που είναι χαρακτηριστική για την κοινωνία της Αιγύπτου κατά τη ρωμαϊκή εποχή και συχνά οι αιτούμενοι αναφέρονται σε αυτήν ως μια από τις αρετές που τους χαρακτηρίζουν, η *ἀπραγμοσύνη*, που σημαίνει ότι ο αιτούμενος είναι άνθρωπος φιλήσυχος, που δεν αποτελεί απειλή για τους συμπολίτες τους ή το κράτος³³³. Σε κάποιες περιπτώσεις

³²⁹ Κορολή 2016, 29-30.

³³⁰ Parathomas 2009, 494. Βλ. π.χ. PSI XIV 1422.10 ἐμοῦ ἀνδρὸς μετρίου· P.Oxy. VIII 1117.9 αὐτοὶ μέτριοι ὄντες· PSI XIII 1337.18 ἐπὶ σο[ῦ] σκε[πας]τοῦ τῶν μετρ[ί]ων. Βλ. και P.Oxy. XLIII 3113.15· P.Oxy. XLVII 3364.25.

³³¹ SB XVI 12994.18-19 καὶ αὐτὸς οὖν καίτοι μέτριος ὦν τὰς δυνάμεις οὐχ ὥκνησα περὶ τὴν τῶν [τέκνων μου] ἀνατροφήν.

³³² Κορολή 2016, 76-77. Το όνομα του αποστολέα είναι πιθανόν να συνοδεύεται επίσης από κάποιο επίθετο που εκφράζει τη χριστιανική αρετή της ταπεινοφροσύνης, π.χ. *ἐλάχιστος*, βλ. Parathomas 2007, 499.

³³³ Parathomas 2009, 494. Βλ. π.χ. P.Oxy. XVII 2131.10 τελῶ γεωργικὸν [κα]ὶ ἀπράγμονα βίον ζῶν· BGU I 340.22-23· P.Oxy. XXIV 2410.4.

μάλιστα οι δύο αρετές αναφέρονται μαζί³³⁴. Αν και άνθρωπος μετριοπαθής και φιλήσυχος, ο αιτούμενος δηλώνει στο *προοίμιον* ότι αναγκάζεται να προσφύγει στις Αρχές, επειδή υπέστη τη μεγαλύτερη αδικία³³⁵. Ο *ἀπράγμων* πολίτης και η απροθυμία προσφυγής στη δικαιοσύνη αποτελεί συχνό *τόπο* του *προοιμίου* και στους αττικούς ρήτορες³³⁶.

Στη σκιαγράφηση του ως ανθρώπου φιλήσυχου συμβάλλει και η έκφραση έκπληξης και απορίας για την αδικία ή την επίθεση που υπέστη. Πρόκειται για ρητορικό *τόπο* που αποσκοπεί στο να παρουσιαστεί η αδικία ως αδικαιολόγητη, παράλογη και φυσικά απρόκλητη³³⁷. Η άποψη ότι η έκφραση απορίας συνιστά στρατηγική ενισχύεται από το γεγονός ότι κάποιες φορές από τη *διήγησιν* καθίσταται φανερό ότι ο αιτούμενος και ο αντίπαλος είχαν πριν από το συμβάν εχθρικές σχέσεις, οπότε η έκπληξη αποδεικνύεται προσποιητή και υποκριτική και αποσκοπεί στο να παρουσιαστεί η συμπεριφορά του αντιπάλου ως παράλογη και αδικαιολόγητη και ο αιτούμενος ως αναξιοπαθών³³⁸.

Στη *διήγησιν* ο αιτούμενος προσπαθεί να πείσει ότι έχει καλές προθέσεις και παρουσιάζει τον εαυτό του ως ένα δίκαιο, αμερόληπτο, αξιόπιστο, τίμιο και ενάρετο άνθρωπο. Σκιαγραφείται ως νομιμόφρων, άνθρωπος που ενδιαφέρεται για την τήρηση των νόμων³³⁹. Μάλιστα ανυπομονεί να φέρει την υπόθεση στο δικαστήριο, προκειμένου να αποδείξει την ενοχή κατηγορουμένου³⁴⁰.

³³⁴ Lips. II 146.5-6 μέ[τριος] καὶ ἀπράγμων | ὧν ἄνθρ[ωπος]· P.Oxy. XLVII 3364.25 τοὺς [μ]ετρίους καὶ ἀπράγμονα βί[ο]ν ζῶντας.

³³⁵ P.Lips. II 146.4-7 [οὐκ ἂν] ἰς τοῦτο προήχθ[η]ν, ἐπιτρόπων [μέγιστ]ε, μέ[τριος] καὶ ἀπράγμων | ὧν ἄνθρ[ωπος] εἰ μὴ [ὑβρί]ν τὴν μεγ[ίστην] | ἐπεπόνθ[ειν, βλ. Parathomas 2009, 489. SB XXIV 16252.3-5 ἄνθρ[ωπος] καλῶς στρατευάμενος, κύριε, καὶ ἀπρά[γμων] τυγχάνων προ[ήχθη]ν εἰς ταῦτα ἃ δέεται τῆς ἀπὸ σοῦ ἐκδικίας. Συχνά στις αιτήσεις δηλώνει ότι αναγκάστηκε να προσφύγει στον αξιωματούχο, βλ. για παράδειγμα P.Oxy. III 488.20-23 κατὰ τὸ ἀναγκαῖον οὖν τοῦ ἀνθρώπου ἐπικειμένου μοι κινδυνεύουσα ἐγκαταλείψαι τῇ[ν] ἰδίαν | προσφεύγω σοί· SB XVI 12678.29 ἀναγκαιῶς ἐπὶ σὲ τὸν σωτήρα κατέφυγον· BGU I 180.16-17 Διόπερ προσφεύγειν σοι ἡναγκήσ[θην] δικαίαν δέ[ησιν]ν ποιοῦμενος.

³³⁶ Πρώτη φορά συναντάται στον Αντιφώντα, βλ. Usher 1999 11 και σημ. 33, ενώ το βρίσκουμε σε λόγους του Λυσία, Usher 1999, 91 και 98 και 91 σημ. 134 όπου παρατίθεται βιβλιογραφία σχετικά με την έννοια της *ἀπραγμοσύνης*, του Δημοσθένη, Usher 1999, 205 και 255, και του Ισαίου, Usher 1999, 138. Βλ. και Lateiner 2003, 384-302.

³³⁷ Bryen 2013, 92 και 94. P.Col. VIII 209.24-26 ἀ[πλῶς] μηδὲν μου ὀφείλον[τος]· BGU I 22.8-9 ἀπλῶς μηδὲν ἔχουσα | πρᾶγμα πρὸς ἐμὲ. Βλ. και Usher 1999, 44 για τη χρήση του *τόπου* της απρόσμενης εχθρικότητας στον Ανδοκίδη.

³³⁸ Bryen 2013, 94.

³³⁹ SB XVI 12994.21 πρὸς τοὺς νόμους εὐσέβειαν κελεύσης· P.Oxy. LXVII 4584.7-9 κατὰ τὰ [κελευσθέντα] | περὶ ἐ[πι]κρίσεως τῶν [προσβαινόντων] | εἰς (τρεῖςκαὶδεκαετῆς) [εἶ] εἰσι μητροπ[ολίται] (δωδεκάδραχμοι) δηλῶ.

³⁴⁰ Bryen 2013, 134. Πβ. την αίτηση ενός βουλευτή SB XXII 15498.10-17 Ἀξιῶ καὶ δέομέ σ[ο]υ τῆς | φιλάνθρωπιά[ς] ἐπὶ τὰ ἐγκλήματα|ᾶ ἐνκαλοῦμε μείζ[ον]ος δικαστοῦ ἐπιδε|όμενα ἐξετασθῆναι ἀναπέμψαι

Παρουσιάζει την αδικία εις βάρος του ως αδικία εις βάρος ενός χρήσιμου κατοίκου της ρωμαϊκής Αιγύπτου, ο οποίος υπήρξε ως τη στιγμή της υποβολής της αίτησης υποδειγματικά συνεπής στις οικονομικές υποχρεώσεις του προς το κράτος, δηλαδή την καταβολή των φόρων και την ανάληψη λειτουργιών³⁴¹, στις στρατιωτικές³⁴² και στις επαγγελματικές υποχρεώσεις του³⁴³. Πρόκειται για ρητορικό *τόπο* γνωστό από την αττική δικανική ρητορεία³⁴⁴.

Σε ορισμένες αιτήσεις στη *δήγησιν* υπάρχουν υπαινιγμοί ότι ο αιτούμενος προσπάθησε να λύσει τη διαμάχη με τον αντίπαλο σε τοπικό επίπεδο ή ακόμη και σε προσωπικό, αλλά αυτό οδήγησε σε μεγαλύτερη βία εκ μέρους του αντιπάλου³⁴⁵. Πιο συγκεκριμένα, σε υποθέσεις στις οποίες οι δύο αντίπαλοι είχαν κάποιου είδους διαφορές ή είχε προηγηθεί κάποια επίθεση του αντιπάλου εναντίον του αιτουμένου ή κάποιου δικού του ανθρώπου, για παράδειγμα εναντίον του δούλου του, ο αιτούμενος δηλώνει ότι απηύθυνε κάποια λόγια στον αντίπαλο, χρησιμοποιώντας στερεότυπα κάποιον τύπο του ρήματος *λογοποιέω*, συνήθως τη μετοχή ενεστώτα, πιο συχνά σε γενική πτώση ενικού αριθμού, μαζί με τον εμπρόθετο *πρός αὐτόν* ή *πρός* με αιτιατική του ονόματος του αντιπάλου³⁴⁶.

Το ότι πρόκειται για ρητορική σύμβαση των γραφένων καταδεικνύεται από το γεγονός ότι εννέα αιτήσεις από τις δεκαπέντε όπου απαντά χρονολογούνται στο πρώτο μισό του 1^{ου} αι. μ.Χ. και κάποιες έχουν και κοινή προέλευση: Τρεις από το αρχείο

αὐτοῦς|σὺν ἐμοὶ ἐπὶ τὸ μέγεθος τοῦ τὴν ὑπα|τίαν διέ[π]οντος Πομπωνίου Λαιτιανοῦ·[ἐ]τοιμος γὰρ εἰμει κατηγορεῖν αὐτον περὶ ὧν διεπράξατο.

³⁴¹Βλ. π.χ. BGU XI 2061.3 γεωργὸς τ[υ]γχάνων καὶ χρήσιμος τῷ ἱερωτάτῳ ταμειῷ ἀδικοῦμα[ι· SB XIV 12087.17-18 λέγουσι γὰρ με τὰ ἰδ[ι]ά μου δημόσια ἐκτίλειν| ἀμέμπτως· P.Oxy. XVII 2131.9-10 ὃ συμφώνως ἀναδοθεὶς ἔτι ἄνωθεν εἰς φυλακίαν ταύτην ἀμέμπτως ἐξ[ε]τ[έ]λλεσα· BGU XVI 2599.5-9 ὑπαρχόντων|ἡμῖν περὶ Ταφθῖριν ἐπταρουρικῶν|κλήρων τριῶν ὑπὲρ ὧν τελοῦμεν|τὰ καθήκοντα δημόσια καὶ τὰ συντελέσματα πάντα ἀνεγκλήτως· P.Turner 34.9-12· SB IV 7468.6-8 πληρώσαντος δέ μου τῶν ἀνὰ |χῖρα χρόνων τὰ ἐκφόρια μέχρι |τοῦ διελληλυθώτος ἔτους, 17-18 οὐ παρὰ τὴν ἐμὴν| ἀμέλιαν ἡβρόχησεν ὁ κληρὸς· BGU XIII 2243.8-10· P.Sacaeon 36.23-25· CPR XV 15.2-7. Βλ. καὶ P. Brem. 38.16-17 καὶ 21-22, ὅπου ο συντάκτης τονίζει ὅτι παρὰ τὴν φτώχεια τοῦ συμμετείχε κανονικὰ στὴ λειτουργία, ἐνῶ τὰ άτομα ποὺ εἶχαν ἀπαλλαγὴ ἦταν πιο πλούσια ἀπὸ αὐτόν, Parathomas 2009, 488. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ αιτουμένου ποὺ εὐχεταὶ νὰ μπορούσε νὰ ἀναλάβει πλήθος *λειτουργιών* γιὰ χάρη τοῦ ἀξιωματοῦχου, βλ. PSI X 1103.15-16.

³⁴²SB XXIV 16252.3-5 ἄνθρωπ[ος κα]λῶς στρατευάμενος, κύριε, καὶ ἀπρά|[γμων] τυγχάνων προ[ήχθη]ν εἰς ταῦτα ἃ δέεται τῆς ἀπὸ σοῦ| ἐκδικίας.

³⁴³SB IV 7464. 4-6 εἰς τοῦτο γὰρ ἡλικίας ἐλθὼν, ὀδοηκοστὸν καὶ | πρὸς ἐνιαυτὸν γενόμενος, ἀμέμπτως ὑπηρετῶ | ἀραβοτοξότης ὢν.

³⁴⁴Λυσ. *Δήμου καταλύσεως ἀπολογία* 4. Γιὰ τὴν ἀναφορά στὴν εκπλήρωση τῶν στρατιωτικῶν καθήκοντων στὸ πλαίσιο τῆς *ἡθοποιίας* βλ. π.χ. Λυσ. *Υπὲρ Μαντιθέου* 18.

³⁴⁵Bryen 2013, 134.

³⁴⁶P.Louvre I 1.13, PSI V 463, BGU XV 2458, P.Oxy.Hels.23, P.Mich. V 227.11.

αρχεφόδου στην Ευημερία³⁴⁷, τρεις προέρχονται από το αρχείο ενός γραφείου στην περιοχή Τεβτύνις³⁴⁸, δύο από την ίδια περιοχή του δεύτερου αιώνα³⁴⁹, τρεις προέρχονται από την Οξύρυγχο³⁵⁰.

Σε όλα αυτά τα χωρία το ρήμα *λογοποιέω* φαίνεται πως σημαίνει «διαμαρτύρομαι»³⁵¹. Ωστόσο, δεν μπορούμε με βεβαιότητα να προσδιορίσουμε το χαρακτήρα και το περιεχόμενο αυτών των λόγων ούτε τη διάθεση με την οποία διατυπώθηκαν στην πραγματικότητα, αν δηλαδή είχαν διαπραγματευτικό και συμφιλιοτικό χαρακτήρα ή ήταν προσβολές και απειλές με διάθεση φιλονεικίας και

³⁴⁷ P.Ryl. II 136. 1-12 Γαίωι Ἑρρίωι Π[ρ]ίσκωι ἐπιστάτῃ φυλ(ακιτῶν)παρὰ Πάπου τοῦ Πάπου. τῶι Παχῶν|μηνί τ[ο]ῦ κ (ἔτους) [Τι]βερίου Καίσαρος Σεβαστοῦ|λογοποιουμένου μου πρὸς Ἀγχερίμ|φ[ι]ν κα[ι] τὴν τοῦτου γυναῖκα Θεναπύχ|ιν θυλουρὸν τῶν ἀπὸ Εὐημερίας|τῆς Θεμίστου μερίδος ὑπὲρ ὧν|ἡροσάν μου ἐκ τῆς οἰκίας ληστρικο|τρόπῳ ποτηρίων κασει|δερίων καὶ κελλίβατος καὶ ἄλλων|σκευῶν καὶ ἀργυ(ρίου) (δραχμῶν) ξ ὕβριν μοι συν|εστήσεται οὐ τὴν τυχοῦσαν· P.Ryl. II 141 37.8-22 τῇ β τοῦ ἐν|εστῶτος μηνὸς Παχῶν|τοῦ α (ἔτους) Γαίου Καίσαρος|Αὐτοκράτορος λογοποι|ουμένου πρὸς Παπον|τῶν Ὀρσενούφιος καὶ Ἀπίωνα λεγόμενον Καπαρεῖν|ποιμένας ὑπὲρ ὧν ὀφεί|λουσί μου βλάβους κατα|νεμήσεως διὰ τῶν ἐατῶν|προβάτων ἔδωκάν μοι|πληγὰς πλείους ἀναιδεύ|όμενοι μὴ ἀποδῶναι, καὶ|ἀπώλεσα ἃς εἶχον ἀπὸ τιμ(ῆς)|όπιου ἀργ(υρίου) (δραχμὰς) μ καὶ ζώνην· P.Ryl. II 144.8-23 παραγενομένου μου εἰς Εὐη|μέρειαν τῆς Θεμίστου μερίδ(ος)|περὶ μετεώρων ἐλ[ογ]ο|ποίησαμην πρὸς Ὀνῶφριν|Σιλβῆνος τῶν ἀπὸ τῆς|κώμης ὑπὲρ οὗ ἔχω πρὸς|αὐτὸν ἐνεχύρου, ὃς δέ|ἐκ τοῦ ἐναντίου ἄλογον|ἤϊδιάν μοι ἐπιχειρήσας|παρεχρήσατό μοι πολλὰ καὶ|ἄσχημα καὶ ἐνείλου|μενός|μοι ἀπώλεσα πινακεί|δα|καὶ ἀργυ(ρίου) (δραχμὰς) ξ, ἔτι δὲ καὶ ἐτόλ|μησεν πθονους μοι ἐπα|γαγεῖν αἰτίας τοῦ μὴ ὄν|τος.

³⁴⁸ P.Mich. V 228.10-14 ἐμοῦ λογοποιου|μένου πρὸς Βεντήτιν Βεντήτιος προβατοκτη|νοτρόφου τῶν ἀπὸ Ὀξύρυγχων τῆς αὐτῆς|μερίδος περὶ ὧν ὀφί|λι μοι ὠψωνίων καὶ με|τρημάτων οὐντος· P.Mich. V 229.17-20 Ἀπολλωνίῳ στρατηγῷ Ἀρσινοεῖ|του|παρὰ Πετσίριος τοῦ Φουλήμ|ιος τῶν ἀπὸ Ταλεῖ τῇ ε τοῦ|Τῦβι τοῦ ἐνοστώ|τος [ἔτους]|Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρος|Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ|Αὐτοκράτορος, ἐμοῦ ὄντος|ἐργασζομένου ἐν ᾧ μεμίσ|θωμε παρὰ Ἰσχυρίωνος|τοῦ Πτολεμαίου περὶ Ταλι|ἀμπελωνος, εὔρον ἐπ' αὐ|τοφώρῳ Πατυνίῳ|να|Ἡρακλίδου καὶ τὸν τοῦτου|ἔ|ν[ο]ν ἐλάνον|τας ἡμέ|ρους δη[.] . . ἐν τοῖς παρεσπαρμένοις|λαχάνοις καὶ ἐμοῦ λογο|πουμένου πρὸς αὐτοῦς|καὶ ὕβριν μοι ἐπεταί|ε|σαν οὐ τὴν τοιχοῦσαν· P.Mich. V 230. 6-23 ἐπιβάλλον(τός) τιнос ληστρικῶ|τρόποις ἦν ἔχο ἐν προγεγραμμένη|κόμῃ Ταλι οἰκίαν καὶ ἡρωσάν μου|δοκοὺς δέκα καὶ ὄλμον, καὶ ἐ|μοῦ τὴν ἀναζήτησιν πυνου|μένου σὺν τῷ τῆς κώμης Ταλεῖ ἐ|πιστάτῃ εὔρον ἀπ' αὐτοφώρῳ|ἐν τῇ Πατυνίῳ|νος τοῦ Ἡρακλή|ου|οικίαν ἀπὸ μέρους τῶν ἡμέ|ρων δοκῶν δοκοὺς πέντε καὶ ἐ|μοῦ λογοπουμένου πρὸς αὐ|τὸν περὶ τούτων ὕβριν μοι|ἐπετέλεσον οὐ τὴν τοιχοῦσαν|καὶ ἐν τῇ συμπλωκῇ ἐξέ|πε|σον παρ' ἐμοῦ εἰς τὸ ἔδαφος|ὃ εἶχον ἐπὶ τῷ ὧμῳ μου|παιδίον ὥσται ἐκ τοῦ τοιούτο(υ)|κινδυνεύειν τοῦ ζῆ|ν

³⁴⁹ P.Tebt. II 331.9-14, [λ]όγ[ον] ποιου|μενος|10πρὸς αὐ[τοὺς] ἐ|πήνεγκά|ν μοι πληγὰς εἰς|πᾶν μέλ[ο]ς το[ῦ] σ|ώματος κ[αὶ] ἐβ|άσταξαν ὅσα|κιθῶνα καὶ ἰμ[ά]τιον λευκά κ[αὶ] π[ά]λλιον . . με|τ'υγ()|λευκὸν καὶ ψαλίδα καὶ ζῦτον [καὶ] σταθμίον| ἄλ|ς καὶ ἔ|τερα] ἃ ἐπὶ τοῦ παρό[ν]τος ἄγνοῶ· SB VI 9458.15-24 κατ' ἐμὴν ἀπουσίαν ἐπ[ὶ]λ[θ]θ' ἐν τῇ οἰκί|ᾳ μου καὶ ὕβριν τὴν ἀνωτάτην ἐ|ποίησεν|ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καὶ παιδ[ί]σ|κας μου ἐν| μέσῃ πλατείᾳ ἀποδῶσαι τὰς περὶ αὐτάς|αἰσθητάς· οὐκ ἄρκεσθεις ἐπὶ τούτοις ἀλ|λὰ καὶ ἡργολάβησεν αὐτάς, καὶ δὴ παραγε|νομένου μου καὶ περὶ τούτων λογοποι|ουμένου πρὸς αὐτόν, ἀνεπισ|τρεπτήσας|τῇ αὐτῇ τόλμῃ ἐπειράθη καὶ πρὸς ἐμ|ἐ|χρήσασθαι.

³⁵⁰ P.Fouad 27.23-28 (BL III 60) λογο|πυσαμένου οὐν πρὸς αὐ|τὸν ὑπέσχετο δοῦναι μοι|τεμὴν τῶν δύο θυρῶν καὶ|οὐδ' ἀπέδω[κε]ν, ἀλλὰ τὰς θύρα(ς)|μετεπορευόμην καὶ τὰς τοῦ|ἀργυρίου (δραχμὰς) μ· P.Oxy. XXXIII 2672.5-18 τῇ ἐνεστώσῃ ἡμέρᾳ |μαθὼν Ἀχιλλέα πλακουν|τῶν ἐπελθόντα Σαραπί|δι δούλῃ τοῦ ἀφῆλικός μου|υἱοῦ καὶ τετραυματικέ|ναι|αὐτὴν κατὰ τοῦ χεῖλους ἐξ|αυτῆς γενομένου μοι |πρὸς αὐτόν καὶ λογοποι|ο[υ] μένῳ περὶ τῆς τοσαύτης |αὐτοῦ αὐθαδίας ἐπῆλθεν |κάμ[οι]| κ[αὶ] [ἐ]ξῴβρι|σεν καὶ διε|λοιδορήσατό μοι οὐ μόνον |ἀλλὰ καὶ λίθῳ με ἐνετίνα|ξεν κατὰ τῆς κεφαλῆς· P.Oxy. XIX 2234 31.12-19 ἐπαγαγόν|τες καὶ Τίτιον στρατιώτην μετὰ πολλῶν|λίγων καὶ ξυστρῶν ἐπελθόντες ἐπὶ τὸν|ἡμέτ[ε]ρον λάκκον μετὰ κολλορόβων ἡλί|ευσαν καὶ ἀνέσπασαν ἰχθ[ύ]ν ἄξιον ἐπὶ τὸ|αὐτὸ [ἀ]ργυρίου (τάλαντον) α, κ[αὶ] ἰ| λογοποιουμένου|μου [αὐτοῖς] ἔγγισαν με ὥς μέλλοντές με|έκπο[. .]ν.

³⁵¹ LSJ⁹ στο λήμμα.

καυγά³⁵². Δεδομένων των συνθηκών είναι δύσκολο να δεχτούμε ότι είχαν διαπραγματευτικό χαρακτήρα. Το γεγονός, εξάλλου, ότι μετά από αυτά τα λόγια ακολούθησε επίθεση του αντιπάλου είναι πιθανόν ενδεικτικό της εχθρότητας των λόγων αυτών³⁵³. Στο πλαίσιο, ωστόσο, της στρατηγικής του αιτουμένου μια τέτοια δήλωση έχει σαφή ρητορικό στόχο: να αντιδιασταλεί η λογική του αιτουμένου προς την άλογη βία του αντιπάλου³⁵⁴.

Οι γυναίκες οι οποίες ανήκουν σε υψηλή κοινωνική τάξη συνήθως το δηλώνουν στην αίτησή τους, καθώς προσδοκούν θετική απάντηση λόγω ακριβώς της υψηλής κοινωνικής τους θέσης³⁵⁵. Κάποιες φορές, τέλος, ο αιτούμενος υιοθετεί επεξεργασμένο και λόγιο ύφος που του προσδίδει κύρος, για να υποδηλώσει ότι είναι ένας μορφωμένος άνθρωπος και επομένως ως σεβαστό πρόσωπο πρέπει να ικανοποιηθεί το αίτημά του³⁵⁶. Τέτοια περίπτωση αποτελεί η Αυρηλία, η οποία δηλώνει ότι είναι εγγράμματη και χρησιμοποιεί προσεγμένο λόγο³⁵⁷.

(γ) Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου³⁵⁸.

Στις διηγήσεις αιτήσεων που αφορούν υποθέσεις βίας ή κλοπής ο αιτούμενος δεν αρκείται στη θετική σκιαγράφιση του χαρακτήρα του, αλλά επιχειρεί επίσης να διαγράψει το ήθος του αντιπάλου ως διαμετρικά αντίθετο από το δικό του και να πείσει για το δίκιο του (*docere*)³⁵⁹. Επιστρατεύεται, δηλαδή, ως στρατηγική πειθούς την επίθεση στο ήθος του αντιπάλου (*argumentum ad hominem*) και οι πράξεις του χρωματίζονται με όρους του χαρακτήρα του³⁶⁰.

³⁵² Για τη χρήση του ρήματος *λογοποιέω* και με τις δύο σημασίες βλ. P.Fouad 27 και P.Fouad 29.9, Kelly 2011, 254.

³⁵³ Kelly 2011, 254-255. Βλ. και Roberts 1979, 67-69.

³⁵⁴ Kelly 2011, 254. Βλ. π.χ. SB VI 9458.15-22 κατ' ἐμὴν ἀπουσίαν ἐπὶ[λ]θ' ἐν τῇ οἰκίᾳ|μου καὶ ὕβριν τὴν ἀνωτάτην ἐποίησεν|ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καὶ παιδ[ί]σκας μου ἐν|μέσῃ πλατείᾳ ἀποδῶσαι τὰς περὶ αὐτὰς|αἰσθητάς· οὐκ ἄρκεσθεις ἐπὶ τούτοις ἀλλ' καὶ ἡργολάβησεν αὐτάς. καὶ δὴ παραγε|νομένου μου καὶ περὶ τούτων λογοποι|ουμένου πρὸς αὐτόν.

³⁵⁵ Βλ. π.χ. P.Ross.Georg. II 20.1 ἀστῆς· P.Flor. I 58.2 [παρὰ Αὐρηλ]ίας Ἀρητοῦτ[ο]ς τ[ῆς] καὶ Ἡρωνοῦτος Ἡρωνος ἀστῆς.

³⁵⁶ Parathomas 2006, 255.

³⁵⁷ P.Oxy.XII 1467.13-15 ἐγγράμματος δὲ κα[ὶ] ἐς τὰ|μάλιστα γράφειν εὐκόπως|δυναμένη, Grubbs 2002, 39. Το επιχειρήμα της συνδυάζεται με την αναφορά της στο *ius liberorum* που κατέχει, όπως και σε άλλα έγγραφα γυναικών αυτής της περιόδου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η μόρφωση αποτελούσε προϋπόθεση για το *ius liberorum*, βλ. Arjava 2014, 186.

³⁵⁸ Lanham 1991, 21 στο λήμμα.

³⁵⁹ BGU XI 2061.3-4 γεωργὸς τ]υγχάνων καὶ χρήσιμος τῷ ἱερωτάτῳ ταμειῷ ἀδικοῦμα[ι]| [ὑπὸ Ὁρσενούφωος καὶ BGU XI.4 ἀνδρ]ῶν βιαίων. Για τη διαγραφή του ήθους του αντιπάλου σε αιτήσεις που αφορούν διαμαρτυρία ή καταγγελία για βίαιη επίθεση βλ. αναλυτικά Bryen 2013, 13 κ.εξ.

³⁶⁰ Για τη στρατηγική αυτή στη διήγησιν των αττικών ρητορικών λόγων βλ. Usher 1999, 91.

Στη *διήγησιν* αιτήσεων που αφορούν βία κατά προσώπου, λεκτική ή και σωματική, και υλική ζημία επιχειρείται ο διασυρμός και η ταπείνωση του αντιπάλου με διάφορους τρόπους. Καταρχάς, στην περίπτωση που ο αιτούμενος γνωρίζει το δράστη, αναφέρεται το όνομά του ήδη στην αρχή της *διηγέσεως*, καθώς το να κατονομάζεις κάποιον για μια άδικη ή αξιόποινη πράξη είναι προσβλητικό³⁶¹. Μάλιστα συχνά μετά το όνομα ως επιθετικός προσδιορισμός τίθεται η αόριστη αντωνυμία *τις* ή και κάποιο ψευδώνυμο με υποτιμητική διάθεση³⁶².

Ο αιτούμενος σπεύδει να δηλώσει ότι ο αντίπαλος δεν είχε κανέναν λόγο να ενεργήσει με αυτόν τον τρόπο, ότι η πράξη και η συμπεριφορά του είναι αδικαιολόγητη, ισχυρισμός που διατυπώνεται με στερεότυπες εκφράσεις όπως *πράγμα μηδὲν πρὸς ἐμὲ ἔχων, μηδενὶ λόγῳ χρησάμενος, ἄλογόν μοι ἤϊδιαν*³⁶³.

Ωστόσο, τέτοιου είδους ισχυρισμοί για τα νομικά δικαιώματα του αντιπάλου, όπως και άλλοι που αφορούν στο χαρακτήρα και στην κοινωνική θέση του, διατυπώνονται με στερεότυπο τρόπο και πολλές φορές αποδεικνύονται ψευδείς από άλλα στοιχεία της υπόθεσης. Συγκεκριμένα, συχνά στη *διήγησιν* καθίσταται φανερό ότι πριν από την αδικία ο αιτούμενος και ο αντίπαλος είχαν εχθρικές σχέσεις. Στην περίπτωση αυτή τέτοιες διατυπώσεις είναι απλώς ρητορικές φόρμουλες και η υποτιθέμενη έκπληξη του αιτουμένου για ό,τι συνέβη είναι απλώς στρατηγική, προκειμένου η συμπεριφορά του αντιπάλου να παρουσιαστεί ως παράλογη και αδικαιολόγητη. Σε άλλες περιπτώσεις, προκειμένου να παρουσιαστεί ως παράλογη η αδικία εις βάρος του και να σκιαγραφηθεί ο αντίπαλος ως βίαιος, οξύθυμος και

³⁶¹ Βλ. π.χ. P.Louvre I 3.24-26 ἄξι[ιῶ] ἀχθῆ|ναι τοὺς ἐγκαλουμένους Πανοῦφιν Στο|τοήτεως καὶ Πακῶσιν Κάννειτος· BGU I 22.9-12 Ταορσε|νοῦφισ, γυνή Ἀμμωνίου|τοῦ καὶ Φίμωνος πρεσβυ|τέρου κόμης Βακχιάδο(ς). Bryen 2013, 131 και 162.

³⁶² P.Mich. III 174.8 τούτων εἷς τις Ἰσίδωρος Μαρεῖ, 11 ἐπῆλθον κάμοι δι' ἐνὸς τῶν ὑποβλήτων Ἀμμωνίου τινὸς ἐπικαλουμένου Καβοῖ· P.Mich. VI 424.4 δηλὼν τὴν γενομένην μοι ἐπέλευσιν ὑπὸ Σώτου τινὸς.

³⁶³ P.Col. VIII 209.24-26 ἀπλῶς μηδὲν μου ὀφείλον|τος· BGU I 22.8-9 ἀπλῶς μηδὲν ἔχουσα |πράγμα πρὸς ἐμὲ· P.Gen.I² 3.9-10· P.Flor. I 58.7 αλογως, 10 δῖχα παντὸς λόγῳ|ν· P.Lond. II 342.6-7 ἄλογον ἤϊδιαν συνεστή|σαντο· P.Lond III 1218.9-10 οὐκ εἶχον| ἀπλῶς πρᾶγμα· P.Mil.Vogl. IV 222.7-8 πρᾶγμα μηδὲν πρὸς ἐμὲ|ἔχων· P.Mil.Vogl VI 265.10-12 πρᾶ|γμα τοῦ καθόλου|πρ[ὸς] ἐμὲ μὴ ἔχων· P.Ryl.II 113.12-13 μὴ ἔχοντας πᾶν|πράγμα πρὸς ἐμὲ· P.Würzb. 8.14-15 ο[ὐδὲν]||καθ|όλου πρᾶγμα μ[ο]ν ἔχοντ[ος] πρὸς αὐτὸν· SB X 10239.10-11[πρᾶ|γμα ἄλλως μὴ ἔχουσαι|πρὸς] ἐμὲ· BGU I 22.8-14 ἀπλῶς μηδὲν ἔχουσα|πράγμα πρὸς ἐμὲ, Ταορσε|νοῦφισ, γυνή Ἀμμωνίου|τοῦ καὶ Φίμωνος πρεσβυ|τέρου κόμης Βακχιάδο(ς)|ἐπελθοῦσα ἐν τὴν οἰ|κία μου ἄλογόν μοι ἤϊδιαν συνεστή|σατο· SB I 5235.5 [ἄλογ]ον ἤϊδ[ι]αν· SB I 5232.21-2 μηδενὶ [λ]όγῳ [χ]ρη|[σάμενο]ς· P.Oxy.XXXVIII 2853.7-8 οἱ δὲ μηδενὶ λόγῳ χρησά|μενοι ἐπῆλθον ἡμῖν καὶ πληγαῖς ἠκίσαντο· P.Strasb. V 401.5 μηδενὶ λ[ό]γῳ χρησάμενος· Βλ. και PSI V 463.8-9. Βλ. Kelly 2011, 60 και σημ. 91· Bryen 2013, 92 και 94. Πβ. Usher 1999, 44 για τη χρήση του τόπου της απρόσμενης εχθρικότητας από τον Ανδοκίδη.

κακοήθης, διακρίνεται στη *διήγησιν* προσπάθεια του αιτουμένου να συσκοτίσει ή και να αποσιωπήσει τα πραγματικά αίτια της φιλονεικίας³⁶⁴. Σε άλλες περιπτώσεις η απόφαση εγείρει βάσιμες υποψίες ότι ο ισχυρισμός του αιτουμένου δεν ήταν αληθής³⁶⁵.

Η άλογη βία του αντιπάλου σε αντιδιαστολή προς τον ήπιο χαρακτήρα και τη σύνεση του αιτουμένου τονίζεται και με τον ισχυρισμό ότι διαμαρτυρία του οδήγησε σε ακόμη μεγαλύτερη βία εκ μέρους του αντιπάλου³⁶⁶.

Στην περίπτωση που ο αιτούμενος γνωρίζει το δράστη, μια στρατηγική είναι να παρουσιαστεί η επίθεση ως φυσικό, λογικό επακόλουθο του βίαιου και ανήθικου χαρακτήρα του αντιπάλου. Σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα ο αιτούμενος αναφέρει ότι είχε υποστεί και στο παρελθόν άλλη αδικία από τον αντίπαλο³⁶⁷.

Στις αιτήσεις, λοιπόν, που αφορούν αδικία ή εγκληματική ενέργεια ο αντίπαλος παρουσιάζεται ως μοχθηρός, επικίνδυνος, ανήθικος και αδίστακτος. Διαπράττει πράξεις ασυνήθιστης βιαιότητας, τις οποίες ο αιτούμενος περιγράφει με τους πιο δυνατούς όρους, με παραστατικότητα και φορτισμένο λεξιλόγιο, χρήση επιθέτων με αρνητική σημασία υπερθετικού βαθμού (π.χ. *ὕβριν τὴν ἀνωτάτην*), για να χαρακτηρίσει τις πράξεις του, και επιρρηματικούς προσδιορισμούς του ποσού, για να δηλώσει το μέγεθος του θράσους και της βίας που επιδεικνύει, ενώ η εκφραστική διατύπωση και η σύνταξη, όπως το *πολυσύνδετον* και η αντιθετική επιδοτική σύνδεση, και ρητορικοί *τρόποι* όπως η *λιτότης* (π.χ. *ὕβριν οὐ τὴν τύχουσαν*) αποτυπώνουν εμφιαστικά τη βία του αντιπάλου αλλά και την ψυχική ταραχή του αιτουμένου. Μάλιστα, κάποιες φορές δηλώνεται ότι ο αντίπαλος αντλεί ευχαρίστηση από την επίδειξη βιαιότητας³⁶⁸. Η

³⁶⁴ Bryen 2013, 94. Βλ. και Στεφάνου 2009α, 273-274.

³⁶⁵ Βλ. SB I 5232.21-2, Kelly 2011, 60 σημ. 92.

³⁶⁶ Kelly 2011, 254· Bryen 2013, 134.

³⁶⁷ Bryen 2013, 92. Βλ. π.χ. P.Oxy. III 488 καὶ γὰρ καὶ πέρυσι πρὸς τούτοις ἑτερά με κακῶς παρέγραψεν.

³⁶⁸ Bryen 2013, 305-306 σημ. 25. Βλ. π.χ. SB VI 9421.12-21 γυνὴ ἀναιδεῖα μεγίστη καὶ θρά|σει κεχορηγημένη· Ἐπιτα|έπισχόντι μοι αὐτὴν παραι|νοῦντος ἀποσχέσθαι ἡμῶν|διὰ τὸ τῆς ὥρας ἄδηλον εἰς το|σοῦτον ἀπονοίας ἐλθοῦσα ἐπι|πηδήσασά μοι, ἀνασεσοβημέ|νη τοὺς τρόπους, ἐξέτεινεν|καὶ τὰς χεῖρας καὶ ἔτ|υ|πνέν με|καὶ διελοιδορήσατ|ὸ τισι τῶν| περιεστῶτων θυ|γατριδῶν· P.Amh. II 77.17-25 ὁ Πολυδε|ύκης ἐπελθὼν μοι|μεθ' ἐτέρων ὧν τὰ ὀνόματα ἀγνοῶ| πλείς|τ|α|ι|ς|πληγαῖς με ἠκίσατο, καὶ μὴ ἄρκεσθε|ῖ|ς|ἐπὶ|ν|εγκέ μοι Ἦρα|κλ|ἄν τινα μαχαιρο|φόρων οὐσιακῶν καὶ ἀμφοτέροι βία|βασ|τ|ῖ|ς|ἀξάντες με εἰσῆνεγκαν εἰς τὸ λογ|ῖ|στήριον|τοῦ ἐπιτρόπου τῶν οὐσιῶν καὶ ἐποίησάν με| [.]κ[.] . αἰον ὄντα μαστιγοῦσθαι εἰς τὸ ἀναδῶ|ν|αῖ| με α|ὐτοῖς| τὸ τοῦ [Ἀρπ]αγάθου ἀναγράφιον· SB VI 9458.4-5 ὕβριν οὐ τὴν τύχουσαν παθὼν ἀπὸ Κρονίου τινὸς ἀνθρώ|που τολμηροῦ, 11 ἀπαιτεῖ τῇ ἑαυτοῦ τόλμῃ καὶ ἀναιδεῖα, 16-24 ὕβριν τὴν ἀνωτάτην ἐποίησεν |ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καὶ παιδ|ῖ|σκας μου ἐν|μέσῃ πλατεῖα ἀποδοῦσαι τὰς περὶ αὐτὰς|αἰσθητάς· οὐκ ἄρκεσθεῖς ἐπὶ τούτοις ἀλ|λά καὶ ἡργολάβησεν αὐτάς. καὶ δὴ παραγε|νομένου μου καὶ περὶ τούτων λογοποι|ομένου πρὸς αὐτόν, ἀνεπιστρεπτή|σας|τῇ αὐτῇ τόλμῃ ἐπειράθη καὶ πρὸς ἐμὲ|χρησασθαι· P.Ryl. II 136.11-12 ὕβριν μοι συν|εστήσαται οὐ τὴν τυχοῦσαν· SB XVI 12678.23-24 αὐθάδῃ τρ|ό|πο|υ| κεκτημέ|ν|ος· P.Ryl. II 141.18-20 ἔδωκάν μοι|πληγὰς πλείους ἀναιδευ|όμενοι μὴ ἀποδῶναι· P.Fay.108.10-17 ἐπὶ|λθαν ἡ | μεῖν κακοῦργοι τινες ἀνά [μ]έσον Πολυ |

περιγραφή της αλαζονείας του αντιπάλου γίνεται με λεκτικούς τρόπους που συναντώνται και στην αττική δικανική ρητορεία³⁶⁹.

Ο αντίπαλος κινείται αθόρυβα, ώστε αιφνιδιάζει το θύμα, θυμίζοντας ληστή, *ληστικῶ τρόπῳ*³⁷⁰. Σε πολλές αιτήσεις η φράση χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει πράξεις που πιο πολύ μοιάζουν με πράξεις μικροκλοπής παρά για ληστρικές επιδρομές, επομένως εκφράζει εμφιαστικά την οργή για ό,τι συνέβη³⁷¹ και παρουσιάζει τη συμπεριφορά του αντιπάλου ως ανάρμοστη σε μια πολιτισμένη κοινωνία³⁷². Μάλιστα, μπορεί ακόμη και να στήνει ενέδρα στον αιτούμενο³⁷³.

Επιπρόσθετα, ο αιτούμενος αποδίδει στον αντίπαλο κατώτερα κίνητρα, όπως το κέρδος³⁷⁴ και ο φθόνος³⁷⁵. Η Ταμύσθα στην αίτησή της όπου εκφράζει το αίτημα να της επιστρέψουν οι συγγενείς της τη γη που είχε κληρονομήσει και της την πήραν, αλλά και να συνεχίσουν να την καλλιεργούν εκείνοι αλλά προς όφελός της, κατά τη συνηθισμένη πρακτική, αποκαλύπτει πως το κίνητρο των ανδρών συγγενών της που τους ώθησε να αναλάβουν την καλλιέργεια της γης δεν ήταν η υποχρέωση που απέρρεε από τη συγγενική τους σχέση να την απαλλάξουν ως γυναίκα από το μόχθο της καλλιέργειας

δευκίας καὶ τῆς Θεαδελφείας καὶ ἔδῃσαν | ἡμᾶς σὺν καὶ τῷ μαγδωλοφύλακι καὶ πλη | γαῖς ἡμᾶς πλίσταις ἤκισαν κ[αί] τραν | ματιαῖον ἐποίησαν τὸν [Πασίω]να καὶ | εἰσάνηρα[ν ἡμ]ῶν χοιρίδι[ον] α καὶ ἐβάς | [ταξαν τὸν τοῦ Πασίων]ος κιτῶνα· P.Berl. Frisk 3.10 βί<<ι>>αν παθῶν οὐ τὴν τυχοῦσαν· SB XXIV 16252.5-8 ὕ[βριν] πέπονθα ὑπὸ ἀνθρώπου Αἰγυπτίου| [Ἰσιδώρου Α]χ[ι]λλᾶ γραμματέ[ως ἐπιτ]ηρητῶν γεννηματογραφουμένων | [κώ]μης Καρανίδος τῆς Ἡ[ρακλ]είδου μερίδος τοῦ Ἀρσινοεῖτου νομοῦ| συν[ε]ργούντος αὐτῷ εἰς τρυφὴν Διδύμου ὑπηρετοῦ οὐ τὴν τυχοῦσαν, όπου εντυπωσιάζει το υπερβατό. Πβ. P.Mich. V 230. Βλ. και SB I 5232.21-2, όπου η απόφαση εγείρει βάσιμες υποψίες ότι ο ισχυρισμός αυτός δεν ήταν αληθής, Kelly 2011, 60 σημ. 92. Πβ. O.Narm. I 92.17-18 μετ' ὕβρεως θρη|σκεύειν.

³⁶⁹ Βλ. χαρακτηριστικά SB VI 9458.4-5 και 11 όπου η σύζευξη των ουσιαστικών *τόλμη* και *ἀναΐδεια* στο τμήμα της περιγραφής της συμπεριφοράς του αντιπάλου συναντάται και στον Αντιφώντα, Usher 1999, 15.

³⁷⁰ Βλ. π.χ. PSI VIII 883.5· P.Ryl. II 127.11, P.Ryl. II 129.7-8, P.Ryl. II 130.6-7, P.Ryl. II 134.18, P.Ryl. II 136.8-9, P.Ryl. II 137.12-13, P.Ryl. II 140.13-14, P.Ryl. II 142.11-12, P.Ryl. II 146.11-12, P.Ryl. II 148.16-17. BGU IV 1061.14, P.Mich. IX 523.9, P.Oxy. L 3561.8, SB I 5235.8, CPJ III 455.5-6, P.Strasb. IV 216.6-7, SB XIV 12022.7, SB XX 14679.8-9, Kelly 2011, 48 και σημ. 44 και 60 και σημ. 93. Βλ. και P.Mich. V 230. επιβάλλον(τός) τινος ληστικῶ τρόπο. Για το στερεοτυπικό χαρακτήρα αυτής της φράσης βλ. επίσης Grünewald 2004, 29.

³⁷¹ McGing 1998, 167-168.

³⁷² Lewis 2000, 95. Για μια διαφορετική προσέγγιση βλ. Wolff 2003, 160-162 και 167.

³⁷³ P.Oxy. VI 898.17-18 ἐνήδρευ|σεν.

³⁷⁴ P. Ryl. II 141.15-20 ὑπὲρ ὧν ὀφείλουσί μου βλάβους κατα|νεμήσεως διὰ τῶν ἐατῶν|προβάτων ἔδωκάν μοι|πληγὰς πλείους ἀναιδεύ|όμενοι μὴ ἀποδῶναι· P.Mich. III 174.9-10 νοθεύων τὰς κυριακάς μισθῶσεις χάριν τοῦ διασεῖν καὶ ἀργυρίζεσθαι.

³⁷⁵ Βλ. π.χ. P.Oxy. XLIX 3468.10-17 ν[ῶ]ν δὲ|ὁ Ἀρσιῆς[ι]ς, ἐποφθαλμιάσας|τῷ ὑπάρχοντί μοι μέρε|οικίας, ἧς ἐστὶν κοινωνός μου, | ἐτόλμησεν ἐπιτελέσαι κα|τ' αὐτοῦ γράμματα ἐνεχυρασίας, |βουλόμε[ν]ος ἐπικρατῆσαι μέ||ρο]υς οἰκ[ίας].

της γης, αλλά να οικειοποιηθούν την περιουσία, πιθανότατα για να μη χαθεί από την οικογένειά τους σε περίπτωση που παντρευόταν κάποιον ξένο³⁷⁶.

Ο αντίπαλος παρουσιάζεται ως άνθρωπος που δεν τηρεί υποσχέσεις, αναξιόπιστος, αφερέγγυος και απατεώνας³⁷⁷, που θέλει να παραπλανήσει τον αιτούμενο και αποδεδειγμένα ψεύδεται³⁷⁸. Άλλες φορές τονίζεται ότι δεν σέβεται τη διοίκηση ούτε πειθαρχεί σε δικαστικές αποφάσεις ή αποφάσεις άλλων αξιωματούχων³⁷⁹ και αγνοεί προκλητικά τους νόμους³⁸⁰. Η καταγγελία τέτοιας συμπεριφοράς συνιστά και έμμεση κριτική στη διοίκηση³⁸¹.

Σε κάποιες περιπτώσεις ο αντίπαλος σκιαγραφείται ως ο τύπος του ισχυρού και εύπορου ανθρώπου που εκμεταλλεύεται τη θέση του και την επιρροή που ασκεί στην τοπική κοινωνία, για να αδικήσει τους αδύναμους κοινωνικά και οικονομικά³⁸². Εξαιτίας αυτής της επιρροής ο αιτούμενος δηλώνει ότι δεν μπορεί να προσφύγει στη δικαιοσύνη. Μια τέτοια δήλωση μπορούσε να συμβάλει στην ικανοποίηση του αιτήματος, επειδή ακριβώς αποτελούσε έμμεση άσκηση κριτικής στη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού. Συγκεκριμένα, υποδήλωνε την αποτυχία της τοπικής διοίκησης

³⁷⁶ BGU II 648, Mueller 2002, 275.

³⁷⁷ P.Louvre I 3.21-23 ἀλλ' ἐπεὶ τῇ μὲν ὑποσχέσει| συνεθετο, τῇ δὲ ἀποδόσει μέχρι ν[ύ]ν| οὐχ ὑπῆντησαν.

³⁷⁸ P.Oxy. XXII 2342.16-17 πλανῶσα [ἐμ]ὲ καθ' ἐκάστην| ἡμέραν, 19-20 ἰδὼν |αὐτὴν ψευδομένην· P.Oxy. VI 898.7-8 πολλὰ μ[ε] ἀ]δικοῦσα ἔτι |καὶ πλανήσασά με, 24-26 οἰομένη ἐκ τοῦ|του δύνασθαι ἐκφυγεῖν ἃ διέπρα|ξεν

³⁷⁹ Βλ. π.χ. P.Oxy. I 38.13-16 ἀκολούθως τοῖς ὑπὸ σοῦ τοῦ εὐερ|γέτου προστεταγμένοις καὶ τοῖς γεγόνοσι, ὑπὸ τοῦ |Πασίωνος ὑπομνηματισμοῖς. τοῦ δὲ Σύρου| μὴ βουλομένου ἐνμείναι τοῖς κεκριμένοις· BGU I 340.21-25 κατα|φρονοῦν[τ]ες τῆς [π]ερὶ ἐμὲ ἀπρα|γμοσύνης| καὶ τῶν περὶ τῶν τοιούτων ὑπὸ πάντων ἡγεμόνων|προστεταγμένων· P.Flor. III 382.48-50 διόπερ θαυμάσας αὐτοῦ| τῇ|ν ἀνυπερβλήτον τόλμ[αν καὶ] ἐπήρειαν|καὶ ἀνομίαν,|οὐχ ἡσύχασα. Πβ. P.Oxy. VI 898.24-26 οἰομένη ἐκ τοῦ|του δύνασθαι ἐκφυγεῖν ἃ διέπρα|ξεν.

³⁸⁰ SB IV 7464.10-11 ἐν τῇ κόμῃ μεσοῦσης ἡμέρας, ὥς|οὐκ ὄντων νόμων, πληγαῖς με ἠκίσατο. Βλ. καὶ P.Turner 34 όπου σε ὅλο το κείμενο κυριαρχεῖ ἡ νομικὴ ορολογία καὶ ἡ αντίπαλος σκιαγραφεῖται ὡς μηχανορράφος καὶ ασεβὴς πρὸς τοὺς νόμους.

³⁸¹ Bryen 2013, 96-97.

³⁸² SB XVI 12678. 14-15 τῇ περὶ αὐτ[ὸν]| [δυναστεία] ἐξυβρίζοντα· P. Sakaon 36.16 τῇ τοπικῇ δυναστείᾳ χρώμενος· P.Fouad I 26.14-17 αὐθαδία καὶ βία πολὺ δυναμενος ἐπὶ |τῶν τόπων, καὶ οὐ δυνήσομαι πρὸς |αὐτ[ὸν]| ἐπὶ τοιούτοις| δικαστῶς, ἐπὶ πολὺ |δυνάστης ἐστίν· SB XX 14401.7-16 ἐστὶν Πτολεμαῖος υἱὸς Πάππ[ρ]ο[υ] |τινὸς γεγενηνασιαρχικότος ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἀρσιν[ο]λείτου, αὐθάδης τῷ τρόπῳ κ[αὶ] βί|βριος, δανιστιμὸν βίον ζῶων καὶ πράσσεων ἀνόσια| πᾶν[τα] ἀπειρημένα, στατηρι|αίο|υς τόκους ἀπαιτῶν τῇ περὶ αὐτὸν ἐν τῷ νομῷ| δυγ[άμε]ι, παρηγησάμενος τὰς τῶν|ν ἐπάρχων καὶ τὰς τῶν Αὐτοκρατόρων ἐντρολάς, ἐν οἷς κάμοι τὸ αὐτὸ διεπράξατο, καὶ στατηριαίους τόκους πράσσει,| ἐπικατερχόμενος εἰς τὰς κ[ώμ]ας μετὰ πλήθους καὶ ὕβρεις πλείστας τοῖς ἀπ[ο]τομ[έν]οις παρεχόμενος. Π[ολλὰ]κις οὖν κάμοι, κύριε, τὸ αὐτὸ ποιήσας ἀλόγους ὕβρις|[διὰ] τῶν ὑπ' αὐτοῦ, ἔαν βου[λ]η|θῶμεν στρατηγῷ ἐντυχεῖν περὶ τῆς αὐτοῦ βίας| [τὰ] ὑπάρχοντα ἕως τοῦ [ν]ῦν ἐφέλκεται ἐπὶ τὰ στρατήγια καὶ συνεδρεῦουσι τῷ δικασ[τ]ῇ. Ἐκ τούτου συμβαίνει μὴ τυγχάνειν ἡμᾶς ἐγδικίας. P.Diog. 17.16, P.Flor. III 382.54, P. Mich. VI 422.27-9, P.Mil. Vogl. I 27.i.11-12, P.Oxy. VIII 1120.7-9, P.Ryl. II 119.30-31. Βλ. Kelly 2011, 61 καὶ σημ. 98 καὶ Bryen 2013, 96-97 καὶ σημ. 21-24 (σ. 305).P.Oxy. XXIV 2410.21-22 ὅθεν τρύπ[ου]ν ὑπερισχύοντος.

και κατά συνέπεια μπορούσε να οδηγήσει σε αμφισβήτηση της νομιμότητας των διοικητών³⁸³.

Ας σημειωθεί ότι η παρουσίαση του θύματος ως *μετρίου* που υπέφερε στα χέρια ενός αλαζόνα και υβριστή, εκτοξεύει απειλές και εκφοβίζει, στήνει ενέδρα, καθώς και η περιγραφή των πράξεων του αντιπάλου με δυνατούς όρους γίνεται και στους αττικούς ρήτορες³⁸⁴.

Ενδεικτικό παράδειγμα της *ήθοποιίας* ως ρητορικής στρατηγικής στις αιτήσεις της ρωμαϊκής περιόδου αποτελεί η πολύ καλά διατηρημένη αίτηση του Πτολεμαίου, γιου του Διοδώρου, προς τον έπαρχο Λούκιο Βαλέριο Πρόκουλο, σχετικά με κάποιο βίαιο περιστατικό εναντίον του, με δράστες κάποιους Ισίδωρο και Αμμώνιο, *ναυτοκολυμβητές*³⁸⁵. Στη *διήγησιν*, ενώ παρουσιάζεται ο ίδιος ως πρότυπο πολίτη και μετριοπαθής γαιοκτήμονας που πληρώνει τους φόρους που του αναλογούν, επιδιώκει επιμελώς να σκιαγραφήσει τον αντίπαλό του Ισίδωρο ως ανήθικο, καταχραστή, κερδοσκόπο και αδίστακτο τοκογλύφο και τον συνεργό εκείνου Αμμώνιο ως άνθρωπο που δεν μπορεί να ζήσει χωρίς να δημιουργεί προβλήματα στους άλλους³⁸⁶. Αρχίζει την εξιστόρηση των γεγονότων με μια πολύ υποτιμητική αναφορά στην επαγγελματική ιδιότητα του αντιπάλου³⁸⁷. Αναφερόμενος γενικά στη συμπεριφορά μιας συγκεκριμένης κοινωνικής τάξης πολιτών υπογραμμίζει την πολιτική διάσταση της υπόθεσής του³⁸⁸.

Αμέσως μετά, η υποτιμητική διάθεση στοχεύει απευθείας τον αντίπαλο, προς τον οποίο αποδίδει προσβλητικούς χαρακτηρισμούς, με επίθετα που εμφαστικά δηλώνουν αυθάδεια, αλλά και ταπεινά κίνητρα, όπως το κέρδος³⁸⁹. Ακόμη, υπονομεύει το συνεργό του Αμμώνιο αποδίδοντάς του τον υβριστικό χαρακτηρισμό *υπόβλητο* αντί *υπέρητη* που συνιστά προσβολή στην οικογένειά του, αφού εκτός από «ακόλουθος,

³⁸³ P.Fouad I 26.14-17 αὐθαδία καὶ βία πολὺ δυναμενος ἐπὶ τῶν τόπων, καὶ οὐ δυνήσομαι πρὸς αὐτ[ὸν] ἐπὶ τοιούτοις/ δικαστῶς, ἐπὶ πολὺ δυνάστης ἐστίν. Βλ. Bryen 2013, 96-97.

³⁸⁴ Usher 1999, 92.

³⁸⁵ P. Mich. III 174, βλ. Bryen 2013, 18-29.

³⁸⁶ Bryen 2013, 13-14, 16.

³⁸⁷ P.Mich. III 174.4-8 εἰδὸς τί ἐστὶν ἐν τῷ νομῷ ἐν ἀριθμῷ ἀνδρῶν οἱ καλοῦνται ναυτοκολυμβηταί, οὗτοι δημ[ό]σιοι ὄντες καὶ τῇ τῶν ὑδάτων διοικήσει ὑπηρετοῦντες προσμένοντάς τε[τοις] κατ[ὰ] καιρὸν αἰγιαλοφύλαξι καὶ κατασπορευσι, διὸ καὶ ἀφίονται παντὸς ἐπικεφαλείου|καὶ πάσης λειτουργίας ἔτι δὲ καὶ ἐκ τοῦ δημοσίου σιτοῦνται καθ' ὃ οὐκ ἐξὸν αὐτοῖς κα[θόλου] ἐτ[έ]ρα τινὶ πραγματεῖα παρενχειρεῖν.

³⁸⁸ Usher 1999, 87.

³⁸⁹ P.Mich. III 174. 8-10 τούτων εἷς τις Ἰσίδωρος Μαρεῖ ἀνὴρ| πᾶν το[λ]μήεις καὶ αὐθάδης τῷ τρόπῳ δι' ὑποβλήτων νοθεύων τὰς κυριακὰς μισθώσεις χάριν τοῦ διασεῖν καὶ ἀργυρίζεσθαι καθ' ὃ καὶ ἀποδείξω ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ.

υφιστάμενος» μπορεί να σημαίνει επίσης «παιδί αμφισβητήσιμης πατρότητας»³⁹⁰. Στη συνέχεια σπεύδει να δηλώσει ότι αιτία της επίθεσης στάθηκε η συνέπειά του στην καταβολή των φόρων, διαγράφοντας έτσι τον εαυτό του ως καλό και χρήσιμο πολίτη³⁹¹.

Ο αντίπαλος σε πολλές περιπτώσεις περιφρονεί το θύμα του για κάποιου είδους σωματική αδυναμία³⁹². Άλλες φορές ο παράγοντας της ανισότητας των δύο αντιπάλων είναι το φύλο ή το επάγγελμα³⁹³. Τέτοιοι ισχυρισμοί αποσκοπούν στο να τονιστεί η δύναμη του αντιπάλου στο πλαίσιο της στρατηγικής του αιτουμένου³⁹⁴ και είναι αποτέλεσμα επίδρασης *τόπων* της ρητορικής. Ο πλούσιος και υβριστής άνθρωπος είναι ένας τυπικός χαρακτήρας στους αττικούς ρήτορες, όπως για παράδειγμα στο Δημοσθένη³⁹⁵. Η αδικία εναντίον των αδυνάτων καταγγέλλεται, προκειμένου να αποτραπεί πιθανή κοινωνική διάκριση εκ μέρους του αξιωματούχου³⁹⁶.

Δεν είναι λίγες οι φορές, μάλιστα, που η εικόνα του αβοήθητου θύματος είναι κατασκευασμένη, πλαστή, καθώς, παρά την όποια φυσική αδυναμία που μπορεί να είναι πραγματική, αποδεικνύεται ότι και ο ίδιος ο αιτούμενος κατέχει στην τοπική κοινωνία κάποια θέση ισχύος, όπως ο Πτολεμαίος που υπέβαλε την αίτηση που αναφέρθηκε πιο πάνω³⁹⁷.

Ενδεικτική της ανηθικότητας του αντιπάλου είναι η περιφρόνηση του αιτουμένου ακόμη και για το ότι είναι άνθρωπος φιλήσυχος³⁹⁸. Άλλες φορές

³⁹⁰ P.Mich. III 174 11-12 ἐπὶ λθον κάμοι δι' ἑνὸς τῶν ὑποβλήτων Ἀμμωνίου τινὸς ἐπικαλουμένου Καβοιᾶνδρὸς ἐπιμέμπτου καὶ διὰ τὸ ἀκοσμοῦ βιοῖν προγραφέντος, Bryen 2013, 18.

³⁹¹ P.Mich. III 174. 12-14 τυγχάνοντι οὐσιακῶ|μισθωτῇ καὶ ἱκανοὺς φόρους διαγράφοντι εἰς τὸν κυριακὸν λόγον καὶ πρὸς τὴν|μισθωσιν ἱκανὰ ὑπαλλάτταντι

³⁹² P.Mich. VI 424.3-5 δηλῶν τὴν γενο|μένην μοι ἐπέλευσιν ὑπὸ Σώτου τινὸς καταφρονήσαντος τῆς περὶ τὴν ὄψιν μου ἀσθενείας βουλομένου αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντά μου κατασχεῖν βία καὶ αὐθαδῶ χρώμενος· P.Mich. VI 425.11-12 ὡς ἐπισυνουῖς, |μονόφθαλμος γὰρ ὢν τῷ δοκοῦντι ὄρᾶν οὐ βλέπω ὡς ἐν ἀνφοτέροις· SB XXII 15774.11-16 Νυνεὶ δὲ Ἰου|λίου καὶ Σώτας ἀμφοτέροι Εὐδᾶτος| οὐ δεόντως βιαίω|ς καὶ αὐθάδως ἐπεληλύθασιν ἐδᾶ|φεσίμου μετὰ τὸ τ|τὴν κατασπορὰν ποιήσασθαι με καὶ| ἐκάλυσάν με ἐν [τούτοις δυνάμει τῇ περὶ αὐτοὺς ἐπὶ τῶν] |τόπων, καταφρο|νούντων τὴν περὶ τὴν ὄψιν μου| |ἀσθένειαν. Βλ. καὶ P.Mich. VI 422, Chrest.Mitt. 52.11-12, Chrest. Wilck. 360.2 (= BGU II 648), P.Flor. I 58.14, SB XIV 11904.8-10. Βλ. Kelly 2011, 61 καὶ σημ. 99 καὶ Bryen 2013, 97 καὶ σημ. 25.

³⁹³ Βλ. π.χ. P.Flor. I 58 [καταφρονο|ῦντές μου ὡς γυναικὸς ἀσ|θ]ε[νο]ῦς· Βλ. π.χ. BGU I 291.8-11(=Chrest. Wilck. 364.8-11) Πετρώνιος|δ[έ] τις Νουμ|ην]ίου καταφρο|νή[σ]ας μου ὡς γυναικὸς ἀ|βοηθήτου· Chrest. Wilck. 361.45 μὴ ἐνοχλεῖσθαι με γυναῖκα οὐσ[α]ν ἀνανδρον καὶ ἀβοηθήτον· P.Oxy. I 38.15-17 τοῦ δὲ Σύρου| μὴ βουλομένου ἐνεμῖναι τοῖς κεκριμένοις |ἀλλὰ καὶ καταργοῦντός με χειρότεχρον ὄντα, Bryen 2013, 97 καὶ σημ. 25. Ἦταν υφαντουργός, βλ. Grenfell –Hunt 1898, 82 σχόλιο εκδότη. Για τη στερεότυπη χρήση της μετοχής καταφρονήσας βλ. καὶ SB XVIII 13733.21.

³⁹⁴ Bryen 2013, 99.

³⁹⁵ Δημ. *Κατὰ Μειδίον* 21.91. Βλ. Kelly 2011, 61.

³⁹⁶ Papathomas 2007b, 869.

³⁹⁷ Bryen 2013, 211-212.

³⁹⁸ BGU I 340.21-23 κατα|φρονοῦν[τ]ες τῆς [π]ερὶ ἐμὲ ἀπρα|γμοσύνη[ς]· P.Oxy. XXIV 2410.2-4 Ὁρείων| τις []. ζ καταφρονῶν| [ῆμ]ων τῆς ἀπραγμο|σύνης.

προβάλλονται κίνητρα που στηρίζονται σε κοινωνικά στερεότυπα σχετικά με τα δύο φύλα, δηλαδή η επίθεση αποδίδεται στην υποτίμηση του γυναικείου φύλου³⁹⁹.

Σε κάποιες περιπτώσεις ο αντίπαλος καταγγέλλεται ως *συκοφάντης* που προσάπτει ψευδείς κατηγορίες σε αθώους. Σε αρκετές αιτήσεις συναντάται η λέξη *συκοφάντης* και ομόρριζα αυτής⁴⁰⁰. Οφείλουμε, ωστόσο, να είμαστε κριτικοί ως προς την αλήθεια τέτοιων ισχυρισμών, καθώς πιθανότατα αποτελούν ρητορικό *τόπο*. Λαμβάνοντας, μάλιστα υπόψη την επίδραση της αττικής ρητορείας στη γλώσσα των αιτήσεων, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι αυτοί οι ισχυρισμοί οφείλουν περισσότερα στη δικανική ρητορεία της κλασικής Αθήνας⁴⁰¹, παρά στην καθημερινή ζωή της Ρωμαϊκής Αιγύπτου⁴⁰².

(iii) Πάθη (παθοποιία)⁴⁰³.

Μια από τις τρεις *έντέχνους* *πίστεις* κατά τον Αριστοτέλη είναι το *πάθος*, δηλαδή η προσπάθεια του ρήτορα να διεγείρει συναισθήματα στην ψυχή του αποδέκτη⁴⁰⁴.

Η αρνητική διαγραφή του ήθους του αντιπάλου επιδιώκει να πείσει για το δίκιο της απαίτησής του και να διεγείρει τα πάθη⁴⁰⁵, δηλαδή να προκαλέσει την οργή και την αγανάκτηση (*indignatio*)⁴⁰⁶ του παραλήπτη, προκειμένου να πράξει τα δέοντα. Εξάλλου, η επίκληση στη *μισοπονηρία* του αξιωματούχου και η χρήση του όρου *μισοπόνηρος* *έκδικία* για την απόφαση αποσκοπεί όχι τόσο στο να κολακεύσει όσο να προκαλέσει οργή για την αδικία και επιθυμία εκδίκησης στην ψυχή του⁴⁰⁷.

³⁹⁹ Chrest. Wilck. 364.9-11 καταφρο|νή[σ]ας μου ως γυναικὸς ἀ|βοηθήτου.

⁴⁰⁰ SB XX 15036.3-5 τοῖς[συκοφαντουμ]ένοις [περ]ὶ πλείστο[υ] ἐ|στὶν μὴ|[ἀφ]ησυχάσαι] ἐπὶ τ[ῶν] τ[ε] ἐπηρεά[ζ]ειν βου|[λομένων] καὶ| συκοφαν[τε]ῖν, 10-11 ἡμῶν οἰκ[οῦ]σα καὶ βουλομένη ψευδεῖς[αἰτίας], 13-14 πρὸς πειθανότητα τοῦ[συκοφαντήμ]α[τος], 22 [περὶ] ὧν ἐσυκοφαντούμεθα, 30-31 μὴ|[δὲ] τὸ συκοφάντημα αὐτῆς ὅφ' ἡμῶν ἀποσιωπηθῇ, Chrest.Mitt. 68.19-20 ἀπ[ο]λ[υθ]ῶι τῆς συκοφαντώδου κα[τη]||[γορί]ας P.Mich. V 231.7 συκοφαντιῶν. Για μια διαφορετική λεκτική διατύπωση των ψευδών κατηγοριών βλ. P.Ryl. II 144.20-3 ἐπὶ δὲ καὶ ἐτόλμησεν πθονοῦς μοι ἐπα|γαγεῖν αἰτίας τοῦ μὴ ὄν[τος]. Βλ. Kelly 2011, 291-292 και σημ. 13-24. Την κατηγορία ότι εγκατέλειψε το ιερό χωρίς άδεια επιχειρεί να αναιρέσει ως ψευδή ο ιερέας που έστειλε τη σωζόμενη σε όστρακο αίτηση SB XVIII 13730.

⁴⁰¹ Collomp 1926, 125-131·Schmidt 1950. Πβ. Λυσ. *Δήμος καταλύσεως άπολογία* 3.

⁴⁰² Kelly 2011, 294.

⁴⁰³ Kennedy 1963, 93-95.

⁴⁰⁴ Αριστ. *Ρητ.* I, 1356a, βλ. Lanham 1991, 122. Το *movere* αποτελεί ένα από τα *oratoris officia*, βλ. Pernot 2000, 283-284. Πβ. Lanham 1991, 131.

⁴⁰⁵ Κοϊντιλ. *In. Or.* 6.2.8-9, βλ. Lanham 1991, 111 στο λήμμα· Anderson 2000, 63.

⁴⁰⁶ Lanham 1991, 90 στο λήμμα.

⁴⁰⁷ Βλ. π.χ. BGU XI 2061.9 τὸ μείσοπνηρόν σου προκαλέσωμαι εἰς ὀργήν, Kelly 2011, 194. Για αναφορές στη μισοπονηρία του αξιωματούχου παραλήπτη βλ. PSI X 1103, βλ. Papath. 2009, 295. Kelly 2011, 193-194 και σημ. 133-136, SB XX 14335.10, P.Ryl. II 113.33, PSI X 1103.4, SB X 10564.24. P.Lips. II 146.14-16, Papathomas 2009, 294, P.Vindob. Tandem 2, βλ. Papathomas 2009, 495. BGU IV 1105.49, BGU XI 2061.9, P.Lugd. Bat. XXV 34.16.

Από την άλλη πλευρά, αφηγηματικά στοιχεία που θα μπορούσαν να εγείρουν τον έλεο του παραλήπτη για τον αιτούμενο ανευρίσκονται στις αιτήσεις όλης της αυτοκρατορικής περιόδου⁴⁰⁸. Κατ' αρχάς ο αποστολέας παρουσιάζει τη δική του δύσκολη θέση και ανάγκη για βοήθεια υπερβολικά δραματική. Στο πλαίσιο της ρητορικής του στρατηγικής υπερβάλλει όσον αφορά στην αδικία που υπέστη, όπως φαίνεται από τις φράσεις που χρησιμοποιεί για αυτήν⁴⁰⁹.

Επίσης, μια εκτενής αφήγηση, με την οποία ο γράφων εξιστορεί αναλυτικά την περιπέτειά του φανερά ταραγμένου και φοβισμένου, αποτελεί συναισθηματικά φορτισμένη προετοιμασία του αιτήματος, που διεγείρει τη συμπάθεια του παραλήπτη (*captatio benevolentiae*). Εξάλλου, μέσω της παρουσίας του ως απροστάτευτου θύματος που βίωσε όλη τη βία του αντιπάλου αλλά και της αυτουποτίμησης και της παρουσίας του ως αδύναμου επιδιώκει να διεγείρει τη συμπάθεια και τη φιλευσπλαχνία, το *ἔλεος* ή αλλιώς τον *οἶκτον* του αξιωματούχου (*commiseratio*⁴¹⁰, *argumentum ad misericordiam*⁴¹¹).

Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι πράξεις του αντιπάλου περιγράφονται με τους πιο δυνατούς όρους, με παραστατικότητα και φορτισμένο λεξιλόγιο, εκφράζοντας εμφαντικά την ταραχή του αιτουμένου⁴¹². Η διατύπωση *ὑβριν τὴν ἀνωτάτην ἐποίησεν ἐπὶ τοσοῦτον*

⁴⁰⁸ Kelly 2011, 196. Bureth 1979, 185-186.

⁴⁰⁹ Βλ. π.χ. P.Lips. II 146.6[ὑβρί]ν τὴν μ[εγ]ίστην, Papathomas 2009, 494· P.Amh. II 77.20-21, SB VI 9458.19, Bryen 2013, 305-306 σημ. 25. Βλ. και SB VI 9458.4-5 ὑβριν οὐ τὴν τύχουσαν παθών· P.Ryl. II 136.11-12 ὑβριν μοι συν|εστήσεται οὐ τὴν τυχοῦσαν.

⁴¹⁰ Lanham 1991, 37 στο λήμμα.

⁴¹¹ Lanham 1991, 21 στο λήμμα.

⁴¹² Bryen 2013, 305-306 σημ. 25. Βλ. π.χ. SB VI 9421.12-21 γυνὴ ἀναιδεῖα μεγίστη καὶ θρά|σει κεχορηγημένη· ἐπιτα|έπισχόντι μοι αὐτὴν παραι|νοῦντος ἀποσχέσθαι ἡμῶν|διὰ τὸ τῆς ὥρας ἄδηλον εἰς το|σοῦτον ἀπονοίας ἐλθοῦσα ἐπι|πηδήσασά μοι, ἀνασεσοβημέ|νη τοὺς τρόπους, ἐξέτεινε|καὶ τὰς χεῖρας καὶ ἔτ|υ|ψέν με|καὶ διελοιδορήσατ|ὁ τισι τῶν| περιεστώτων θυ|γατριδῶν· P.Amh. II 77.17-25 ὁ Πολυδε|ύκης ἐπελθὼν μοι|μεθ' ἐτέρων ὧν τὰ ὀνόματα ἀγνοῶι πλείσ|τ|α|ις|πληγαῖς με ἤκισατο, καὶ μὴ ἄρκεσθε|ἰ|ς|ἐπὶ|ν|εγκέ μοι Ἡρα|κλ|ᾶν τινα μαχαιρο|φόρων οὐσιακῶν καὶ ἀμφοτέρωι βί|α|βασ|τ|ᾶ|ξαντές με εἰσήνεγκαν εἰς τὸ λογ|ι|στήριον|τοῦ ἐπιτρόπου τῶν οὐσιῶν καὶ ἐποίησάν με| [.]κ[.] . αἰον ὄντα μαστιγοῦσθαι εἰς τὸ ἀναδῶ|[ναί] με α|ὐτοῖς| τὸ τοῦ [Ἀρπ]αγάθου ἀναγράφιον· SB VI 9458.4-5 ὑβριν οὐ τὴν τύχουσαν παθὼν ἀπὸ Κρονίου τινὸς ἀνθρώ|που τολμηροῦ, 11 ἀπαιτεῖ τῇ ἑαυτοῦ τόλμῃ καὶ ἀναιδεῖα, 16-24 ὑβριν τὴν ἀνωτάτην ἐποίησεν |ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καὶ παιδ|ῖ|σκας μου ἐν|μέσῃ πλατεῖα ἀποδῶσαι τὰς περὶ αὐτὰς|αἰσθητάς· οὐκ ἄρκεσθεῖς ἐπὶ τούτοις ἀλλ|ὰ καὶ ἡργολάβησεν αὐτάς. καὶ δὴ παραγε|νομένου μου καὶ περὶ τούτων λογοποι|ομένου πρὸς αὐτόν, ἀνεπιστρεπτήσας|τῇ αὐτῇ τόλμῃ ἐπειράθη καὶ πρὸς ἐμὲ|χρήσασθαι· P.Ryl. II 136.11-12 ὑβριν μοι συν|εστήσεται οὐ τὴν τυχοῦσαν· SB XVI 12678 αὐθάδῃ τρ|ό|πον κεκτημέ|ν|ος· P.Ryl. II 141.18-20 ἔδωκά μοι | πληγὰς πλείους ἀναιδευ|όμενοι μὴ ἀποδῶναι· P.Fay. 108.10-17 ἐπὶ|λθαν ἡμῖν κακοῦργοι τινες ἀνὰ [μ]έσον Πολυ|δευκίας καὶ τῆς Θεαδελφείας καὶ ἔδησαν|ἡμᾶς σὺν καὶ τῷ μαγδωλοφύλακι καὶ πλη|γαῖς ἡμᾶς πλείσταις ἤκισαν κ[αί] τραν|υματιαῖον ἐποίησαν τὸν [Πασίω]να καὶ|εἰς|ἀνῆρα|ν ἡμῶν χοιρίδι|ον| α καὶ ἐβάσ|τ|ᾶ|ξαν τὸν τοῦ Πασίων|ος κιτῶνα· P.Berl. Frisk 3.10 βί<<ι>>αν παθὼν οὐ τὴν τυχοῦσαν· SB XXIV 16252.5-8 ὅ[υβριν] πέπονθα ὑπὸ ἀνθρώπου Αἰγυπτίου| [Ἰσιδῶρου Ἀ]χ|ι|λλᾶ γραμματέ|ως ἐπι|τηρητῶν γεννηματογραφουμένων | [κώ]μης Καρανίδος τῆς Ἡ[ρακλ]είδου μερίδος τοῦ Ἀρσινοεῖτου νομοῦ|

ὥστε αποτελεί παράδειγμα για την ὑπόστασιν, ένα μέσο δεινώσεως του λόγου για την επίτευξη του πάθους⁴¹³. Και στην αττική δικανική ρητορεία χρησιμοποιούνται διάφορα μέσα ενίσχυσης του πάθους στο λόγο με στόχο την πρόκληση συμπάθειας για τον ίδιο τον ομιλητή και προκατάληψης για τον αντίπαλο⁴¹⁴.

Έχει υποστηριχτεί ότι από το δεύτερο και τρίτο αιώνα σταδιακά υποχωρεί η πίστη του αιτουμένου ότι μπορεί να δικαιωθεί μέσω του νομικού συστήματος και πως οι αιτήσεις παίρνουν τη μορφή μιας γεμάτης πάθος έκκλησης στον αξιωματούχο παραλήπτη να επιδείξει ἔλεον προς ανακούφιση του αιτουμένου⁴¹⁵. Στην πραγματικότητα, η στρατηγική της επίκλησης έννομων δικαιωμάτων εκ μέρους του αιτουμένου συναντάται πιο συχνά τον τρίτο αιώνα μ.Χ. Από την άλλη, όμως, και παρά το γεγονός ότι συγκεκριμένες λέξεις που σχετίζονται με το αίσθημα του ελέους, όπως το ρήμα ἐλεῶ, συναντώνται σπάνια σε αιτήσεις των τριών πρώτων χριστιανικών αιώνων⁴¹⁶, η συνειδητή χρήση όρων με νοηματικό βάρος όπως *εὐεργεσία* για τη θετική ανταπόκριση στο αίτημα⁴¹⁷ και *ἰκετηρία*⁴¹⁸ ή *δέησις*⁴¹⁹ για το ίδιο το κείμενο της αίτησης, αντί για πιο ουδέτερους και περισσότερο «τεχνικούς» όρους, όπως *ἀναφόριον*, *λίβελλος* και *βιβλίδιον*, στην πραγματικότητα προδίδουν την προγραμματική λειτουργία της *captatio benevolentiae* στο περιεχόμενο του κειμένου της αίτησης⁴²⁰ και την πρόθεση του αιτουμένου να δηλώσει ότι για τη δικαίωσή του εναποθέτει τις ελπίδες του όχι τόσο στη δικαιοσύνη και το νόμο, όσο στη φιλευσπλαχνία του παραλήπτη αξιωματούχου⁴²¹.

Την ίδια λειτουργία επιτελεί η επιλογή του νοηματικά και συναισθηματικά φορτισμένου ρήματος *ἰκετεύω* αντί του πιο ουδέτερου *ἄξιω*, ενώ έντονα ικετευτικός τόνος προσδίδεται επίσης με την περιγραφική φράση *ποιοῦμαι καταφυγὴν / καταφεύγω /*

συν[ε]ργούντος αὐτῷ εἰς τοῦτο Διδύμου ὑπρέτου οὐ τὴν τυχοῦσαν, ὅπου εντυπωσιάζει το υπερβατό. Πβ. P.Mich. V 230. Βλ. και SB I 5232.21-2, όπου η απόφαση εγείρει βάσιμες υποψίες ότι ο ισχυρισμός αυτός δεν ήταν αληθής, Kelly 2011, 60 σημ. 92.

⁴¹³ SB VI 9458.16-17. Η σύζευξη των ουσιαστικών *τόλμη* και *ἀναίδεια* στο στ. 11 συναντάται και στον Αντιφώντα, βλ. Usher 1999, 15.

⁴¹⁴ Usher 1999, 49, 56 και 60.

⁴¹⁵ Morris 1981, 370.

⁴¹⁶ SB XXII 15776.3- Πάντων] τῶν κατα . . . γηθέ[ν]των βοηθείας καὶ εὐ[εργεσίας ---] |[δεομένων καὶ ἐγὼ αὐτὸς δέομαι τοῦ] ἀπὸ σοῦ ἐλαίου τυχεῖν. Τὰ δὲ τῆς δεήσεώς μου [οὕτως ἔχει ---]. P.Fay. 106.15-16 ἄξιωσαί τὸν σω[τήρα] ἐλεῆσαι με· Ross.Georg. II 20, βλ. Kelly 2011, 196 και σημ. 144.

⁴¹⁷ Βλ. π.χ. PSI XIV 1422.19

⁴¹⁸ P.Vind.Tand.2· PSI XIII 1337.18.

⁴¹⁹ PSI XIV 1422.22· SB III 7205.4. Βλ. και P.Oxy. XVII 2133.3.

⁴²⁰ Papathomas 2009, 495.

⁴²¹ Πβ. Morris 1981, 370. Για αντίθετη άποψη βλ. Kelly 2011, 196. Η αίτηση αποκαλείται *λίβελλος* και στην αίτηση που σώζεται στο όστρακο O.Claud. IV 868.8 *λίβελλον*.

κατέφυγον ἐπὶ σε / πρὸς τοὺς πόδας⁴²². Ὅπως ἤδη ἔχει αναφερθεῖ, το ρῆμα *καταφεύγω*, που χρησιμοποιεῖται για να δηλώσει την προσφυγή του ικέτη στο βωμό κάποιου θεού για βοήθεια, συναντάται συχνά και στους δικανικούς λόγους και η χρήση του στις αιτήσεις αντανakλά την επίδραση της αττικής ρητορείας⁴²³.

Ο αιτούμενος επιστρατεύεται διάφορους *τόπους*, προκειμένου να επηρεάσει συναισθηματικά τον παραλήπτη, οι οποίοι σε ορισμένες περιπτώσεις συνδυάζονται⁴²⁴. Μπορεί να επικαλεῖται την ορφάνια του⁴²⁵, τη φτώχεια του, όπως όταν ζητά εξαίρεση από *λειτουργία*, κάποιες φορές μάλιστα αντιθετικά προς την καλή οικονομική κατάσταση του αιτουμένου ή ως αιτία αδυναμίας παραμονής του στην πατρίδα του⁴²⁶, κάποιο πρόβλημα υγείας⁴²⁷ ή το γήρας⁴²⁸. Μπορεί ακόμη το ίδιο άτομο να παρουσιάζεται συγχρόνως ως φτωχός, γέρος, άρρωστος και μόνος⁴²⁹. Οι *τόποι* αυτοί

⁴²² Βλ. π.χ. P.Mich. IX 529.13 κατέφυγον ἐπὶ τοὺς πόδας σου δεό[μενός σου]· SB XIV 11980.16-17 κατα[φυγὴν ἐπὶ σε]||[ποιούμ]αι δεόμενος τῆς ἀπὸ σου εὐμενίας τυχεῖν. Πβ. P.Oxy. XVII 2133.25 καταλαμβάνω τοὺς σοὺς τοῦ ἐμοῦ κυρίου πόδας. Η τελευταία, μάλιστα, αίτηση σε όλη της την έκταση διακρίνεται για τον έντονα ικετευτικό τόνο, ασυνήθιστο σε τέτοιο βαθμό στις προγενέστερες αιτήσεις, στ. 3-5 δέησιν δικαιοσύνη[ν τῇ - ca.18 -] σου ἐπεικία, δέσποτα ἡγεμόν, προσφέρου[σα . . .]. [- ca.10 - δέομαι] τῆς ἀπὸ τοῦ σ[ο]ῦ μεγαλείου ε[ὐερ]γείας 7 εἰς τὸ τῶν δι[κ]αίων τυχεῖν ὑπὸ τῆς σῆς κα[λοκα]γαθείας, 25-26 καταλαμβάνω τοὺς σοὺς τοῦ ἐμοῦ κυρίου πόδας διὰ ταύτης μου τῆς ἀξιώσεως καὶ δε[λο]μένη κελεύσῃσαι δι' εὐτονωτάτης σου ὑπογραφῆς 26-28 δι' οὗ ἔα τὸ μεγαλεῖόν σου δοκιμάσῃ |τοῦτον ἐπαναγ'καθῆναι ἀποκαταστήσαι τὰ τῆς κληρονομίας τοῦ προειρημένου μου πατρός,| ἵν' ὧ εὐεργετημένη καὶ εἰς αἰετοῖς διὰ παντός χάριτας ὁμολογῇν.

⁴²³ P.Mich. VI 422.31-32, P.Gen. I2 4.13, 6.13-14, P.Heid. IV 287.32, P.Oxy. XVII 2131.7-8· P.Mich. IX 529, recto 13, Kelly 2011 καὶ σημ. 28-32. Βλ. ενδεικτικά Ανδοκ. *Περὶ μυστηρίων* 149 εἰς ὑμᾶς *καταφεύγω*, Δημ. *Κατὰ Ἀφόβου* 28.20.8 εἰς ὑμᾶς *καταπεφεύγαμεν*, Kelly 2011, 204.

⁴²⁴ Papathomas 2009, 497.

⁴²⁵ P.Diog. 17.26-27 τῶν δὲ γονέων μου πάντων [τετελευτηκότων -ca.?-]. . . τὸν χρόνον τῆς ἀβοηθοῦ μου ὀρφανείας.

⁴²⁶ P. Oxy. XLIII 3113, Papathomas 2009, 494· P. Brem. 38 πένης ὢν, πλου[σι]ώτερος ὢν ἐκεῖνος· P.Leit. 5. 6-10 ἡνγκάσθην διὰ τῆς παντελοῦς μου ἀπορίας ἐνκαταλείπειν τῇ[ν] ἰδίαν μὴ δυνάμενος ἀντιλαβέσθαι τῆς λειτουργίας μεγίστης οὔσης καὶ ὑπὲρ ἐμὲ καὶ ὑπονοσήσαντα. ὅτι δὲ ἄπορος ἡμεῖς, κύριε, ῥαδίως γ' ἀποδείξω, 39-40 μηδεμιᾶς οὐν μοι, κύριε, εὐπορίας προσγενομένης ἐκ τότε μέχρι νῦν· BGU VI 1256.16-19 διαζών[τος] ἐξ ὀλίων ἂ καὶ μόλις |αὐταρκεῖται ἐμοί τε καὶ τῇ γυναικὶ καὶ |τοῖς τέκνοις· P.Oxy. XVII 2131.13 ἄπορος παντελῶς ὑπάρχων· SB XXII 15494.6 ἐμὲ ἄπορον πα[ν]τελῶς τυγχάνειν.

⁴²⁷ P.Mich. XI 618.11-12 ὡς ἀσθενῆς τ[ο]ῖς ὀφθαλμοῖς· P.Mich. VI 426.18-22 διὰ τὸ ὡς οὐ μόνον |μονόφθαλμόν μ[ε] εἶναι [ἀλ]λὰ καὶ τῷ νομιζομένῳ |ὑπάρχειν ἐτέρῳ ὀφθαλμ[ο]ῦ οὐ βλέπω, λευκώμα[τος] ἐκ τῆς κόρη[ς] αὐτοῦ[ν] διαφανέντος καὶ τῷ πλέ[πιν] ἐπισινού[ς] μου ὄντος. Την ίδια λειτουργία επιτελεῖ καὶ μια τέτοια αναφορά στην προσφώνησις, βλ. π.χ. P.Mich. VI 426.3 ἀσθενοῦς τὴν ὄψιν.

⁴²⁸ Βλ. π.χ. PSI XIV 1422.19-21 ἐ[π]εῖ γὰρ ἤδη |ὑπὲρ πεντήκοντα ἔτη προβαίνω τῇ ἡλικίᾳ καὶ εἰς γῆρας τρέπομ[αι].

⁴²⁹ PSI X 1103.7 ἔτι δὲ καὶ ἄπορος παντελῶς τυγχάνων, 10-11 ἄνθρω[π]ος τῇ ἡλικίᾳ προβεβηκώς· εἰμὶ γὰρ ὑπὲρ| τὰ ἐβδομήκοντα ἔτη, 13-14 [ἐγ]ὼ δὲ οὐ μόνον τῇ ἡλικίᾳ, ἀλλὰ καὶ τῷ σώ[μ]ατι ἀσθε[ν]ῆς καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀβλοισσών, βλ. Papathomas 2009, 489 καὶ σημ. 21-23. Βλ. καὶ BGU I 180.22-23 ἄ[ν]θρ[ω]πος πρεσβύ[της] καὶ| μόνος τυγχάνων· P.Oxy. XXXIV 2708.14-15 γέροντα |ἄνθρωπον καὶ ἄ[ν]θρ[ω]πον· P.Strasb. III 128.6-8 ἄνθρω[π]ος πρεσβύτης ἐκ τῶν ὧ[ν] μὲν τὸ ζῆν πορίζομενος· P.Flor. III 382.41 διὰ τὴν τῶν ἐτῶν [π]ροθεσίμην ἀσθε[ν]ῆς ὧ[ν] καὶ τῷ σώματι καὶ ταῖς ὀφθαλμ[ο]ῖς. Πβ. Λυσίου *Ὑπὲρ τοῦ ἀδυνάτου* 6 ἐμοὶ γὰρ ὁ μὲν πατὴρ κατέλειπεν οὐδέν, τὴν δὲ μητέρα τελευτήσασαν πέπαυμαι τρέφον τρίτον ἔτος τουτὶ, παῖδες δὲ μοι οὐπω εἰσὶν οἱ με θεραπεύσουσι. τέχνην δὲ κέκτημαι βραχέα δυνάμενην ὠφελεῖν, ἣν αὐτὸς μὲν ἤδη χαλεπῶς ἐργάζομαι, τὸν διαδεχόμενον δ' αὐτὴν οὐπω δύναμαι κτῆσασθαι.

είναι γνωστοί στους αττικούς ρήτορες, ενώ η αναφορά στην προχωρημένη ηλικία και στη φτώχεια αναφέρεται και από τον Αριστοτέλη⁴³⁰.

Πολλές είναι οι αιτήσεις γυναικών κατά τη ρωμαϊκή περίοδο, οι οποίες αφορούσαν ποικίλα θέματα, όχι μόνο οικογενειακής αλλά και επαγγελματικής και οικονομικής φύσης⁴³¹. Ισχυρή ηθική διάσταση σε κοινωνικό επίπεδο έχει ο *τόπος* της αδυναμίας του γυναικείου φύλου ως καθοριστικού παράγοντα που οδηγεί σε ασεβή και βίαιη συμπεριφορά εναντίον των γυναικών στην κοινωνία. Αυτή η ιδέα κυριαρχεί ιδιαίτερα στους παπύρους της αυτοκρατορικής περιόδου και μάλιστα στην αίτηση της Αυρηλίας Διδύμης, κόρης του Διδύμου, προς τον έπαρχο εκφράζεται με ρητορικό τρόπο με τη μορφή μιας καθολικά αποδεκτής αλήθειας, δηλαδή ως γνωμικό, και ανάγεται σε λογοτεχνικό μέσο⁴³². Τέτοιου είδους επιχειρήματα, που προβάλλουν την ασεβή μεταχείριση των γυναικών, έχουν ηθικό, κοινωνικό και νομικό χαρακτήρα. Η αδικία εναντίον των γυναικών και γενικότερα των αδυνάτων καταγγέλλεται, προκειμένου να αποτραπεί πιθανή κοινωνική διάκριση⁴³³. Ενδεικτικό μιας τέτοιου είδους στρατηγικής είναι και το γεγονός ότι η Αυρηλία του Αρτέμιτος σπεύδει ήδη στο *προοίμιον* της αίτησής της να επικαλεστεί το ρόλο του επάρχου ως προστάτη των γυναικών⁴³⁴. Ενδεικτικό της λειτουργίας της γυναικείας αδυναμίας ως ρητορικού *τόπου* με μεγάλη πειστική δύναμη αποτελεί το γεγονός ότι ακόμη και αν μια γυναίκα ανήκει σε ανώτερη κοινωνική τάξη μπορεί να καταφύγει σε αυτόν στην αίτησή της⁴³⁵.

Η ικανότητα των γυναικών να χειραγωγούν τους άλλους, με σκοπό να διεγείρουν τη συμπάθεια του αξιωματούχου και να πείσουν, επιδεικνύεται με την

πρόσοδος δέ μοι οὐκ ἔστιν ἄλλη πλὴν ταύτης, ἣν ἔαν ἀφέλῃσθέ με, κινδυνεύσαιμ' ἂν ὑπὸ τῇ δυσχερεστάτῃ γενέσθαι τύχῃ.

⁴³⁰ Αριστοτ. *Ρητ.* Β.8., 1385b, Λυσ. *Υπὲρ ἀδυνάτου* 24.7-8.

⁴³¹ Αντίθετα, κατά τη βυζαντινή περίοδο οι αιτήσεις γυναικών μειώνονται αριθμητικά και περιορίζονται θεματικά σε θέματα γάμου κι οικογένειας, βλ. Bagnall 2006, 58.

⁴³² P.Oxy. XXXIV 2713.8-9 τὸ γυναικεῖον γ[ένος] εὐκαταφρόνητον πέφυκεν διὰ τὸ περὶ ἡμᾶς τῆς φύσεως ἀσθενές, βλ. Papathomas 2007b, 868-869 και Papathomas 2006, 247-248. Πβ. Bryen 2013, 112. Παρά το γεγονός ότι η θέση της γυναίκας στη ρωμαϊκή Αίγυπτο ήταν καλύτερη σε σχέση με αυτή της πολεμεικῆς εποχῆς και της κλασικῆς Αθῆνας, ωστόσο παρέμενε κοινωνικά κατώτερη, Rowlandson 1998, 354.

⁴³³ Papathomas 2007b, 869. Βλ. π.χ. BGU I 291.8-11=Chrest. Wilck. 364.8-11 Πετρώνιος[δ[ε] τις Νουμ[ην]ίου καταφρο[ν]ή[σ]ας μου ὡς γυναικὸς ἀβροθήτου, Chrest. Wilck. 361.45 μὴ ἐνοχλεῖσθαι με γυναῖκα οὐσ[α]ν ἄνανδρον καὶ ἀβροθήτου· P.Flor. I 58.14 [καταφρονο]ῦντές μου ὡς γυναικὸς ἀσ[θ]ε[ν]οῦς.

⁴³⁴ P. Sakaon 36.3-5 τὸ μετριοφιλές σου αἰσθομένη, [[δέσποτά μου ἡ]γεμών, καὶ περὶ πάντας κηδεμονίαν, [[μάλιστα περὶ γυναικῆς καὶ χήρας.

⁴³⁵ P.Flor. I 58.2 [παρὰ Αὐρηλ]ίας Ἀρητοῦτ[ο]ς τ[ῆς] καὶ Ἡρωνοῦτος Ἡρωνος ἀστῆς, 14 [καταφρονο]ῦντές μου ὡς γυναικὸς ἀσ[θ]ε[ν]οῦς. Πβ. Kelly 2011 237-239. Για τις αιτήσεις γυναικών βλ. Kelly 2011, 229-243.

εμφατική προβολή της αδυναμίας του γυναικείου φύλου στις αιτήσεις τους ως ισχυρισμού που θα μπορούσε να τους εξασφαλίσει ευνοϊκή έκβαση. Ο ισχυρισμός τους ότι είναι ανυπεράσπιστες και εκτεθειμένες σε πράξεις απάτης εξαιτίας του φύλου τους αποτελεί χρήσιμο ρητορικό μέσο, προκειμένου να προκαλέσουν την εύνοια⁴³⁶.

Συνήθως μια γυναίκα που υποβάλλει αίτηση δεν στηρίζεται μόνο στο ότι είναι γυναίκα για να πείσει, αλλά στο ότι είναι γυναίκα μόνη και απροστάτευτη, χωρίς σύζυγο ή κάποιον που θα μπορούσε να τη βοηθήσει. Ειδικότερα, χήρες και άγαμες γυναίκες των οποίων οι πατέρες είχαν πεθάνει μπορούσαν να ισχυριστούν ότι υπήρξαν θύματα εκμετάλλευσης, επειδή ήταν ευάλωτες και απροστάτευτες (*γυνή ἀβοήθητος, ἄνανδρος*)⁴³⁷. Ας σημειωθεί ότι έχει υποστηριχθεί πως κατά την ύστερη αρχαιότητα δεν υπάρχει κάποια μαρτυρία ότι στη νομική πρακτική οι χήρες έχαιραν πρακτική, ουσιαστική και συγκεκριμένη προστασία και ευνοϊκή μεταχείριση, επομένως τέτοιου είδους αναφορές στη χηρεία στις αιτήσεις της περιόδου επιτελούν ρητορικούς στόχους και αποσκοπούν στην *captatio benevolentiae*⁴³⁸. Ας προστεθεί, τέλος, ότι η αιτούμενη επιπρόσθετα μπορεί να επικαλείται την κακή οικονομική της κατάσταση, τη μικρή ηλικία των τέκνων της, το γήρας ή κάποιο πρόβλημα υγείας⁴³⁹. Η λεκτική ομοιότητα σε όλα τα παραδείγματα συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι πρόκειται για ρητορικό *τόπο*⁴⁴⁰.

⁴³⁶ Rowlandson 1998, 95 και 354· Grubbs 2002, 52-55.

⁴³⁷ Grubbs 2002, 52-53. Βλ. και Papathomas 2006, 247-248· Papathomas 2007_b, 868-869. Βλ. π.χ. BGU I 340.29-31 ἵνα δυν[η]θῶ γυνή μόνον συμβένιν ὑπὸ σοῦ|εὐεργετηθῶσα· Chrest. Wilck. 361.45 γυναῖκα οὐσ[α]ν ἄνανδρον καὶ ἀβοήθητον· BGU I 291.10-11=Chrest. Wilck. 364.10-11 γυναικὸς ἀβοηθήτου· P.Heid. IV 297.24-25 ἐμὲ τὴν γυναῖ|καν ἀβοήθητον· P.Lugt. Bat. XXV 34.17 γυνή χήρα, P.Oxy. L 3555.9-10 γυναῖκα ἀβοήθητον οὐσαν|καὶ μόνην· P.Oxy. LX 4071.5 γ]υνή χήρα κ[αὶ] πρ]εσβύτις· P.Strasb. IV 241. 4-5 χήρας τὸ παρὸν μὴ ἔχουσα κύριον· Pap. Choix 5.11-12 ἐπὶ σὲ κατ[αφεύγω ἀσθενῆς]|καὶ ἀβοήθητος ὑπάρχουσα· SB XIV 11904.8-10 ὡς |γυναικὸς ἀβοηθήτου καὶ χήρας|καθεστῶσης, βλ. Kelly 2011, 236-237 και 118. Βλ. και P.Oxy. VIII 1120.12 γυνή χήρα καὶ ἀσθενῆς· P. Lugd. Bat. XXV 34.17 γυνή χήρα· P.Oxy. VIII 1120.12 γυνή χήρα καὶ ἀσθενῆς· BGU I 340.30 γυνή μόνη· BGU III 970.7-9 τῆς εἰς ἅπαντας |εὐεργεσίας, ἡγεμῶν μέγιστε, καὶ αὐτὴ γυνὴ ἀβοήθητος καὶ μηδεμίαν βοή[θει]α[v] |ἔχουσα εἰ μὴ ὑπὸ σοῦ τοῦ κυρίου τὴν ἐπὶ σὲ καταφυγὴν ἐποιησάμην, Papathomas 2009, 488 και σημ. 14· BGU II 648.11-16 προφάσει γεωργίας βασιλικῆς | γῆς, εἰς ἣν γυνή οὐσα οὐκ ὀφείλω κατέλ|κεσθαι κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων καὶ|ἐπιτρόπων περὶ τούτου διατεταγμένα,|ἐπεὶ καὶ ἄτεκν[ός] εἰμι καὶ οὐδὲ ἐμαντῆι |ἀπαρκεῖν δύναμαι· P.Tebt. II 327.24-25 γ]υνή οὐσα ἀβοή|θητος πρ[ο]λλο[ι]ς ἔτεσι βεβαρημένη [καὶ] κινδυνεύουσα· P. Sakaon 36.22 τὰ ἐμοῦ τῆς χήρας ἀπο|λλάβω, 26 ἐμὲ τὴν χήρα]ν μετὰ νηπίων τέκνων, 31 δυνη]θῶ μετὰ νηπίων τέκνων· P.Oxy. XXXIV 2713.7-9 ἐμοῦ καταδεοῦς τὴν ἡλικίαν καὶ ἐν ὀρφ[ανίᾳ]|καθεστῶσης· ἄμεινον δὲ ἐπίστασε, ἡγεμῶν δέσποτα, ὅτι τὸ γυναικεῖον γ[ένος]|εὐκαταφρόνητον πέφυκεν διὰ τὸ περὶ ἡμᾶς τῆς φύσεως ἀσθενές, Papathomas 2007_b, 868-869 και Papathomas 2006, 247-248.

⁴³⁸ Beaucamp 1992, 35· Bagnall 2006, 59.

⁴³⁹ Για παράδειγμα βλ. P.Oxy. VI 899 όπου η αιτούμενη είναι μια γυναίκα που πλήρωνε όσο είχε τη δυνατότητα φόρους αλλά έχει χρεωκοπήσει και είναι γυναίκα *ἄνανδρος* και *ἀβοήθητος*.

⁴⁴⁰ Kelly 2011, 237. Για τον *τόπο* της αδυναμίας του γυναικείου φύλου στις αιτήσεις της βυζαντινής περιόδου βλ. Harries 1999, 186.

Διαβάζοντας, ωστόσο, ισχυρισμούς περί αδυναμίας και φτώχειας ή ακόμη και χρεωκοπίας πρέπει να είμαστε επιφυλακτικοί, καθώς σε ορισμένες περιπτώσεις τέτοιοι ισχυρισμοί ελέγχονται ως υπερβολικοί ή και σκόπιμα ψευδείς, στο πλαίσιο ρητορικής στρατηγικής⁴⁴¹. Για παράδειγμα, ο Πτολεμαίος, γιος του Διοδώρου, συντάκτης αρκετών αιτήσεων, δεν ήταν ένας απλός αγρότης που υπέφερε από κακομεταχείριση, όπως αυτοπαρουσιάζεται⁴⁴². Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι συχνά γυναίκες έχουν το ρόλο του θύτη και είτε εξαπατούν είτε λαμβάνουν μέρος σε βίαιες επιθέσεις⁴⁴³.

(iv) Γνώμαι (sententiae)⁴⁴⁴.

Πρόκειται για αποφθεγματικές, συνήθως επιγραμματικές φράσεις με αποδεικτικό κύρος. Κατά τον Αριστοτέλη, γνώμη είναι μια δήλωση που αφορά ένα γενικό θέμα που σχετίζεται με την ανθρώπινη δράση ή η βασική προϋπόθεση ή το συμπέρασμα ενός ρητορικού συλλογισμού (ένθύμημα)⁴⁴⁵. Σύμφωνα με τον Αίλιο Αριστείδη, κύριο εκπρόσωπο της Δεύτερης Σοφιστικής, η γνωμολογία είναι στοιχείο της σεμνότητος του λόγου⁴⁴⁶.

Γνωμικά ανευρίσκονται στις αιτήσεις που σώζονται σε παπύρους καθ' όλη τη διάρκεια της αυτοκρατορικής περιόδου⁴⁴⁷. Η θέση τους στη δομή του κειμένου των αιτήσεων παραμένει σταθερά ίδια σε όλες τις περιόδους: αποτελούν την πρώτη πρόταση του προοιμίου⁴⁴⁸.

Όσον αφορά στο περιεχόμενο, όπως είναι αναμενόμενο, όλα σχεδόν τα γνωμικά που ανευρίσκονται στις αιτήσεις περιέχουν δηλώσεις νομικού χαρακτήρα⁴⁴⁹. Καταρχάς, με τα γνωμικά οι αιτούμενοι υπογραμμίζουν το ρίσκο που παίρνουν οι εγκληματίες με

⁴⁴¹ Βλ. για παράδειγμα P.Oxy.VI 899, όπου το μεγάλο μέγεθος της υποχρεωτικής εκχώρησης δείχνει ότι ο ισχυρισμός περί χρεωκοπίας συνιστά υπερβολή στο πλαίσιο της ρητορικής στρατηγικής, βλ. Rowlandson 1998, 202.

⁴⁴² Bryen 2013, 18.

⁴⁴³ Rowlandson 1998, 273 και 354. Για αιτήσεις που αφορούν βίαια περιστατικά που διαπράττονται από γυναίκες εναντίον άλλων γυναικών ή ανδρών βλ. Parca 2002.

⁴⁴⁴ Για μια διεξοδική μελέτη της χρήσης των γνωμικών στις αιτήσεις και για τη ρητορική λειτουργία τους στην επιχειρηματολογία του αιτουμένου βλ. Parathomas 2007b, Πβ. Parathomas 2006, 247-248.

⁴⁴⁵ Αριστ. Ρητ. 2.21, βλ. Anderson 2000, 30-32 στο λήμμα. Ανήκει στο ένθύμημα κατά τον Αριστοτέλη, βλ. Anderson 2000, 45. Βλ. και Lahman 2000, 124-126 στο λήμμα. Βλ. και Parathomas 2007b, 3 σημ. 1, όπου παρατίθεται πρόσθετη βιβλιογραφία. Για τη σημασία του όρου «γνώμη» βλ. Λιαπής 2002, 29-34 και 85-96. Για τη γνωμολογία στην αρχαιότητα βλ. Funghi 2003, όπου αναφέρεται και η προγενέστερη βιβλιογραφία. Parathomas 2007b, 3 σημ. 1.

⁴⁴⁶ Τέχνη Ρητορική, Βιβλίο Α' Περὶ σεμνότητος καὶ τὸ γνωμολογεῖν δὲ τῆς σεμνότητός ἐστιν.

⁴⁴⁷ Στους δύο πρώτους αιώνες της ρωμαϊκής κατάκτησης είναι σπάνια, αλλά από τον τρίτο αιώνα αυξάνονται βαθμιαία για να κορυφωθεί η χρήση τους τον τέταρτο αιώνα. Επειδή οι αιτούμενοι αναφέρονται σε ηθικές αρχές και αξίες που είναι κοινές για τον ειδωλολατρικό και χριστιανικό κώδικα η χρήση των γνωμικών συνεχίζεται και στη χριστιανική περίοδο, Parathomas 2007b, 869.

⁴⁴⁸ Parathomas 2007b, 870.

⁴⁴⁹ Parathomas 2007b, 866.

τα εγκλήματα τους⁴⁵⁰. Συχνά, καταγγέλλεται η *ὑβρις* του αντιπάλου⁴⁵¹, ενώ κάποιες φορές καταδικάζονται τα ηθικά ελλείματα, η κακία και η απληστία των ανθρώπων, που τους ωθούν να διαπράττουν εγκλήματα⁴⁵². Ωστόσο, η άδικη συμπεριφορά από συγγενείς του θύματος θεωρείται περισσότερο καταδικαστέα από την άδικη συμπεριφορά από ξένους, ενώ η αδυναμία του γυναικείου φύλου συνιστά καθοριστικό παράγοντα που οδηγεί σε ασεβή και βίαιη συμπεριφορά εναντίον γυναικών στην κοινωνία⁴⁵³. Ο αιτούμενος ελπίζει ότι η δικαστική διαμάχη ανάμεσα σε συγγενείς θα προκαλούσε αρνητικά συναισθήματα στον αξιωματούχο, όπως στο δικαστή στην αττική ρητορεία, καθώς η αναφορά στη δικαστική διαμάχη μεταξύ συγγενών ως επίπονη διαδικασία συνιστούσε *τόπο* στους δικανικούς λόγους⁴⁵⁴.

Όσον αφορά στην προέλευση των γνωμικών που ανευρίσκονται στις αιτήσεις, το ερώτημα που εγείρεται είναι το κατά πόσον τα γνωμικά που εμφανίζονται στις αιτήσεις προέρχονται από λογοτεχνικά έργα της κλασικής ή μετακλασικής περιόδου ή αποτελούν ελεύθερες διατυπώσεις μορφωμένων αιτουμένων ή λογοτεχνικά προικισμένων επαγγελματιών γραφέων. Κατά κανόνα δεν μπορεί κανείς να μιλήσει για στερεότυπη αναπαραγωγή παλαιότερων λογοτεχνικών φράσεων, αλλά μάλλον για έμπνευση από τη γνωμολογική λογοτεχνική παράδοση⁴⁵⁵. Άλλες φορές η έμπνευση προέρχεται από ευρύτερα διαδεδομένες λαϊκές αποφθεγματικές ρήσεις και παροιμίες⁴⁵⁶.

⁴⁵⁰ Βλ. π.χ. P.Oxy. VIII 1121.5-7 οὐκ ὀλίγος κίνδυνος οὐδὲ ἡ τυχοῦσα ἐπιστρέφεια ἐπήρτηται| ἐκείνοις τοῖς εὐχερῶς συλῆσει καὶ ἀρπαγαῖς τῶν ἄλλοτρίων ἑαυτοὺς |ἐπιιδιδούσι, ὅπου ἐπισημαίνονται οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν οι κλέφτες και οι ληστές ξένης περιουσίας, Papathomas 2007_b, 869.

⁴⁵¹ Βλ. P.Wisc. I 33.10-12 Πάν|των αἰσχιστόν ἐστιν τῶν ἐν τῷ βίῳ ἀδικημάτων τὸ ἐλευθέρους ἀνθρώ|πους ὑβρεως [τ]υχγάνειν· SB IV 7464.3-4 ὑβρεως οὐδὲν οὔτε δεινότερον οὔτε χαλεπώ|τερον. Βλ. και SB XX 14401, Papathomas 2007_b, 867-868. Για την *ὑβριν* και τις συνέπειές της για τον υβριστή βλ. βιβλιογραφία που παραθέτει ο εκδότης.

⁴⁵² Βλ. π.χ. P.Cair. Isid. 62.5-7 πολῦτροποι τυγχάν[ου]σι αἱ τῶν ἀνδρῶν πλεονεξίαί, ἀλλ' ἐν τούτῳ| καταγινωσκόμενοι λοιπόν ἐστιν τῆς τοῦ μείζονος ἐπιστρεφείας τὰ τολμώ|μενα ἐκδικεῖν, ὅπου η πλεονεξία προσωποποιείται, Papathomas 2007_b, 867 και 873. Επικριτικοί και απορριπτικοί, ωστόσο πιο ευγενικοί στις διατυπώσεις τους, είναι και οι συντάκτες των αιτήσεων της βυζαντινής περιόδου στην Αίγυπτο, βλ. P.Cair Masp. III 67295, Papathomas 2007_b, 868.

⁴⁵³ Βλ. P.Oxy. XXXIV 2713.3-4 τὸ ὑπὸ ξένων ἀδικῆσθαι χα[λεπόν, ἀλλὰ τὸ ὑπὸ]καὶ ξυγ'γενῶν χαλεπώ|τατον, 8-9 τὸ γυναικεῖον γ[ένος] |εὐκαταφρόνητον πέφυκεν διὰ τὸ περὶ ἡμᾶς τῆς φύσεως ἄσθενές, Papathomas 2007_b, 868-869. Για δικαστικές διαμάχες ανάμεσα σε συγγενείς βλ. Hatzilambrou 2010, 27 και σημ. 38-39. Βλ. και Carey 1994, 28.

⁴⁵⁴ Usher 1999, 260· Carey 1994, 28· Hatzilambrou 2010, 27 και σημ. 38-39.

⁴⁵⁵ Ο αιτούμενος ανακαλεί στη μνήμη του ή αναζητεί σε συλλογές αποφθεγματικές διατυπώσεις που θα ταίριαζαν στην υπόθεσή του. Τα παραθέματα μπορούσαν να τα χρησιμοποιήσουν αυτούσια ή μπορούσαν να τα τροποποιήσουν, προκειμένου να υπηρετήσουν την ατομική τους υπόθεση και την επιχειρηματολογία, και οπωσδήποτε στην περίπτωση που αυτά ήταν έμμετρα, Papathomas 2007_b, 870-871.

⁴⁵⁶ Papathomas 2007_b, 873.

Στις περιπτώσεις στις οποίες επινοείται ένα γνωμικό, γίνεται προσπάθεια η γλώσσα και το περιεχόμενο να ακολουθούν τις αρχές της γνωμολογικής παράδοσης⁴⁵⁷.

Ο Πλάτων, οι αττικοί ρήτορες και ο Μένανδρος παρείχαν κατάλληλο υλικό, καθώς αναφέρονται στη σημασία του νόμου και σε διάφορες αδικίες και εγκλήματα. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις αποτελούν τα γνωμικά *ὑβρεως οὐδὲν οὔτε δεινότερον οὔτε χαλεπώτερον*, που δημιουργήθηκε με πρότυπο το στίχο του Μενάνδρου *ὑβρις κακὸν μέγιστον ἀνθρώποις ἔφθ*⁴⁵⁸, και *πάντων αἰσχιστον τῶν ἐν βίῳ ἀτοπημάτων ἐστὶν τὸ τοὺς ἐλευθέρους τύ[πτ]εσθαι καὶ ὑβρίζεσθαι*, που θα μπορούσε να έχει στηριχθεί στη φράση του Δημοσθένη *οὐδὲ τὸ τύπτεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶ δεινόν, καίπερ ὃν δεινόν, ἀλλὰ τὸ ἐφ' ὑβρεί*⁴⁵⁹.

Η σταθερή και κάποιες φορές στερεοτυπική χρήση των γνωμικών υποδηλώνει ότι διαδραμάτιζαν έναν συγκεκριμένο ρόλο στη γραμμή της επιχειρηματολογίας του αιτουμένου, σύμφωνα με τις συμβάσεις των αιτήσεων της αυτοκρατορικής περιόδου⁴⁶⁰.

Καταρχάς, η πειστική δύναμη του λόγου ενισχύεται όταν το ακροατήριο μπορεί να συμμεριστεί την κρίση που εκφράζει η *γνώμη*. Εξάλλου, η τοποθέτηση του γνωμικού στην πρώτη πρόταση της αίτησης μαρτυρεί την πρόθεση του αιτουμένου να εντάξει την υπόθεσή του σε ένα ευρύτερο μορφωτικό και ηθικό πλαίσιο ευθύς αμέσως στην αρχή της επιχειρηματολογίας. Τα γνωμικά, επομένως, στηρίζουν την επικοινωνιακή στρατηγική των αιτουμένων σε δύο επίπεδα: Πρώτον, προσδίδουν ηθικό χαρακτήρα, επειδή καθιστούν σαφή την ηθική επιλογή ή τον ηθικό σκοπό⁴⁶¹, καθώς εκφράζουν μια έκκληση σε υψηλότερες ηθικές αρχές. Η αναφορά σε αυτές τις αρχές, που πλαισιώνουν το αίτημα, ηθικά στηρίζουν τη διαμαρτυρία του αιτουμένου ή την απολογία του και αυξάνει τις πιθανότητες μιας θετικής ανταπόκρισής στο αίτημά του. Ο αιτούμενος αυτοπαρουσιάζεται ως άνθρωπος με έναν εσωτερικευμένο κώδικα υψηλών ηθικών αξιών και που επομένως δικαιούται να απαιτεί να κριθεί βάσει αυτών. Δεύτερον, επειδή

⁴⁵⁷ Η προσπάθεια του συντάκτη της αίτησης P.Cair. Isid. 62.5-7 δεν ήταν τόσο πετυχημένη, Papathomas 2007b, 872-873.

⁴⁵⁸ SB IV 7464.3-4 *ὑβρεως οὐδὲν οὔτε δεινότερον οὔτε χαλεπώτερον*, Papathomas 2007b, 867-868 και 872.

⁴⁵⁹ SB XX 14401.3-6 *Πάντων αἰσχιστον τῶν ἐν βίῳ ἀτοπημάτων ἐστὶν τὸ τοὺς ἐλευθέρους τύ[πτ]εσθαι καὶ ὑβρίζεσθαι καὶ μ[άλ]ιστα ὑπὸ δούλων εὐόνων ἢ καὶ ὑπὸ ὀψωνιαζομένων. Τοῦτο δὲ χειρόν ἐστιν ὑβρεως ἀνηκέστου. Πβ. P.Wisc. I 33.10-12 *πάντων αἰσχιστόν ἐστιν τῶν ἐν τῷ βίῳ ἀδικημάτων τὸ ἐλευθέρους ἀνθρώπους ὑβρεως [τ]υγχάνειν*, Papathomas 2007b 867-868, 872. Πβ. Δημ. *Κατὰ Μειδίου* 72.*

⁴⁶⁰ Papathomas 2007b, 877.

⁴⁶¹ Anderson 2000, 31.

τα γνωμικά προσδίδουν στο κείμενο μια λογοτεχνική ή ψευδο-λογοτεχνική αξία. Ο αιτούμενος επιδιώκει να δώσει την εντύπωση ότι είναι ένα μορφωμένο άτομο που χρήζει ευνοϊκότερης μεταχείρισης από το μέσο πολίτη⁴⁶².

Από την άλλη πλευρά, η γνωμολογική παράδοση άσκησε και έμμεση επίδραση στη ρητορική κατασκευή των αιτήσεων της ρωμαϊκής περιόδου. Οι επαινετικές φράσεις προς τον παραλήπτη αποτελούν ανάμνηση γνωμικών: ένα γνωμικό όπου επαινείται μια αφηρημένη έννοια, όπως ο νόμος ή η δικαιοσύνη, τροποποιείται με την αντικατάσταση της αφηρημένης έννοιας από το όνομα του παραλήπτη. Η κατονομασία του παραλήπτη αντί της αφηρημένης έννοιας αποσκοπούσε στην ενίσχυση της *captatio benevolentiae*, η οποία, με τη μορφή ενός γνωμικού, επιδιώκεται με τρόπο όχι μόνο πιο εκλεπτυσμένο αλλά και πιο αποτελεσματικό⁴⁶³.

3. Άτεχνοι πίστεις⁴⁶⁴.

Εδώ εντάσσονται οι νομικές διατάξεις και οι προηγούμενες αποφάσεις που παραθέτει ο αιτούμενος, είτε αφορούν στον ίδιο είτε σε κάποιον που αντιμετώπισε παλαιότερα παρόμοιο πρόβλημα⁴⁶⁵, καθώς επίσης οι μαρτυρίες που μπορεί να παρουσιάσει, προερχόμενες από ανθρώπους που ήταν παρόντες κατά τη διάρκεια της επίθεσης⁴⁶⁶ και ο όρκος που δίνει, προκειμένου να ενισχύσει την αξιοπιστία και την αποδεικτική δύναμη των ισχυρισμών του⁴⁶⁷. Ακόμη στις *άτεχνους πίστεις* συγκαταλέγονται και οι ιατρικές αναφορές που συντάσσονταν μετά από εξέταση ατόμων που είχαν υποστεί τραύματα λόγω ατυχήματος ή βίαιης επίθεσης, που δηλώνονταν με τον τεχνικό όρο *προσφώνησις*, και οι οποίες μπορούσαν να παρουσιαστούν ως αποδεικτικά στοιχεία στο δικαστήριο⁴⁶⁸.

Όσον αφορά στις επικλήσεις σε νόμους και σε διατάγματα, ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στις αιτήσεις γίνεται επίκληση σε διατάγματα σχετικά με την

⁴⁶² Papathomas 2007b, 877.

⁴⁶³ Βλ. P.Cair. Isid. 66.3-4 τ[ᾶ] παράνομα τῶ[ν πραγμάτων], ἡγεμῶ[ν] δέσποτα, ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου | ἀνακόπ[τ]εται εἰ μὴ ὑπὸ τῆς σῆς ἀνδ[ρ]εῖ[ας]. BGU III 983.3-4 Ο[ὕ]κ ἄ[ν] τις [ἐπ]ὶ τὸ[ν] βῆμά σου καταφύγο[ι], εἰ μὴ σφό[δ]ρα ἀ[δ]ίκηθῇ. P.Oxy. XII 1468.4-8 τοῖς κακουργεῖν προχεῖ | ρως ἔχουσιν τέχνη οὐ δικαίας ἐπινοίας πρὸς τῷ μηδὲν ὄφελος ἔχειν ἔτι καὶ τοῖς ἐκ τῶν νόμων ὠρισμένοις | ἐπιτεμίοις ὑποβάλλει ἢ σὴ εὐτονος καὶ περὶ πάντα ἀκοίμη | τος πρόνοια, Papathomas 2007b, 874-875.

⁴⁶⁴ Kennedy 1963, 10· Lanham 1991, 166.

⁴⁶⁵ Βλ. Lahman 1991, 167, τύπος “argue from authority or previous verdict”.

⁴⁶⁶ Βλ. π.χ. SB XX 14975.

⁴⁶⁷ P.Oxy. XLIII 3114.20-22 καὶ ὁμνῶ τὸν ἔθμον Πρωμαίοις ὅρκον μὴ ἐψεύσθαι. P.Oxy. LXI 4120.32-33 καὶ 38-40.

⁴⁶⁸ Βλ. π.χ. P. Oxy. XII 1502, Keenan 2014, 505.

κληρονομιά που άφησε ο εκλιπών γονέας⁴⁶⁹, με τη διαχείριση κάποιας προίκας⁴⁷⁰ και με τα χρέη αποθανόντος συγγενή πρώτου βαθμού⁴⁷¹. Σε διαμαρτυρίες για την άδικη επιβολή *λειτουργίας* και τη διατύπωση αιτήματος για απαλλαγή από αυτή την υποχρέωση η στρατηγική του αιτουμένου έγκειται πρωτίστως στην αναφορά στις σχετικές διατάξεις⁴⁷². Ειδικότερα, επικαλείται κάθε φορά τη διάταξη η οποία αφορά στην προσωπική του περίπτωση, δηλαδή τη διάταξη που ορίζει την απαλλαγή από την υποχρέωση ανάληψης λειτουργίας της κατηγορίας πολιτών στην οποία ανήκει ο ίδιος. Έτσι, αναφέρονται διατάξεις οι οποίες ορίζουν ότι απαλλάσσονται από την υποχρέωση ανάληψης *λειτουργίας* οι ηλικιωμένοι⁴⁷³, ο πατέρας πέντε παιδιών⁴⁷⁴, οι στρατιώτες για πέντε χρόνια ύστερα από τη λήξη της θητείας τους⁴⁷⁵, ενώ δεν επιτρέπεται να αναλάβει *λειτουργία* κάποιος τρίτη συνεχόμενη χρονιά⁴⁷⁶.

Σε αιτήσεις γυναικών που ζητούν απαλλαγή από τις γεωργικές εργασίες διαβάζουμε το νόμο που υπαγορεύει την απαλλαγή των γυναικών από την επίμοχθη υποχρέωση της καλλιέργειας βασιλικής γης⁴⁷⁷. Σε άλλες αιτήσεις γυναικών αναφέρεται

⁴⁶⁹ P.Oxy. IX 1201.15-19 έρωτῶ, κύριε, δ.ο.ὑ.ν.α.ί. μοι διακατοχήν|ὑπ[α]ρχόντων (πρότερον) Κατίλλιου Ουαριανοῦ πατρός|μου τετελευτηκότος ἀδιαθέτου, ἐξ ἐκείνου τοῦ|μέρους τοῦ διατάγματος τοῦ τοῖς νομίμοις|κληρονόμοις τ[ῆ]ν διακατοχήν διδόντος· PSI X 1101.11-13 ἐξ ἐκε[ίν]ου το[ῦ] μέρους| τ[οῦ] δ[ια]τάγματος ἀφ' οὗ τοῖς νόμιμοις |κλη[ρο]νόμοις διδόναι σε ὑπέσχε[το] αὐτ[ή]ν (ενν. διακατοχήν). P.Turner 34 σε ὅλο το κείμενο κυριαρχεῖ η νομική ορολογία και η αντίπαλος σκιαγραφεῖται ὡς μηχανορράφος και ασεβής πρὸς τοὺς νόμους.

⁴⁷⁰ Βλ. π.χ. BGU III 970.10-11 Πάντων τῶν κυρίων ἡμῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν κατὰ καιρὸν ἡγεμόνων| κελευσάντων πρωτοπραξίαν ἔχειν τὰς προοίκας.

⁴⁷¹ P.Ryl. II 117.12-15 τοὺς μηδὲν [τ]ῶν κατοικομένων κεκληρονομηκότας μὴ κατέχεσθαι τοῖς ἐκείνων |ὀφελήμασιν| ἢ καὶ ζητήμασιν σαφῶς τοῖς θεοῖς νόμοις διώριστα, ὥς οὐκ ἀγνοεῖς· PSI VII 807.7-26 ἐπειδὴ οὐ κατὰ τοὺς νόμους κατέκλεισάν |μ|ε οἱ τῆς ἄνω τοπαρχίας| τοῦ προδιελθόντος γ (ἔτους) |δεκάπρωτο| ὑπὲρ γῆς |εἰς| ἣν οὐκ ἐνφέρομαι |οὔτε κατὰ κληρονομίαν γονέων οὔτε κατὰ γεωργίαν ἢ μίσθωσιν, |οἱ δὲ νόμοι κελεύουσιν |μηδὲνα κατέχεσθαι ὑπὲρ| ἄλλ μῆτε πατέρα ὑπὲρ| υἱοῦ μῆτε υἱὸν ὑπὲρ πατρός |μῆτε ἀδελφὸν ὑπὲρ ἀδελφοῦ, ἀναγκαίως ἐπιδίδωμι τὰ βιβλίδια, ἀξίων |ἔχειν τὸ σῶμα ἐλεύθερον καὶ ἀνύβριστον καὶ μὴ| κατέχεσθαι ὑπὲρ ἄλλα κατὰ τὰ διηγορευμένα.

⁴⁷² P.Lips. II 145.27-30, Kelly 2011, 198 και σημ. 153. BGU IV 1022.6-10 (BL VIII, σ. 39, στ. 9· IX, σ. 25) οὐκ ἀγνοεῖτε, ἄνδρες κράτιστοι, ὅτι πασῶν|λει|τουργῶν| ἀφθείθημεν τῶν ἀλλαχοῦ|[κατὰ] δ[ια]τάξιν θεοῦ Ἀδριανοῦ <κτίστου> καὶ οἰκιστοῦ|τ[ῆ]ς ἡμετέρας πόλ[ε]ως· P.Oxy. VIII 1119.15-16 θεὸς Ἀδριανὸς| ἀπέκτισεν| εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ πόλεων |ἐνομοθέτησεν σαφῶς παρὰ νόμοις μὲν ἡμεῖν ἄρχειν καὶ λει|τουργεῖν, πασῶν δὲ ἀπληλάχθη τῶν παρ' ἄλλοις ἀρχῶν τε |καὶ λειτουργῶν, Kelly 2011, 197 και σημ. 147, βλ. και σχόλιο του εκδότη. Βλ. και SB XVI 12290, Kelly 2011, 197 και σημ. 146.

⁴⁷³ P.Flor. III 382.29-35. PSI X 1103.11-13 τῶν κατὰ καιρὸν ἡγεμόνων καὶ ἐπιτρόπων ἀπολελυκότων |λειτουργῶν τοὺς ὑπὲρ τὰ| ἐξήκοντα καὶ [π]έντε ἔτη.

⁴⁷⁴ SB XVI 12994.15-16 και 19-20.

⁴⁷⁵ BGU I 180.3-5.

⁴⁷⁶ SB XIV 11980.22-24· P.Mich. IX 529.3-6. Για τὸ θεσμὸ τῶν *λειτουργῶν* και τα διάφορα εἶδη λειτουργίας που μπορούσε να αναλάβει κάποιος πολίτης στη ρωμαϊκή Αἴγυπτο βλ. Lewis 1983, 177-184.

⁴⁷⁷ P.Oxy. VI 899.28-29 ἀναγνώσθηντος . . . |δ[ι]ατ[ά]γματος Τιβερίου Ἀλεξάνδρου ἀπαγορ[ε]ον|τος γυναῖκα γεωργία προσάγε[σ(?)]θαι, βλ. Grenfell – Hunt 1908, 222-223 σχόλιο στην έκδοση· BGU II 648.11-16 προφάσει γεωργίας βασιλικῆς|γῆς, εἰς ἣν γυνὴ οὔσα οὐκ ὀφείλω καθέλκεσθαι κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων καὶ|ἐπιτρόπων περὶ τούτου διατεταγμένα,|ἐπεὶ καὶ ἄτεκν[ός] εἰμι καὶ οὐδὲ ἐμαυτῇ|ἀπαρκεῖν δύναμαι. Πβ. P. Cair. Isid. 64 ὅπου δύο ἀδερφές εκφράζουν την αγανάκτησή τους για

το *ius trium liberorum*, όταν για παράδειγμα ζητούν να απαλλαγούν από την κηδεμονία⁴⁷⁸. Σε αίτησή της η Αυρηλία επικαλείται το *ius trium liberorum*, δηλαδή το νόμιμο δικαίωμα να δρα χωρίς την προστασία κυρίου επειδή είναι μητέρα τριών τέκνων⁴⁷⁹.

Άλλες φορές ο αιτούμενος επικαλείται άγραφους νόμους, όπως στην αίτηση όπου προσπαθεί να πείσει τον έπαρχο με την υπόμνηση ενός άγραφου νόμου σχετικά με τις υποχρεώσεις της συζύγου απέναντι στο σύζυγο όσον αφορά στα υλικά αγαθά⁴⁸⁰. Σε άλλες αιτήσεις ο αιτούμενος επικαλείται κάποιο συμβόλαιο και ζητά εφαρμογή και τήρηση των όρων του⁴⁸¹. Ο αιτούμενος μπορεί να στηρίζει τα δικαιώματά του ακόμη και στην επιθυμία ενός εκλιπόντος⁴⁸². Επίσης, σε αιτήσεις γυναικών που ζητούν να οριστεί από το κράτος ένας κηδεμόνας γίνεται ρητή αναφορά στο νόμο *lex Iulia et Titia*⁴⁸³.

Κάποιες φορές γίνεται επίκληση σε προηγούμενες αποφάσεις διοικητικών υπαλλήλων σχετικές με τη δική του υπόθεση, όπως στην περίπτωση που παραθέτει ως απόδειξη της φτώχειας του προηγούμενες αποφάσεις εξαίρεσής του από οικονομικές επιβαρύνσεις⁴⁸⁴ ή στην περίπτωση αμφισβήτησης της ιδιοκτησίας δύο δούλων⁴⁸⁵. Μπορεί ακόμη και να παραθέτει την επίσημη αλληλογραφία που αφορά στην υπόθεσή του και προηγούμενες αποφάσεις, ώστε να δεσμευτεί να τις υιοθετήσει και ο

την ιδιοποίηση της πατρικής περιουσίας από τον θείο τους, ο οποίος τους παραχώρησε μόνο τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις, ενώ ως γυναίκες θα έπρεπε να εξαιρεθούν από αυτή την υποχρέωση, Rowlandson 1998, 239. Ας σημειωθεί ότι η ρωμαϊκή διοίκηση επιδείκνυε ιδιαίτερη μέριμνα στην προστασία των φορολογικών εισπράξεων εκχωρώντας τη δημόσια γη σε ιδιώτες οι οποίοι είχαν τουλάχιστον να πληρώνουν τους φόρους τους, Rowlandson 1998, 201. Βλ. και P.Tebt. II 327 κε]κελευσμένου οὖν, κύριε, γ[υ]ναῖκος ἀφεῖσθαι τῶν τ[οιο]ῦτων χρειῶν. P.Oxy. VI 899 recto, 28 (με BL III 133) γυναῖκα γεωργία προσάγεσθαι, PSI X 1101.11-13·P.Oxy. IX 1204.3-4, P.Oxy. LXV 4481.

⁴⁷⁸ P.Oxy. XII 1467.1-10, Βλ. και P.Mich. III 165.2, P.Oxy. XII 1466.2, P.Oxy. IV 720.5 και 14 (στη λατινική και ελληνική γλώσσα γραμμένες), Kelly 2011, 197 και σημ. 148.

⁴⁷⁹ P. Oxy. XII 1467, Grenfell – Hunt 1916, 195-196· Grubbs 2002, 39 και Arjava 2014, 186-187. Για τους όρους *κύριος* (αντίστοιχος του λατινικού όρου *tutor mulierum*) και *lex trium liberorum* βλ. Grubbs 2002, xlviii στα αντίστοιχα λήμματα. Για τον ορισμό προστάτη, κυρίου ή κηδεμόνα στη ρωμαϊκή Αίγυπτο και την εξαίρεση των γυναικών που είχαν γεννήσει τρία παιδιά (*ius trium liberorum*) βλ. Arjava 2014, 177-182.

⁴⁸⁰ P.Oxy. LXV 4481.5-6.

⁴⁸¹ CPR XV 8.23-26, Kelly 2011, 197 και σημ. 151.

⁴⁸² P.Ryl.II 116.7-9, Kelly 2011, 198 και σημ. 152.

⁴⁸³ Βλ. π.χ. P.Oxy. IV 720.5. Βλ. Grubbs 2002, xix στο λήμμα. Βλ. και P.Oxy. XXXIV 2710, Arjava 2014, 185-186.

⁴⁸⁴ P.Leit. 5. 10-39.

⁴⁸⁵ P.Oxy. XII 1468.

παραλήπτης⁴⁸⁶. Η αναφορά σε προηγούμενες προσφυγές του στις Αρχές εκφράζει την εμπιστοσύνη του αιτουμένου στη διοίκηση⁴⁸⁷.

Σε άλλες αιτήσεις αναφέρει ως παραδείγματα προηγούμενες αποφάσεις που ελήφθησαν σε υποθέσεις ανάλογες με τη δική του, υποδηλώνοντας πιθανόν ότι στη ρωμαϊκή Αίγυπτο οι δικαστές έτειναν να αποφασίζουν σύμφωνα με προηγούμενες αποφάσεις σε παρόμοιες περιπτώσεις⁴⁸⁸. Χαρακτηριστική περίπτωση επίκλησης πολλών προγενέστερων δικαστικών αποφάσεων και νομικών απόψεων που σχετίζονταν με παρόμοιες υποθέσεις αποτελεί η διασημότερη δικαστική διαμάχη μεταξύ πατέρα και παιδιού στη Ρωμαϊκή Αίγυπτο, η δικαστική διαμάχη της Διονυσίας⁴⁸⁹.

Η αναφορά σε διατάξεις ή προηγούμενες αποφάσεις που αθετήθηκαν ή παραβιάστηκαν έχει και πολιτική διάσταση και υποκρύπτει επικριτική διάθεση, καθώς έμμεσα ο αιτούμενος επισημαίνει ότι δεν λειτούργησε σωστά το διοικητικό σύστημα των επαρχιών⁴⁹⁰. Πρόκειται για χαρακτηριστικό παράδειγμα *έσχηματισμένου λόγου* και συγκεκριμένα του *πλαγίως*⁴⁹¹.

Γ. Το ύφος (λέξις, λατ. *elocutio*⁴⁹²) των αιτήσεων προς τις Αρχές της ρωμαϊκής περιόδου.

1. Η ρητορική θεωρία για το ύφος των επιστολών⁴⁹³.

Οι αιτήσεις ως κειμενικό είδος είναι επιστολές δημόσιου χαρακτήρα, επομένως η μελέτη της ρητορικής τους κατασκευής δεν είναι δυνατόν να γίνει χωρίς να ανατρέξει κάποιος σε όσα αναφέρονται στα ρητορικά εγχειρίδια για την επιστολογραφία.

Η συγγραφή επιστολών συγκαταλεγόταν στα ενδιαφέροντα των ρητοροδιδασκάλων, ωστόσο μόνο σταδιακά αυτοί ενέταξαν το θέμα στο θεωρητικό τους σύστημα. Επίσης, ο Κικέρωνας αναφέρεται στα *genera epistularum*, διακρίνει ιδιωτικές και δημόσιες επιστολές και αναφέρεται και στο επιστολικό ύφος. Στο ύφος

⁴⁸⁶ P.Oxy. VIII 1119, βλ. Hunt 1911, 203-204.

⁴⁸⁷ Hauken 1998, 280.

⁴⁸⁸ Βλ. π.χ. SB V 7558· P.Oxy. VI 899 (=Chrest. Wilck. 361.21-32), Kelly 2011, 199-200 και 200 σημ. 158.

⁴⁸⁹ P.Oxy. II 237· Atjava 2014, 181. Βλ. και Parca 2002, 294-295.

⁴⁹⁰ Πβ. Bryen 2013, 96-97 και 305 σημ. 21-24.

⁴⁹¹ Στο *Περὶ Ρητορικῆς* εγχειρίδιο που σώζεται με το όνομα του Διονύσιου Αλικαρνασσεά, ο συγγραφέας αφιερώνει το όγδοο και ένατο βιβλίο στον *έσχηματισμένο λόγο*. Επίσης Ο Δημήτριος Φαληρέυς αφιερώνει στο θέμα τα κεφάλαια 5.287-298. Βλ. και Κοϊντ. *Inst.* 9.2.67-98· Έρμολ. *Εύρ.* 204.16-210.8, Pernot 2000, 286. Βλ. Heath 1997, 104 και σημ. 35 όπου παρατίθεται βιβλιογραφία.

⁴⁹² Rowe 1997, 121-157. Βλ. και Kennedy 1963, 11-12· Lanham 1991, 165, 174-177· Pernot 2000, 283 και 295-296.

⁴⁹³ Reed 1997, 182-186.

των επιστολών αναφέρεται εκτενέστερα ο Κοϊντιλιανός, ενώ ο Θέων από την Αλεξάνδρεια αναφέρει πως η σύνταξη επιστολών συνιστά άσκηση στο *χαρακτηρισμό*⁴⁹⁴.

Ο πρώτος ρήτορας που συζήτησε το θέμα ως μέρος της *ars rhetorica* ήταν ο Γάιος Ιούλιος Βίκτωρ τον 4ο αι. μ.Χ.⁴⁹⁵. Ωστόσο το κατάλληλο ύφος στο οποίο πρέπει να συντάσσεται μια επιστολή εξετάζεται διεξοδικά σε δύο εγχειρίδια που είναι αφιερωμένα αποκλειστικά σε αυτό το θέμα. Σε αυτά η μελέτη του τρόπου σύνταξης επιστολής έχει συστηματικό χαρακτήρα, αλλά δεν αποτελεί μέρος ενός ρητορικού συστήματος. Το πρώτο από αυτά τα εγχειρίδια τιτλοφορείται *Επιστολικοί τύποι* και αποδίδεται εσφαλμένα στο Δημήτριο το Φαληρέα (3ος αι. π.Χ. με 1ο αι. μ.Χ. ή, σύμφωνα με άλλη άποψη, 3ος π.Χ. έως 4ος αι. μ.Χ.). Περιγράφονται είκοσι ένα είδη επιστολών με ένα παράδειγμα για το καθένα. Τα είκοσι ένα αυτά είδη επιστολικού ύφους συνιστούν τρόπους πειθούς που μπορούν να εφαρμοστούν για τη σύνταξη μιας επιστολής. Οι *επιστολικοί τύποι* είναι οι εξής: *φιλικός, συστατικός, μεμπτικός, όνειδιστικός, παραμυθητικός, έπιτιμητικός, νουθετητικός, άπειλητικός, ψεκτικός, έπαινετικός, συμβουλευτικός, άξιωματικός, έρωτηματικός, άποφαντικός, άλληγορικός, αίτιολογικός, κατηγορικός, άπολογητικός, συγχαρητικός, είρωνικός, άπευχαριστικός*⁴⁹⁶. Το δεύτερο εγχειρίδιο τιτλοφορείται *Επιστολιμαίοι χαρακτήρες* και αποδίδεται στο Λιβάνιο ή στον Πρόκλο, αλλά πρόκειται για μεταγενέστερο έργο (4ος-6ος αι. μ.Χ.). Σε αυτό διακρίνονται σαράντα ένας επιστολικοί τύποι και αναγνωρίζεται ένα μικτό είδος που ταιριάζει σε επιστολές που βρίσκουμε σε πατύρους⁴⁹⁷.

Οι αρχαίοι γνώριζαν ότι ποικίλοι παράγοντες ασκούν επίδραση στη σύνταξη μιας επιστολής και ότι επομένως το ύφος των επιστολών χαρακτηρίζεται από ποικιλία. Με βάση τις πηγές, που προέρχονται βέβαια από διαφορετικές περιόδους, η επιστολογραφία εξαρτάται από τους εξής κύριους παράγοντες: τον αποστολέα και συγκεκριμένα το ήθος του, καθώς εκφράζεται ο χαρακτήρας στις πράξεις επικοινωνίας, τον παραλήπτη (είτε είναι μια ομάδα ατόμων, πχ. βουλή είτε είναι ένας μόνο), και συγκεκριμένα το ήθος, η καταγωγή (*genus*), το φύλο (*sexus*), η ηλικία, η μόρφωση (*instructio*), το επάγγελμα (*ars*), το δημόσιο λειτούργημα (*officium*), τα ήθη (*mores*), η

⁴⁹⁴ Βλ. Malherbe 1988, 2-3.

⁴⁹⁵ Malherbe 1988, 3-4.

⁴⁹⁶ Malherbe 1988, 3-4. White 1986, 202-203.

⁴⁹⁷ White 1986, 202-203. Πβ. Malherbe 1988, 4-5. Πβ. Luiselli 1999, 107 όπου αναφέρεται και ο Θέων με το έργο του *Προγυμνάσματα*.

πνευματική του διάθεση (*affectus*), η φήμη (*nomen*), η τάξη (*dignitas*), ο βαθμός οικειότητας με τον αποστολέα (συγγένεια ή φιλία), τις συνθήκες (το παρόν/ο καιρός), που αφορούν στο θέμα και συγκεκριμένα αν η επιστολή αφορά δημόσια ή ιδιωτική υπόθεση, αν αφορά θρησκευτικό θέμα, αν αφορά προσωπική υπόθεση του αποστολέα ή θέματα που δεν σχετίζονται με τον ίδιο, αν αφορά κάποιο εξέχον θέμα ή όχι, το ιδιαίτερο θέμα, το συγκεκριμένο κοινωνικό κώδικα που συνδέει τον αποστολέα με τον παραλήπτη, και, τέλος, τον τόπο⁴⁹⁸.

Τρεις είναι οι λειτουργίες της επιστολής: η πληροφόρηση, η υποβολή του αιτήματος και η διατήρηση επικοινωνίας. Η συναισθηματική διάθεση χρωματίζει το σκοπό. Η διάθεση και το ύφος βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση από την κοινωνική σχέση αποστολέα και παραλήπτη⁴⁹⁹.

Το ύφος των επιστολών της ελληνιστικής και ρωμαϊκής περιόδου χαρακτηρίζεται από το Δημήτριο ως *χαρακτήρ ισχνός*⁵⁰⁰. Ωστόσο, σε άλλο σημείο λέει ότι η επιστολή πρέπει να είναι συνδυασμός *ίσχνοῦ* και *χαρίεντος* ύφους⁵⁰¹.

Η ύπαρξη ενδιαφέροντος για την επιστολική θεωρία στην Αίγυπτο επιβεβαιώνεται από τρία εκτενή εγχειρίδια αρχαίας επιστολογραφίας. Το έργο του Ψευδο-Δημητρίου φαίνεται πως συνετέθη στην Αίγυπτο⁵⁰² και παρατηρούνται πολλές ομοιότητες ανάμεσα σε αυτό και τις επιστολές που σώζονται σε παπύρους από την Αίγυπτο⁵⁰³.

Δεν γνωρίζουμε ωστόσο αν το έργο του Ψευδο-Δημητρίου κυκλοφόρησε σε ένα ευρύτερο κοινό και αν και πόση επίδραση άσκησε στην επιστολογραφική πρακτική. Μόνο μια υψηλού επιπέδου ενασχόληση με τη ρητορική θα οδηγούσε σε γνώση των θεωριών για την επιστολογραφία, κάτι που ίσχυε για ένα μικρό μέρος του εγγράμματου πληθυσμού⁵⁰⁴.

⁴⁹⁸ Luiselli 1999, 105-107.

⁴⁹⁹ White 1986, 197.

⁵⁰⁰ Δημητρ. Φαλ. Περ. έρμ. 223· Koskenniemi 1956, 23–28· Malherbe 1988, 14· Reed 1997, 183· Papathomas 2007, 497.

⁵⁰¹ Δημητρ. Φαλ. Περ. έρμ. 235 *Καθόλου δὲ μεμίχθω ἢ ἐπιστολὴ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ἐκ δυοῖν χαρακτήρων τούτων, τοῦ τε χαρίεντος καὶ τοῦ ισχνοῦ*. Βλ. Reed 1997, 183 και σημ. 39· Malherbe 1988, 14.

⁵⁰² Luiselli 1999, 111.

⁵⁰³ Malherbe 1988, 3.

⁵⁰⁴ Luiselli 1999, 111-112. Πβ. Malherbe 1988, 3.

2. Το ύφος των αιτήσεων προς τις Αρχές της ρωμαϊκής περιόδου.

Οι αιτήσεις ως επιστολικό είδος εμπίπτουν στον αξιωματικό τύπο, αλλά πρέπει να σημειωθεί ότι ο Ψευδο-Δημήτριος όσον αφορά αυτόν το συγκεκριμένο τύπο είχε υπόψη του κάτι ευρύτερο από τις αιτήσεις⁵⁰⁵.

Η αίτηση αφορά συνήθως προσωπικές και ιδιωτικές υποθέσεις που όμως μπορούν να συνδέονται με τη δημόσια ζωή λιγότερο άμεσα, όπως στην περίπτωση άσκησης βίας στον αιτούμενο που διαταράσσει την κοινωνική ισορροπία, ή περισσότερο άμεσα, όπως στην περίπτωση υποβολής αιτήματος για εξαίρεση από *λειτουργία*. Όσον αφορά στους παραλήπτες, πρόκειται για αξιωματούχους, άρα πρόσωπα υψηλής κοινωνικής τάξης και υψηλού μορφωτικού επιπέδου, με επιρροή και δύναμη.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο Δημήτριος συμβουλεύει να συντάσσονται οι επιστολές όπως ορίζει το απλό ύφος, ο *χαρακτήρ ἰσχνός*⁵⁰⁶. Ωστόσο, σε άλλο σημείο λέει ότι η επιστολή πρέπει να είναι συνδυασμός *ἰσχυοῦ* και *χαρίεντος* ύφους⁵⁰⁷. Είναι πιθανόν να αναφέρεται στο υψηλό ύφος που λίγο πριν είπε ότι πρέπει να υιοθετεί αυτός που γράφει επιστολή με αποδέκτη τη διοίκηση του κράτους ή τον κυβερνήτη⁵⁰⁸.

Το ύφος έπρεπε να συνάδει τόσο με το λιτό και απέριττο ύφος του απαίδευτου πολλές φορές αποστολέα όσο και με το πιο καλλιεργημένο της ρωμαϊκής διοίκησης⁵⁰⁹. Σε κάθε περίπτωση, ο γραπτός λόγος έπρεπε να διατηρεί την απλότητα και την αυθεντικότητα του προφορικού λόγου του αιτουμένου⁵¹⁰. Σύμφωνα με τη ρητορική θεωρία η *φιλοφρόνησις* και η *προσφώνησις* προσδίδουν ζωντάνια στο ύφος της επιστολής⁵¹¹.

Το υψηλό ύφος θα μπορούσε να επιτευχθεί με την υιοθέτηση περίπλοκων συντακτικών δομών και υφολογικών στοιχείων, όπως είναι η αριστοτεχνική διευθέτηση

⁵⁰⁵ White 1986, 203.

⁵⁰⁶ Δημητρ. Φαλ. Περ. έρμ. 223 *ὁ ἐπιστολικὸς χαρακτήρ δεῖται ἰσχνότητος*. Koskeniemi 1956, 23–28· Malhebe 1988, 14· Reed 1997, 183· Papathomas 2007, 497.

⁵⁰⁷ Δημητρ. Φαλ. Περ. έρμ. 235 *Καθόλου δὲ μεμίχθω ἢ ἐπιστολὴ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ἐκ δυοῖν χαρακτήρων τούτων, τοῦ τε χαρίεντος καὶ τοῦ ἰσχυοῦ*. Βλ. Malhebe 1988, 14· Reed 1997, 183 και σημ. 39.

⁵⁰⁸ Δημητρ. Φαλ. Περ. έρμ. 234 *Ἐπεὶ δὲ καὶ πόλεσιν ποτε καὶ βασιλεῦσιν γράφομεν, ἔστωσαν τοιαῦται [αἱ] ἐπιστολαὶ μικρὸν ἐξηρμέναι πως*. Reed 1997, 183 και σημ. 39. Το έργο πιθανόν συνετέθη 1^ο αι. π.Χ. με 1^ο αιώνα μ.Χ., βλ. Malherbe 1988, 2 και 17.

⁵⁰⁹ Τσιούσια 2012, 274.

⁵¹⁰ Τσιούσια 2012, 281.

⁵¹¹ Δημητρ. Φαλ. Περ. έρμ. 232 *Κάλλος μέντοι αὐτῆς αἶ τε φιλικαὶ φιλοφρονήσεις*, Malherbe 1988, 13.

της σειράς των λέξεων, η χρήση ασυνήθιστων λέξεων, η μεταφορική χρήση της γλώσσας και η χρήση σχημάτων λόγου⁵¹².

Εξάλλου, υπό την επίδραση των πνευματικών εξελίξεων κατά τη ρωμαϊκή περίοδο και ιδιαίτερα του κινήματος της *Δεύτερης Σοφιστικής*, του *Αττικισμού*, που εμφανίζεται το 2^ο αιώνα μ.Χ. και δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μίμηση του αττικού ύφους και της αττικής γλώσσας, το ύφος βαθμιαία υφίσταται μια ολοένα και μεγαλύτερη ρητορική επεξεργασία⁵¹³. Την εποχή αυτή χρονολογούνται οι ρητορικές πραγματείες δύο βασικών εκπροσώπων της *Δεύτερης Σοφιστικής*, του Αίλιου Αριστείδη και του Ερμογένους από την Ταρσό⁵¹⁴. Οι συντάκτες των αιτήσεων κάποιες φορές επηρεάζονταν από παλαιότερα αλλά και σύγχρονά τους ρητορικά και λογοτεχνικά κείμενα και σε αυτή την περίπτωση το τελικό κείμενο είναι αποτέλεσμα μιας διαδικασίας δυναμικής εξισορρόπησης ανάμεσα στην πρωτοτυπία και την παράδοση⁵¹⁵.

Πολλοί μορφωμένοι στη ρωμαϊκή Αίγυπτο είχαν ρητορική παιδεία και είχαν δεχτεί επίδραση από το κίνημα του *Αττικισμού*⁵¹⁶. Ένας μορφωμένος που ήθελε να συντάξει μια αίτηση μπορούσε, αν ήθελε, να διαφοροποιηθεί από το μέσο όρο υιοθετώντας εκλεπτυσμένο ύφος και ενσωματώνοντας λογοτεχνικά και ρητορικά στοιχεία στην επικοινωνιακή του στρατηγική⁵¹⁷. Η έμφαση σε ρητορικά και λογοτεχνικά στοιχεία δημιουργεί την εντύπωση ότι ο αιτούμενος είναι ένα μορφωμένο άτομο το οποίο αξίζει μιας ιδιαίτερα καλής μεταχείρισης και μιας θετικής ανταπόκρισης στο αίτημά του⁵¹⁸.

Οι συντάκτες των αιτήσεων κάποιες φορές επηρεάζονταν από παλαιότερα αλλά και σύγχρονά τους ρητορικά και λογοτεχνικά κείμενα και σε αυτή την περίπτωση το τελικό κείμενο είναι αποτέλεσμα μιας διαδικασίας δυναμικής εξισορρόπησης ανάμεσα στην πρωτοτυπία και την παράδοση⁵¹⁹.

⁵¹² Luiselli 1999, 110 και 215.

⁵¹³ Papathomas 2009, 496.

⁵¹⁴ Kennedy 1997, 33 και 35-36. Για τον *Αττικισμό* βλ. και Kennedy 1966, 330-336· Καραδήμας 2016, 47-49. Για τον Ερμογένη βλ. και Καραδήμας 2016, 43 και 75-78, όπου παρατίθεται εκτενής βιβλιογραφία για τη *Δεύτερη Σοφιστική*.

⁵¹⁵ Papathomas 2006, 244.

⁵¹⁶ Luiselli 1999, 114.

⁵¹⁷ Luiselli 1999, 215· Papathomas 2006, 255.

⁵¹⁸ Papathomas 2006, 255.

⁵¹⁹ Papathomas 2006, 244.

Σύμφωνα με ορισμένους, οι επιστολές πρέπει να γράφονται σε ένα ύφος που βρίσκεται μεταξύ της καθομιλουμένης και του *Αττικισμού*⁵²⁰. Πράγματι, η παράδοξη σύνταξη και ο στόμφορ συναντάται συχνότερα από τον 4ο αι. μ.Χ., ενώ κατά κανόνα λείπει από τις αιτήσεις του 2ου αι. μ.Χ.⁵²¹. Αυτό έχει ερμηνευτεί ως αποτέλεσμα των αισθητικών αντιλήψεων της εποχής, σύμφωνα με τις οποίες ο ρητορικός στόμφορ θα στερούσε το λόγο από την απλότητα, καθιστώντας το περιεχόμενο της αίτησης μη πειστικό⁵²². Ωστόσο, αρκετές αιτήσεις της ρωμαϊκής περιόδου διαφοροποιούνται στο επίπεδο ρητορικής επεξεργασίας και διακρίνονται για το υψηλό και συχνά πομπώδες ύφος, μαρτυρώντας την επίδραση της Δεύτερης Σοφιστικής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ρητορικής εκλέπτυνσης μιας αίτησης σε ένα δεύτερο στάδιο επεξεργασίας του κειμένου αποτελεί η αίτηση P.Vind.Tand. 2⁵²³.

3. Μέσα υφολογικής εκλέπτυνσης στις αιτήσεις της ρωμαϊκής περιόδου προς τις Αρχές.

Ο αιτούμενος που επεδίωκε υψηλό ύφος, ρητορικά και λογοτεχνικά επεξεργασμένο, κατέφευγε στα εξής μέσα: ρητορικά σχήματα (*λέξεως* και *διανοίας*) και ρητορικούς *τρόπους*, ρητορικά επεξεργασμένο *προοίμιον*, στοιχεία *captatio benevolentiae*, ιδιαίτερα επιμελημένη σύνταξη (άριστα επεξεργασμένες περιόδους), τυποποιημένες φράσεις, συντακτικές δομές χαρακτηριστικές του υψηλού πεζού λόγου, στοιχεία *Αττικισμού* (αρχαϊσμούς, μίμηση της γλώσσας της κλασικής περιόδου και μίμηση του ύφους συγκεκριμένων συγγραφέων), στοιχεία της ποιητικής γλώσσας ή λέξεις που είναι χαρακτηριστικές του υψηλού πεζού λόγου, σπάνιες λέξεις, παρομοιώσεις⁵²⁴.

(i) Ρητορικά σχήματα (*λέξεως* και *διανοίας*) και ρητορικοί *τρόποι*⁵²⁵.

Στις αιτήσεις της ρωμαϊκής περιόδου απαντούν ποικίλα ρητορικά σχήματα, αλλά τα κυριότερα είναι ο *κύκλος* και η *αντίθεση*.

Ο αναγνώστης των αιτήσεων εύκολα διαπιστώνει την κυκλική σύνθεση αυτών: το κείμενο ξεκινάει και τελειώνει με τιμητικούς τίτλους προς τον αξιωματούχο

⁵²⁰ Βλ. Malherbe 1988, 13.

⁵²¹ Bryen 2013, 18.

⁵²² Τσιούσια 2012, 281.

⁵²³ Luiselli 1999, 125-126. Το ίδιο ισχύει και για την αίτηση προς τους αυτοκράτορες P.Oxy. XLVII 3366.10-11 ἀξίωσιν ἀνεγ[ε]λκεῖν ὑμῖν δικαίαν τε καὶ νόμιμον, 48-49 ἤγαγεν ἀξίωσιν ἀνενεγκεῖν [τῇ]ν/ θείῃ ὑμῶν [τ]ύχη, ἐχομένην καὶ λόγ[ο]ν καὶ νόμον, με χρήση του ομοιοτέλετου· P.Oxy. XLVII 3366.12 οἱ θεοὶ πρόγονοι ὑμῶν ὥρισαν, 50-52 οἱ θεοὶ πρόγονοι ὑμ[ῶν οἱ κατ]ὰ χρόνους βασιλεύσαντες ἐν ἀρετῇ καὶ πα[ρ]ιδείῃ ἐπι[λάμ]ψαντες [τῇ]ν ἀφ[᾽] αὐτῶν οἰκουμένην ὥρισαν.

⁵²⁴ Luiselli 1999, 215.

⁵²⁵ Rowe 1997, 124-150.

παραλήπτη και με αναφορά στο ιδιαίτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει. Η επανάληψη στο τέλος της αίτησης σχηματίζει ένα κυκλικό σχήμα *captatio benevolentiae* που οριοθετεί το περιεχόμενο και το κάνει πιο στιβαρό⁵²⁶.

Το τμήμα της αίτησης που είναι συνήθως πιο επεξεργασμένο ρητορικά είναι το *προοίμιον*. Ωστόσο, αξιοσημείωτη είναι η χρήση ρητορικών σχημάτων στη *διήγησιν*, όπου η κύρια λειτουργία τους είναι να εκφράσουν με έμφαση την αγανάκτηση και αγωνία του αιτουμένου, καθώς επίσης να τονίσουν την αδύναμη θέση στην οποία βρίσκεται. Απώτερος στόχος πάντα είναι να επηρεαστεί συναισθηματικά ο παραλήπτης και να δει ευνοϊκά τον αιτούμενο (*captatio benevolentiae*).

Στη *διήγησιν* το κύριο ρητορικό σχήμα είναι η *ἀντίθεσις*. Όπως έχει αναφερθεί, ο αιτούμενος προβαίνει σε μια αντιθετική διαγραφή του ήθους του δικού του και του αντιπάλου, φυσικά υπέρ του, αντιδιαστέλλει τη δική του μειονεκτική θέση σε σχέση με την πλεονεκτική θέση του παραλήπτη ή/και του αντιπάλου του, καθώς επίσης τη μέχρι τώρα συμπεριφορά, τον τρόπο ζωής και την οικονομική ή/και οικογενειακή κατάστασή του με την κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει μετά από την αδικία εις βάρος του⁵²⁷.

⁵²⁶ Βλ. π.χ. P.Lips. II 146.4-5 [οὐκ ἄν] ἰς τοῦτο προήχθ[η]ν, ἐπι|τρόπων [μέγιστ]ε, 14 -16 ἔάν σου τῇ τύχῃ δόξ[η],|ἀκούσαι μου π[ρ]ὸς αὐτὸν πρὸς τὸ τυχεῖν με|τῆς ἀπὸ σοῦ [μι]σοπονήρου ἐγδ[ι]κίας, Parathomas 2009, 489. Άλλα χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι τα εξής: BGU XVI 2600.1-5 Λαδάμας καὶ οἱ λοιποὶ μελισσοῦργοι | Χοινώ[θ]μεως τῶι [σ]εμνοτάτω|θεῶι καὶ κυρίω ἀντιλήμφορι|πλεῖστα χαίρειν καὶ διὰ παντὸς|ὕγιαίνειν καθάπερ εὐχόμεθα, 15-20 τοῦτου|δὲ γεν[ο]μένου ἐσόμεθα ἀντιλημμένοι|ὑπὸ σου· [παρὰ] πάντα δὲ χαρῇ σεαυτοῦ|ἐπιμε[λούμενος] ἴν' ὕγιαίνης, ὃ ἐστὶν ἡμεῖν|εὐκτότ[ατον]· ἔρρωσο· P.Leit. 5 1-10 Κλαυδίω|ι Ξεν|οφῶντι τῷ κρατίστῳ ἐπισ|τρατῆγῳ παρὰ Ὁρσ[ε]ν|ούφεω|ς τοῦ [Ὁρσενούφεω|ς ἀπὸ] κόμης Τεπύνεω|ς τῆς Πολέ|μωνος μερίδος τ|οῦ Ἀρσινοεῖτου νομοῦ. κατ' ἐπ[ή]ρειαν ἀναδ[ύ]θεις [εἰ]ς πρακτορίαν ἀργυρικῶν κα[ὶ] κ[λ]ηρωθεῖς ὑπὸ γε σ[οῦ] ἀπὼν ἡνγκάσθην [διὰ τῆς] παντελοῦς μου ἀπορίας ἐγκαταλείπειν τῇ|ν ἰδίαν μὴ δυνάμενος ἀντιλαβέσθαι τῆς λιτο[υ]ργίας μεγίστης οὔσης καὶ ὑπὲρ ἐμὲ καὶ ὑπο[νοσ]ήσαντα. ὅτι δὲ ἄπορός ἡμεῖ, κύριε, ῥαδίως [γ'] ἀποδείξω, 39-48 μηδεμῖας οὐδ' μοι, κύριε, εὐπορίας προσγενομένης ἐκ τότε μέχρι νῦν, φανερώς ἐπηρεάσθην ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων τῆς κόμης χειριζό|ντων τὰ κατὰ τὴν κωμωγραμματοειάν εἰς τὴν πρακτορίαν. διὸ ἐπὶ σὲ τὸν κύριον κατέφυγον ἀξίων εὐεργεσίας τυχεῖν ὅπως δυνηθῶ συνμένειν καὶ τὰ δημόσια διευθύνειν| ἥ[ς] δι|ατάσσο[μ]αι δημοσίας γῆς· ἃς γὰρ ἄλλας δύνamai σωματικὰς χρειὰς ὑπομένει|ν/ οὐκ ἀναδύομα[ι]· P.Oxy. XVII 2131.7-8 τῆς ἐμφύτου σου, ἡγεμῶν δέσποτα, δικαιοδοσίας διηκούσης εἰς πάντας ἀνθρώπους καὶ αὐτὸς ἀδικηθεὶς ἐπὶ σὲ καταφεύ|γ[ω] ἀξίων ἐκδικίας τυχεῖν, (ἐπίλογος) 16-17 τῆς γ[ά]ρ |σῆ[ς] μεγαλειότητός ἐστιν ἐπεξελεθεῖν τοῖς [ἀδίκ]ως καὶ ἀνόμ[ω]ς τετολμημένοις· BGU I 180.3-10 [Δ]ιατέτακ[ται, κ]ύριε, τοῦ οὐετρα|νοῦς ἔχειν μετὰ τ[ὴν ἀπό]λυσιν πέντ[α]ετῇ χρό[ν]ον ἀνα[παύσε]ως, παρὰ δὲ ταύ|την τὴν [δι]άτ[α]ξιν ἐ[γώ] ἐπηρεάσθην|μ[ε]τὰ διετίαν τῆς [ἀπο]λύσεως| κα[ὶ] ἀ[ν]εδόθην κατ' ἐπ[ή]ρειαν|(*) εἰς λειτουργίαν| καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο [κ]ατὰ τὸ ἐξ[ῆ]ς|ἐν λειτουργίᾳ εἰμ[ὶ] ἀδιαλεί|πτως, 18-20 ἀξιώ συντηρησαί μοι τὸν τῆς ἀναπαύσεως ἴσον χρόνον κατὰ <τὰ> περὶ τοῦτου διατεταγμένα.

⁵²⁷ Βλ. π.χ. SB XXII 15774.1-16 Κουίντωι Αἰμιλ[ί]ωι Σατουρνεινῳι ἐπάρχῳ Αἰγύπτου| παρὰ Γεμέλλου τοῦ καὶ Ὁρίωνος Γαίου Ἀπολιναρίου Ἀντι-|νοέως καὶ ὡς χρημ[ατίζει] γεουχοῦντος ἐν Καρανίδι| τοῦ Ἀρσινοεῖτου νομ[οῦ] τῆς Ἡρακλείδου μερίδος. Πρὸ πολλοῦ,| κύριε, ὃ ἡμέτερος π[ατὴρ] ἐτελευτήσεν ἐπ' ἐμοὶ καὶ| ἀδελφῇ μου κλη[ρονόμοις καὶ ἀντελήμμεθα τῶν ὑπαρ|χόντων μηδε|νός [ἐπελθόντος. Ὁμοίως δὲ συνέβη] καὶ τὸν θεῖόν μου Γ[ά]ιον Ἰούλιον Λογγεῖνον τελευτῆσαι| πρὸ ὀκταετίας κ[αὶ] τούτου τὰ ὑπάρχοντα ἐπεκράτησα| καὶ συνεκομεισά[μην] τὴν πρόσοδον μηδενὸς κωλύ|σαντ[ο]ς. Νυνεὶ δὲ Ἰου[λί]ος καὶ Σώτας ἀμφότεροι Εὐδᾶτος| τοῦ δεόντως βιαίω[ς] καὶ αὐθάδως ἐπεληλύθασιν ἐδᾶ|φρεσίμου

Η αντιθετική δομή υπογραμμίζεται με την χρήση αντιθετικών συνδέσμων *μὲν...δὲ*, καθώς και με τη χρήση αντώνυμων⁵²⁸. Συχνό είναι και το *σχήμα ἐξ ἀναιρέσεως συμπλεκτικόν*, που μοιάζει με το *κατ' ἄρσιν καὶ θέσιν*⁵²⁹.

Ρητορικά σχήματα που απαντούν πολύ συχνά και τα οποία τονίζουν εμφατικά την απόγνωση και την αγανάκτηση του αιτουμένου, αλλά επιπλέον στοχεύουν στο συναίσθημα του παραλήπτη είναι το *ὑπερβατόν*⁵³⁰, το *πολυσύνδετον*⁵³¹, το *ὁμοιοτέλευτον*⁵³², το *σχήμα λιτότητος*⁵³³ και το *ἀσύνδετον*⁵³⁴. Σε κάποιες αιτήσεις,

μετὰ τὸ τ[ὴν] κατασπορὰν ποιήσασθαι με καί] ἐκάλυσάν με ἐν [τούτοις δυνάμει τῇ περὶ αὐτοὺς ἐπὶ τῶν] |τόπων, καταφρο[νούντων τὴν περὶ τὴν ὄψιν μου] |ἀσθένειαν.

⁵²⁸ Βλ. π.χ. P. Brem. 38 ὕστερον μετέστησεν αὐτ[όν] καὶ ἐμὲ κατέστησεν πρεσβύτερον, πένης ὦν, πλου[σιώτερος ὦν ἐκεῖνος. SB VI 9421.11 ῥητοῖς τε καὶ ἀρήτοις.

⁵²⁹ Βλ. P.Oxy. XXXI 2563.30-34 οὐ μόνον |ἐμὲ ἀλλὰ καὶ τὸν υἱόν] μου καὶ τὴν τροφὸν αὐ[τοῦ] Ἡρᾶν ἠκίσατο αὐτοὺς πληγαῖς· P.Oxy. XXXIII 2672.15-18 καὶ διε|λοιδορήσατό μοι οὐ μόνον |ἀλλὰ καὶ λίθω με ἐνετίναξεν |κατὰ τῆς κεφαλῆς· P.Oxy. XVII 2131.10 οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ τὰ κατ' ἔτος ὀφειλόμενα ἐπικεφάλια.

⁵³⁰ P.Oxy. XXXIV 2713.4-5 [πάππ]ω τῷ κατὰ [μη|τέρα Διοσκόρω, 14 οἱ ἀδελφοὶ τῆς μητρός μου οἱ ὁμομήτριοι, βλ. Papathomas 2006, 254· P.Oxy. LXV 4481.4-5 ἐπὶ τὴν ἀπὸ σο[ῦ] τοῦ κυρίου κατα|φρυγῶ δικαιοδοσίαν· P.Oxy. VI 888.2 οἷς [ἐὰν μὴ πεπονημένοι ὦσ]ιν κηδεμόνες ὄρ[φαν]οῖς οἱ τοῦ χειροτονεῖν κύριοι, 3 τοὺς καθ' [ἡλ]ικίαν κηδεμόνας· P.Oxy. VII 1032.13-14 ὁ [τῶν τόπων κωμογραμματεὺς συμφώ]νως γεγ[ονέναι]· P.Oxy. IX 1204.6 τῷ με κατὰ καιρὸν ἐκείνον εἶναι ἐν τῇ Μικρᾷ Ὀάσει, 8 τὰ ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ δέοντα, 15-16 τοῦ τῆς κρατιστίας|ἀξιώματος· P.Ryl. II 136.5-6 τὴν τούτου γυναῖκα Θεναπύγγλιν· SB XXIV 16252.5-8 ὕ[βριν] πέπονθα ὑπὸ ἀνθρώπου Αἰγυπτίου [Ἰσιδώρου Ἀ]χι|λλᾶ γραμματέ[ως ἐπι]τηρητῶν γεννηματογραφουμένων [κώ]μης Καρανίδος τῆς Ἡ[ρακλ]είδου μερίδος τοῦ Ἀρσινοεῖτου νομοῦ [συν]ε[ργου]ντος αὐτῷ εἰς τρυτὸ Διδύμου ὑπηρετοῦ οὐ τὴν τυχοῦσαν.

⁵³¹ P.Warr. 1.29 καὶ οἰκίαν [καὶ αὐλὴν καὶ χρηστήρια· P.Oxy. XXXIII 2672.9-18 καὶ τετραυματικένας |αὐτὴν κατὰ τοῦ χεῖλους |ἐξ|αυτῆς γενομένη μοι |πρὸς αὐτὸν καὶ λογοποιο[υ]μένην περὶ τῆς τοσαύτης |αὐτοῦ αὐθαδίας ἐπῆλθεν |κάμ[οι] [κ]αὶ [ἐ]ξῆ|βρισην καὶ διε|λοιδορήσατό μοι οὐ μόνον |ἀλλὰ καὶ λίθω με ἐνετίναξεν |κατὰ τῆς κεφαλῆς· P.Mich. XI 617.8-9 παντελῶς γὰρ ὀλίγα ἦ |τὰ ὕδατ[α] κα[ὶ] ἦ(?)|ν ἄγωνα/ ἀπὸ ἀποχυμάτων καὶ μηδὲ ἐν {καὶ μηδὲ ἐν} ἀπὸ μήτρας ἐσχηκότα· P.Fay. 108.11-19 κακοῦργοι τινες ἀνά [μ]έσον Πολυ|δευκίαν καὶ τῆς Θεαδελφείας καὶ ἐδῆσαν| ἡμᾶς σὺν καὶ τῷ μαγδωλοφύλακι καὶ πλη|γαῖς ἡμᾶς πλίσταις ἤκισαν κ[αὶ] τραν|ματιαῖον ἐποίησαν τὸν [Πασίω]να καὶ [εἰσάνηρα]ν ἡμ[ῶν] χοιρίδι[ον] α καὶ ἐβάσ|ταξαν τὸν τοῦ Πασίων|ος κιτῶνα [--]. ἐς καὶ ζω[--]ν Ὀνησίμου· P.Ryl. II 136.9-11 ποτηρίων κασει|δερίων καὶ κελλί|βματος καὶ ἄλλων |σκευῶν καὶ ἀργυ(ρίου) (δραχμῶν)· SB VI 9421.11 ῥητοῖς τε καὶ ἀρήτοις· P.Oxy. IV 718.19-22 μήτε βασιλικὴν συνανάμιγον ἐσχηκότος μηδ' αὖ γεωρ|[γοῦντος] μηδ' ὅλ[ω]ς γνωρίζοντός τι τῶν ὑπὸ τοῦ κωμογραμματέως|[προσφωνηθέντων] ἐπὶ δὲ ἀνωθ[ε]ν τῶν δημοσίων ἀποδιδόμενων| [ὑπὲρ τῶν αὐτῶν] ἀρουρῶν τεσσάρων ὡς εἰκὸς ὑπὸ ἐτέρων (δηλώνει εμφατικά ὅτι δεν καλλιεργεῖ κρατική γη)· P.Flor. I 58.7-8 αλογως ἐπελθ[ό]ντες δίχα παντὸς νόμου καὶ δι|[χα] πάσης] ἐξουσίας καὶ δίχα γνώμης ἐμῆς καὶ συνκαταθέσε[ω]ς . . . συντες δικαίῳ ἡ τοπικῇ βίᾳ.

⁵³² SB IV 7464.3-4 οὔτε δεινότερον οὔτε χαλεπώ|τερον· P.Oslo III 123.24-26 καταν[ε]νε|μηκέναι κα[ὶ] κατα|βεβλαφέναι· BGU XVI 2599.17 ἐ|ν ἁμελείαι, 18 ἐν ἀναρχίαι· P.Oxy. XLVII 3366.46-47 τ[ῇ]ν αὐτῆς φιλανθρωπίαν ἐκτείνασα ἐπὶ πᾶσαν ὑμῶν| τ[ὴν] οἰκ[ου]μενὴν καὶ ἐφ' ἅπαντα τ[ό]ποιον ἐκτέμψασα (επανάληψη ἰδίου νοήματος), 49 ἐχομένην καὶ λόγ[ο]ν καὶ νόμου (ὁμοιοτέλευτο).

⁵³³ Βλ. π.χ. PSI VIII 883.12-14 οὐκ ὀλίγον μοι |βλάβος ἐξακολουθεῖν οὐκ ἔ|λασον πυροῦ ἀρταβῶν ἐξ· P.Oxy. IV 718.23 [βλάβη] ἔπαθον οὐκ ὀλίγα· P.Oxy. III 488.19 οὐκ ὀλίγην βλάβην ὑποφέρει με. Πβ. SB XXIV 16252.8 ὕβριν οὐ τὴν τυχοῦσαν· SB VI 9458.4-5 ὕβριν οὐ τὴν τυχούσαν παθών· P.Ryl. II 136.11-12 ὕβριν μοι συν|εστήσατο οὐ τὴν τυχοῦσαν· P.Berl. Frisk 3.10 βίαν παθῶν οὐ τὴν τυχοῦσαν.

⁵³⁴ Βλ. π.χ. P. Brem. 38.21-22 πένης ὦν, πλου[σιώτερος ὦν ἐκεῖνος. Το ἀσύνδετο σχῆμα ἐπαινείται ἀπὸ τον Φιλόστρατο (3ος αι.μ.Χ.) ὡς μέσο που ενισχύει τη λαμπρότητα του επιστολικού ύφους, Malherbe 1988, 13.

μάλιστα, διαπιστώνεται συσσωρευση σχημάτων⁵³⁵. Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί η ρητορική *ἀποστροφή δίωξον τὸν τῆς ὕβρεως τρόπον*, η οποία εκφράζει την απόγνωση του αιτουμένου με ιδιαίτερα δραματικό τρόπο. Ο τόνος της προστακτικής μετριάζεται από το γεγονός ότι τίθεται ακριβώς ύστερα από ένα γνωμικό για την υβριστική συμπεριφορά, προβάλλοντας την υποδεικνύμενη προς τον αξιωματούχο συμπεριφορά ως λογικά απορρέουσα από τη γενική αλήθεια που μόλις διατυπώθηκε, και την ευγενικά διατυπωμένη φράση με την οποία ο αιτούμενος δηλώνει την προσφυγή του στον αξιωματούχο *καὶ διὰ τρῶτο προσφεύγω σοι, τῷ κυρίῳ*⁵³⁶.

Επίσης, συχνά οι αιτούμενοι αποκαλούν την αίτησή τους μετωνυμικά ή ακόμη και *κατ' εὐφημισμὸν ἱκετηρία, δέησιν, ἀναφόριον, λίβελλον και βιβλίδιον*⁵³⁷, ενώ στις αιτήσεις μπορεί κανείς να βρει αντιπροσωπευτικά παραδείγματα για πολλά άλλα ρητορικά σχήματα, όπως είναι η *ἀναφορά* ή *ἐπαναφορά*⁵³⁸, η *ἀντιστροφή* ή *ἐπιφορά*⁵³⁹, η *περίφρασις*⁵⁴⁰, η *παρονομασία* ή *παρήχησις*⁵⁴¹, ο *χιασμός*⁵⁴², η *μεταφορά*⁵⁴³, η *ἐπανάληψις*⁵⁴⁴, το *πολυσύνδετον*⁵⁴⁵.

⁵³⁵ Βλ. π.χ. P.Wisc. I 33.19-20 στρατηγεῖν τοῦτ' ἐστὶν ἄρχειν καὶ κωλύειν| [κ]αὶ ἀλήθειν κα[ῖ] τοὺς ἐλευθέρους τύπτειν καὶ παῖειν καὶ μαστιγοῦν ὥς δο[ύλο]υς, ὅπου συνδυάζονται το πολυσύνδετο, το ομοιοτέλεστο και η παρήχησι. Βλ. και P. Brem. 38.19-21 ὕστερον μετέστησεν αὐτ[ὸν] |καὶ ἐμὲ κατέστησεν πρεσβύτερον, ὅπου συνδυάζονται η παρονομασία ή παρήχησι και το χιαστό.

⁵³⁶ P.Wisc. I 33. 10-13 Πάν|των αἰσχιστόν ἐστιν τῶν ἐν τῷ βίῳ ἀδικημάτων τὸ ἐλευθέρους ἀνθρώπους ὕβρεως |τ|υγχάνειν, καὶ διὰ τοῦτο προσφεύγω σοι, τῷ κυρίῳ, δίωξον τ[ὸν]|τῆς ὕβρεως τρόπον.

⁵³⁷ Βλ. π.χ. P.Flor. III 309.8 ἐπιδίδωμι τῇ ἐπ[ι]εικίᾳ σου τάδε τὰ βιβλία. P.Vind.Tand.2.4 Πειποθῶς/ ταύτην μου τὴν ἱκετηρίαν.

⁵³⁸ P.Flor. I 58.7-8 ἀλογως ἐπελθ[ό]ντες δίχα παντὸς νόμου καὶ δι[ί]χᾳ πάσης| ἐξουσίας καὶ δίχα γνώμης ἐμῆς καὶ συνκαταθέσει[ω]ς. . . . ουντες δικαίῳ ἢ τοπικῇ βίᾳ.

⁵³⁹ P.Mich. VI 426.12 ὁ καὶ ἀγνοῶ— οὕτως ἀγνοῶ.

⁵⁴⁰ P.Oxy. XXXIV 2713.6 τὸν βίον μετέλλαξεν.

⁵⁴¹ P.Oxy. XXIV 2410.15-17 οὐ μόνον ἐκ τῆς| αὐτῆς οὐσίας μ[ισθοῦτα]ι, ἀλλὰ καὶ ἐτέρας |γὰς \βασιλικὰς/ ἐκμισθοῦται πλείονος αὐτὰ μισθῶν· SB VI 9421.11 ῥητοῖς τε καὶ ἀρήτοις.

⁵⁴² P.Oxy. XVII 2131.10 τελῶ γεωργικὸν [κα]ὶ ἀπράγμονα βίον ζῶν.

⁵⁴³ P.Oxy. VI 898.33-35 ἐκ παντὸς θλείβου|σά με εἰς τὸ μὴ δύνασθαι κατ' αὐτῆς προελθεῖν.

⁵⁴⁴ P.Vind.Tand.2 πέπονθά τε καὶ παρ' ἑκα[σ]τα πάσχω· P.Oxy. XLVII 3366.46-47 τ[ῆ]ν αὐτῆς φιλανθρωπίαν ἐκτεῖνασα ἐπὶ πᾶσαν ὕμῶν| τ[ῆ]ν ο[ἰ]κ[ου]μενην καὶ ἐφ' ἅπαντα τ[ῶ]πον ἐκπέμψασα· P.Strasb. I 57 R 3 δημόσιος γεωργὸς τυγχάνων, 4-6 ἐν κ[ώμῃ] Θεα[δε]λφεί[α] |ἐνγιστα οὔσης τῆς προκειμένης [κώμης] Εὐήμε[ρ]ίας| μηδὲ μείλιον ἀπεχουσὼν ἀλλήλ[ων], 7-8 τυγχάνω γὰρ ἐν τῇ| |προγεγραμμένη Θεαδελφείᾳ δημόσιος γεωργ[γ]ός. εἰμ[ι] δὲ σ[τ]οιχολόγος τῆς αὐτῆς κώμης καὶ παρ[ε]λ[α]β[ον] . . . |ρον τῆς |προγεγραμμένης κώμης Θεαδελφείας· BGU III 970.8-9 καὶ αὐτὴ γυνὴ ἀβοήθητος καὶ μηδεμίαν βοή[θει]α[ν]|ἔχουσα εἰ μὴ ὑπὸ σοῦ τοῦ κυρίου· P.Lips. II 145.21-27 ἐπόμεναι σου τὴν |[-8-10- .] κύριε, ὡς [ἄ]κων καὶ παρὰ π[ρ]οαίρε[σ]ιν |τ[ῆ]ν ἐμαυτοῦ| [-8-10-] ὥρμησα τ[ῆ]ν ἐντυχίαν, διὰ δὲ πολλὰ ἃ πέπονθα ὑπὸ |Ωρίωνος |κωμωγραμμ[α]τ[έ]ως κώμης Φιλαδελφε[ί]ας τῆς Ἡρακλείδου |μερίδος τοῦ| Ἀρσινοεῖτ[ου] νομοῦ δι' ἐργολαβείας ἃς ἐπαθον πρὸς καὶ| [-8-10-] γεινομεν[ε]ίς τοῦτο ἐλήλ[υ]θα ἀμυνόμε[ν]ος τὰ πραχθέντα |ὑπ' αὐτοῦ κατ'| ἐμοῦ.

⁵⁴⁵ SB XIV 11980.26-27 οὔτε γεουχῶ οὔτε γεωργῶ οὔτε ἐστὶν τῆς αὐτῆς τοπαρχίας ο[ὐ]δὲ κωμ[ο]||γραμματίας.

(ii) **Ρητορικά επεξεργασμένα προοίμια.**

Στις αιτήσεις μορφωμένων ήδη από το δεύτερο αιώνα και υπό την επίδραση της Δεύτερης Σοφιστικής πριν από τη διήγησιν τίθεται ένα ρητορικά επεξεργασμένο προοίμιον⁵⁴⁶. Η ρητορική επεξεργασία έγκειται κυρίως στην αξιοποίηση του ρητορικού τύπου της *captatio benevolentiae* και σε διάφορα ρητορικά σχήματα ή ακόμη και στην παράθεση κάποιου γνωμικού, μιας αλήθειας με γενική εκφραστική διατύπωση που αντανakλάται στη χρήση της αντωνυμίας *πᾶς*, οπότε το ύφος αποκτά λογοτεχνικό χαρακτήρα⁵⁴⁷. Τα προοίμια αυτά βρίθουν κολακείας, η οποία δεν εξαντλείται σε απλές προσφωνήσεις, όπως *ἡγεμῶν δέσποτα* ή *ἡγεμῶν μέγιστε*, αλλά επεκτείνεται σε πιο περίπλοκες συνθέσεις που κατασκευάζονται με πρότυπο την εκφραστική διατύπωση των γνωμικών ή σε φράσεις με λογοτεχνικό ύφος⁵⁴⁸. Το προοίμιον είναι το μέρος της αίτησης που εμφανίζονται *par excellence* ρητορικοί *τόποι* του εγκωμίου και επαινείται η φιланθρωπία και η δικαιοσύνη του παραλήπτη και γίνεται αναφορά στην ισχύ των νόμων⁵⁴⁹.

⁵⁴⁶ Fournet 2004, 62.

⁵⁴⁷ Βλ. Papathomas 2007_b και Papathomas 2006, 249-254. P.Oxy. VIII 1121.5-7 οὐκ ὀλίγος κίνδυνος οὐδὲ ἡ τυχοῦσα ἐπιστρέφεια ἐπὶ ῥηται| ἐκείνοις τοῖς εὐχερῶς συλήσει καὶ ἀρπαγαῖς τῶν ἀλλοτριῶν ἑαυτοῦς | ἐπιδιδούσι· P.Wisc. I 33.10-12 Πάν|των αἰσχιστόν ἐστιν τῶν ἐν τῷ βίῳ ἀδικημάτων τὸ ἐλευθέρους ἀνθρώπους ὕβρεως | τ]υγχάνειν· SB IV 7464.3-4 ὕβρεως οὐδὲν οὔτε δεινότερον οὔτε χαλεπώ|τερον· P.Oxy. XXXIV 2713.3-4 τὸ ὑπὸ ξένων ἀδικίσθαι χα|λεπόν, ἀλλὰ τὸ ὑπὸ|καὶ ζυγ' γενῶν χαλεπώτατον, 8-9 τὸ γυναικεῖον γ[ένος] εὐκαταφρόνητον πέφυκεν διὰ τὸ περὶ ἡμᾶς τῆς φύσεως ἀσθενές, Papathomas 2007_b, 867-869 και Papathomas 2006, 247 κ. εξ· P.Cair. Isid. 62.5-7 πολύτροποι τυγχάν[ου]σι αἱ τῶν ἀνδρῶν πλεονεξίαι, ἀλλ' ἐν τούτῳ| καταγινωσκόμενοι λοιπόν ἐστιν τῆς τοῦ μείζονος ἐπιστρεφείας τὰ τολμώ|μενα ἐκδικεῖν, Papathomas 2007_b, 867 και 873. Βλ. και SB XX 14401.3-6 Πάντων αἰσχιστον τῶν ἐν βίῳ ἀτοπημάτων ἐστιν τὸ τοὺς ἐλευθέρους τύ|πτ]εσθαι και ὑβρίζεσθαι καὶ μ[ά]ιστα ὑπὸ δούλων εὐόνων ἢ καὶ ὑπὸ ὀψωνια|ζομένων. Τοῦτο δὲ χειρόν ἐστιν ὕβρεως ἀνηκέστου, Papathomas 2007_b, 867-868.

⁵⁴⁸ Βλ. P.Cair. Isid. 66.3-4 τ[ᾶ] παράνομα τῶ[ν πραγμάτων], ἡγεμῶ[ν] δέσποτα, ὕπ' οὐδενὸς ἄλλου | ἀνακόπ[τ]εται εἰ μὴ ὑπὸ τῆς σῆς ἀνδρ[ε]ίας· BGU III 983.3-4 Ο[ὕ]κ ἄ[ν] τις [ἐπ]ὶ τὸ|βῆμά σου καταφύγοι, εἰ μὴ σφό[δ]ρα ἀ[δ]ικηθεῖη τι· P.Oxy. XII 1468.4-8 τοῖς κακουργεῖν προχεῖ | ρως ἔχουσιν τέχνη οὐ δικαίας ἐπινοίας πρὸς τῷ μηδὲν ὄφελος ἔχειν ἔτι και τοῖς ἐκ τῶν νόμων ὠρισμένοις | ἐπιτεμίοις ὑποβάλλει ἢ σὴ εὐτονος και περὶ πάντα ἀκοίμη | τος πρόνοια, Papathomas 2007_b, 874-875. Βλ. και P.Sakaon. 36.3-6 τὸ μετριοφιλές σου αἰσθημένη,|δέσποτά μου ἢ|γεμῶν, και περὶ πάντας κηδεμονίαν,|μάλιστα περὶ γυ|ναῖκας και χήρας, τὴν προσέλευσιν ποι[οῦ]μαί σοι ἀξιο|ῶσα τῆς ἀπὸ σοῦ βοηθείας τυχεῖν. Πβ. SB III 7205.3-5· PSI XIII 1323.3-4· P.Oxy. XVII 2133.3-7· BGU XI 2061.2-3· SB XIV 11980.15-17. Βλ. και P.Oxy. XLVII 3366.6-9 ἡ [ο]ὐράνιος ὕμῶν μεγαλοφροσύνη | ἢ/ ἐπιλάμψασα τῇ ὕμει|τέρα οἰκουμένη και ἡ πρὸς τὰς Μούσας |καὶ παῖ||] [οἰ]κείωσις – παιδεία γὰρ ὕμειν συνέδρος. Το ὕφος μπορεῖ να γίνει λογοτεχνικό επίσης με τη λογοτεχνική επεξεργασία του τιμητικού τίτλου με τον οποίο προσφωνοῦνται στην αρχή οι αυτοκράτορες, P.Oxy. XLVII 3366.1-4 τ]οῖς [γῆς κ]αὶ θαλάτ[τ]ης δε[σπότη]ται[ς] αὐτ[οκ]ράτ[ορ]σι|[κ]αῖσα[ρ]σι Πο]υπ[λίωι Λι]κιν[νίωι] Οὐα[λεριαν]ῶι [κ]αὶ Π[ουπλ]ίωι Λ[ικινν]ίωι Οὐ[αλεριαν]ῶι Γα[λλη]νῶι | εὐσε[βέ]σι ε]ὐ[τυχέ]σι σεβ[αστο]ῖς, Luiselli 1999, 141 και 165. Βλ. και P.Oxy. XLVII 3366.50-52 ο[ἱ] θεοὶ πρόγονοι ὕμ[ῶν] οἱ κατ' ἀ| χρόνους|βασιλευσαντες ἐν ἀρετῇ και πα[τ]ρίδεια ἐπ[ὶ]λάμψαντες|τῇ ἀφ' τῶν| οἰκουμένη ὠρισαν.

⁵⁴⁹ Fournet 2004, 62.

(iii) Επεξεργασμένες περίοδοι.

Ο αιτούμενος, στο πλαίσιο της προσπάθειάς του να πείσει, συχνά χρησιμοποιεί ιδιαίτερα προσεγμένη διατύπωση, με αριστοτεχνικά δομημένες προτάσεις και επιμελημένη διάταξη των λέξεων στις προτάσεις, ώστε να επιτυγχάνεται η συμμετρία και ο ρυθμός⁵⁵⁰. Στη συνοχή και στη συνεκτικότητα του κειμένου συμβάλλουν ιδιαίτερα διάφορες τυποποιημένες φράσεις, όπως η επεξηγηματική *λέγω δη*⁵⁵¹ και η συμπερασματική *ὥς ἐκ τούτου*⁵⁵², και προεξαγγελτικές παραθέσεις που εφιστούν την προσοχή σε ό,τι λέγεται στη συνέχεια και συνήθως τονίζουν εμφaticά την αγανάκτηση του αιτουμένου για την αδικία που υπέστη⁵⁵³. Εδώ εντάσσονται και οι μεταβατικές φράσεις που διαχωρίζουν το *προοίμιον* από τη *διήγησιν* που ακολουθεί και συγχρόνως την εισάγουν⁵⁵⁴.

(iv) Αττικισμός.

Κατά τη ρωμαϊκή εποχή η τάση επίδειξης γνώσεων και υψηλού ύφους εκδηλώνεται με τη μίμηση της γλώσσας της κλασικής περιόδου και την εισαγωγή αρχαϊσμών στο κείμενο της αίτησης, ακόμη και με τη μίμηση του ύφους συγγραφέων του αττικού λόγου⁵⁵⁵. Ήδη από το τέλος της ελληνιστικής περιόδου η μίμηση κλασικών λογοτεχνικών προτύπων θεωρούνταν ως η βάση για την επίτευξη του υψηλού ύφους. Σχετικό έργο αποδίδεται στο Διονύσιο Αλικαρνασσία, ο οποίος θεωρείται ο πρώτος Έλληνας εκπρόσωπος του *Αττικισμού*, ενώ μια ρητορική του πραγματεία αφορά στην αναβίωση του ύφους των αττικών ρητόρων⁵⁵⁶.

Εμφανής μίμηση της αττικής διαλέκτου είναι η σύμπτυξη του λόγου με τη χρήση μετοχών, συνήθως σε γενική απόλυτη, και με απαρέμφατα, ιδιαίτερα στη

⁵⁵⁰ Βλ. π.χ. P.Oxy. VIII 1119.15-16 *μὲν...δὲ...ἔπειτα δὲ*· BGU III 970.10 Πάντων τῶν κυρίων ἡμῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν κατὰ καιρὸν ἡγεμόνων] κελευσάντων (ισόκωλο)· P.Oxy. XLVII 3366.46-47 *τ[ῆ]ν αὐτῆς φιλανθρωπίαν ἐκτείνασα ἐπὶ πᾶσαν ὑμῶν [τ]ῆν ο[ἰκ]ου[μεν]ην καὶ ἐφ' ἅπαντα [τ]ό[πον] ἐκπέμψασα (επανάληψη νοήματος), 48-49 ἀξίωσιν ἀνενεγκεῖν [τῆ]ν/ θείαν ὑμῶν [τ]ύχη, ἐχομένην καὶ λόγ[ο]ν καὶ νόμου (ομοιοτέλετο).*

⁵⁵¹ Βλ. π.χ. P.Oxy. XXXIV 2713.12· P. Cair. Isid. 66.12.

⁵⁵² P.Oxy. IV 718.18 *ὥς ἐκ τούτου*. Πβ. SB XX 14401.16 *Ἐκ τούτου συμβαίνει*, Papathomas – Koroli 2014, 399.

⁵⁵³ P.Flor. I 58.9 καὶ τὸ πάντων ἀδικώτατον.

⁵⁵⁴ *ἔχει δὲ οὕτως*, βλ. π.χ. P.Mich. VI 426· SB VI 9458· P.Oxy. XVII 2131.8· *τὸ δὲ πρᾶγμα τοιοῦτον*, βλ. π.χ. SB XIV 12087.

⁵⁵⁵ Luiselli 1999. Για τον *Αττικισμό* βλ. Kennedy 1963, 330-336.

⁵⁵⁶ Διον. Αλ. *Περὶ μιμήσεως* (αποσπασματικά σωζόμενο) και *Περὶ τῶν Ἀττικῶν ρητόρων*, Kennedy 1997, 28-29.

διήγησιν, προκειμένου να συνοψιστούν τα γεγονότα και να καταστεί ο λόγος πυκνός⁵⁵⁷. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι ο *Αττικισμός* έχει ποικίλη επίδραση στη γλώσσα των αιτήσεων. Σε κάποιες αιτήσεις αρχαϊσμοί απουσιάζουν εντελώς, ενώ υπάρχουν αρχαϊσμοί σε αιτήσεις που δεν είναι στο σύνολό τους ρητορικά επεξεργασμένες⁵⁵⁸. Για παράδειγμα, η ρητορικά και λογοτεχνικά επεξεργασμένη αίτηση P.Oxy. XLVII 3366, που απευθύνεται στους αυτοκράτορες, επιδεικνύει μια διπλή στάση απέναντι στους αρχαϊσμούς, καθώς περιέχει κάποια στοιχεία αττικισμού αλλά όχι δυϊκούς αριθμούς⁵⁵⁹. Επίσης, συνυπάρχουν συντακτικές δομές της αττικής και της Κοινής, όπως οι δομές *μετά + γενική* της αττικής⁵⁶⁰ και *σύν + δοτική* της Κοινής⁵⁶¹. Πάντως, ακραίοι αρχαϊσμοί φαίνεται πως δεν συνηθίζονται στα μη λογοτεχνικά πεζά κείμενα. Όπου χρησιμοποιούνται, μαρτυρούν επίδραση του *Αττικισμού*⁵⁶².

Η χρήση του δυϊκού αριθμού είναι ενδεικτικό στοιχείο μίμησης του αττικού ύφους, ιδίως από το 2ο αιώνα μ.Χ. και μετά. Ο δυϊκός αριθμός προσδίδει στον πεζό λόγο των δημόσιων εγγράφων ένα ασυνήθιστο λογοτεχνικό χρώμα⁵⁶³.

Από την άλλη πλευρά, οι πιο ασυνήθιστοι δυϊκοί αποφεύγονται στις αιτήσεις⁵⁶⁴. Αν και κάποιοι δυϊκοί αριθμητικών επιθέτων εμφανίζονται στερεότυπα και επομένως η χρήση τους δεν θεωρείται στοιχείο *Αττικισμού*, όπως οι δυϊκοί *δυοῖν θάτερον* και *δυοῖν τὸ ἕτερον*⁵⁶⁵, άλλοι πιθανόν αποτελούν συνειδητή επιλογή των συντακτών της αίτησης,

⁵⁵⁷ Papathomias 2006, 254. P.Oxy. IX 1201.7-8 τῶν κατὰ διαδοχὴν κληρονομηθέντων, 17-19 τοῦ μέρους τοῦ διατάγματος...τοῦ διδόντος: το αἶτημα συνοψίζεται με γενικές απόλυτες μετοχές. P.Oxy. LXV 4481.2 συνελθόντ[ο]ς μου, 3 ὥνη[σ]αμένου: γενικές απόλυτες που συνοψίζουν τα γεγονότα. P.Oxy. IX 1204.4 ὀνομασθέντος, P.Oxy. XXVII 2473.8 τελειωθεῖσαν, 9 τῷ δ[ι]ελθόντι μηνί, 12-13 ἐξηγητεύσαντος, 15 τὰς ὑπαρξάσας, 22 οὐσῶν, 25 δηλουμένοις, 27 τὸν ἀναπεμφθέντα, 29 ὑποκολλήσαντες. Σύμπτυξη λόγου με μετοχές: P.Oxy. III 486.22 ἐγκαλῶν, 22-23 ὑποστελλόντων, 26-27 ὑπερθεμένου, 30 μὴ ἐπιστραφέντος. P.Oxy. XXXIV 2711. 2 ἀγωνοθετήσαντος, 3-4 ὀφειλομένην, 4 ἀποσφῶν, 6 ἀπολελειμμένους, 7 τυγχανούση. P.Oxy. VI 888.2 μὴ πεποιημένοι, τοῦ χειροτονεῖν, 5 ὄντων, τυγχάνειν, τὸ μὴ παρεῖναι, βλ. Τσιούσια 2012, 280 και σημ. 46.

⁵⁵⁸ Luiselli 1999, 164.

⁵⁵⁹ Luiselli 1999, 164 και 141.

⁵⁶⁰ Βλ. P.Oxy. II 237, στήλ. 4, 25 μετὰ τῶν τόκ[ων], P.Oxy. III 486.29 μετὰ τοῦ Σαραπίωνος, P.Oxy. III 488.3 μετὰ κυρίου, 35 [μετὰ κυρίου Ψά]τος, P.Oxy. XXIV 2410, στήλ. 2, 21: [μετ]ὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ. Βλ. Τσιούσια 2012, 281 και σημ. 48.

⁵⁶¹ Βλ. P.Oxy. III 486.35 σὺν τοῖς ὑπάρχουσίν μου, P.Oxy. IV 717.11 σὺν τῷ στρατηγῷ, P.Oxy. IV 718.6 (BL I 326) σὺν τῷ Ἀλεξάν[δρου]. Βλ. Τσιούσια 2012, 281 και σημ. 49.

⁵⁶² Luiselli 1999, 142.

⁵⁶³ Luiselli 1999, 129-131.

⁵⁶⁴ Luiselli 1999, 141.

⁵⁶⁵ Βλ. αντίστοιχα P.Oxy. VIII 1119, 253 μ.Χ., αίτηση που έστειλαν οι άρχοντες και η βουλή της Αντινοούπολης στον Αντώνιο Αλέξανδρο, τον *έπιστράτηγο* της Επανομίας, και τη μεταγενέστερη (339 μ.Χ.) αίτηση προς τον *έκδοικο* CPR V 9. Βλ. Luiselli 1999, 141 και 165.

που υπαγορεύεται από την υψηλή κοινωνική θέση του παραλήπτη, όπως για παράδειγμα οι δυϊκοί *εἰς ὄνομα δεῖν* και *ἐκ δεῖν ταλάντων*⁵⁶⁶.

Εἶναι πάντως χαρακτηριστικό ότι στις επεξεργασμένες αιτήσεις, όπως και στην επίσημη αλληλογραφία και στις επεξεργασμένες ιδιωτικές επιστολές, απουσιάζουν ασυνήθιστες καταλήξεις δυϊκού αριθμού. Αντίθετα, σε αιτήσεις στις οποίες άλλες καταλήξεις δυϊκού αριθμού αποφεύγονται σκόπιμα βρίσκουμε σποραδικά παραδείγματα αριθμητικών επιθέτων σε δυϊκό αριθμό. Η αναβίωση αυτών των στοιχείων φαίνεται να είναι αποτέλεσμα τόσο της επιθυμίας του συντάκτη για ένα κείμενο επεξεργασμένο που μαρτυρεί την παιδεία του συντάκτη όσο και της υψηλής κοινωνικής θέσης του παραλήπτη. Παρ' όλα αυτά, ο δημόσιος γραμματικός και λόγιος συντάκτης της αίτησης P.Oxy. XLVII 3366 αποφεύγει συνειδητά τους δυϊκούς, ακόμη και όταν απευθύνεται στους δύο αυτοκράτορες⁵⁶⁷.

Ακόμη μια περίπτωση μίμησης της αττικής αποτελεί ο τύπος *θαῖπτον*, ακόμη και σε αιτήσεις όπου καταλήξεις δυϊκού αριθμού αποφεύγονται σκόπιμα⁵⁶⁸. Άλλα παραδείγματα αρχαϊσμών στις αιτήσεις είναι: τα δύο «τ», (βλ. P.Oxy. XLVII 3366.1 *θαλάτ[τ]ης*), η ευκτική του πλαγίου λόγου σε μια τελική πρόταση (βλ. P.Oxy. XLVII 3366.15 *ὅπως εἴη* [- ca.17 -] *ἀνεμπόδιστος*), ο τύπος *οἶσθα* (βλ. π.χ. P.Oxy. VIII 1119.15), ο τύπος *ἔφησθα* (βλ. P.Oxy. XXII 2343.9, ενώ στο στ. 10 υπάρχει ο τύπος της Κοινῆς *σήμερον*, χρονολογείται όμως το 287 μ.Χ.)⁵⁶⁹, ο τύπος *τήμερον*⁵⁷⁰. Αξιοσημείωτη περίπτωση αποτελεί ο τύπος *τολμήεις* αντί *τολμηρός*⁵⁷¹.

Σε κάποιες περιπτώσεις είναι εμφανές όχι απλώς η επίδραση του *Αττικισμού* και η μίμηση της αττικής γλώσσας αλλά η συνειδητή μίμηση του ύφους ενός συγκεκριμένου συγγραφέα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αίτηση P.Oxy. XXXIV 2713 όπου η χρήση της πρόθεσης *ζὺν* αντί *σὺν* μαρτυρεί τη μίμηση του Θουκυδίδη⁵⁷². Η ίδια αίτηση αποτελεί τη μοναδική περίπτωση όσον αφορά στους παύρους μίμησης του ύφους του Ξενοφώντα και συγκεκριμένα των πρώτων

⁵⁶⁶ Βλ. BGU I 256.5 και P.Oxy.VIII 1117.16 αντίστοιχα: Και οι δύο αυτές αιτήσεις απευθύνονται στον ἑπαρχο της Αιγύπτου, βλ. Luiselli 1999, 140-141.

⁵⁶⁷ Luiselli 1999, 141-143.

⁵⁶⁸ P.Vind. Tand. 2. Βλ. Luiselli 1999, 125-126, 142-143, 164.

⁵⁶⁹ Luiselli 1999, 141, 165.

⁵⁷⁰ Βλ. P.Vind. Tand. 4.20, Luiselli 1999, 141, 164-165.

⁵⁷¹ P.Mich. III 174.9, Bryen 2013, 18. Βλ. και τύπο *ἐλογοποιήσατο*, Τσιούσια 2012, 280. Πβ. P.Ryl. II 144.9-10 ἐλ[ογ]οποιήσαμην.

⁵⁷² P.Oxy. XXXIV 2713.4 *ζυγγενῶν*, 11 *ζυγγενείας*.

προτάσεων του έργου του *Κύρου Ανάβασις*, το οποίο μπορεί εκείνη την εποχή να το χρησιμοποιούσαν ως σχολικό εγχειρίδιο⁵⁷³.

Μια ακόμη περίπτωση μίμησης ύφους συγγραφέων αποτελεί η αίτηση SB VI 9421. Ο αιτούμενος αφηγείται στη *διήγησιν* την επίθεση που δέχτηκε με γλαφυρό τρόπο και λογοτεχνικό ύφος. Συγκεκριμένα, οι φράσεις *γυνή αναιδεία μεγίστη καὶ θράσει κεχορηγημένη* και *εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας ἐλθοῦσα* πιθανόν να αποτελούν μίμηση του ύφους του Διόδωρου του Σικελιώτη⁵⁷⁴, ενώ η φράση *ἀνασεσοβημένη τοὺς τρόπους*⁵⁷⁵ πιθανόν μαρτυρεῖ επίδραση του Λουκιανού και του Αριστοφάνη⁵⁷⁶.

Μεγάλη αντιστοιχία επίσης διαπιστώνεται ανάμεσα στο χωρίο *ἀπαιτεῖ τῇ ἑαυτοῦ τόλμῃ καὶ ἀναιδείᾳ*, 16-17 *ὑβριν τὴν ἀνωτάτην ἐποίησεν | ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καὶ* στη φράση του Αντιφώντα *εἰς τοῦτο τόλμης καὶ ἀναιδεῖας ἦκει, ὥστε*⁵⁷⁷, ωστόσο μπορεί απλώς να πρόκειται για στερεότυπη έκφραση.

(v) Στοιχεία ποιητικής γλώσσας και λέξεις χαρακτηριστικές του υψηλού πεζού λόγου.

Ως συνέπεια είτε της επίσημης ρητορικής παιδείας είτε του προσωπικού ενδιαφέροντος για την ποίηση, ο ελληνόφωνος πληθυσμός της Αιγύπτου υιοθετούσε δάνεια από την ποιητική γλώσσα και τα ενσωμάτωνε στον καθημερινό πεζό λόγο του⁵⁷⁸. Ωστόσο, η εύρεση μιας άμεσης πηγής είναι δύσκολη αν όχι αδύνατη. Στις περισσότερες περιπτώσεις θα πρέπει να συμπεράνουμε ότι ο συντάκτης των αιτήσεων δεν χρησιμοποιούσε κάποιο συγκεκριμένο κείμενο παρά τα γλωσσικά στοιχεία όπως τα είχε μάθει και του ήταν οικεία⁵⁷⁹. Πάντως, απαιτείται προσοχή στον τρόπο με τον οποίο θεωρούμε μεμονωμένα γλωσσικά στοιχεία ποιητικά στην περίοδο της *Κοινής*⁵⁸⁰.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα λογοτεχνικού ύφους αποτελούν η λογοτεχνική επεξεργασία του τιμητικού τίτλου με τον οποίο προσφωνείται στην αρχή ο

⁵⁷³ P.Oxy. XXXIV 2713.4-6 *γεγόνασιν τῷ παν[τ]ῇ [πάππ]ῳ τῷ κατὰ [μη]|τέρα Διοσκόρῳ παῖδες τρεῖς, Θέων καὶ Διόσκορος καὶ Πλουτάρχῃ <ή> ἐμὴ μήτ[η]ρ, ἐ|φ' οἷς κληρονόμοις τὸν βίον μετήλλαξεν*, Papathomas 2006, 248-249 και 254· Papathomas 2007b, 6 σημ. 5.

⁵⁷⁴ SB VI 9421.12-13 και 16-17 αντίστοιχα· πβ. Διοδ. Σικ. 25.70.3 *Εὐφρων ὁ Σικυνώνιος, διαφέρων θράσει καὶ ἀπονοίᾳ* Διοδ. Σικ. 25.39.2 *φυσικοῖς προτερήμασι κεχορηγημένος*.

⁵⁷⁵ SB VI 9421, 18-19.

⁵⁷⁶ Βλ. Λουκ. *Τίμ.* 54.8 *ἀνασεσοβημένος τὴν ἐπὶ τῷ μετώπῳ κόμην* και Λουκ. Ζ. *τραγ.* 30.19 *κόμη ἀνασοβουμένη* και Αριστοφ. *Εἰρ.* 934 *ἀμνοὶ τοὺς τρόπους*.

⁵⁷⁷ SB VI 9458.11 και 16-17 και Αντιφ. *Τετραλογία* 3.3.6.

⁵⁷⁸ Luiselli 1999, 141, 189.

⁵⁷⁹ Papathomas 2006, 249.

⁵⁸⁰ Luiselli 1999, 190.

αξιοματούχος⁵⁸¹, σπάνιες λογοτεχνικές λέξεις και εκφράσεις που δεν ανήκουν στην καθομιλουμένη της εποχής, αλλά αποτελούν λογοτεχνικά δάνεια⁵⁸². Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί το ουσιαστικό *ὑπόβλητος* (=νόθος) αντί *ὑπηρέτης* (=ακόλουθος, «υφιστάμενος»)⁵⁸³, που συναντάται σε λογοτεχνικά κείμενα της κλασικής περιόδου.

Σε άλλη αίτηση απαντά η φράση *βαθυτάτη εἰρήνη*, η οποία, ενώ δεν συναντάται στους παπύρους, είναι τόσο συχνή φράση στα λογοτεχνικά κείμενα, ώστε η παρουσία της στη συγκεκριμένη αίτηση αποτελεί ένδειξη ότι οι αιτούμενοι επιδιώκουν υψηλό ύφος⁵⁸⁴.

Στην αίτηση του Στοτοήτεως, ενός δημόσιου γεωργού από τον Αρσινοΐτη νομό, στον έπαρχο της Αιγύπτου απαντά η λέξη *ἄπλατος*, η οποία δεν συναντάται στους παπύρους αλλά είναι λέξη ποιητική που συναντάται στον Ησίοδο, τον Πίνδαρο, το Βακχυλίδη και το Σοφοκλή⁵⁸⁵.

Ενδεικτικό παράδειγμα της συνειδητής επιλογής του γραφέα να υιοθετήσει λόγιο ύφος αποτελεί η αίτηση P.Oxy. XLVII 3366, όπου σε ένα δεύτερο στάδιο επεξεργασίας του κειμένου ο συντάκτης προβαίνει στη ρητορική και λογοτεχνική εκλέπτυνσή του⁵⁸⁶.

(vi) Σπάνιες λέξεις.

Κάποιες φορές ο αιτούμενος επιλέγει σπάνιες λέξεις που εμφανίζονται μεν στους παπύρους, ωστόσο δεν αποτελούν στοιχεία της καθημερινής γλώσσας, όπως για παράδειγμα η περίφραση *μεταλλάσσω τὸν βίον*, που συνιστά στοιχείο του υψηλού

⁵⁸¹ P.Oxy. XLVII 3366.1-4 τ[οῖς γῆς κ]αὶ θαλάτ[τ]ης δε[σπό]ται[ς] αὐτ[οκ]ράτ[ορσι][κ]αῖσα[ρσι Πο]υπ[λίωι Λι]κιν[νίωι] Οὐα[λερια]νῶι [κ]αὶ Π[ουπλ]ίωι Λ[ικινν]ίωι Οὐ[αλεριαν]ῶι Γα[λλη]νῶι | εὐσε[βέσι] ε[ὐ]τ[υχέ]σι σεβ[αστοῖ]ς, Luiselli 1999, 141 και 165. Βλ. και P.Oxy. XLVII 3366.12.50-52 ρ[ι] θεοὶ πρόγονοι ὑμ[ῶν] οἱ κατ[ὰ] χρόνους βασιλεύσαντες ἐν ἀρετῇ καὶ πα[ρ]ιδεῖαι ἐπ[ὶ] λ[άμ]ψαντες τῇ αὐ[τῶν] οἰκουμένη ὥρισαν· P.Berl. Frisk 3.2-4 Πάντα διατελῶν, ἡγεμῶν | δέσποτα, κοινῇ καὶ ἐκάστῳ τὰ ἴδια πρυτανεὺς ὡς ἐ[κ] τ[ῆς] θαυμασιωτάτης σου σοιέσεως τὴν ὅλην ἐπαρχίαν ἀγαθὸν πεπληρωῖσθαι, μάλισ[τα] συντηροῦντός σου τοὺς γεωργοῦντας | τὴν δημοσίαν γῆν τοῦ κυρίου ἡμῶν αἰωνίου ἀητ[έ]τ[ο]ς Αὐτοκράτορος Μάρκ[ο]ς Αὐρηλίου Σεήρου Ἀντωνίνου καὶ πάσης κακείας ὑπὸ σου ἐκκοπίσης. κα[ὶ] γὰρ ἡ σὴ εὐμένεια προτρέπεται τοὺς ἀδικηθέντας ἀφόβως σοι π[ρ]οσεῖναι.

⁵⁸² Βλ. P.Oxy. XXXIV 2713.8 ἄμεινον δὲ ἐπίστασε, 9 διὰ τὸ περὶ ἡμῶς τῆς φύσεως ἀσθενές, 15 κενὴ καὶ ματαία ἀγρία, 17 ὡς ἔστιν εἰπεῖν, 18 ἀνασφάλασα, 20 ἢ σοι τῷ ἐμῷ καὶ πάντων [εὐεργέτ]η καὶ κηδεμόνι, Parathomas 2006, 249-254. Βλ. και ἀκήρατος, SB III 7205.8 ἀκήρατοὶ σου αἱ ἀκοαί, Luiselli 1999, 192.

⁵⁸³ P.Mich. III 174.9 ὑπόβλητος ἀντὶ ὑπηρέτης (=ακόλουθος, «υφιστάμενος»).

⁵⁸⁴ SB XXIV 15915.2-5 παρακαλοῦμεν εἰρήν[η]ς. οὔσης βαθυτάτης καὶ π[ά]ντων ἀνθρώπων εὐσεβῶς διακόντων ἐν τοῖς εὐτυχισταῖς τῶν κυρίων ἡμῶν Αὐτοκρατόρων καιροῖς, βλ. Parathomas 1997, 772-773.

⁵⁸⁵ P.Berl. Frisk. 3.8, βλ. Frisk 1975, 80-81, σχόλιο στην έκδοση του κειμένου στο στίχο.

⁵⁸⁶ P.Oxy. XLVII 3366.12 οἱ θεοὶ πρόγονοι ὑμῶν ὥρισαν, 50-52 ρ[ι] θεοὶ πρόγονοι ὑμ[ῶν] οἱ κατ[ὰ] χρόνους βασιλεύσαντες ἐν ἀρετῇ καὶ πα[ρ]ιδεῖαι ἐπ[ὶ] λ[άμ]ψαντες τῇ αὐ[τῶν] οἰκουμένη ὥρισαν.

ύφους, αντί του ρήματος *ἀποθνήσκω*⁵⁸⁷, το επίρρημα *διαρρήδην*⁵⁸⁸ και το επίθετο *ἐπελευστικός*⁵⁸⁹.

⁵⁸⁷ P.Oxy. XXXIV 2713.6, Papathomas 2006, 255.

⁵⁸⁸ P.Mich IX 529.4.

⁵⁸⁹ P.Oxy. VIII 1120.10. Βλ. και τη μεταγενέστερη αίτηση P.Cair. Isid. 66.22 τῷ ἀχράντῳ σ[ο]υ δικασ[τηρίῳ].

III. Ρητορικά και λογοτεχνικά επεξεργασμένες αιτήσεις προς τις Αρχές της ρωμαϊκής εποχής.

Αρκετές αιτήσεις της ρωμαϊκής περιόδου, αν και έχουν την ίδια δομή και εμφανίζουν στα διάφορα ρητορικά μέρη παρόμοιες στερεότυπες φράσεις με όλες τις αιτήσεις της εποχής, διαφοροποιούνται στο επίπεδο ρητορικής επεξεργασίας και διακρίνονται για το υψηλό και συχνά πομπώδες ύφος, μαρτυρώντας την επίδραση της *Δεύτερης Σοφιστικής*. Οι αιτήσεις αυτές βρίθουν λογοτεχνικών και ρητορικών στοιχείων και είναι κείμενα στο σύνολό τους φιλολογικά επεξεργασμένα και υφολογικά εκλεπτυσμένα. Παρακάτω εξετάζονται ενδεικτικά κάποιες από αυτές.

(i) Αίτηση της Αυρηλίας Διδύμης προς τον έπαρχο της Αιγύπτου Αρίστιο Οπάτο (P.Oxy. XXXIV 2713)⁵⁹⁰.

Το κείμενο αποτελεί αντιπροσωπευτικό παράδειγμα για τις αιτήσεις της ρωμαϊκής εποχής, καθώς από τη μια δεν απέχει πολύ από το μέσο όρο των αιτήσεων της εποχής, αλλά από την άλλη είναι κομψό και επεξεργασμένο φιλολογικά. Επειδή η αιτούσα χαρακτηρίζεται ως αναλφάβητη, συμπεραίνουμε ότι το κείμενο έχει γραφτεί από κάποιο άγνωστο πρόσωπο που υπογράφει και πιθανώς το έχει επίσης επιμεληθεί. Αυτό το πρόσωπο μπορεί να ήταν κάποιος συγγενής ή, το πιθανότερο, ένας επαγγελματίας γραφέας, που ανέλαβε να συντάξει την αίτηση επί πληρωμή. Σχεδόν σε όλο το κείμενο ο συγγραφέας προσπαθεί με μικρή ή μεγάλη επιτυχία να εφαρμόσει ένα λογοτεχνικό ύφος⁵⁹¹. Η αίτηση brίθει υφολογικών μέσων και ρητορικών συμβάσεων, που μπορεί να συναντώνται και σε άλλα κείμενα, αλλά σε συνδυασμό με τα λογοτεχνικά στοιχεία ενισχύουν την εντύπωση ενός λογοτεχνικά και ρητορικά επεξεργασμένου κειμένου⁵⁹².

Η αίτηση διαθέτει ένα επεξεργασμένο *προοίμιον*, όπου αξιοποιείται ο *τόπος* της *captatio benevolentiae* με άφθονη κολακεία και την παράθεση γνωμικού. Ειδικά η αναφορά στην αδύναμη γυναικεία φύση, που αποτελεί ένα συχνό μοτίβο στις αιτήσεις της ρωμαϊκής εποχής, εδώ έχει λάβει άλλη διάσταση με τη χρήση γνωμικού και μεταβλήθηκε σε ένα λογοτεχνικό μέσο⁵⁹³.

⁵⁹⁰ Βλ. αναλυτικά Papathomas 2006. Το λεξιλόγιο είναι ιδιαίτερα επιμελημένο σε όλο το κείμενο, βλ. Rowlandson 1998, 75.

⁵⁹¹ Papathomas 2006, 244-245.

⁵⁹² Papathomas 2006, 254.

⁵⁹³ P.Oxy. XXXIV 2713.3-4 τὸ ὑπὸ ξένων ἀδικῆσθαι χα[λεπόν, ἀλλὰ τὸ ὑπὸ]καὶ ξυγ'γενῶν χαλεπώτατον, Papathomas 2006, 247-248.

Πιο αναλυτικά, η έντονη προσπάθεια του αποστολέα να αποσπάσει την εύνοια του παραλήπτη καταδεικνύεται επίσης από την παρατακτική σύνδεση των ονομάτων *εὐεργέτης* και *κηδεμών*, η οποία δεν συναντάται στους παπύρους⁵⁹⁴. Με την αναφορά, εξάλλου, στο αρχαίο ελληνικό ιδανικό της καλοκαγαθίας και της παραδοσιακής ρωμαϊκής αρετής της πίστεως (*fides*) ο αποδέκτης επαινείται ως ενσάρκωση σημαντικών αξιών της κλασικής Αθήνας και του λατινικού *mos maiorum*⁵⁹⁵. Τέλος, ο παραλήπτης επαινείται με μια τιμητική φράση που περιέχει τον ασυνήθιστο συνδυασμό *συναίρομαι* και αφηρημένη έννοια, που τον 3ο αι. μ.Χ. απευθύνεται σε αυτοκράτορα ή σε θεϊκή βοήθεια⁵⁹⁶.

Στο εκλεπτυσμένο ρητορικό ύφος συμβάλλουν επίσης η σπάνια περίφραση *τὸν βίον μετήλλαξεν*⁵⁹⁷, ρητορικά σχήματα, όπως το υπερβατό *πάππῳ κατὰ μητέρα Διοσκόρῳ* και *οἱ ἄδελφοὶ τῆς μητρός μου οἱ ὁμομήτριοι*⁵⁹⁸, και τυποποιημένες φράσεις, όπως *λέγω δὴ και ὡς ἔστιν εἰπεῖν*⁵⁹⁹, που συνδέονται με την αφηρημένη σκέψη και αποκαλύπτουν την πρόθεση του συντάκτη να παρουσιάσει τις ιδέες του με λόγιο τρόπο και ως εκ τούτου ακριβή και πειστικό⁶⁰⁰. Τέλος, το κείμενο αποκτά και λογοτεχνικό ύφος τόσο με τη μίμηση του ύφους συγγραφέων, συγκεκριμένα του Θουκυδίδη, με τη χρήση της πρόθεσης *ζύν* αντί *σύν*⁶⁰¹, και του Ξενοφώντα⁶⁰², όσο και με το γνωμικό *τὸ γυναικεῖον γ[ένος] | εὐκαταφρόνητον πέφυκεν διὰ τὸ περὶ ἡμᾶς τῆς φύσεως ἀσθενές*⁶⁰³.

Παρόλο που το κείμενο υπακούει στον τυποποιημένο τρόπο διατύπωσης του αιτήματος, έχει επαυξήσεις, π.χ. *ὅπ[ως νο] | ἦσας με στερουμένην*⁶⁰⁴ που το κάνουν να αποκλίνει από τις πιο σύντομες και μη επεξεργασμένες αιτήσεις.

(ii) Αίτηση του Αυρηλίου, πρώην εξηγητή της Ηρακλεόπολης, προς τον ἑπαρχο της Αιγύπτου (P.Vind.Tand. 2).

Πρόκειται για ένα προσεκτικά διατυπωμένο κείμενο των αρχών του τρίτου αιώνα⁶⁰⁵, το οποίο περιέχει στοιχεία ρητορικού ύφους και προσεκτικά επιλεγμένο

⁵⁹⁴ P.Oxy. XXXIV 2713.20 ἢ σοι τῷ ἐμῷ καὶ πάντων [εὐεργέτ]ῃ καὶ κηδεμόνι.

⁵⁹⁵ Papathomas 2006, 254.

⁵⁹⁶ P.Oxy. XXXIV 2713.18-19 τῆς σῆς ἐπαγρύπ[νου τύχης συναραμένης, Papathomas 2006, 251-252.

⁵⁹⁷ P.Oxy. XXXIV 2713.6, Papathomas 2006, 255.

⁵⁹⁸ P.Oxy. XXXIV 2713.4-5 και 14 αντίστοιχα, Papathomas 2006, 254.

⁵⁹⁹ P.Oxy. XXXIV 2713.12 και 17 αντίστοιχα. Πβ. Papathomas – Koroli 2014, 399.

⁶⁰⁰ Papathomas – Koroli 2014, 399.

⁶⁰¹ P.Oxy. XXXIV 2713.4 ζυγ' γενῶν, 11 ζυνγενείας, Papathomas 2006, 248.

⁶⁰² P.Oxy. XXXIV 2713.4-5 γεγόνασιν τῷ παν[τ]ῇ [πάππ]ῳ τῷ κατὰ [μη]τέρα Διοσκόρῳ παῖδες τρεῖς, Θεὸν καὶ Διόσκορος καὶ Πλουτάρχῃ, Papathomas 2006, 248-249.

⁶⁰³ P.Oxy. XXXIV 2713.8-9, Papathomas 2006, 249-250.

⁶⁰⁴ P.Oxy. XXXIV 2713.20-21.

λεξιλόγιο. Επιπλέον, σε κάποια σημεία είναι δυνατόν να παρακολουθήσουμε τη διαδικασία επεξεργασίας του κειμένου. Οι διορθώσεις ορθογραφικών λαθών και οι αλλαγές υφολογικού χαρακτήρα, όπως η μετοχή *πεποιθώς* αντί της μετοχής *πιστεύων* μου (σειρά 4), αλλά και προσθήκες όπως η προσθήκη του *μάλιστα δὲ ἐπὶ, μέγιστε ἡγεμόν* (σειρά 5), που δίνει έμφαση στην προηγούμενη τοποθέτηση, και η προσθήκη του *δὲ* (σειρά 21), μαρτυρούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και φροντίδα όσον αφορά στο ύφος και στη γλώσσα. Ο συντάκτης της αίτησης επεδίωκε να ευχαριστήσει τον παραλήπτη μέσω ενός ρητορικά επεξεργασμένου κειμένου. Η συγκεκριμένη αίτηση, επίσης, μαρτυρεί κάποια επίδραση του *Αττικισμού*⁶⁰⁶.

Η αίτηση διακρίνεται για το ρητορικά επεξεργασμένο *προοίμιόν* της, στο οποίο διακρίνεται η έντονη προσπάθεια του συντάκτη να αποσπάσει την εύνοια του παραλήπτη⁶⁰⁷. Ο αιτούμενος ακολουθεί διαφορετικές στρατηγικές ευγενείας και μειώνει το βαθμό δεοντικότητας αποκαλώντας την αίτησή του *ίκετηρία*⁶⁰⁸ και σκιαγραφεί τον παραλήπτη ως τον εκδικητή κατά της κακίας⁶⁰⁹. Επίσης, προσπαθεί να κερδίσει τη συμπάθεια του παραλήπτη και να συμεριστεί την αγανάκτηση που αισθάνεται με την ιδιαίτερα δραματική αρχή της *διηγήσεως*, με την εμφιατική τοποθέτηση του ρήματος *πέπονθα* στην αρχή και τη χρήση του ρητορικού σχήματος της *έπαναλήψεως*⁶¹⁰.

(iii) Αίτηση του Πτολεμαίου, γιου του Διοδώρου, προς τον έπαρχο Λούκιο Βαλέριο Πρόκουλο (P.Mich. III 174).

Πρόκειται για καταγγελία του Πτολεμαίου ενός βίαιου περιστατικού εναντίον του, με δράστη κάποιον Αμμώνιο *ναυτοκολυμβητή*⁶¹¹. Το κείμενο της αίτησης είναι ένα κράμα συμβατικών φράσεων και προσωπικού ύφους⁶¹². Όπως και οι υπόλοιπες αιτήσεις που συνέταξε ο ίδιος, πιστεύοντας πως διαθέτει συγγραφικό ταλέντο, χαρακτηρίζεται από παράδοξη σύνταξη και στόμφο, που απουσιάζει από τις αιτήσεις του 2ου αι. μ.Χ. και συναντάται συχνότερα από τον 4ο αι. μ.Χ. Χρησιμοποιεί παράδοξες λέξεις και

⁶⁰⁵ Luiselli 1999, 164 και 125-126;.

⁶⁰⁶ Luiselli 1999, 125-126.

⁶⁰⁷ P.Vind.Tand. 2.4-5 \Πεποιθώς/ ταύτην μου τήν ίκετηρίαν, λαμπρότατε ἡγ[ε]μόν, διὰ τῆς ἡγεμονικ[ῆς] | ὑπηρεσίας φθάσε'ιν πρὸς τήν σὴν ἀγχίνουαν, 6-8 τοῖς [ε] ἴχνεσι τῶν θεῶν ἱερῶν χαρακτήρων τοῦ κυρίου ἡμῶν [τοῦ γεν]ναιοτάτου Αὐτοκράτορος [Καίσαρος] | Μάρκου Ἀντωνίου Γορδιανοῦ Εὐσεβοῦς Εὐτυ[χοῦς Σεβαστο]ῦ ἐν τῷ σεβασμιωτάτῳ Σεβα[στείῳ] | τοῦ Ἡρακλεοπολίτου.

⁶⁰⁸ P.Vind.Tand. 2.4.

⁶⁰⁹ P.Vind.Tand. 2.8 ὅπως μεισοπνηρησα[ς] ἐκδικήσης.

⁶¹⁰ P.Vind.Tand. 2.9 Πέπονθά τε καὶ παρ' ἑκα[σ]τα πάσχω.

⁶¹¹ Bryen 2013, 18-29. Για πληροφορίες σχετικά με τον ίδιο και για το οικογενειακό αρχείο όπου φυλάσσονταν οι αιτήσεις του βλ. Kelly 2011, 133-136.

⁶¹² Bryen 2013, 14.

αρχαϊσμούς⁶¹³, όπως το ουσιαστικό *ὑπόβλητος* και το επίθετο *τολμήεις*⁶¹⁴, και φράσεις που προσδίδουν ρητορικό ύφος, όπως *καθ' ὃ και ἀποδείξω ἐπὶ τοῦ ῥήτου*⁶¹⁵.

Η αίτηση διαθέτει ένα επεξεργασμένο *προοίμιον*, στο οποίο υμνεί την ειρήνη και την ασφάλεια που επικρατεί στην αυτοκρατορία και έναν επίσης επεξεργασμένο *ἐπίλογον*, όπου η στερεότυπη για τις αιτήσεις καταληκτική φράση εδώ εμπλουτίζεται με επαινετικές φράσεις που εξυμνούν τον παραλήπτη⁶¹⁶.

(iv) Αίτηση του Πτολεμαίου, γιου του Διοδώρου, προς τον έπαρχο Μάρκο Πετρώνιο Ονωράτο (P.Wisc. I 33).

Η αίτηση έχει ένα ρητορικά επεξεργασμένο *προοίμιον*, όπου ο αιτούμενος καταδικάζει την υβριστική επίθεση εναντίον ελεύθερων πολιτών με ένα γνωμικό και αμέσως μετά με μια αποστροφή με την οποία κάνει μια δραματική έκκληση επικαλούμενος το αίσθημα δικαίου του αξιωματούχου⁶¹⁷.

Στη *διήγησιν* ο αιτούμενος εκφράζει την αγανάκτησή του με συσσώρευση ρητορικών σχημάτων και συγκεκριμένα με *πολυσύνδετον*, *ὁμοιοτέλευτον* και *παρήχησιν*⁶¹⁸, ενώ η καταληκτική στερεότυπη φράση γίνεται πιο λόγια⁶¹⁹. Επίσης, σε όλο το κείμενο επιστρατεύεται στρατηγικές ευγενείας⁶²⁰ και κολακείας του παραλήπτη αξιωματούχου⁶²¹. Τέλος, αν δεχτούμε τη διόρθωση του εκδότη *ἀλεῖν* στο στίχο 20, τότε χρησιμοποιεί και μεταφορικό λόγο⁶²².

(v) Αίτηση του Τοτοέως προς τον έπαρχο της Αιγύπτου Σουβατιανό Ακύλα (P.Oxy. XVII 2131).

Πρόκειται για ρητορικά επεξεργασμένο κείμενο, στο οποίο ο αιτούμενος καταφεύγει σε ποικίλες ρητορικές στρατηγικές. Καταρχάς έχει ένα επεξεργασμένο *προοίμιον* και η *προσφώνησις* των αυτοκρατόρων είναι εντυπωσιακά εκτενής (P.Oxy.

⁶¹³ Bryen 2013, 18.

⁶¹⁴ P.Mich. III 174.9.

⁶¹⁵ P.Mich. III 174.10.

⁶¹⁶ P.Mich. III 174.19-22 ἵνα| δυνηθῶ ἐν τοῖς εὐτυχισταῖς τοῦ μεγίστου Αὐτοκράτορος καιροῖς καὶ ἐν τῇ| ἐπαφρο[δ]εῖτῳ σου ἡγεμονία ἀνεπηρέαστως ἐν τῇ ἰδίᾳ διαζῇν καὶ| ὧ βεβο[η]θημένος. διευτύχει.

⁶¹⁷ P.Wisc. I 33.10-13 Πάν|των αἰσχιστόν ἐστιν τῶν ἐν τῷ βίῳ ἀδικημάτων τὸ ἐλευθέρους ἀνθρώπους ὕβρεως [τ]υγχάνειν, καὶ διὰ τοῦτο προσφεύγω σοι, τῷ κυρίῳ, δίωξον τ[ὸν]|τῆς ὕβρεως τρόπον.

⁶¹⁸ P.Wisc. I 33.19-20 στρατηγεῖν τοῦτ' ἐστὶν ἄρχειν καὶ κωλύειν |[κ]αὶ ἀλήθειν κα[ὶ]| τοὺς ἐλευθέρους τύπτειν καὶ παίειν καὶ μαστιγοῦν ὥς δο[ύλο]νς.

⁶¹⁹ P.Wisc. I 33.23 ἵνα τῆς ἐπ' ἄκρον ἐγδικίας τύχω.

⁶²⁰ P.Wisc. I 33.5-6 ἂν σου |τῇ εὐμενεστάτῃ τύχῃ δόξῃ.

⁶²¹ P.Wisc. I 33.4-5 εἰς> τὸν ἱερώτατόν σου Σδιαλογισ[μ]ὸν, 8 ἐπὶ τοῦ ἱερωτάτου σου βήματ[ο]ς, 21 ἐν τῇ ἐλευθεριωτάτῃ σ[ου].

⁶²² Sijpesteijn 1967, 123.

XVII 2131.1-4)⁶²³. Στη *διήγησιν* δεσπόζει η *ήθοποιία* και η *παθοποιία*. Ο αιτούμενος σκιαγραφεί επιμελώς τον εαυτό του ως έναν συνεπή και φιλήσυχο πολίτη. Αρχικά κάνει μια απλή αναφορά στην αδικία, την οποία χαρακτηρίζει ως λάθος, και χαρακτηρίζει τη λειτουργία ως μια πολύ βαριά οικονομικά υποχρέωση, στη συνέχεια όμως κλιμακώνει την έκκλησή του, καθώς καταγγέλλει ότι πρόκειται για βία εις βάρος του και επιχειρεί τη διέγερση του ελέου κάνοντας αναφορά στη δική του οικονομική αδυναμία. Επίσης, κλιμακώνει την αρνητική διαγραφή του ήθους του αντιπάλου, καθώς του καταλογίζει περιφρόνηση του νόμου και απερισκεψία. Την παραβίαση του νόμου και την αδικία εκ μέρους του αντιπάλου επαναλαμβάνει και στο τέλος. Σε όλο το κείμενο η λεκτική διατύπωση και η κατασκευή των περιόδων είναι επιμελημένη.

(vi) Αίτηση του Γεμέλλου προς τον επιστράτηγο (P.Mich. VI 426).

Πρόκειται για μια αίτηση με επεξεργασμένο προοίμιον με πολλή κολακεία (5-7) το οποίο συνδέεται με τη *διήγησιν* με μια τυποποιημένη φράση που προσδίδει ρητορικό ύφος. Η σύνδεση των προτάσεων του κειμένου είναι αριστοτεχνική (π.χ. 16 *ἔτι δέ, 22 διὰ τοῦτο*), ενώ εντοπίζονται ποικίλα ρητορικά σχήματα (βλ. π.χ. το ομοιοτέλετο 10 *βία καὶ αὐθαδία*, το πολυσύνδετο 12-16). Σκιαγραφεί τον αντίπαλο ως αυθάδη και βίαιο και προσπαθεί να κερδίσει την εύνοια και τη συμπάθεια περιγράφοντας με ακριβείς λεπτομέρειες την κατάσταση της υγείας του και συγκεκριμένα το πρόβλημα όρασης που έχει.

(vii) Αίτηση της Αυρηλίας προς τον επιστράτηγο (P.Flor. I 58).

Πρόκειται για ρητορικά επεξεργασμένη αίτηση της αστής Αυρηλίας με ένα σύντομο αλλά ρητορικά επεξεργασμένο *προοίμιον* όπου από τη μια αξιοποιεί το ρητορικό τόπο της αποφυγής της μακρηγορίας και από την άλλη κολακεύει τον παραλήπτη, ενώ επιστρατεύεται και το ρητορικό σχήμα της *παρηχήσεως*⁶²⁴. Ρητορικά σχήματα απαντούν και σε άλλα σημεία του κειμένου⁶²⁵, ενώ η αιτούμενη καταφεύγει και στον ρητορικό *τόπο* της αδυναμίας του γυναικείου φύλου⁶²⁶.

⁶²³ Papathomas 2009, 495.

⁶²⁴ P.Flor. I 58.2-3 ἡ ἀξιῶ[σις μου, δέσ]ποτα τῆς ἀπό σου ἐπεξελεύσεως δεο[μ]ήν συντομ[ο]ν ἔχει. τ[ῆ]ν [ἐξ(?)]ήγησιν(?)

⁶²⁵ P.Flor. I 58. 7-8 αλογως ἐπελθ[ό]ντες δίχα παντὸς νόμου καὶ δί[χα] πάσης] ἐξουσίας καὶ δίχα γνώμης ἐμῆς καὶ συνκαταθέσε[ω]ς (επανάληψη, αναδίπλωση, παλιλογία)

⁶²⁶ P.Flor. I 58. 14 [καταφρονο]ῦντές μου ὡς γυναικὸς ἀσ[θ]ε[νο]ῦς.

(viii) Αίτηση του Στοτοήτεως προς τον έπαρχο της Αιγύπτου (P.Berl. Frisk 3).

Η αίτηση έχει ένα εκτενές *προοίμιον* όπου ο αξιωματούχος παραλήπτης επαινείται με πολλή κολακεία, με τιμητικούς τίτλους και τιμητικές φράσεις εξύμνησης των αρετών του⁶²⁷. Ο αιτούμενος υιοθετεί ένα λογοτεχνικά επεξεργασμένο ύφος με τη χρήση ποιητικών λέξεων, άφθονα στοιχεία *captatio benevolentiae*, παρουσίαση του ηγεμόνα ως προστάτη των αδυνάτων και αδικημένων (6-7). Η *διήγησις* ξεκινάει απότομα με τη στερεότυπη φράση *βίαν παθών ού τήν τυχοῦσαν* και με τη λέξη *βίαν* εμφατικά στη αρχή. Η επιχειρηματολογία που επιστρατεύεται ο αιτούμενος στηρίζεται σε κοινωνικούς παράγοντες συνοχής της κοινωνίας και άρσης της ευνοϊκής μεταχείρισης των ισχυρών, ενώ επίσης προβάλλει εμφατικά τον παραδειγματικό χαρακτήρα της τιμωρίας⁶²⁸.

Τέλος, ρητορική επεξεργασία έχουν υποστεί επίσης οι αιτήσεις P.Oxy. VIII 1119, η οποία διακρίνεται για το επεξεργασμένο ύφος που μαρτυρεί τη μόρφωση του συντάκτη⁶²⁹, η P.Oxy. IV 718 και η P.Flor. III 382.29-35 που έχουν πολλά ρητορικά σχήματα, η P.Cair. Isid. 66, η οποία έχει ένα ιδιαίτερα επιμελημένο *προοίμιον*, φροντισμένο λεξιλόγιο με σπάνιες λέξεις και συνοχή, η BGU XI 2061, η οποία έχει ένα επεξεργασμένο *προοίμιον* με πολλή κολακεία η οποία είναι διάχυτη και στο κύριο μέρος (8-9 και 12) και η SB VI 9421, η οποία, όπως έχει ήδη υποστηριχθεί, μαρτυρεί μίμηση ύφους συγγραφέων και ρητορική επεξεργασία.

Ας προστεθεί, τέλος, και η αίτηση του δημόσιου γραμματικού Λολλιανού προς τους αυτοκράτορες Πόπλιο Λικίνιο Ουαλεριανό και Πόπλιο Λικίνιο Ουαλεριανό Γαλλινό (P. Oxy. XLVII 3366 (253-260 μ.Χ.)⁶³⁰. Πρόκειται για ρητορικά και γλωσσικά επεξεργασμένη αίτηση την οποία βέβαια ο συντάκτης, δημόσιος γραμματικός και λόγιος, όπως ο ίδιος αναφέρει (P. Oxy. XLVII 3366.5-6) απευθύνει όχι στον έπαρχο αλλά στους ίδιους τους αυτοκράτορες. Ύστερα από τη λογοτεχνική επεξεργασία του τιμητικού τίτλου στην *προσφώνησιν* (P. Oxy. XLVII 3366. 1-4 [τ]οῖς [γῆς κ]αἰ

⁶²⁷ P.Berl. Frisk 3.2-4 Πάντα διατελῶν, ἡγεμὼν | δέσποτα, κοινῇ καὶ ἐκάστω τὰ ἴδια πρυτανεύεις ὡς ἐ[κ] [τῆς] θαυμασιωτάτης σου σοιnéσεως|τὴν ὅλην ἐπαρχίαν ἀγαθῶν πεπληρῶσθαι, μάλισ[τα] συντηροῦντός σου τοὺς γεωργοῦντας | τὴν δημοσίαν γῆν τοῦ κυρίου ἡμῶν αἰωνίου ἀητ'τήτ[ο]υ Αὐτοκράτορος Μάρκ[ο]υ Αὐρηλίου Σεῦήρου|Αντωνίνου καὶ πάσης κακειάς ὑπὸ σου ἐκκοπέεισης. κα[ὶ] γὰρ ἡ σὴ εὐμένεια προτρέπεται τοὺς|ἀδικηθέντας ἀφόβως σοι π[ρ]οσεῖναι, Frisk 1975, 79-91.

⁶²⁸ P.Berl. Frisk. 3. 7-10 καὶ γὰρ οἱ πᾶν οἱ πεπονθότες ὑπὸ βίας τινῶν τοῖς|ἐνπροθεσ χρόνοις καὶ \οί/ ἀπὸ τοῦ [- ca.9 -]. . [. .] τῆς ἀπλάτου νομοθεσεῖας ἀγαθῆς ταύτης|μετελθόντες οὔτε β[ι]ασθῆσ[ονται] ὑπὸ τῶ|ν νῦν ἀ|ρχόντων, οὔτε ἐκείνοις ἔσται ἡ γνώμη(*) θρασυτέρα μὴ ἐπειμην[- ca.22 -].

⁶²⁹ Luiselli 1999, 141, 164-165.

⁶³⁰ Luiselli 1999, 141 καὶ 164.

θαλάτ[τ]ης δε[σπό]ται[ς] αὐτ[οκ]ράτ[ορσι]||[κ]αίσα[ρσι] Πο]υπ[λίωι] Λι]κιν[νίωι]
Οὐα[λερια]νῶι|[κ]αὶ Π[ουπλίωι] Δ[ικιννί]ωι Οὐ[αλερια]νῶι Γα]λλιη[νῶι]|εὐσε[βέσι]
ε]ὐ[τυχέ]σι σεβ[αστοῖ]ς) ακολουθεῖ ένα επίσης επεξεργασμένο *προοίμιον* με
λογοτεχνικό ύφος. Επίσης, οι προτάσεις είναι ιδιαίτερα επιμελημένες, με *ισόκωλα* και
ὁμοιοτέλευτα, ενώ είναι εμφανής η επίδραση του *Αττικισμού*⁶³¹.

⁶³¹ Luiselli 1999, 164.

IV. Συμπεράσματα.

Οι αιτήσεις προς τις Αρχές έχουν δεχτεί τη μεγαλύτερη ρητορική επίδραση από όλα τα μη λογοτεχνικά έγγραφα που σώζονται σε παπύρους. Οι αιτούμενοι συντάσσουν με ιδιαίτερη επιμέλεια το κείμενό τους, σε επίπεδο έκφρασης και περιεχομένου, προσπαθώντας να το καταστήσουν όσο το δυνατόν πιο πειστικό, προκειμένου να αφήσουν θετικές εντυπώσεις στον παραλήπτη και κατά συνέπεια να επιτύχουν μια θετική απάντηση στο αίτημά τους⁶³².

Οι αιτήσεις προς τις Αρχές συντάσσονται όπως οι επιστολές και στην πληρέστερή τους μορφή παρουσιάζουν την εξής τυπική ρητορική δομή: *προσφώνησις*, *προοίμιον*, *διήγησις*, *δέησις* και *ἐπίλογος*, που στην πραγματικότητα είναι ο χαιρετισμός και φόρμουλες, όπως της ημερομηνίας και της αγραμματοσύνης. Κάποιες φορές ένα ή περισσότερα μέρη μπορεί να παραλείπονται. Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο πιο συχνά απουσιάζει το *προοίμιον* και η αίτηση ξεκινάει *in medias res*. Η ύπαρξη *προοιμίου* από το δεύτερο αιώνα μαρτυρεί την επίδραση της ρητορικής την εποχή της *Δεύτερης Σοφιστικής*. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, η παραπάνω δομή φαίνεται καθαρά μέσα από ενδοκειμενικές αναφορές, συνδέσμους, επιρρήματα και λέξεις που έχουν ή υποδηλώνουν τεχνική σημασία⁶³³.

Διάφορες μεταβατικές φράσεις χρησιμοποιούνται για την ομαλή μετάβαση από το ένα τμήμα στο άλλο. Αν και οι αιτήσεις ως δημόσια έγγραφα δεν υπόκεινται σε αυστηρά καθορισμένους κανόνες ως προς το τι και πώς πρέπει να λεχθεί, σε όλα τα τμήματα συναντώνται στερεότυπες φράσεις. Ιδιαίτερα ο πυρήνας της αίτησης, η διατύπωση του αιτήματος, διατυπώνεται με πανομοιότυπο τρόπο. Μάλιστα, αιτήσεις που συντάχθηκαν από το ίδιο γραφείο έχουν τις ίδιες λεκτικές φόρμουλες⁶³⁴. Ακόμη και στη *διήγησιν*, που θεωρείται το τμήμα με τη μεγαλύτερη διαφοροποίηση, τα γεγονότα αποδίδονται από τους επαγγελματίες γραφείς τις περισσότερες φορές με στερεότυπες φράσεις που ευθύνονται για τον μονότονο χαρακτήρα των αιτήσεων⁶³⁵.

Η ρητορική τυποποίηση προέκυψε από την ανάγκη για μια εύχρηστη μορφή παρουσίασης διάφορων υποθέσεων στις αιτήσεις. Η μορφή αυτή συνίστατο σε ένα συνδυασμό δύο διαφορετικών κόσμων: της ρητορικής τέχνης και της δικαιοδοτικής και

⁶³² Papathomas 2007b, 3.

⁶³³ Hauken 2004, 13. Πβ. Reed 1997, 182.

⁶³⁴ Βλ. διεξοδικά Koskeniemi 1956· White 1972.

⁶³⁵ Hauken 2004, 13.

διοικητικής πρακτικής⁶³⁶. Η γλώσσα της διοίκησης και η νομική ορολογία αντανakλάται συχνά σε αυτά τα κείμενα⁶³⁷.

Ο αιτούμενος εφαρμόζει την πιο αποτελεσματική κάθε φορά ρητορική στρατηγική και επιστρατεύεται κάθε πρόσφορο μέσο που του παρείχε η ρητορική παράδοση για να επιτύχει το στόχο του. Πολύ *χρῶμα*, δηλαδή άφθονα στοιχεία ευγένειας και κολακείας, ως στοιχεία της *captatio benevolentiae*, διανθίζουν όλο το κείμενο και εξασφαλίζουν την αναγκαία ισορροπία, προκειμένου ο αξιωματούχος παραλήπτης να μην οργιστεί, αλλά να δεσμευτεί ηθικά να ικανοποιήσει το αίτημα. Ο ρητορικός *τόπος* της *captatio benevolentiae* και η επίκληση στο ήθος του παραλήπτη αξιοποιούνται ιδιαίτερα σε ρητορικά επεξεργασμένα *προοίμια*, όπου συναντώνται τιμητικοί τίτλοι και εξυμνούνται οι αρετές του παραλήπτη, συχνά με ένα γνωμικό ή με μια γενική διατύπωση υπό την επίδραση της γνωμολογικής παράδοσης⁶³⁸. Τέτοιου είδους ρητορικά επεξεργασμένα προοίμια διαμορφώνονται υπό την επίδραση της *Δεύτερης Σοφιστικής* από το δεύτερο αιώνα. Καθώς σε αυτά επαινείται η φιλανθρωπία και η δικαιοσύνη του παραλήπτη, συνδυαστικά με την εξύμνηση των νόμων, προαναγγέλλουν τα «εγκωμιαστικά» προοίμια των αιτήσεων της βυζαντινής περιόδου⁶³⁹.

Η κατάσταση και οι συνθήκες τις οποίες αντιμετωπίζει ο αιτούμενος περιγράφονται με πολλή παραστατικότητα στη *διήγησιν*, ενώ ορισμένες πτυχές και λεπτομέρειες της υπόθεσης αποσιωπώνται κατά το συμφέρον του αιτουμένου⁶⁴⁰. Η *διήγησις* δεν είναι απλώς η αφήγηση του ιστορικού της υπόθεσης, αλλά περιέχει ισχυρισμούς του αιτουμένου που στηρίζουν την υπόθεσή του. Ο αιτούμενος επικαλείται το νόμιμο και το δίκαιο του αιτήματός του και διατυπώνει συλλογισμούς και *ένθυμματα* που συνίστανται πρωτίστως στην επισήμανση των οικονομικών και κοινωνικών συνεπειών της απόφασης του αξιωματούχου⁶⁴¹.

⁶³⁶ Haucken 1998, 276.

⁶³⁷ Π.χ. P.Cair. Isid. 62.23 *μη ὀρθῶς γεγενῆσθαι*, στερεότυπη έκφραση στα συμβόλαια της εποχής, βλ. σχόλιο εκδότη.

⁶³⁸ Για το ρητορικό *τόπο* της *captatio benevolentiae* βλ. Parathomas 2009. Για την επίδραση της γνωμολογικής παράδοσης στις αιτήσεις βλ. Parathomas 2007b.

⁶³⁹ Fournet 2004, 62-63.

⁶⁴⁰ Στεφάνου 2009α, 273-274.

⁶⁴¹ Haucken 1998, 274.

Ο αιτούμενος επιχειρεί να κατασκευάσει μια θετική εικόνα του ίδιου, παρουσιάζοντας τον εαυτό του ως *ἀπράγμονα*⁶⁴², και, σε καταγγελίες βίαιης επίθεσης, επιτίθεται στο ήθος του αντιπάλου, τονίζοντας την *ὑβριν* και την αλαζονία εκείνου και υπογραμμίζοντας την πολιτική και κοινωνική διάσταση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς του⁶⁴³.

Δεν λείπουν, όμως, και οι επικλήσεις στο συναίσθημα του αξιωματούχου. Η «γλώσσα της βίας» και η «γλώσσα της οργής», η νομική ορολογία και ποικίλα ρητορικά μέσα τονίζουν εμφατικά την αδικία ή τη βία αλλά και την αγανάκτηση που νιώθει γι' αυτή ο αιτούμενος, με στόχο τη συμπάθεια και την οργή του παραλήπτη⁶⁴⁴.

Στην πλειονότητα των περιπτώσεων ο αιτούμενος συνδυάζει στη ρητορική στρατηγική του επικλήσεις σε νόμους, διατάγματα και προγενέστερες σχετικές αποφάσεις με την αναφορά σε κοινωνικά στερεότυπα, προσδίδοντας ηθικό χαρακτήρα αλλά και κοινωνική και πολιτική διάσταση στο αίτημά του⁶⁴⁵.

Όσο και αν προβάλλει ο αιτούμενος τη νομιμότητα του αιτήματός του, οφείλει να τηρήσει τις αναγκαίες ισορροπίες. Το παθητικό στοιχείο που ενυπάρχει τόσο στην εξύμνηση του αξιωματούχου όσο και στην περιγραφή των δυσκολιών του αιτουμένου υπογορεύεται τόσο από τις ρητορικές συμβάσεις της εποχής όσο και από τη σχέση εξάρτησης του αιτουμένου από τον αποδέκτη που καθιστά αναγκαία την επιστράτευση στρατηγικών ευγένειας στον αγώνα του πρώτου για την ικανοποίηση του αιτήματός του⁶⁴⁶.

Πολλοί από τους *τόπους* που ανευρίσκονται στις αιτήσεις της ρωμαϊκής εποχής συναντώνται και στην αττική δικανική ρητορεία, ενώ παρόμοια είναι και η λεκτική τους διατύπωση. Τέτοιοι είναι η λειτουργία του κειμένου της αίτησης ως μαρτυρίας, η αναφορά στην ηλικία, στο γυναικείο φύλο, στη σωματική αδυναμία, στην ασθένεια και στη μετριοπάθεια του θύματος ως αιτία της επίθεσης ή της αδικίας, η δήλωση ότι οι

⁶⁴² Papathomas 2009, 494.

⁶⁴³ Bryen 2013, 205.

⁶⁴⁴ Bryen 2013, 89-125.

⁶⁴⁵ P.Oxy. I 38.15-17 τοῦ δὲ Σύρου| μὴ βουλομένου ἐνμεῖναι τοῖς κεκριμένοις |ἀλλὰ καὶ καταργοῦντός με χειρότεχνον ὄντα, Bryen 2013, 97 και σημ. 25. Συγκεκριμένα ήταν υφαντουργός, βλ. Grenfell –Hunt 1898, 82 σχόλιο εκδότη.

⁶⁴⁶ Papathomas 2009, 496.

αδικίες διαπράχθησαν παράνομα, η ομολογία του αιτουμένου ότι καταφεύγει στον αξιωματούχο και η διαγραφή του τελευταίου ως προστάτη της ειρήνης και της τάξης⁶⁴⁷.

Τέλος, για να αυξήσει την πειστικότητα των ισχυρισμών του καταφεύγει στις *ἄτεχνες πίστεις*, επιστρατεύοντας νόμους και διατάγματα, προηγούμενες αποφάσεις, νομικά έγγραφα, μαρτυρίες και όρκους.

Το επίπεδο ρητορικής επεξεργασίας και υφολογικής εκλέπτυνσης εξαρτάται τόσο από την ιεραρχική θέση του παραλήπτη όσο και από το μορφωτικό επίπεδο του συντάκτη της αίτησης. Οι αιτήσεις αναλόγων ιδιωτών είναι κατά κανόνα κείμενα σύντομα και τυποποιημένα, χωρίς ιδιαίτερη επιμέλεια για τη λεκτική διατύπωση και ρητορική επεξεργασία. Αντίθετα, στις εκτενέστερες αιτήσεις μορφωμένων ή επαγγελματιών γραφών ανευρίσκονται ποικίλα μέσα ρητορικής και λογοτεχνικής εκλέπτυνσης. Τα ρητορικά επεξεργασμένα προοίμια, με γνωμικά και εγκωμιαστικά στοιχεία, το επεξεργασμένο ρητορικά και λογοτεχνικά ύφος, τα ρητορικά σχήματα και η μίμηση του ύφους κάποιου συγγραφέα προσδίδουν στις αιτήσεις μια λογοτεχνική ή ψευδο-λογοτεχνική αξία. Με την υιοθέτηση υψηλού ύφους, ο αιτούμενος επιδιώκει να δώσει την εντύπωση ότι είναι ένα μορφωμένο άτομο που χρήζει ευνοϊκότερης μεταχείρισης⁶⁴⁸.

Πολλά από τα παραπάνω ρητορικά στοιχεία είναι επίσης φορείς ιδεολογικών μηνυμάτων, όπως οι αποφθεγματικές διατυπώσεις σχετικά με την εξουσία και την τιμωρητική λειτουργία των νόμων, η παρουσίαση των ανώτερων ιεραρχικά αξιωματούχων ως *εὐεργετῶν*⁶⁴⁹ και η εξύμνηση των ειρηνικών συνθηκών που επικρατούν στην αυτοκρατορία⁶⁵⁰.

Παρά το γεγονός ότι ο αιτούμενος περιγράφει emphatically την απόγνωσή του, η αίτηση δεν πρέπει να εκληφθεί ως πράξη απόγνωσης αλλά τμήμα μιας καλά σχεδιασμένης στρατηγικής⁶⁵¹. Το υποτιθέμενο θύμα υποβάλλει αίτηση σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα μετά την αδικία πιθανότατα με στόχο την άσκηση πίεσης στον αντίπαλο, προκειμένου να επιτευχθεί κάποιου είδους επίλυση της διαφοράς σε

⁶⁴⁷ Kelly 2011 και σημ. 28-32. Βλ. και Papathomas 2009, 490 και 495-496. Παραδείγματα για αυτούς τους *τόπους* από αιτήσεις που σώζονται σε παπύρους της ρωμαϊκής εποχής παρατίθενται στο κεφάλαιο όπου εξετάζεται η *ἡθοποιία*.

⁶⁴⁸ Βλ. και Papathomas 2007b, 15.

⁶⁴⁹ Πβ. Papathomas 2009, 487.

⁶⁵⁰ Papathomas 1997, 766.

⁶⁵¹ Kelly 2011, 36.

ιδιωτικό επίπεδο, υπό την απειλή του νόμου⁶⁵². Μπορεί να αποτελεί ένα προειδοποιητικό μέσο, όπως στην περίπτωση που ο αιτούμενος ζητά να λάβει ο αντίπαλος αντίγραφο της αίτησης και να ενημερωθεί ότι, αν δεν αποκαταστήσει την αδικία, θα λογοδοτήσει στον αξιωματούχο⁶⁵³. Η αίτηση δεν σηματοδοτεί το τελευταίο στάδιο της διένεξης που θα φέρει τη συμφιλίωση των δύο αντιπάλων, αλλά εντάσσεται στο πλαίσιο αυτής. Το γεγονός ότι η αίτηση πολλές φορές σηματοδοτεί την έναρξη μιας δικαστικής διαμάχης μαρτυρεί η αξίωση του αιτουμένου να παραμείνει η υπόθεση ανοιχτή και να φυλαχτεί η αίτησή του στο αρχείο ως μαρτυρία για το αδίκημα⁶⁵⁴. Εξάλλου, στερεότυπες εκφράσεις στη *δέησιν*, όπως η φράση *ὅπως τῆς ἀπὸ σοῦ ἐπιεικείας τυχεῖν*, δεν προσδιορίζουν με ακρίβεια αν ο αιτούμενος περιμένει μια απόφαση από τον αξιωματούχο στον οποίο απευθύνει την αίτησή του ή απλώς να κινήσει τις απαιτούμενες νομικές διαδικασίες, οπότε η αίτηση αποτελεί αποδεικτικό στοιχείο που έχει καταχωρισθεί στο κρατικό αρχείο⁶⁵⁵.

Κλείνοντας, κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι ανεξάρτητα από την έκβαση της προσφυγής του πολίτη στις Αρχές, ειδικά σε περιπτώσεις βίας ή αδικίας, η αίτηση ήταν μια γραπτή και επίσημη δήλωσή του ότι δεν προτίθεται να ανεχθεί τη βία και την προσβολή κατά του προσώπου του παθητικά και να υποφέρει σιωπηλά⁶⁵⁶. Στη *διήγησιν* των αιτήσεων που αφορούν βίαιη επίθεση ο αιτούμενος με αγωνία δηλώνει ότι η βία

⁶⁵² Kelly 2011, 259 κεξ.

⁶⁵³ P.Mich. XI 617.10-13 ἀξιῶ τούτου τοῦ διαστολικοῦ τὸ ἴσον μεταδοθῆναι τῷ τε |αἰγιαλοφύλακι καὶ {καὶ} τ[ῷ] τῶν τῶπων κατασπορεῖ Τυράννῳ διὰ τινος τῶν ἡπερὶ σέ/ ὑπηρετῶν |πρὸς τὸ πλησθῆναι τὸν προκίμεν[ο]ν <δρυμὸν> ἢ εἰδέναι αὐτοὺς, ἐὰν ἄρα τι ἐκ τούτου βλάβος |ἐπακολουθήσῃ λόγον ὑφ'ἑξοντας ἐπὶ τοῦ λαμ[πρ]οτάτου ἡγεμόνος κ[αὶ] τοῦ κρατίστου ἐπιτρόπου.

⁶⁵⁴ Palme 2014, 494. BGU I 321.22-23, Bryen 2013, 131· BGU I 45.15-17· BGU II 651.6-10· P.Gen. II 107.11-13· PSI III 249.18-21, Kelly 2011, 86. Βλ. καὶ P.Oxy. XII 1556.6-9 ἔχειν δὲ τὰ βιβλίδια ἐν|καταχωρισμῷ ἄχρι τῆς|παρὰ τῷ μείζονι ἐκδίκιας· Chrest.Mitt. 113. 14-18 ὅθεν|κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἐπιδίδωμι αὐτὸ τοῦτο φα|νερόν πο[ι]οῦν εἰς τὸ ἐν καταχωρισμῷ γενέσθαι τόδε τὸ βιβλίδιον πρὸς τὸ μένειν ἐμοὶ τὸν λόγον|πρὸς αὐτοὺς περ[ὶ] τούτου, Kelly 2011, 199 καὶ σημ. 156. P.Ant. II 88. 11-12 ἀξιῶ αὐτὸ τοῦτο μαρτυρόμενος [καὶ ἐπὶ] |διδ[ο]ὺς τόδε [ε] τ[ὸ] βιβλίδιον εἶναι α[ὐ]τὸ ἐν καταχωρισμῷ πρὸς μ[αρ]τύριον. P.Fam. Tebt. 38.15· P.Ryl. II 116.16-21 ὅθεν|ἐπιδίδωμι τόδε τὸ βιβλίδιον ἀξιῶν εἶναι|ἐν καταχωρισμῷ πρὸς μαρτυρίαν ἄχρις|τῆς κατ' αὐτῶν προελεύσεως, λόγου μοι|φυλασσομένου περὶ ὧν ἔχω δικαίων πάντων· P.Fouad I 29.12-15 ὅθεν ἐπιδίδωμι τάδε τὰ βιβλίδια καὶ ἀξιῶ|ἐν καταχωρισμῷ αὐτὰ γενέσθαι ἐν|μάρτυρα|εἰς τὸ μένειν μοι τὸν λόγον πρὸς τοὺς φανησομένους|αἰτίους, Kelly 2011, 253 καὶ σημ. 28-32. Βλ. καὶ Palme 2009, 377.

⁶⁵⁵ Palme 2014, 494-495.

⁶⁵⁶ Βλ. π.χ. P.Flor. III 309.5-7 καὶ [ἐπ]εὶ οὐ χρὴ σ[ι]ωπῇ παραδίδοσθαι|τὰ ὑπ' αὐτῆς εἰρημένα παρὰ τοὺς νόμους|καὶ παρὰ τὴν ἡμε[ρ]έραν τοῦ βίου κατὰστασιν· BGU III 871.16 ἡσύ|χασα, ἀλλὰ ἐπέδωκα· P.Flor. I 59.13-14 ἵνα μὴ ἀμάρτυρον ᾖ, ἀλλ[ὰ] -ca.-?] ἐκδικηθῆναι· P.Flor. III 382.48-50 διόπερ θαναμάσας αὐτοῦ|τῇ]ν ἀνυπερβλήτον τόλμ[αν καὶ] ἐπήρειαν|καὶ ἀνομίαν,|οὐχ ἡσύχασα. Βλ. καὶ P.Oxy. XII 1468.27-29. Βλ. Bryen 2013, 132 -133 καὶ σημ. 18-22.

που υπέστη τον μετέτρεψε από πρόσωπο σε αντικείμενο⁶⁵⁷. Παρά το γεγονός ότι τέτοιου είδους ρητορικές συμβάσεις δεν συνέβαλλαν στην επίλυση συγκεκριμένων διαφορών, ωστόσο συνέβαλλαν στη διατήρηση του κοινωνικού ελέγχου⁶⁵⁸.

Ανακεφαλαιώνοντας, οι αιτήσεις προς τις Αρχές που σώζονται σε παπύρους της ρωμαϊκής εποχής είναι κείμενα ελεύθερης μεν διαμόρφωσης, που ακολουθούν, ωστόσο, κάποιες συμβάσεις ως προς τη μορφή και το περιεχόμενο και οφείλουν πολλά στη ρητορική παράδοση και ιδιαίτερα στο δικανικό είδος, αλλά και τη νομική ορολογία της εποχής. Ωστόσο, αρκετές αιτήσεις της ρωμαϊκής περιόδου, αν και έχουν την ίδια δομή και εμφανίζουν στα διάφορα ρητορικά μέρη παρόμοιες στερεότυπες φράσεις με όλες τις αιτήσεις της εποχής, διαφοροποιούνται ως προς το επίπεδο ρητορικής επεξεργασίας και διακρίνονται για το υψηλό και συχνά πομπώδες ύφος, μαρτυρώντας την επίδραση της *Δεύτερης Σοφιστικής*⁶⁵⁹.

Τέλος, τα κείμενα αυτά αποτελούν πολύτιμη πηγή τόσο για τις σχέσεις μεταξύ των πολιτών ή των πολιτών και της διοίκησης, αλλά και για το νομικό σύστημα, την οικονομία, τα κοινωνικά στερεότυπα και την κυρίαρχη ιδεολογία στη ρωμαϊκή Αίγυπτο⁶⁶⁰.

⁶⁵⁷ Bryen 2013, 120.

⁶⁵⁸ Kelly 2011, 35.

⁶⁵⁹ Papathomas 2006, 254.

⁶⁶⁰ Papathomas 2006, 244.

Βιβλιογραφία

- Ahl, F., 1984: 'The Art of Safe Criticism in Greece and Rome', *AJPh* 105, 174-208.
- Αναγνώστου, Α., 2012: *Τα δημόσια αρχεία στην ρωμαϊκή Αίγυπτο*, Αθήναι.
- Anderson, R. Dean Jr, 2000: *Glossary of greek rhetorical terms connected to methods of argumentation, figures and tropes from Anaximenes to Quintilian*, Peeters.
- Arjava, A., 1996: *Women and law in Late Antiquity*, Oxford.
- Arjava, A., 2014: "The Romanization of family law", στο Keenan, J. G. – Manning, J. G.– Firanko, U. Y. (ed.), 2014: *Law and Legal Practice in Egypt from Alexander to the Arab Conquest*, Cambridge, 175-191.
- Bagnal, R., 2006 (2004¹): "Women' s petitions in late antique Egypt", στο Bagnal, R., 2006: *Hellenistic and Roman Egypt: sources and approaches*, Great Britain.
- Blass, F., 1966 (ανατ. της έκδ. 1913⁴): *Andocidis Orationes*, Lipsiae.
- Blass, F. – Thalheim, T., 1966 (ανατ. της έκδ. 1913¹): *Antiphontis Orationes et Fragmenta*, Stuttgart.
- Beaucamp, J., 1992: *Le statut de la femme à Byzance (4e-7e siècle) II. Les pratiques sociales*, Paris.
- Bryen, A. Z., 2013: *Violence in Roman Egypt*, University of Pennsylvania Press.
- Bureth, P., 1964: *Les titulatures impériales dans les papyrus, les ostraca et les inscriptions d'Égypte, 30 a.C.- 284 p.C.*, Bruxelles.
- Carey, C., 1994: "Rhetorical Means of Persuasion", στο Worthington, I. (ed.), 1994: *Persuasion: Greek Rhetoric in Action*, London and New York, 28.
- Carey, C., 2007: *Lysiae Orationes cum fragmentis*, Oxonii.
- Cavassini, M.T., 1955: "Exemplum vocis enteuxeis in "Repertorio papyrorum Graecarum", quae documenta tradant Ptolemaicae aetatis", *Aegyptus* 35.2, 299-324.
- Collomp, P., 1926: *Recherches sur la chancellerie et la diplomatie des Lagides*, Paris.
- Di Bitonto, A., 1967: "Le petizioni al re. Studio sul formulario", *Aegyptus* 47.1, 5-57.
- Di Bitonto, A., 1968: "Le petizioni ai funzionari nel periodo tolemaico. Studio sul formulario", *Aegyptus* 48.1, 53-107.
- Dickey, E., 2001: "Κύριε, δέσποτα, domine. Greek politeness in the Roman Empire", *JHS* 121, 1-11.
- Dilts, M. R., 2005: *Demosthenis Orationes*, Tomus II, Oxonii.

- Dilts, M. R., 2008: *Demosthenis Orationes*, Tomus III, Oxonii.
- Exler, F. X. J., 1976 (ανατ. της έκδ. 1923): *The Form of the Ancient Greek Letter of the Epistolary Papyri. A study in Greek Epistolary*, Chicago.
- Fournet, J. L., 2004: “Entre document et littérature : la pétition dans l'Antiquité tardive”, στο Feissel, D. – Gascou, J. (éd.), 2004: *La petition à Byzance*, Paris, 61-74.
- Frisk, H., 1975 (ανατ. 1931¹): *Bankakten aus Dem Faijûm. Nebst Anderen Berliner Papyri*, Milano.
- Funghi, M. S., 2003: *Aspetti di letteratura gnomica nel mondo antico I*, Firenze.
- Grenfell, B P. – Hunt, A. S. (ed.), 1898: *The Oxyrhynchus papyri, Part I*, London.
- Grubbs, J. E., 2002: *Women and the law in the Roman empire: A sourcebook on marriage, divorce and widowhood*, London and New York.
- Grünewald, T., 2004: *Bandits in the Roman Empire: Myth and Reality*, London and New York. Trans. J. Drinkwater (τίτλος πρωτοτύπου: Grünewald, T., 1999: *Räuber, Rebellen, Rivalen, Rächer: Studien zu latrones im Römischen Reich*. Stuttgart.
- Harries, J., 1999: *Law and Empire in Late Antiquity*, Cambridge.
- Hatzilambrou, R., 2001: *First edition of literary, sub-literary and documentary papyri from Oxyrhynchus* (Ph. D), London.
- Hatzilambrou, R., 2010: “Isaeus’ Art of Persuasion: the Case of his Third Speech”, *Wiener Studien* 123, 19-35.
- Hauken, T., 1998: *Petition & Response: An Epigraphic Study of Petitions to Roman Emperors, 181-249* (Monographs from the Norwegian Institute at Athens 2), Bergen.
- Hauken, T., 2004: “Structure and themes in petitions to Roman Emperors”, στο Feissel, D. – Gascou, J. (éd.), 2004: *La petition à Byzance*, Paris, 11-22.
- Heath, M., 1997: “Invention”, στο Porter, S. E. (ed.), 1997: *Handbook of Classical Rhetoric in the Hellenistic Period (330 B.C. – A.D. 400)*, Leiden–New York–Köln, 89-119.
- Henne, H., 1956: “Documents et travaux sur l’ *Anachôrêsis*”, στο Gerstinger, H. (ed.) 1956: *Akten des VIII. Internationalen Kongresses für Papyrologie, Wien, Vienna*, 59-66.
- Hunt, A. S. (ed.), 1911: *The Oxyrhynchus papyri, Part VIII*, London.
- Καραδήμας, Δ., 2016: *Αίλιου Αριστείδη Προς Πλάτωνα Υπέρ Πητορικής*, Αθήνα.

- Keenan, J. G., 2014: "Criminal procedure in the Roman period", στο Keenan, J. G.– Manning, J. G.– Firanko, U. Y. (ed.), 2014: *Law and Legal Practice in Egypt from Alexander to the Arab Conquest*, Cambridge, 502-517.
- Kelly, B., 2011: *Petitions, Litigation, and Social Control in Roman Egypt*, Oxford.
- Kennedy, G., 1963: *The Art of Persuasion in Greece*, Princeton and London.
- Kennedy, G. A., 1997: "Historical Survey of Rhetoric", στο Porter, S. E. (ed.), 1997: *Handbook of Classical Rhetoric in the Hellenistic Period (330 B.C. – A.D. 400)*, Leiden–New York–Köln.
- Koskenniemi, H., 1956: *Studien zur Idee und Phraseologie des griechischen Briefes bis 400 n. Chr.*, Annales Academiae Scientiarum Fennicae Ser. B 102.2, Helsinki.
- Kraus, T. J., 2000: "(Il)literacy in Non-Literary Papyri from Graeco-Roman Egypt", *Mnemosyne* 53, 322-342.
- Lanham, R. A., 1991²: *A Handlist of Rhetorical Terms*, Berkeley/ Los Angeles/ London.
- Lausberg, H., 1990: *Handbuch der literarischen Rhetorik. Eine Grundlegung der Literaturwissenschaft*, Stuttgart.
- Lateiner, D., 2003: «Ο άνθρωπος που δεν αναμειγνύεται στην πολιτική» (μετάφρ. Λ. Τζαλλήλα, τίτλος πρωτοτύπου: Lateiner, D., 1982: «"The Man who does not meddle in Politics"», *CW* 76, 1-12), στο: Σπαθάρας, Δ.Γ. – Τζαλλήλα, Λ. (επιμ.), 2003: *Πειθώ. Δεκατρία μελετήματα για την αρχαία ρητορική*, Αθήνα, 384-402.
- Λιαπής, Β., 2002: *Μενάνδρου Γνώμαι μονόστιχοι*, (Βιβλιοθήκη Αρχαίων Συγγραφέων 32), Αθήνα.
- Liddell, H. G. – Scott, R., 1901-1904: *Μέγα λεξικόν της ελληνικής γλώσσης*, μετάφρ. Μόσχου, Ξ. Π., επ. Κωνσταντινίδου, Μ., 4 τόμοι, (τίτλος πρωτοτύπου: Liddell, H. G., – Scott, R., 1897⁸ (1843¹): *A Greek-English Lexicon*, Oxford), Αθήνα.
- Liddell, H. G. – Scott, R., – Jones, sir, H. S. (with the assistance of McKenzie, R.), 1996⁹ (έκδ. με συμπλήρωμα, 1940⁹, 1843¹): *A Greek-English Lexicon with a revised supplement (LSJ^ρ)*, Oxford.
- Lewis, N., 1937: "Μερισμός ἀνακεχωρηκότων: An aspect of the Roman Oppression in Egypt", *JEA* 23.
- Lewis, N., 1983: *Life in Egypt under Roman rule*, Oxford.
- Lewis, N., 2000: "Brief footnotes on Banditry in the Papyri", *BASP* 37, 95-96.

- Link, S., 1993: "Anachoresis: Steuerflucht im Ägypten der frühen Kaiserzeit", *Klio* 75.
- Luiselli, R., 1999: *A study of high level Greek in the non-literary papyri from roman and byzantin Egypt* (diss.), University College London.
- Luiselli, R., 2010: "Authorial Revision of Linguistic Style in Greek Papyrus Letters and Petitions (A.D. i-iv), στο Evans, T.V.– Obbink, D.D. (ed.), 2010: *The Language of the Papyri*, Oxford, 71-96.
- Macleod, M. D., 1972: *Luciani Opera, Tomus I, Libelli 1-25*, Oxonii.
- Malherbe, A. J., 1988: *Ancient Epistolary Theorists*, Atlanta.
- Mandilaras, B. G., 1973: *The verb in the greek non-literary Papyri*, Athens.
- McGing, B. C., 1998: "Bandits, Real and Imagined, in Greco-roman Egypt", *BASP* 35, 159-183.
- Mondevecchi, O., 1985: "BGU IV 1139: *Paramone e Trophitis*", *BASP* 22, 231-241.
- Morris, R. L. B., 1981: "Reflections of Citizen Attitudes in Petitions from Roman Oxyrhynchus", στο: Bagnall, R. S. et al. (eds.), 1980: *Proceedings of the Sixteenth International Congress of Papyrology, New York, 24-31 July 1980*. Chico, CA (Am.Stud.Pap., vol. 23).
- Mueller, I., 2002: "Lower-Class Widows and their Social Relationships: a Comparative Study of Roman Tombstone Inscriptions and Papyri from Roman Egypt", στο H. Melaerts– L. Mooren (εκδ.), 2002: *Le rôle et le statut de la femme en Égypte hellénistique, romaine et byzantine*, Actes du colloque international, Bruxelles-Leuven 27-29 Novembre 1997, *Studia Hellenistica* 37, Paris-Leuven-Sterling-Virginia, 265-281.
- Mullins, T.Y., 1962: "Petition as a Literary Form", *NT* 5.1, 46-54.
- Palme, B., 2009: "The Range of Documentary Texts: Types and Categories", στο R.S. Bagnall (εκδ.), 2009: *The Oxford Handbook of Papyrology*, Oxford, 358-394.
- Palme, B., 2014: "Roman litigation: reports of court proceedings", στο Keenan, J. G.– Manning, J. G.– Firanko, U. Y. (ed.), 2014: *Law and Legal Practice in Egypt from Alexander to the Arab Conquest*, Cambridge, 482-502.
- Papathomas, A., 1997: "Eine Petition an den praefectus Aegypti aus der friedlichsten und glücklichsten Regierungszeit von Marcus Aurelius und Verus", στο Akten des 21. Internationalen Papyrologenkongresses, P. Heid. Inv. G 73, Band II, Beiheft 3, Stuttgart und Leipzig, 765-779.

- Papathomas, A., 2006: «Literarische und rhetorische Elemente in P.Oxy. XXXIV 2713», *Archiv für Papyrusforschung* 52.2, σσ. 244–255.
- Papathomas, A., 2007_a: «Höflichkeit und Servilität in den griechischen Papyrusbriefen der ausgehenden Antike», στον τόμο: Palme, B. (επιμ.), 2007: *Akten des 23. Internationalen Papyrologenkongresses. Wien, 22.–28. Juli 2001, Papyrologica Vindobonensia I*, Wien, σσ. 497–512.
- Papathomas, A., 2007_b: “Gnomen als literarisches Stilmittel in Kaiserzeitlichen Petitionen (30 v. Chr. – 400 n. Chr.)”, στον τόμο: Frösén, J. – Puroila, T. – Salmenkivi, E. (επιμ.), 2007: *Proceedings of the 24th International Congress of Papyrology. Helsinki, 1-7 August, 2004*, *Commentationes Humanarum Litterarum* 122:2, Helsinki, 865-877.
- Παπαθωμάς, Α., 2008: *Αρχαία ελληνικά κείμενα σε παπύρους της Ελληνορωμαϊκής περιόδου: 4ος αι. π.Χ. - 7ος αι. μ.Χ.*, Αθήνα 2008.
- Papathomas, A., 2009: «Zur captatio benevolentiae in den griechischen Papyri als Zeugnis für die Mentalitätsgeschichte der Römerzeit. Die Verherrlichung des Adressaten und die Selbsterabsetzung des Ausstellers in den Petitionen an Herrscher und Behörden», στον τιμητικό τόμο για τον καθ. Ιωάννη-Θεοφάνη Παπαδημητρίου: Karamalengou, E.– Makrygianni, E., 2009: *Αντιφίλησις. Studies on Classical, Byzantine and Modern Greek Literature and Culture in Honour of John-Theophanes A. Papademetriou*, Stuttgart, σσ. 486–496.
- Παπαθωμάς, Α., 2014² : *Εισαγωγή στην παπυρολογία*, Αθήνα.
- Papathomas, A., – Koroli, A., 2014: «Subjectivité et stylistique dans l'épistolographie privée de l'Antiquité tardive : l'exemple de P.Oxy. XVI 1869», *Chronique d'Égypte* 89, 390–401.
- Parca, M., 2002: “Violence by and against Women in Documentary Papyri from Ptolemaic and Roman Egypt”, στο H. Melaerts–L. Mooren (εκδ.), 2002: *Le rôle et le statut de la femme en Égypte hellénistique, romaine et byzantine*, Actes du colloque international, Bruxelles-Leuven 27-29 Novembre 1997, *Studia Hellenistica* 37, Paris-Leuven-Sterling-Virginia, 283-296.
- Pernot, L., 2000: *La rhétorique dans l'Antiquité*, Paris.
- Rabe, H., 1913: *Hermogenis Opera*, Lipsiae.
- Rea, J. R., 1991: *The Oxyrhynchus Papyri, Vol. LVIII*, London.

- Reed, J. T., 1997: “The Epistle”, στο Porter, S. E. (ed.), 1997: *Handbook of Classical Rhetoric in the Hellenistic Period (330 B.C. – A.D. 400)*, Leiden–New York–Köln, 171-193.
- Roberts, W. R. (ed.), 1969 (1902¹): *Demetrius: On Style*, Hildesheim.
- Ross, W. D., 1969 (ανατ. της έκδ. 1959¹): *Aristotelis Ars Rhetorica*, Oxonii.
- Rowe, G. O., 1997: “Style”, στο Porter, S. E. (ed.), 1997: *Handbook of Classical Rhetoric in the Hellenistic Period (330 B.C. – A.D. 400)*, Leiden–New York–Köln, 121-157.
- Rowlandson, J., 1998: *Women and society in Greek and Roman Egypt*, Cambridge.
- Schubart, W., 1937_a: “Das Gesetz und der Kaiser in griechischen Urkunden”, *Klio* 30, 54-69.
- Schubart, W., 1937_b: “Das hellenistische Königsideal nach Inschriften und Papyri”, *APF* 12, 1-26.
- Schmidt, H., 1950: “Einfluss der Rhetorik auf die Gestaltung derrichterlichen Entscheidungen in den Papyri”, *JJP* 4, 165-177.
- Sijpesteijn, P. J., 1967: *The Wisconsin Papyri I*, Leiden.
- Στεφάνου, Μ., 2009_α: «Υπόμνημα διαμαρτυρίας για μια φυλετική (;) διαμάχη (Π6)», στο Ανεζίρη, Σ. (επιμ.), 2009: *Ανθολόγιο. Επιγραφές και πάπυροι της μετακλασικής αρχαιότητας (κείμενα, μετάφραση, σχολιασμός)*, Αθήνα, σ. 265-274.
- Στεφάνου, Μ., 2009_β: «Αίτηση για την παράδειξιν ενός κλήρου, 142 π.Χ. (Π7)», στο Ανεζίρη, Σ. (επιμ.), 2009: *Ανθολόγιο. Επιγραφές και πάπυροι της μετακλασικής αρχαιότητας (κείμενα, μετάφραση, σχολιασμός)*, Αθήνα, σ. 275-281.
- Τσιούσια, Αι., 2012: Ιδιωτικές αιτήσεις στη Ρωμαϊκή Αίγυπτο από τον Αύγουστο μέχρι τον Διοκλητιανό, *Αρχαιογνωσία* 16, Τεύχη 1-3 (2010-2012), 269-281, Αθήνα.
- Usher, S., 1999: *Greek Oratory, Tradition and Originality*, Oxford.
- Vogel, F., 1963⁴ (1893¹): *Diodori Bibliotheca Historica*, v. III, Stuttgart.
- Weichert, V. (ed.), 1910: *Demetrii et Libanii qui feruntur ΤΥΠΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΙΚΟΙ et ΕΠΙΣΤΟΛΙΜΑΙΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ*, Leipzig.
- White, J. L., 1972: *The form and structure of the official petition: A study in Greek epistolography*, U.S.A.
- White, J. L., 1986: *Light from ancient letters*, Philadelphia.
- Wilkins, A. S., 1955 (1902¹): *M. Tulli Ciceronis Rhetorica*, Tom. I, Oxonii.

- Wilson, N. G., 2007: *Aristophanis Fabulae*, Tomus I, Oxonii.
- Wolff, C., 2003: *Les brigands en Orient sous le Haut-Empire romain*, Rome.
- Worp, K. A. (ed.), 2004: *Greek Ostraka from Kellis*, Oxford.
- Wuellner, W., 1997: “Arrangement”, στο Porter, S. E. (ed.), 1997: *Handbook of Classical Rhetoric in the Hellenistic Period (330 B.C. – A.D. 400)*, Leiden–New York–Köln, 51-87.

Πίνακας 1
Κατάλογος αιτήσεων

Έκδοση	Τοποθεσία	Χρονολογία	Παραλήπτης	Διορθώσεις BL	Άλλες εκδόσεις
BGU I 22	Βακχιάς (Αρσινοΐτης)	114 μ.Χ.	Στρατηγός		
BGU I 45	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	203 μ.Χ.	Στρατηγός		
BGU I 157	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	100-299 μ.Χ.	Δέκαρχος		
BGU I 180	Αρσινοΐτης	172 μ.Χ.	Άγνωστο	IX 17	Chrest. Wilck. 396; Sel. Pap. II 285
BGU I 256	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	137-142 μ.Χ.	Έπαρχος		
BGU I 291	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	169-171 μ.Χ.	Επιστράτηγος		Chrest. Wilck. 364
BGU I 321	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	216 μ.Χ.	Στρατηγός	XI 17; XII 12	Chrest. Mitt. 114
BGU I 340	Πτολεμαΐς Ευεργέτις (Αρσινοΐτης)	148 - 149 μ.Χ. terminus post quem	Επιστράτηγος		
BGU II 515	Αρσινοΐτης	193 μ.Χ.	Εκατόνταρχος		Chrest. Wilck. 268; Sel. Pap. II 286
BGU II 648	Τερενούθις (Προσωπίτης)	164 ή 196 μ.Χ.	Άγνωστο	VIII 31	Chrest. Wilck. 360; Sel. Pap. II 284; Jur. Pap. 58
BGU II 651	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	192 μ.Χ.	Εκατόνταρχος		Chrest. Mitt. 111
BGU III 871	Αρσινοΐτης	100-199 μ.Χ.	Επιστράτηγος	VIII 36	
BGU III 970	Αρσινοΐτης	177 μ.Χ.	Έπαρχος	VIII 38	Chrest. Mitt. 242
BGU III 983	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	138-161 μ.Χ.	Επιστράτηγος		

BGU IV 1022	Αντινόου Πόλις	196 μ.Χ.	Βουλή	VIII 39; IX 25	Chrest. Wilck. 29; Sel. Pap. II 288
BGU IV 1023	Τεβτόνις (Αρσινοΐτης)	185 – 186 μ.Χ.	Βασιλικός Γραμματέας	VIII 39; XII 17	
BGU IV 1061	Βουσίρις (Ηρακλεοπολίτης)	14 π.Χ.	Υποστράτηγος		
BGU IV 1139	Αλεξάνδρεια	5 π.Χ. terminus post quem	Έπαρχος	VIII 42	
BGU IV 1188	Κόμα (Ηρακλεοπολίτης)	15 π.Χ. - 14 μ.Χ.	Στρατηγός	VIII 42	
BGU IV 1197	Βουσίρις (Ηρακλεοπολίτης)	7-4 π.Χ.	Ιερέας	XI 25	
BGU IV 1198	Βουσίρις (Ηρακλεοπολίτης)	5-4 π.Χ.	Έπαρχος και Ιερέας		
BGU VI 1256	Φιλαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	147-136 π.Χ.	Γραμματέας κόμης		Sel. Pap. II 275
BGU XI 2018	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	188 – 189 μ.Χ.	Άγνωστο	X 22	
BGU XI 2019	Μοιθύμις (Μεμφίτης)	188 μ.Χ.	Άλλο/Άγνωστο	IX 30; X 22	
BGU XI 2061	Αλεξάνδρεια	210 μ.Χ.	Έπαρχος	VI 20; XI 30	
BGU XI 2065	Άγνωστη τοποθεσία	100-125 μ.Χ.	Άλλο/Άγνωστο	VI 21	
BGU XIII 2243	Οξύρυγχίτης	100-299 μ.Χ.	Άγνωστο		
BGU XV 2458	Αρσινοΐτης;	177 μ.Χ.	Εκατόνταρχος		
BGU XV 2460	Αρσινοΐτης;	101-200 μ.Χ.	Έπαρχος	IX, 34	
BGU XVI 2599	Ηρακλεοπολίτης	27-26 π.Χ.	Βασιλικός Γραμματέας		
BGU XVI 2600	Χοιβνώτις (Ηρακλεοπολίτης)	13 π.Χ.	Άλλο/Άγνωστο	XI 35	
Chrest. Mitt. 52	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	150-154 μ.Χ.	Στρατηγός		P.Lond. 2 358; Jur. Pap. 83
Chrest. Mitt. 68	Αλεξάνδρεια	15 μ.Χ.	Βασιλικός		

			Γραμματέας		
Chrest. Mitt. 113	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	209 μ.Χ.	Στρατηγός	XII 9	BGU I 2
Chrest. Mitt. 125	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	98-117 μ.Χ.	Εκατόνταρχος		BGU I 36
Chrest. Wilck. 217	Οξύρυγχος	172 – 173 μ.Χ.	Άγνωστο		
CPR V 9	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης)	339 μ.Χ.	Έκδικος	VIII 101	
CPR VII 1	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	7-4 π.Χ.	Έπαρχος	VIII 107	
CPR XV 8	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	13-15 μ.Χ.	Άγνωστο	XI 72	SB I 5241
CPR XV 15	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	7-4 π.Χ.	Έπαρχος		
CPR XV 17	Σοκνοπαίου Νήσος; (Αρσινοΐτης)	17 μ.Χ.	Άγνωστο	X 58	
CPR XXIII 3	Φακούσες (Αραβία)	138 – 161 μ.Χ.	Στρατηγός		
O. Claud. IV 868	Κλαυδιανόν	ca. 138 – 161 μ.Χ.	Βενεφικάριος		
O. Kellis 148	Κέλλις (Μεγάλη Όαση)	201-400 μ.Χ.	Άγνωστο		
O. Narm. I 70	Ναρμούθις (Αρσινοΐτης)	150-225 μ.Χ.	Άγνωστο	X 298	
O. Narm. I 77	Ναρμούθις (Αρσινοΐτης)	150-225 μ.Χ.	Άγνωστο	XII 314	
O. Narm. I 90	Ναρμούθις (Αρσινοΐτης)	150-225 μ.Χ.	Άγνωστο		
O. Narm. I 92	Ναρμούθις (Αρσινοΐτης)	181-183 μ.Χ.	Στρατηγός	XII 314f.	
P.Amh. II 77	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	139 μ.Χ.	Επιστράτηγος	IX 6; XI 5	Chrest. Wilck. 277
P.Amh. II 78	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	184 μ.Χ.	Εκατόνταρχος		Chrest. Mitt. 123
P. Amh II 80	Αρσινοΐτης	232-233 μ.Χ.	Άγνωστο	VIII 4	
P.Ant. II 88	Ερμοπολίτης	221 μ.Χ.	Στρατηγός		

P.Berl. Frisk 3	Πτολεμαῖς Ευεργέτης (Αρσινοΐτης)	211 - 212 μ.Χ.;	Έπαρχος		SB V 7517
P.Bingen 58	Φιλαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	22 π.Χ.	Στρατηγός	XII 34	
P.Brem. 26	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης);	104-106 μ.Χ.	Άγνωστο	X 29	
P.Brem. 38	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης);	118 μ.Χ.	Άγνωστο	VIII 68	
P.Cair.Isid. 23	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	303-304 μ.Χ.	Άγνωστο	X 32	
P.Cair.Isid. 62	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	296 μ.Χ.	Βενεφικάριος	VIII 70; X 32	SB VI 9167
P.Cair. Isid. 64	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	ca. 298 μ.Χ.	Στρατηγός		SB VI 9168
P.Cair. Isid. 66	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	299 μ.Χ.	Έπαρχος		
P. Cair. Isid 67	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	299 μ.Χ.	Έπαρχος		
P. Cair. Isid 71	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	314 μ.Χ.	Άγνωστο		SB VI 8991
P. Cair. Isid 72	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	314 μ.Χ.	Άγνωστο		
P.Cair.Isid. 73	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	314 μ.Χ.;	Έπαρχος		
P.Cair.Isid. 74	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	315 μ.Χ.	Έπαρχος?	X 32; XI 52	ChLA XLI 1202
P.Col. VIII 209	Θεαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	3 μ.Χ.	Βασιλικός Γραμματέας		SB IV 7376
P.Erl. 32	Άγνωστη τοποθεσία	238 – 239 μ.Χ.	Άγνωστο		
P.Fam. Tebt. 37	Αντινόου Πόλις	167 μ.Χ.	Επιστράτηγος	VIII 198; XII 113	
P.Fam. Tebt. 38	Αντινόου Πόλις	168 μ.Χ.	Νομάρχης		SB IV 7363
P.Fam. Tebt. 43	Αντινόου Πόλις	182 μ.Χ.	Νομάρχης	XII 113	SB I 5343
P.Fay. 106	Βακχιάς (Αρσινοΐτης)	ca. 140 μ.Χ.	Έπαρχος	VIII 122	Chrest. Wilck. 395; Sel. Pap. II 283
P.Fay. 108	Πτολεμαῖς Ευεργέτης (Αρσινοΐτης)	ca. 171 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Flor. I 58	Ερμοπολίτης	234 μ.Χ. terminus post quem	Επιστράτηγος	VIII 125; X 68	
P.Flor. I 59	Άγνωστη τοποθεσία	279 μ.Χ.	Άγνωστο		

P. Flor. III 309	Ερμιοπολίτης	301-400 μ.Χ.	Άλλο/Άγνωστο		P.Lond. III 983
P. Flor. III 329	Απολλωνοπολίτης Επτακωμίας	114-119 μ.Χ.	Στρατηγός	VIII 130	
P. Flor. III 382	Μοίρες (Ερμιοπολίτης)	223 μ.Χ.	Αυτοκράτορας	VIII 131/132; IX 87; XI 81; XII 72f.	P.Flor. I 57; Chrest. Wilck. 143
P.Fouad I 26	Πτολεμαῖς Ευεργέτις (Αρσινοΐτης)	158-159 μ.Χ.	Έπαρχος	VIII 132; X 76; XI 82	SB V 8252
P.Fouad I 27	Οξύρυγχος	43 μ.Χ. terminus post quem	Στρατηγός	VII 56	
P.Fouad I 29	Βακχιάς (Αρσινοΐτης)	224 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Fouad I 52	Οξύρυγχος	272 μ.Χ. terminus post quem	Άγνωστο	XI 82	
P.Gen. I ² 3	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	178-179 μ.Χ.	Εκατόνταρχος		Chrest. Mitt. 122
P.Gen. I ² 4	Πτολεμαῖς Ευεργέτις (Αρσινοΐτης)	ca. 87 μ.Χ.	Δικαιοδότης		
P.Gen. I ² 6	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	146 μ.Χ.	Στρατηγός		Chrest. Mitt. 120
P. Gen. I ² 16	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	207 μ.Χ.	Εκατόνταρχος		Chrest. Wilck. 354; Sel. Pap. II 289
P. Gen. I ² 19	Πτολεμαῖς Ευεργέτις (Αρσινοΐτης)	148 μ.Χ.	Άλλο/Άγνωστο		
P. Gen II 107	Αρσινοΐτης	164 μ.Χ.	Στρατηγός	VIII 136	
P.Hamb. I 10	Θεαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	101-200 μ.Χ.	Δεκαρχος	IX 98; X 82; XI 88; XII 82	
P.Heid. III 237	Θεαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	225-275 μ.Χ.	Εκατόνταρχος	V 43; IX 103; XII 86	

P. Heid III 287	Θήβες (Αίγυπτος)	121 μ.Χ.	Άλλο/Άγνωστο		O.Heid. 398
P.Heid. IV 297	Αγκυρών Πόλις (Ηρακλεοπολίτης)	171 – 176 μ.Χ.	Επιστράτηγος	IX 103	
P.Lips. II 145	Πτολεμαίς Ευεργέτις (Αρσινοΐτης)	189 μ.Χ.	Έπαρχος	XII 99	
P.Lips. II 146	Αρσινοΐτης;	189 μ.Χ.	Επιστράτηγος	XII 99	
P.Lond. III 1270	Άγνωστη τοποθεσία	ca. 256-270 μ.Χ.	Στρατηγός;	XII 243	SB XXIV 16298
P.Louvre I 1	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	13 μ.Χ. terminus post quem	Στρατηγός		
P. Louvre I 3	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	216 μ.Χ.	Εκατόνταρχος	XII 111	SB I 6
P.Lugd. Bat. XXV 34	Άγνωστη τοποθεσία	140 μ.Χ.	Έπαρχος?		
P.Lund. IV 1	Βακχιάς (Αρσινοΐτης)	198 μ.Χ.	Έπαρχος		SB VI 9341
P.Mich. III 165	Οξύρυγχος	236 μ.Χ.	Έπαρχος	XII 120	ChLA V 290; CPL 203
P.Mich. III 174	Αρσινοΐτης	144-147 μ.Χ.	Έπαρχος		
P.Mich. V 226	Τεβτύνις (Αρσινοΐτης)	37 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Mich. V 227	Τεβτύνις (Αρσινοΐτης)	47 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Mich. V 228	Άρεως Κώμη (Αρσινοΐτης)	47 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Mich. V 229	Ταλίθις (Αρσινοΐτης)	48 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Mich. V 230	Ταλίθις (Αρσινοΐτης)	48 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Mich. V 231	Αρσινοΐτης	48-51 μ.Χ.	Στρατηγός	XI 131	
P.Mich. VI 422	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	197 μ.Χ.	Έπαρχος	X 124; XI 132	
P.Mich. VI 423/424	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	197 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Mich. VI 425	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	198 μ.Χ.	Επιστράτηγος	VIII 214	
P.Mich. VI 426	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	199-200 μ.Χ.;	Επιστράτηγος		
P.Mich. IX 523	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	66 μ.Χ. terminus post quem.	Στρατηγός		

P.Mich. IX 526	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	155 μ.Χ.	Βασιλικός Γραμματέας ενεργών ως Στρατηγός	XII 123	
P.Mich. IX 529	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	237 μ.Χ. terminus ante quem.	Έπαρχος	VIII 361;	SB XII 10797
P.Mich. X 582	Φιλαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	50 μ.Χ.	Άγνωστο	VIII 216; XII 123f.; VII 114	
P.Mich. XI 614	Οξύρυγχος	258-259 μ.Χ.	Στρατηγός	VIII 216	
P.Mich. XI 617	Θεαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	145-146 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Mich. XI 618	Βακχιάς (Αρσινοΐτης)	165-169 μ.Χ.	Επιστράτηγος		
P.Oslo III 123	Αρσινοΐτης	22 μ.Χ.	Στρατηγός	IX 176	
P.Oslo III 127	Άγνωστη τοποθεσία	100-125 μ.Χ.	Έπαρχος?		
P.Oxy. I 38	Οξύρυγχος	49-50 μ.Χ.	Έπαρχος		Chrest. Mitt. 58
P.Oxy. I 69	Οξύρυγχος	190 μ.Χ.	Άγνωστο		
P.Oxy. I 76	Νέμερα (Οξύρυγχίτης)	179 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Oxy. II 237	Οξύρυγχος	186 μ.Χ. terminus post quem.	Έπαρχος	VIII 233/234	Sel. Pap. II 258; Chrest. Mitt. 192; Sel. Pap. II 219; Jur. Pap. 59
P.Oxy. II 242	Οξύρυγχος	77 μ.Χ.	Άλλο/Άγνωστο		
P.Oxy. II 283	Μέμφις	45 μ.Χ.	Στρατηγός	VIII 234/235; XI 144	
P.Oxy. III 484	Νέμερα (Οξύρυγχίτης)	138 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Oxy. III 485	Οξύρυγχος	178 μ.Χ. terminus post quem.	Στρατηγός	VIII 236	Chrest. Mitt. 246
P.Oxy. III 486	Αλεξάνδρεια	131 μ.Χ. terminus post quem.	Επιστράτηγος και Έπαρχος		Chrest. Mitt. 59; Jur. Pap. 84
P.Oxy. III 487	Οξύρυγχος	156 μ.Χ.	Επιστράτηγος		Chrest. Mitt. 322

P.Oxy. III 488	Ιβιών Νέβνα (Απολλωνοπολίτης)	212 μ.Χ. terminus ante quem.	Επιστράτηγος	VIII 236; X 138	
P.Oxy. IV 705	Αλεξάνδρεια	202 μ.Χ. terminus post quem.	Αυτοκράτορας	I 326; II 2.96; IX 180; XII 136;	Chrest. Wilck. 153; Chrest. Wilck. 407; C.Pap.Jud. II 450
P.Oxy. IV 717	Οξύρυγχος	76-100 μ.Χ.	Άγνωστο		SB XX 15113; P.Gen. 3 131
P.Oxy. IV 718	Οξύρυγχος	179-181 μ.Χ.	Επιστράτηγος	I 326	
P.Oxy. IV 720	Οξύρυγχος	247 μ.Χ.	Έπαρχος	VIII 237; X 139	Chrest. Mitt. 324; ChLA IV 269; FIRA III 24; CPL 205; Jur. Pap. 13
P.Oxy. VI 888	Οξύρυγχος	287 μ.Χ. terminus post quem.	Εξηγητής		Chrest. Mitt. 329
P.Oxy. VI 898	Οξύρυγχος	123 μ.Χ.	Βασιλικός Γραμματέας ενεργών ως Στρατηγός		
P.Oxy. VI 899	Οξύρυγχος	ca. 200 μ.Χ.	Στρατηγός	VIII 238; IX 181;	Chrest. Wilck. 361
P.Oxy. VII 1032	Οξύρυγχος	162 μ.Χ.	Επιστράτηγος		
P.Oxy. VIII 1117	Οξύρυγχος	ca. 178 μ.Χ.	Έπαρχος		
P.Oxy. VIII 1119	Οξύρυγχος	253 μ.Χ.	Στρατηγός	I 332; II 2.98; VIII 241; IX 183	Chrest. Wilck. 397
P.Oxy. VIII 1120	Οξύρυγχος	200-225 μ.Χ.	Άγνωστο		
P.Oxy. VIII 1121	Οξύρυγχος	295 μ.Χ.	Βενεφικάριος		FIRA III 186
P.Oxy. IX 1201	Οξύρυγχος	258 μ.Χ.	Έπαρχος	X 141	ChLA IV 233; CPL 218

P.Oxy. IX 1202	Οξύρυγχος	218 μ.Χ.	Επιστράτηγος	VII 136; VIII 242	Sel. Pap. II 300
P.Oxy. IX 1204	Οξύρυγχος	299 μ.Χ. terminus post quem.	Στρατηγός	VIII 242	Sel. Pap. II 294
P.Oxy. XII 1466	Οξύρυγχος	245 μ.Χ.	Έπαρχος	X 142; XI 150	ChLA XLVI 1361; CPL 204
P.Oxy. XII 1467	Οξύρυγχος	263 μ.Χ.	Άγνωστο	VIII 246; IX 186; XI 150	Sel. Pap. II 305; FIRA III 27 Jur. Pap. 14
P. Oxy. XII 1468	Οξύρυγχος	ca. 256-258 μ.Χ.	Άλλο/Άγνωστο	VIII 246	
P.Oxy. XII 1469	Παείμις (Οξύρυγχος)	298 μ.Χ.	Έπαρχος	IX 186; X 142	
P.Oxy. XII 1556	Οξύρυγχος	247 μ.Χ.	Άγνωστο		
P.Oxy. XVII 2131	Οξύρυγχος	207 μ.Χ.	Άλλο/Άγνωστο	VIII 254; XI 159	Sel. Pap. II 290
P.Oxy. XVII 2133	Οξύρυγχος	ca. 308 μ.Χ.	Έπαρχος		
P.Oxy. XIX 2234	Οξύρυγχος	31 μ.Χ.	Εκατόνταρχος	IX 194; X 147	
P.Oxy. XXII 2342	Οξύρυγχος	102 μ.Χ.	Έπαρχος	IX 195; XI 161	
P.Oxy. XXII 2343	Οξύρυγχος	287 μ.Χ.	Έπαρχος	IX 309; X 224	SB XVIII 13932
P.Oxy. XXIV 2410	Οξύρυγχος	120 μ.Χ.	Άγνωστο		
P.Oxy. XXVII 2473	Οξύρυγχος	229 μ.Χ.	Στρατηγός	VIII 258; XI 163	
P.Oxy. XXXI 2563	Οξύρυγχος	ca. 170 μ.Χ.	Επιστράτηγος	X 149	
P.Oxy. XXXIII 2672	Οξύρυγχος	218 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Oxy. XXXIII 2674	Οξύρυγχος	308 μ.Χ.	Έπαρχος		
P.Oxy. XXXIV 2708	Οξύρυγχος	69 μ.Χ. ή 201 μ.Χ.	Επιστράτηγος	VIII 261; X 150	
P.Oxy. XXXIV 2710	Οξύρυγχος	261 μ.Χ.	Έπαρχος	IX 197	
P.Oxy. XXXIV 2711	Οξύρυγχος	271 μ.Χ.	Έπαρχος	VII 152; IX 197	
P.Oxy. XXXIV 2713	Οξύρυγχος	297 μ.Χ.	Έπαρχος	VIII 261; XI 164	
P.Oxy. XXXVI 2758	Οξύρυγχος	ca. 110-112 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Oxy. XXXVIII 2853 R	Θινίτης (Ηρακλεόπολις)	245-246 μ.Χ.	Στρατηγός	X 150/151	

P.Oxy. XLIII 3108	Ισιείον Τρύφωνος (Οξύρυγχος)	ca. 240 μ.Χ.	Έπαρχος		
P.Oxy. XLIII 3110	Οξύρυγχος	ca. 253-257 μ.Χ.	Έπαρχος	VIII 265; XI 167	
P.Oxy. XLIII 3113	Οξύρυγχος	ca. 264-265 μ.Χ.	Έπαρχος		
P.Oxy. XLIII 3114	Οξύρυγχος	267 μ.Χ.	Φύλαρχος	VIII 265; XI 167	
P.Oxy. XLIII 3140	Οξύρυγχος	200-399 μ.Χ.	Άλλο/Άγνωστο		
P.Oxy. XLIV 3164	Οξύρυγχος	73 μ.Χ.	Άλλο/Άγνωστο		
P.Oxy. XLVI 3286	Οξύρυγχος	222-223 μ.Χ.	Βουλή	IX 202	
P.Oxy. XLVI 3288	Οξύρυγχος	252-253 μ.Χ.	Άγνωστο	VIII 269	
P.Oxy. XLVII 3364	Οξύρυγχος	209 μ.Χ.	Έπαρχος	VIII 270; IX 202; X 153	
P.Oxy. XLVII 3366	Οξύρυγχος	253-260 μ.Χ.	Αυτοκράτορας	VIII 85; IX 58; XI 59	P.Coll. Youtie II 66
P.Oxy. XLIX 3467	Οξύρυγχος	98 μ.Χ.	Άγνωστο		
P.Oxy. XLIX 3468	Οξύρυγχος	1-99 μ.Χ.	Έπαρχος	VIII 271; XI 169	
P.Oxy. L 3555	Οξύρυγχος	1-199 μ.Χ.	Στρατηγός	VIII 271; X 154	
P.Oxy. L 3561	Αρσινοΐτης	ca. 165 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Oxy. LI 3620	Οξύρυγχος	326μ.Χ.	Νυκτοστράτηγος		
P.Oxy. LVIII 3926	Θις	246 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Oxy. LXI 4120	Οξύρυγχος	287 μ.Χ.	Άλλο/Άγνωστο		
P.Oxy. LXII 4337	Οξύρυγχος	178 μ.Χ.;	Στρατηγός		
P.Oxy. LXV 4481	Οξύρυγχος	179 μ.Χ.	Έπαρχος	XI 174; XII 154	
P.Oxy. LXVII 4582	Οξύρυγχος	16 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Oxy. LXVII 4584	Οξύρυγχος	100-101 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Oxy.Hels. 26	Οξύρυγχος	296 μ.Χ.	Νυκτοστράτηγος	VIII 274; IX 106, S. 205	
P.Panop. 27	Πανός Πόλις	323 μ.Χ.	Διοικητής		SB XII 11220

P. Paris 36	Μέμφις	163 μ.Χ.	Στρατηγός	VIII 499/500	UPZ 1 7; C.Pap. Hengstl 38
P.Ross.Georg. II 20	Αρσινοΐτης;	146 μ.Χ.	Έπαρχος	VIII 290	
P.Ryl. II 113	Λητούς Πόλις	133 μ.Χ.	Έπαρχος		
P.Ryl. II 116	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης)	194 μ.Χ.	Στρατηγός	IX 227	Sel. Pap. II 287; C.Pap. Hengstl 50; Jur. Pap. 92
P.Ryl. II 117	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης)	269 μ.Χ.	Στρατηγός		FIRA III 181
P.Ryl. II 119	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης)	62-66 μ.Χ.	Εξηγητής	VIII 294	Sel. Pap. II 279
P. Ryl. II 122	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης)	127 μ.Χ.	Στρατηγός;		
P.Ryl. II 126	Ευημερία (Αρσινοΐτης)	28-29 μ.Χ.	Στρατηγός	XI 189	C.Pap.Jud. II 420b
P.Ryl. II 127	Ευημερία (Αρσινοΐτης)	29 μ.Χ.	Επιστάτης φυλακειτών	VIII 294; XI 189	
P.Ryl. II 134	Ευημερία (Αρσινοΐτης)	34 μ.Χ.	Επιστάτης φυλακειτών	XI 189	
P.Ryl. II 136	Ευημερία (Αρσινοΐτης)	34 μ.Χ.	Επιστάτης φυλακειτών	XI 189	
P. Ryl. II 141	Ευημερία (Αρσινοΐτης)	37 μ.Χ.	Εκατόνταρχος	X 169; XI 189	
P.Ryl. II 143	Ευημερία (Αρσινοΐτης)	38 μ.Χ. terminus post quem	Στρατηγός	XI 189	
P.Ryl. II 144	Ευημερία (Αρσινοΐτης)	38 μ.Χ.	Επιστάτης φυλακειτών	XI 189	
P.Sakaon 1	Θεαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	310 μ.Χ.	Τιμητής	IX 230	P.Stras. I 42; Chrest. Wilck. 210; ChLA XIX 685
P. Sakaon 36	Θράσω (Αρσινοΐτης)	ca. 280 μ.Χ.	Έπαρχος	VIII 300; IX 230; XI 192	P.Ryl. II 114; Sel. Pap. II 293
P.Sakaon 37	Θράσω (Αρσινοΐτης)	284 μ.Χ.	Έπαρχος	VII 176; VIII	P.Thead. 18

				300; XI 192	
P.Stras. I 57	Θεαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	207 μ.Χ.	Διοικητής	VIII 414; X 254	
P.Stras. III 128	Άγνωστη τοποθεσία	186 μ.Χ.	Άγνωστο		SB V 7684
P.Stras. IV 216	Αρσινοΐτης	126 μ.Χ.	Στρατηγός	XII 260	
P.Stras. IV 241	Αρσινοΐτης	100-150 μ.Χ.	Στρατηγός		
P.Stras. V 401	Άγνωστη τοποθεσία	131 μ.Χ.	Άλλο/Άγνωστο		P.Stras. IV 242; P.Stras. V 311
P. Warr. 1	Αντινόου Πόλις	164/165 μ.Χ.	Άλλο/Άγνωστο	VIII 196; XI 124	SB IV 7472
P.Wash. Univ. 2 77	Οξύρυγχος	21 π.Χ.	Βασιλικός Γραμματέας	XI 289	P.Vindob. Worp 2
P. Wisc. I 33	Αρσινοΐτης	147 μ.Χ. terminus post quem	Έπαρχος	VIII 201; X 114	
P.Wisc. II 86	Φιλαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	245-247 μ.Χ.	Δεκαπρώτοι	IX 375; X 284; XII 290	SB III 7035; SB VIII 10208; P.Leit. 16
P. Vind. Tand. 2	Αντινόου Πόλις	238-244 μ.Χ.	Έπαρχος	VIII 504/505	P.Oslo II 22
Pap. Choix 5	Θεαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	127 μ.Χ.	Στρατηγός		
PSI III 249	Αρσινοΐτης	218 μ.Χ.	Στρατηγός		
PSI IV 292	Οξύρυγχος	201-300 μ.Χ.	Άγνωστο	VIII 396; XII 250	
PSI IV 313	Οξύρυγχος	201-400 μ.Χ.	Άγνωστο		
PSI V 463	Αρσινοΐτης	158-160 μ.Χ.	Στρατηγός		
PSI VII 806	Αρσινοΐτης	158 μ.Χ.	Στρατηγός		
PSI VII 807	Οξύρυγχος	280 μ.Χ.	Βενεφικάριος		
PSI VIII 883	Θεαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	137 μ.Χ.	Στρατηγός		C.Pap.Jud. III 455
PSI X 1101	Οξύρυγχος	271 μ.Χ.	Έπαρχος	XI 249	
PSI X 1102	Οξύρυγχος;	ca. 271-272 μ.Χ.	Έπαρχος	IX 319	
PSI X 1103	Πτολεμαΐς Ευεργέτις (Αρσινοΐτης)	192-194 μ.Χ.	Επιστράτηγος	VII 239	

PSI X 1105	Πτολεμαῖς Ευεργέτις (Αρσινοΐτης)	173 μ.Χ.	Στρατηγός		
PSI XIII 1323	Αρσινοΐτης	147-148 μ.Χ.	Έπαρχος	IX 321; X 248	
PSI XIII 1337	Άγνωστη τοποθεσία	ca. 250-260 μ.Χ.;	Έπαρχος	X 248	
PSI XIV 1421	Άγνωστη τοποθεσία	201-300 μ.Χ.	Άγνωστο		
PSI XIV 1422	Άγνωστη τοποθεσία	200-299 μ.Χ.;	Αυτοκράτορας		
PSI.Congr. XX 13	Οξύρυγχος	260-261 μ.Χ.	Στρατηγός		
SB I 4284	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	207 μ.Χ.	Στρατηγός	III 170; IV 77; IX 238	
SB I 4416	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	158-159 μ.Χ.	Στρατηγός	IX 239	
SB I 5232	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	15 μ.Χ.	Άλλο	IX 242	
SB I 5235	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	14 μ.Χ. terminus post quem	Έπαρχος	VII 186; VIII 319	
SB I 5238	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	26 μ.Χ. terminus post quem	Εκατόνταρχος	VII 186	
SB III 7205	Κύσις (Μεγάλη Όαση)	290-292 μ.Χ.	Διοικητής	IX 246	
SB IV 7464	Αρσινοΐτης	248 μ.Χ.	Εκατόνταρχος	IX 247; X 188; XI 202	P.Graux I 4 Sel. Pap. II 291
SB IV 7468	Αρσινοΐτης	221 μ.Χ.	Στρατηγός		P.Graux I 8
SB V 7528	Ευημερία (Αρσινοΐτης)	170 μ.Χ.	Στρατηγός	III 188	
SB V 7558	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	173 μ.Χ.;	Επιστράτηγος	XII 189	Sel. Pap. II 260; FIRA III 30
SB VI 9421	Οξύρυγχος	201-300 μ.Χ.	Επιστάτης φυλακειτών		
SB VI 9458	Τεβτόνις (Αρσινοΐτης)	151-200 μ.Χ.	Άγνωστο		
SB XII 10797	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	237 μ.Χ. terminus ante quem	Έπαρχος	VIII 361	P.Mich. IX 529

SB XIV 11478	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	210 – 211 μ.Χ.	Επιστράτηγος		SB IV 7361
SB XIV 11707	Άγνωστη τοποθεσία	212 μ.Χ.	Βασιλικός Γραμματέας ενεργών ως Στρατηγός	X 210	
SB XIV 11904	Τεβτύνης (Αρσινοΐτης)	ca. 184 μ.Χ.	Εκατόνταρχος		
SB XIV 11980	Πτολεμαίς Ευεργέτις (Αρσινοΐτης)	207 μ.Χ.	Στρατηγός	VIII 377; XI 215	PSI XII 1245
SB XIV 12022	Ψεναφερνήσι (Αρσινοΐτης)	100 μ.Χ.	Στρατηγός		
SB XIV 12087	Θεαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	162 μ.Χ.	Στρατηγός	VIII 378; IX 278	P.Oslo II 18
SB XVI 12290	Άγνωστη τοποθεσία	161 μ.Χ. terminus post quem	Άγνωστο	VIII 381; IX 281	SB VIII 9897 a; SB VI 9312 a + b
SB XVI 12500	Θεαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	171 μ.Χ.	Επιστράτηγος	VIII 361	P.Fay. 350
SB XVI 12505	Λύκων Πόλις	211-217 μ.Χ, 221 μ.Χ.	Αυτοκράτορας και Στρατηγός	X 214	
SB XVI 12678	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	179 μ.Χ. terminus post quem	Επιστράτηγος	VIII 385; IX 289; XI 220	
SB XVI 12713	Φιλαδέλφεια (Αρσινοΐτης)	ca. 5 μ.Χ.	Έπαρχος	VIII 385; IX 290; XI 220	
SB XVI 12994	Οξύρυγχος	241 μ.Χ.	Άλλο	IX 295; X 217	P.Mich. XIV 675
SB XVIII 13731	Ναρμούθις (Αρσινοΐτης)	ca. 198-206 μ.Χ.	Στρατηγός	IX 305; XII 222	
SB XVIII 13733	Ναρμούθις (Αρσινοΐτης)	195 μ.Χ.	Στρατηγός	IX 305; XI 225	
SB XVIII 14007	Άγνωστη τοποθεσία	217 μ.Χ.	Επιστράτηγος και Έπαρχος		
SB XX 14335	Άγνωστη τοποθεσία	201-225 μ.Χ.	Έπαρχος		
SB XX 14401	Αρσινοΐτης	147 μ.Χ.	Επιστράτηγος	XI 230	
SB XX 14679	Βακχιάς (Αρσινοΐτης)	205 - 214 μ.Χ.	Βασιλικός Γραμματέας		

SB XX 14975	Οξύρυγχος	101-200 μ.Χ.	Στρατηγός	X 232; XI 234	
SB XX 15036	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης)	101-300 μ.Χ.	Άγνωστο		CPR I 232
SB XX 15170	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	98-117; 117-138; 238 - 244 μ.Χ.;	Άγνωστο		P.Lond. III 1125 d descr.
SB XXII 15494	Νείλου Πόλις (Αρσινοΐτης)	101-300 μ.Χ.	Επιστράτηγος		
SB XXII 15498	Βηθ Φουρέα (Κοΐλη Συρία)	252-256 μ.Χ.	Έπαρχος	XII 232f.; XII 233	P.Euphr. 3
SB XXII 15774	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	197 μ.Χ.	Έπαρχος		
SB XXII 15776	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	249 – 250 μ.Χ.	Έπαρχος		
SB XXIV 15915	Άγνωστη τοποθεσία	164 μ.Χ. ;	Έπαρχος		
SB XXIV 16014	Τεβτόνις (Αρσινοΐτης)	188-189 μ.Χ.	Άγνωστο	XII 239	
SB XXIV 16251	Οξύρυγχος	217 μ.Χ. terminus post quem	Στρατηγός		
SB XXIV 16252	Καρανίς (Αρσινοΐτης)	163 μ.Χ.	Επιστράτηγος		SB XII 11114
SB XXIV 16297	Άγνωστη τοποθεσία	255-256 μ.Χ.	Στρατηγός;	XII 243	P.Lond. III 1270 R
SB XXVI 16386	Ναρμούθις (Αρσινοΐτης)	150-225 μ.Χ.	Άγνωστο	X 299	O.Narm. I 110
SB XXVI 16526	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης)	251-300 μ.Χ.	Εξηγητής		
SB XXVI 16717	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης)	ca. 265 μ.Χ.	Στρατηγός	XII 247	CPR VI 78
SPP V 71	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης)	276-300 μ.Χ.	Βουλή		
SPP V 72 I	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης)	267 μ.Χ.	Βουλή	VIII 445; IX 336	
SPP V 73 I	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης)	ca. 267 μ.Χ.	Βουλή	IX 336; X 264	
SPP V 79	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης)	266 – 268 μ.Χ.	Άγνωστο		
SPP V 82	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης)	267 – 268 μ.Χ.	Βουλή		
SPP V 83 II	Ερμούπολη (Αρσινοΐτης)	266 μ.Χ.	Άλλο/Άγνωστο	VIII 445	
SPP XXII 54	Σοκνοπαίου Νήσος (Αρσινοΐτης)	210 μ.Χ.	Δέκαρχος	III 238; VIII 482	

Πίνακας 2 Χρονική κατανομή αιτήσεων	
Αιώνας	Αριθμός αιτήσεων
2 ^{ος} π.Χ.	1
1 ^{ος} π.Χ.	9
1 ^{ος} μ.Χ.	40
2 ^{ος} μ.Χ.	106
3 ^{ος} μ.Χ.	100
4 ^{ος} μ.Χ.	12
1 ^{ος} π.Χ. - 1 ^{ος} μ.Χ.	1
1 ^{ος} - 2 ^{ος} μ.Χ.	2
2 ^{ος} - 3 ^{ος} μ.Χ.	12
3 ^{ος} - 4 ^{ος} μ.Χ.	3
Σύνολο	286

Πίνακας 3
Κατανομή αξιωματούχων
στις αιτήσεις

Αξίωμα	Αριθμός αιτήσεων
Στρατηγός	75
Έπαρχος	60
Επιστράτηγος	27
Εκατόνταρχος	14
Βουλή	6
Βασιλικός γραμματέας	6
Επιστάτης φυλακειτών	5
Βενεφικάριος	4
Αυτοκράτορας	4
Δέκαρχος	3
Βασιλικός γραμματέας ενεργών ως στρατηγός	3
Εξηγητής	3
Διοικητής	3
Νομάρχης	2
Νυκτοστράτηγος	2
Επιστράτηγος και έπαρχος	2
Υποστράτηγος	1
Έπαρχος και ιερέας	1
Ιερέας	1
Γραμματέας κόμης	1
Δικαιοδότης	1
Φύλαρχος	1
Έκδικος	1
Τιμητής	1
Δεκάπρωτοι	1
Αυτοκράτορας και στρατηγός	1
Άλλο/Άγνωστο	57
Σύνολο	286